

हमारा प्रकाशनो—

क्र. भा. पा.	
१	श्रीवक्ष्यनिधितपोमाहात्म्य
२	हेमचन्द्रकृति कुसुमावली
३	श्रीजिनचन्द्रसुधास्यंदिनी
४	श्रीबृहद्व्योगविधि
५	श्रीजिनचन्द्रकान्तसुधास्यंदिनी
६	श्रीवर्द्धमानतपोमाहात्म्य
७	श्रीपद्मपतिक्रमणसूत्राणि विधिसह (कमीशन वगर) १-२-०
८	श्रीसिद्धहेमचन्द्र शब्दानुशासनम् (भानंद- बोधिनी टीका) भा. १
९	श्रीसिरिवालचरिचम्
१०	श्रीताम्रपत्रारूढसिरिवालचरिचं (फक्त एकव नकलना)
११	श्रीपञ्चाशकशास्त्रसारांश वि. १
३-०-०	२५०१-०-०

क्र. भा. पा.	
१२	श्रीआनन्दचन्द्रसुधासिन्धु वि. १
१३	श्रीआनन्दचन्द्र सुधासिन्धु वि. २
१४	श्रीभगवतीसूत्रनां शास्त्र-प्रस्तावनाथी
८-१२-०	शरू १०८ व्याख्यानो
८-०-०	१५ श्रीज्ञातासूत्रसटीक भा. १ सारांशसह.
२-०-०	१६ श्रीआगमोद्धारक
७-०-०	१७ श्रीज्ञातासूत्रसटीक सारांशसह. द्वि. विद्या प्रेसगां ७-०-०
"	१८ सिद्धहेमचन्द्रशब्दानुशासनम् वि. २
"	१९ सूत्रकृतांगसूत्रसटीक भाग २
"	२० श्रीसूत्रकृतांगसारांश
	श्रीसिद्धचक्र-साहित्य-समिति
	O/o संघवी चीमन्नलाल सवाईचंद
	गलेमंदी, गोलशेरी-सुरत.

आचार्यश्रीमद्विजयदानसूरीश्वरजी-जैनग्रन्थमाला-ग्रन्थाङ्क
श्रीमज्जिनवल्लभगणिप्रणीता श्रीमच्चन्द्रसूरिविवृता

श्रीपिण्डविशुद्धिः

सकलोगमस्यवेदी पूज्यपादाचार्य श्रीमद्विजयदानसूरीश्वरपट्टभ्रावक सिद्धान्तमहोदध्याचार्य श्रीमद्विजयग्रामसूरीश्वरविजयेयावतंस
व्याख्यानवाचस्पति प्रखरवक्ता आचार्य श्रीमद्विजयग्रामचन्द्रसूरीश्वर शिष्यरत्न मुनिश्रीतिलकविजयोपदिष्ट भाणवडवास्तव्य
श्राद्धवर्य्य गापरीया धरमसीभाइ तनुज भाणजीभाइ तत्पत्नी च श्रीमती पुरीवाइप्रदत्त द्रव्यसाहाय्येन

प्रकाशिका-आचार्यश्रीमद्विजयदानसूरीश्वरजी-जैन ग्रन्थमाला. सुरत

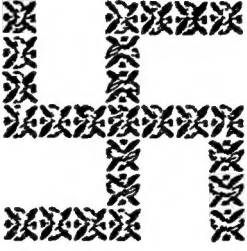
वीर संवत् २४६५

विक्रम संवत् १९९५

काइष्टस्य १९३९

मूल्यम् पादोनरूप्यकद्वयम्

प्राप्तिस्थानं-
आचार्यश्रीमद् विजयदान-
सूरीश्वरजी जैन ग्रन्थमाला
गोपीपुरा-सुरत

मुद्रक-

भगवानदास हरखचंद पण्डित
“श्री शारदा मुद्रणालय”

खारन गेट भाद्र-अमदावाद.

પ્રકાશકીય નિવેદન

આચાર્યશ્રીમદ્વિજયદાનસૂરીશ્વરજી—જૈનગ્રન્થમાલા તરફથી અત્યાર સુધીમાં ૧૦ ગ્રન્થો બહાર પડી ચૂક્યા છે અને ૧૧મા ગ્રન્થાંક તરીકે ‘શ્રી પિંડવિશુદ્ધિ’ નામનો ટીકા સહિત આ ગ્રન્થ બહાર પાડવામાં આવે છે.

સદરહુ ગ્રંથના મૂલકાર આચાર્ય શ્રીજિનવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજા છે. તે કયા ગચ્છના હતા, ક્યારે થયા, ક્યારે ક્યાં અને કોની પાસે દીક્ષા લીધી અને કેટલા વર્ષ સુધી સંયમની આરાધના કરી, ક્યારે આચાર્યપદ પ્રાપ્ત કર્યું તથા કઈ સાલમાં પ્રસ્તુત ગ્રન્થની રચના કરી તે સમગ્રીના અભાવે કહી શકાય તેમ નથી. પરંતુ સ્વતરગચ્છવાલા કે જેઓ તેઓને જિનાજ્ઞાવિરુદ્ધ છ કલ્યાણકનું પ્રતિપાદન કરનાર શ્રીજિનવલ્લભગણ તરીકે ઓઝસ્વાવે છે તે વાત સત્ય નથી પરંતુ વીજા ગચ્છના છે. તે સંબંધમાં સદરહુ ગ્રન્થની પ્રસ્તાવનામાં સ્પષ્ટ રીતિએ સુલાસો કરેલ છે જે પ્રસ્તાવના વાચવાથી જણાશે.

સદરહુ મૂલ ગ્રન્થ ઉપર ઘણા આચાર્યોએ વૃત્તિ, અવચૂરિ, દીપિકા અને બાલાવબોધ કરેલ છે, પરંતુ આ મૂલ ગ્રન્થની વિસ્તૃત અને તલસ્પર્શી ટીકા શ્રીશંકરજયમહાત્મ્યની વૃત્તિના કર્તા આચાર્ય શ્રીમદ્ધનેશ્વરસૂરીશ્વરજીમહારાજાના શિષ્ય આચાર્યશ્રીમંચંદ્રસૂરીશ્વરજીમહારાજાએ ૪૪૦૦ શ્લોક પ્રમાણ વિ. સં. ૧૧૭૮ની સાલમાં કરી છે. પૃથ્લે આ ટીકાની કૃતિ આઠસો વર્ષ પૂર્વેની છે અને તે હજી સુધી કોઈ પણ સંસ્થા તરફથી છપાઈને બહાર પડેલ નથી.

આ ગ્રન્થમાં ચારિત્રનો મૂલ આધારભૂત જે દેહ તેના પોષણમાં અત્યંત ઉપયોગી એવા પિંડાદિના ગુણદોષને સારી રીતે વતાવવામાં આવેલા છે

તેથી આ ગ્રન્થનું પ્રકાશન નિરતિનારનારિય પાઠ્યાની શુદ્ધવાઝાઓને અત્યંત ઉપયોગી થયું વગરો પગ જાણી અત્યાર મુખી અમુદિત રોહલ આ ગ્રન્થ સમુદરુ સંરશા તરફથી નાતાર વાઝામાં આને છે કે જેનું પઠનપાઠન કરવા દ્વારા, નારિકની આરામના કરનાર સંગમી આત્માઓ તેમાં નતા-નેલ દોખોનું નિવારણ કરવામાં પોતાની શક્તિનો ઉપયોગ કરી સંયમ માર્ગને ઉત્તમ રીતિનું આરામી દૃષ્ટ શિક્ષિ જે મોક્ષ તેને પ્રાપ્ત કરશે વગર અમે આશા રાલીપ છીએ.

[illegible]

આ અન્યના સક્ષોભનાં સિદ્ધાન્તગાત્રોભિ આનાયં શ્રીગન્ધુનિજયગ્રેમહૂરીશ્વરજી ગદારાજના પ્રશિષ્ય શુનિરાજ શ્રીમાનવિજયજીનઃ અત્યંત પરિશ્રમ લીધો છે તે માટે પણ આ સંસ્થા તેમની અત્યંત ઝરળી છે.

वि. सं. १९९५

डि. सांगदक

प्र. श्रावण गृह ३ सुगन

मास्तर हिरालाल रणछोडभाइ.

आचार्यश्री विजयदानसूरीश्वरजी जैनग्रन्थमाला

ग्रन्थाङ्क	नाम	कि.	ग्रन्थाङ्क	नाम	कि.
१	मौनएकादशी कथा पद्य	०-१-०	९	श्रीप्रतिक्रमणसूत्रपदविवृतिः	०-६-०
२	यवराजर्षि कथा पद्य	०-१-३	१०	श्रीयोगशास्त्रमूलम् (आन्तरश्लोकैरुपयोगि- श्लोकैश्च समन्वितम्)	मेट
३	श्रीश्रीपालचरित्र पद्य	मेट	११	श्रीपिण्डविशुद्धिः (सटीकं)	१-१२-०
४	उपधानविधि	मेट	१२	श्रीजिनगुणगान-अमीधारा स्तवनावली	मेट
५	सामायिकसूत्र विधिसहित	मेट	१३	विविध प्रश्नोत्तर भा. २ जो (प्रेसमां छे)	
५६	श्रीनिग्रीथचर्णि सभाप्य साइकोस्टाइलड कोपी भा. १	मेट	१४	श्रीआवश्यकनिर्युक्तदीपिका (आ. श्रीमाणिक्यशेखर- सूत्रिकृत) भा. १ लो (प्रेसमा छे)	
५७	"	भा. २			
५८	"	भा. ३			

प्राप्तिस्थान-मास्तर हीरालाल रणछोडभाई

ठे. आचार्यश्री विजयदानसूरीश्वरजी जैनग्रन्थमाला

गोपीपुरा कायच मोहल्लो-सुरत.

× आ निशानीवाळा पुस्तको स्टोक्रमां नथो.

ता क.-प्रत्येक पुस्तकजु पोस्टेज अलग समजजुं

प्रस्तावना

—०—

मुम्रसिद्धमेतद्विपश्चितां यदस्मिन्ननाद्यनिधनापारसंसारपारावारे सर्वेऽपि सुखार्थिनः प्राणिनस्तदर्थमनवरतं प्रयासं कुर्वाणा अपि तथाविधसुखप्राप्त्युपायसद्बोधोभावात् परमानन्दरूपं सुखमासादयन्ति परं यत्किञ्चित् सांसारिकसुखं प्राप्नुवन्ति तदपि दुःखप्रागभावमात्रतया न तु दुःखाल्पान्तिकोच्छेदतया मुखाभासत्वात्तत्त्वतो दुःखमेव । तथाविधसंसारस्थितिं निरीक्ष्य पूर्ववृत्तीयभवे 'सर्वेऽपि प्राणिनः सुखिनो भवन्तु' इत्येतद्भावनावलेन निकचिततीर्थकरणभक्तर्भेदयाचीर्थकराः केवलज्ञानप्राप्त्यनन्तरं तत्प्राप्त्युपायं धर्मतीर्थस्थापनाद्वारेण दर्शयन्ति । स च द्विविधः, एको देशविरतिर्विक्रो दुराराध्यश्च संसारवन्धनभावाच्चिरकालेनेष्टार्थप्रापकः, इतरस्तु सर्वविरतिः ऋजुः सुखाराध्यश्च संसारत्यागादचिरेण च निर्वाणपददायकः । अत एव ये केऽपि ऐकान्तिकशाश्वतिकसुखं प्रति अत्यंतस्पृहालवः तैः द्वितीयः स्वीकार्यः अविलम्बेन साध्यसाधकत्वात् । न केवलं वेषपरावर्तनरूपेण लिङ्गग्रहणेन कार्यसिद्धिः संसारे वस्त्रम्यमाणैः सप्राणैरेकेशः तस्य प्राप्तत्वेऽपि निस्ताराजनकत्वात्, परं तदनुरूपानुष्ठानकरणेनैव । तदनुष्ठानाधारभूतं च शरीरं, यत उक्तम् 'शरीरमाद्यं खलु धर्मसाधनम्' । तच्च तदा संयमोपकाराय भवति यदा तदागमविहितशुद्धिपिण्डेन पुष्यते, यतः 'यादृगाहारेण देहोपष्टम्भः तादृगाध्यवसायवान् जीवोऽपि भवती'ति लोकोक्तिः, ततः निरतिचारसंयमपालनद्वारेण अक्षयस्थानैषिभिः प्रथमं पिण्डगवेषणादिविधिविलोकनीया, सा च चिरन्तनाचार्यैः तत्रभवद्भिः श्रीशय्यभवसूरिश्रीभद्रबाहुस्वाम्यादिभिः श्रीदशवैकालिकश्रीपिण्डनिर्युक्त्यादिग्रन्थेषु संह्रद्य । तत्र गाथाप्रमाणाधिक्यान्मन्दमेधाविना सुखेन मुखपाठकरणायात्यन्तोपयोगि श्रीपिण्डविशुद्धिसंज्ञकमिदं प्रकरणं व्युत्तरशतगाथात्मकं श्रीमल्लिनवल्लभसूरिमी

रचितं । गङ्गास्य सारका एते आचार्याः कदाऽनन्तः ? किञ्चिच्छीयाः ? के अपीणां गुरुनः ? स्वजनुणा कां सुवगलंनक्तुः ? कदा कुत्र न पवि-
नश्ले कृतमिदम् ? इत्येतद्विभेदं न क्षणमपि सागम्युलभ्यागावात्, परमेतत् शिद्धमेव गत्वास्तैरेः 'एते श्रीजिनवल्लभासूरयः स्वगच्छीयाः' इति गदु-
दुष्यते तेषां स्वराध्यागोत्कर्षापनार्थं गिथ्यागलापमानेव, यतः तेषां स्तोत्राणादिकां जेसलोरेदुर्गे श्रीराभावजिनालये उत्कीर्णां प्रशस्तिं
निना न किञ्चिदन्यत् प्रबलं प्रमाणमस्ति, परं साऽपि न प्रमाणत्वेन स्वीकृते शोभ्या, तदनुयायिभिः स्वगच्छस्य कृत्रिमोचमत्वोद्गगनार्थं निमिनि-

दिद्यनेकविधाराह्यैरुद्गावितत्वात्, तानि 'नेवम-

१ प्रशस्तौ खरतरनिरुद्धं श्रीजिनेश्वरसूरिभिः प्राप्तमिति यल्लिखितं तच्छशशृंगमिन प्रतिभाति, यतः तैर्यो निरुद्धप्राप्तिरामगः स्वकीयग्रन्थेषु प्रति-
पावितः तस्मिन् समये निरुद्धत्वात् श्रीदुर्लभासेन श्रीजिनेश्वरसूरीणां योग ग्वासभावः तेषां सत्तारामयस्य गिषत्वात् ।

२ रासननलभिकचतुर्दशतारान्तारे प्रशस्तिः लिखिता अर्थात् श्रीजिनवल्लभास्य कालग्रामनसगपभात् त्रिशतवर्षानन्तरं । एतत्त्रिशतीकालमन्ये
खरतरान्तरेः अनेके ग्रंथाः संख्याः किन्तु नैकस्मिन् ग्रन्थे कुत्रचित् श्रीजिनवल्लभास्य श्रीपिण्डविशुद्धिकारकत्वविशेषणः उक्तः, तत् एताव-
त्कालानन्तरं नागमात्रसाम्यनलेन स्वगतगुरुपुरुषमूल्यातिल्यापनार्थं पाश्चात्यैः स्वगतावलम्बिभिरिदं प्रशस्तिपट्टकं स्वोत्प्रेक्षोच्छिखितं सम्भाव्यते

अतः न प्रमाणक्षमम् ।

३ प्रशस्तौ पट्टावल्यां यच्छ्रीमज्जिनेश्वरसूरयः नानागीदृष्टिकारश्रीअभयदेवसूरभापि खरतरत्वेन दर्शिताः तदपि स्वराध्यायालीकप्रामाणिक-
त्वोद्गगनार्थमेव यतः न कुत्रापि स्वकीयग्रन्थेषु तैः गदात्मभिः खरतरगच्छमान्यस्य जिनागमनिरुद्धस्य पट्टकल्याणकस्य प्ररुपणा कृता प्रत्युत
प्रमाणनिष्ठेकितपंचकल्याणकप्ररुपणेन कृता, किञ्च न कुत्रापि आत्मनां खरतरगच्छीगलं स्थापितं ।

दूरेऽपास्तम् ।

एवमुक्तप्रकारेण प्रगस्तेः कपोलकल्पनामत्रमूलकत्वात् श्रीजिनवल्लभगणिवरतरस्य श्रीपिण्डविशुद्धिप्रकरणकर्तृत्वं दूरेऽपास्तम् ।
किञ्च श्रीपिण्डविशुद्धिप्रकरणस्यास्य रचयितारः श्रीजिनवल्लभगणिवरतराद् भिन्ना इत्येतत्साधकानि अन्यप्रमाणान्यपि सन्ति तानि चैवम्—
श्रीसेनप्रश्न पत्र ४/१ प्रश्न २३ तमे भट्टारकश्रीमद्विजयसेनसूरिभिरैवं प्रतिपादितं यथा 'पिण्डविशुद्धिविधाता श्रीजिनवल्लभगणिः खरतरो-
ऽन्यो वा ?' इति प्रश्नोऽत्रोत्तरं—जिनवल्लभगणेः खरतरगच्छसम्बन्धित्वं न सम्भाव्यते यतस्तत्कृते पौपधविधिप्रकरणे श्राद्धाना जेमनाक्षरदर्शनात्
१

प्रतिपादिता ।
कल्याणकस्तोत्रे च श्रीवीरस्य पंचकल्याणकप्रतिपादनाच्च तस्य सामाचारी भिन्ना खरतराणां च भिन्नेति ॥२३॥
अन्य प्रकरणस्योपर्यन्तैः पृथक् पृथक् टीकावचूरिदीपिकावालावबोधाः कृताः परं न केनापि तत्कर्तृणां खरतरगच्छसम्बन्धिता प्रतिपादिता ।
२

प्रस्तुतटीकाग्रन्थकाराः श्रीमच्चन्द्रसूरयः श्रीजिनवल्लभखरतरसमकालीनाः सन्तोऽपि प्रकरणकारस्य खरतरगच्छीयत्वं न सूचितवन्तः, यदि त-

त्प्राज्ञाहं तदवश्यमेव सूचितं स्यात् उत्सूत्रमापि श्रीजिनवल्लभखरतरस्य तत्प्राप्तकभीरुभिरवश्यं तादृशव्यपदेशयोग्यत्वात् ।
३
श्रीजिनवल्लभखरतरस्य कालगमनसमयः वि. सं. ११६७, यदि तेनैवेदं प्रकरणं कृतं स्यात् तर्ह्येकादशवर्षात्मकातिस्तोककालानन्तरं वि-
सं. ११७८ तमे वर्षे इदं वृत्तिकरणं न सम्भवेद्यतः श्रीजिनवल्लभगणिः पद्मकल्याणकाद्युत्सूत्रभाषित्वात् श्रीसंघाद् बहिष्कृतः तच्च खरतरेव
स्वसंघपट्टके भूगणत्वेन प्रतिपादितं न तु दूषणत्वेन । एवं च शासनद्वेहकारिनीवीनमतोत्पादकस्य ग्रन्थं प्रमाणीकुर्वन्तः परमसूत्रानुसारि-

श्रीमच्चन्द्रसूरिमहाभागास्तस्योपरि वृत्तिं कुर्वुरेतदपि सुबुद्धिपथं नावतरति ।

ग्रन्थे न किञ्चिदुत्सूत्रं निबद्धमतान्वय वृत्तिकरणं न दोषाय, अपि च पाश्चात्यानामुपकाराय भविष्यतीत्येतदभिप्रायेण वृत्तिकारेः प्रयासः कृतः
नृति यदि सम्भाव्यते तर्हि कथं प्रान्तगाथावृत्तौ प्रकरणकर्तुः परिचयदर्शने, तस्य निश्चितस्वसमानकालवृत्तित्वेपि, संघबहिष्कृतत्वेपि पद्मकल्या-

णकादिप्रतिपादनेनोत्सन्नभाषित्वेऽपि न किमपि विशेषणत्वेन प्रतिपादितम् प्रत्युत बहुमानं दर्शितमेतदपि सूचयति यदस्य रचयितारः श्रीजिन-
वल्लभसूर्योऽन्य एव.

एवं प्रदर्शितप्रमाणैरिदं फलितं भवति यदिदं प्रकरणं न श्रीजिनवल्लभखरतरकृतिः किन्तु अन्येषामेव.

न केवलं खरतरैः स्वमतोत्कर्षार्थं जेसलमेरदुर्गे एव श्रीसम्भवजिनालयप्रशस्ताविदमसम्भावितं लिखितम् परमनेकग्रन्थेषु एवं निबद्धं, तत्प्रति-
कारस्तु महोपाध्याय श्रीधर्मसागराणिविरचिताया प्रवचनपरीक्षायां विस्तरतः कृतो विलोक्यते अतः तज्जिज्ञासुभिस्तत्रावलोकनीयम्, अपि च
मुनिश्रीदर्शनविजयेन श्रीजैनसत्यप्रकाशसंज्ञकासिके ४ वर्ष १०-११ अंके 'फलवर्द्धितीर्थविषयिकनिबन्धे' यत् 'नाहटा' इति उपाधिधारकेण स्वोप-
लब्धगुर्वावलयानुसारेण 'स. १२३४ फलवर्द्धिकायां विधिचैत्ये पार्श्वनाथः स्थापितः' इत्यक्षरबलेन 'अब यह निस्सन्देह प्रमाणित हो जाता है कि
पार्श्वनाथभगवान की प्रतिष्ठा स. १२३४ में खरतरगच्छाचार्य श्रीजिनपतिसूरिजी ने की थी' इति यल्लिखितं तन्न प्रामाण्यं विभर्त्ति इति तदुपाधका-
नेकप्रमाणैर्दर्शितम् प्रत्युत तत्प्रतिष्ठा श्रीवादिदेवसूरीश्वरैः स्वशिष्यद्वारा कारापिता इत्यपि प्रतिपादितम् । एतावता एतत् सिद्धं भवति यद् खरतरैः
स्वगच्छोत्तमत्वस्थापनार्थं अनेकस्थले असम्बद्धप्रलापा उद्भाविताः, परं यथा चौर आत्मानं स्वाङ्गुल्याऽऽच्छादयितुम् न शक्नोति तथैव तेऽपि
कूटलेखैः स्वेष्टिसिन्धुं साधयितुं न शक्नुवन्तः ॥

एतादृक्प्रयासकरणे किं प्रयोजनं ? न च श्रीजिनवल्लभसूरीणां खरतरगच्छसम्बन्धित्वनिरासकरणेनापि युष्मदभिमतगच्छसम्बन्धित्वं न साधितं,
तथा च निष्फल एव श्रीमदीयः प्रयास इति वाच्यं यतः मया प्रथममेव उक्तम् यद् प्रकरणकर्तारः किंगच्छीया इत्येतन्निश्चेतुं न शक्यम्, मम
प्रयासस्तु खरतरा यद् वदन्ति 'पिण्डविशुद्धिप्रकरणकारकाः अस्मद्गच्छीयाः' तदसत्यं इत्येतदज्ञापनयैव आसीत् च सिद्धस्ततः सफल एव ।

पिण्डदोषज्ञाने अस्य प्रकरणस्यात्यन्तोपयोगित्वं ज्ञात्वा मन्दमेधाविनामुपकाराय श्रीमच्चन्द्रसूरिश्रीयशोदेवप्रमुखैस्तदुपरि वृत्तिदीपिकावचूरि-
पूज्यपादसिद्धान्तमहोदध्याचार्यश्रीमद्विजयभ्रमसूरी-
कृताः परमधयावत् न केनापि तत्प्रकाशने परिश्रमः कृतः । गतवर्षे मोहमय्यां वृत्तिदीपिकाद्यन्यसामग्रीप्राप्तये मम प्रेरणा
श्रैः, पिण्डविशुद्धेर्दीपिकामवचूरिं च विज्ञाय, पिण्डशुद्धिज्ञाने च तस्य उपयोगित्वमवधार्य, तत्प्रकरणस्य वृत्तिदीपिकाद्यन्यसामग्रीप्राप्तये मम प्रेरणा
कृता । मयाऽपि यथालभ्यदीपिकावचूरिवृत्तीनाम् प्रतयः प्राप्ताः । तासाम् मध्ये अस्याः श्रीचन्द्रसूरैः वृत्तेः सुकृतित्वं ज्ञात्वा तत्प्रकाशने मम

मनोरथो जातः ।

मुद्रणावसरे सवृत्तिकृत्यास्य ग्रन्थस्य संशोधनार्थं तिस्रो हस्तलिखितप्रतयो मयोपलब्धाः, एका पत्तनसंघहस्तकलीवडीपाडाभण्डारसत्का पत्र
१३१ वि. सं. १५५१ वर्षे लिखिता, द्वे प्रती राजनगरढहेलाउपाश्रयभण्डारसत्के, एका पत्र १०९ वि. सं. १६७३ वर्षे लिखिता, द्वितीया पत्र
१२९ वि. सं. १५७५ वर्षे लिखिता । तिस्रः प्रतयः शुद्ध्यशुद्धिविषये प्रायः समाना एव, अत एव एकस्याः कस्या अपि प्रतेः प्रतिकृतयः सम्भा-
व्यन्ते; केवलं पत्तनसत्कायाः प्रान्ते प्रशस्तिः लिखिता साऽपि त्रुटिता एव । तिस्रः प्रतयः न शुद्धाः, तासु क्वचित् कुत्रचित् स्थले अशुद्धित्रुटित-
पाठाधिकपाठादीनि दृश्यन्ते ततः यत्र यत्र स्थले अशुद्धिः त्रुटितपाठश्च सम्भावितस्तत्र तत्रासावेतत् चिन्हेन () यत्र अधिकपाठः तत्र स एतत्संज्ञया
[] यत्र च अर्थस्य वैलक्षण्यं तत्र प्रशार्थचिह्नं दर्शितम् । यत्र च लेखकेन पाठो न लिखितः तत्र मयाऽपि तादृगेव रक्षितः ।

एतत्पुस्तकदातृणाम् उक्तभण्डारकार्यवाहकानां विशालौदार्यता धन्यवादास्पदीभूता एव ।

एतद्वृत्तिकारैः स्वसचासमयः स्वगुरूणां नाम, गच्छनिर्देशः, वृत्तिरचनासमयः स्थलं च प्रशस्तौ दर्शितं, परं ततोऽधिकं स्वजन्मभूम्यादि तादृश-
सामग्रीवैकल्यान्न शक्यते ज्ञातुम् । तैरेवमहोदयैः श्रावकप्रतिक्रमणसूत्रवृत्तिः, पंचोपांगवृत्तिः, निशीथविशोद्देशकवृत्तिः जीतकरूपचूर्णविषमपदव्याख्या

इत्यादि पाण्डित्यपूर्णग्रन्था अन्येऽपि संहन्धाः, निर्णीयते अतस्तेषां वृत्तिरचनायां कौशल्यतिशयः । चेतश्चमत्कारकरी इयं वृत्तिः पुनः द्वादश-
मशताब्दिकालीनत्वात्सुग्राचीना अत एव प्रकाशितासौ विदुषां सत्कारयोग्या भवितेति नात्र कश्चित्संदेहः ।

साम्प्रतं संयमसाधनप्रधानभूतदेहोपष्टम्भाय अनन्तज्ञानिनिपदिष्टविधिप्रचारः लुप्तप्राय एव दृश्यते । वस्तुस्थित्या तु यावत् पिण्डेपणाध्ययनादि
न पठ्यते तावत् गोचरचर्यायामपि मुनिरधिकारी न भवति । वर्तमानसाधुसंस्थायां अस्य पिण्डविशुद्धिज्ञानस्य प्रसारो न तादृक्संस्तुष्टिजनकः,
पिण्डगवेषणे तु का वार्ता । श्रीदशवैकालिक श्रीपिण्डनिर्धुक्त्वादित्प्रन्थानां पठनपाठनेन भाविता अपि यदा पिण्डप्रस्तावे अयतमाना उपेक्षाभावं भजन्तो
दृश्यन्ते, तदा तु एतन्महाश्र्वर्यं यत उपलभ्यापि सुदुर्लभं भगवतोपदिष्टसंयममार्गं, अवाप्य च तथाविधं ज्ञानावरणक्षयोपशमेन सम्यग्ज्ञानं, श्रीतीर्थ-
कराज्ञां सम्यग्ज्ञानन्तोऽपि स्वरूपकष्टसाध्यपिण्डविशुद्धिगवेषणायतनायां न स्वादरवन्तः प्रत्युत दोषान् प्रति उपेक्षां कुर्वाणा अवलोक्यन्ते । अनैनैतन्न
निश्चेतव्यं यन्न कोपि पिण्डविशुद्धौ यतमानः दृश्यते परं यतनावन्त अल्पा एव । अत एव उद्गमादिदोषगवेषणायां या शिथिलता उपेक्षा च दरी-
दृश्यते तत्तदूरीकरणार्थं स्वस्वगच्छनायकैः पिण्डनिर्धुक्त्वादित्प्रन्थपठनपाठनद्वारेण स्वाचरणद्वारेण तत्पालनप्रेरणाकरणेन च प्रयासः कार्यः । अयं च
सवृत्तिकग्रन्थः श्रीदशवैकालिकश्रीपिण्डनिर्धुक्त्वादित्प्रन्थानुसारेण रचितत्वात् पिण्डदोषज्ञानेऽत्यन्तोपयोगी । संयमाराधनायां मूलभूतदेहधारणाय आहा-
रग्रहणं, न तु बलवीर्यादिवर्धनाय यत उक्तं 'अहो जिणेहिं असावज्जा, विचि साहूण देसिया । मोक्खमग्गस्स हेउस्स, साहुदेहस्स धारणा' ॥१॥
श्रीमद्बृहत्सूरिभिरपि भिक्षाष्टकप्रकरणे दोषवती भिक्षा संयमबलहारिणीत्वेनोक्ता, तीर्थकैः द्विचत्वारिंशदुद्गमादिदोषदुष्टाहारस्य निषिद्धत्वात् ।
तद्वैशेषज्ञानदर्शको अयं ग्रन्थो अवश्यं पठनीयः, तत्करणेन च पिण्डग्रहणे उत्सर्गापवादं विदन् शुद्धाहारेण संयमाधारमृतशरीरपोषणद्वारेण निरतिचारं
चारित्रं समाचरनुत्तरोत्तरं कर्मक्षयं कृत्वा निस्सीमानन्दास्पदं प्राप्नुयादिति ममेहा न शशश्रुज्जायमाणा भूयात् ।

उपरोक्तपुस्तकत्रयानुसारेण सावधानीभूय यथाशक्ति संशोधितेऽप्यस्मिन् ग्रन्थे छद्मस्थभावावनुसारिप्रमादवशात्, दृष्टिदोषवशात् सीसक्रयो-
जकदोषवशाद्वा यत्र कुत्रचित्स्थले या काप्यशुद्धिर्वाचकानां दृष्टिपथमवतरेत् सा संशोध्य वाचनीया कोविदैरिति प्रार्थ्यते ।

एतस्मिन् ग्रन्थसंशोधने संग्रयस्थानापनोदार्थं ममात्यतसाहाय्यीभूतानां परमशुभदेव परमोपकारि द्रव्यानुयोगनिष्णात सिद्धान्तमहोदध्याचार्य
श्रीमद्विजयश्रीमत्सूरीश्वराणां अनुग्रहोत्कट्यं हृद्विर्मर्शमर्यादामुल्लङ्घयमानमपि लेखिनीगोचरीकर्तुं किमिति न पार्यते मयका ।

एतदग्रन्थस्य ग्रान्ते वाचकानां सुखेन मुलपाठोपयोगि मूलप्रकरणनिबन्धनमपि पृथग्योजितम् ।

वीर संवत् २४६५

पुण्यपत्तने प्र. भाषणशुद्धे ३

व्याख्यानवाचस्पति आचार्यश्रीविजयरामचन्द्रसूरीश्वरपादारविन्द-

भृङ्गायमानो मुनिमानविजयः

शुद्धिपत्रकम्

पृष्ठः	पुंठी पंक्तिः	शुद्धः	अशुद्धः	पृष्ठः	पुंठी पंक्तिः	अशुद्धः	शुद्धः
२	२	७	रास्यतो	४	२	११	योष
२	२	१०	पेक्षो	५	१	६	लोल्य
३	१	३	प्रतिहृद्यो	५	१	८	अष्टे' सि
३	१	११	प्रत्ययमिति	५	२	४	बुधश्च
३	१	११	'तत्राक्षकम्मसि'	५	२	१२	स्थितिः
३	१	१३	'उत्तसियसि'	६	१	४	पर
३	१	१३	उत्तेशो	६	२	२	पुनः शब्दश्च
३	२	१	निवृत्तं	६	२	२	प्रतिपेवणादि
३	२	६	प्रथमतः	६	२	४	स्यात्तान्
३	२	७	'पाउययसि'	६	२	६	योषा
४	२	२	तेन	६	२	९	छलना
४	२	६	यत्तेजोर्विं	८	१	१३	फासुकं
४	२	८	स सि	९	१	२	भूतत्वेन प्राप्त

पृष्ठः पुंजी पंक्तिः

अशुद्धः

९ १	६	कृत्येत्यर्थः
९ १	१२	निष्ठितमित्यस्य
९ १	१३	मात्मनि निमित्तं
११ १	४	भङ्गयोर्भजनया
११ २	१०	यतिप्रसङ्ग
११ २	११	प्रतिषेधादीन्
१२ १	६	प्रतिश्रवणादि
१२ २	४	न्यथा भाव
१२ २	५	इति शब्दाच्च
१३ १	१२	प्रतिषेधादय
१३ २	१	प्रतिश्रवणा
१३ २	१३	राजाकथक
१४ २	१०	प्रतिषेधादयश्च
१४ २	१२	प्रतिषेधादीं
१५ १	११	तत्त्वं
१६ १	२	अतीचार

पृष्ठः पुंजी पंक्तिः

अशुद्धः

१६ १	५	कर्मिकपरिहारे
१७ १	४	आह्वारणा
२० २	१२	कथाचित्
२२ २	८	मा कथाइ
२३ १	३	पयस्तेयत्तो
२३ १	५	मुञ्जड
२३ १	११	साध्वाद्यर्थम
२३ २	७	गृह्णतोऽशु
२४ १	५	चैव
२५ १	५	समापसा
२६ २	९	(द्विष्टो)
२७ २	१	भोजनद्रव्य
२९ १	१४	स्थितस्तस्याः
२९ २	४	तदुलीयक
२९ २	४	हिङ्गुलवणाद्ये
२९ २	७	लवणस्य

शुद्धः

कर्मिकापरिहारे
आह्वारणा
कथाचित्
कथाइ
पयस्ते
मुञ्जड
साध्वाद्यर्थ
गृह्णतोऽशु
चैव
समापसा
(द्विष्टो)
भोजनद्रव्यं
स्थितं तस्य
तदुलीयक
हिङ्गुलवणाद्ये-
लवणस्य

पृष्ठः	पुंठी पंक्तिः	अशुद्धः	शुद्धः	पृष्ठः	पुंठी पंक्तिः	अशुद्धः	शुद्धः
२९	२	८	वसण	३९	२	११	द्रव्य-
२९	२	९	वसनेन	४०	२	५	दृष्टव्य
३०	१	३	भक्तापान	४०	२	८	दृष्टो
३०	१	७	शनादीनां	४०	२	१३	जईणठा
३०	१	१३	पायधरं	४१	१	५	द्यभिहतं
३०	२	११	पूतिभूतं	४१	१	५	द्यभिहतं
३१	२	२	सत्वात्	४२	२	२	ययस्स
३१	२	३	दानसत्त्वा	४२	२	७	तेहि
३२	१	२	नन्तरं स्वरूपं	४२	२	८	केवला
३२	१	८	स्थास्थापना	४३	१	४	सम्भवः ?
३६	२	९	रूवेहि	४३	१	११	चालयन्ती
३७	२	२	(हिणः)	४३	२	११	कोष्ठिका
३८	१	१४	तदपमित्य	४३	२	१२	कोष्ठिका
३८	२	१०	बुद्धीप	४३	२	१४	कोष्ठिका
३८	१	११	अपमित्यकं	४४	१	१	मपरिवहत्
३९	२	११	परिवर्त्तनी यद्द्र	४४	१	५	कोष्ठिकादौ

पृष्ठः	पुंठी पक्तिः	अशुद्धः
४४	१	७
४४	२	१०
४५	१	१०
४६	२	५
४६	२	८
४६	२	१४
४७	२	१
४८	१	५
४८	१	७
४८	१	१२
४८	२	८
४९	१	१
४९	१	१२
४९	१	१३
५०	१	१
५०	१	१

कोष्ठिकादि
गृहमध्यवर्तिभ्यः
बहुवचनस्य
भिक्ष्वा
असुगंमि
कोष्ठिका
पहुतेणा
विपयान्छेद्ये
यथा
अज्ज येवं
निपेद्यं
निसंठंति
स्त्रिपद्विह्य
रक्खणठा
प्पिच्छन्नः
प्पिच्छन्नः

पृष्ठः	पुंठी पंक्तिः	अशुद्धः	शुद्धः
५०	१	९	कौटुम्बिकस्य
५०	२	१३	मनो
५१	१	४	योगाद्यदिति
५१	१	१२	तुल्यत्वा
५२	१	१	पि हु
५३	१	१०	बृहद्देलया
५३	१	११	मनोज्ञे त्वऽद्धि
५४	१	७	कार्यः
५४	२	२	दोसा
५५	१	१	तानैव
५५	१	७	श्रमणादि
५५	१	१२	दानात् (पञ्चाद् वा संस्तवः ११, विद्या)
५६	२	४	निस्थामः
५७	१	१	स्नापयै-
५७	२	८	च(व)

कौटुम्बिकस्य
मनो
योगाद्यदि
तुल्यत्वा
पिहु
बृहद्देलया
मनोज्ञेऽत्वदि
कायः
दोषा
तानैव
श्रवणादि
दानात्
निस्थामां
स्नापय-
च

पुष्टः पुंवी पक्तिः	अशुद्धः	शुद्धः
६८ २ ४	पंचहि	पंचहि
६८ २ ७	बारवहिसिओ	बारवहिसिओ
६८ २ १४	गयविष्णो	ग(हि)यविष्णो
६९ १ ५	नागरपहि	नागरिपहि
७० २ १२	तावादी	तावादि
७२ १ ११	वसदीमाणीप	वसदीमाणीप (मागयाप)
७२ २ ६	पयमि	पयमि
७३ २ ६	प तेसि	पतेसि
७४ १ ४	निन्वाइया	निन्वेइया
८० १ ९	वुत्त	वुत्त
८० २ ४	भन्नादिना	भन्नादिना
८० २ ७	गधेसणेसणादोसे	गधेसणेसणादोसा
८० २ १२	गधणैवणा	अधणैवणा
८२ २ ७	कर मात्रं	करं मात्रं
८२ २ १४	गरिहिपहि	गरहिपहि
८३ १ ९	सदैते	सदैते

पुष्टः पुंवी पक्तिः	अशुद्धः	शुद्धः
५८ १ ४	सोऽनर्थ	सो अनर्थ
५८ १ ८	मवलभक	मवलभक
५८ १ ४	विशेषस्त	विशेषतस्त
५८ १ १४	स धु	साधु
५८ २ ४	भिक्षुह	भिक्षुह
६० १ ४	(णीय)	(जईण)
६१ १ ३	वितथाकरणाद्	वितथकरणाद्
६१ १ ३	सुशिक्षितः	सुशिक्षितो-
६१ २ १०	तम्भतं	तम्भत
६२ १ १	तलुर्मनस	तत्र दुर्मनस
६४ २ १२	ब्रम	ब्रम
६६ १ १४	दुद्यारे	दुद्यारे
६६ २ ८	विविधखं	विविधखं
६७ १ ९	धेतव्यो न्ति	धेतव्यो न्ति
६७ २ १०	बाहत्तरी	बाहत्तरी
६८ २ १	किस्स	विस्स

आचार्यश्रीमद्विजयदानसूरीश्वरपादपद्मेभ्यो नमः
श्रीमज्जिनवल्लभगणिप्रणीता श्रीमच्चंद्रसूरिविरचिता

श्रीपिंडविशुद्धिः

॥ ॐ नमो वीतरागाय ॥

नम्रानेकसुरासुराधिपशिरोमालार्चितांद्भिद्वयं । लोकालोकविलोकिकेवलवशाज्जातार्थसन्निर्णयम् ।
सच्चारित्रनिदेशकं, जितरिपुं स्वर्गापवर्गप्रदं । दुष्टारिष्टविघातकं जिनपतिं वीरं प्रणम्यादरात् ॥१॥
श्रीमत्पार्श्वजिनेन्द्रं च, विघ्नव्रातविघातिनम् । निःशेषकुमतध्वान्त-विध्वंसनदिवाकरम् ॥२॥
शेषानपि नमस्कृत्य, जिनान् विगतकल्मषान् । श्रीगौतमादिसूरींश्च, भारतीं स्वगुरुंस्तथा ॥३॥
शान्त्रान्तरदर्शनतो, वक्ष्येऽहं पिण्डशुद्धिशास्त्रस्य । स्वपरकृते स्पष्टार्था, वृत्तिं जिनवल्लभकृतस्य ॥४॥
इदं हि सर्व्वेणापि संसारिणा सत्त्वेनातिदुर्लभजिनधर्म्मनिवृतं मनुष्यादिसामग्रीसद्भावमवाप्य तीर्थकरानुचीर्णपरोपकारे यतित-
व्यम्, यस्माद्भगवान् भवाम्भोधिपासगाम्यपि परोपकारे यतते । स च न जन्तुहितोपदेशदानादपरः कश्चिच्छ्रेष्ठतरः समस्ति । स च

सकलकर्मनिर्मूलनप्रवणपरमपदप्रापकसचारित्रपरिपालनगोचरः श्रेयान् । तच्च पिण्डविशुद्ध्यादियतनया प्रवर्त्तमानानामुपजायते विशुद्धाहारीपट्टम्भिमतदेहस्य चारित्रसाधकत्वात् । सा च न शास्त्रादृते सम्यग् विज्ञायते सुमुक्षुभिः । यद्यपि च पूर्वमुनिप्रणीतचिरन्तनशास्त्रेषु सानेकथा स्थाने निरूपिता, तथापि नासावेदंयुगीनानां दुःषमकालचलेन परिक्षीयमाणमेधायुर्वलानां मानवानामत्यन्तोपकारायालमिति विभाव्य श्रीमञ्जिनवल्लभाभिधम्परिरैदंयुगीनप्रज्ञाविकलमानवोपकाराय महार्णवकल्पात् पिण्डनिर्युक्तिशास्त्रात् तामुद्धृत्य पिण्डविषयविशुद्धिलक्षणप्रतिनियतार्थाभिधायकत्वाद्यथार्थनामकमल्पग्रन्थमहार्थं पिण्डविशुद्धिसंनिहितं शास्त्रं कर्तुमारंभे । तत्र च शिष्टाः क्वचिदिष्टे वस्तुनि प्रवर्त्तमाना विघ्नविनायकोपशमनाय विघ्नाभावेऽपि शिष्टसमाचारपरिपालनाय चेष्टदेवतानमस्कारपुरस्सरं प्रवर्त्तन्ते । ततोऽयमपि तन्मार्गमनुसरन्निष्टदेवतानमस्कारं प्रेक्षावच्छ्रोतृजनप्रवृत्तयेऽभिधेयादि च वक्तुकामश्चादौ मङ्गलाद्यभिधायिकां गाथामाह ।

देविन्दविन्दवन्द्य-पयारविन्देऽभिवन्द्य जिणिन्दे । वोच्छामि सुविहियहि यं पिण्डविसोहिं समासेण॥१॥

व्याख्या—जिनेन्द्रानभिवन्द्य पिण्डविशोधिं वक्ष्यामीति क्रिया । तत्र नानाजन्मादिदुःसहदुःखनिबन्धनरागादीनां जेतारो जिनाः सामान्यकेवलिनस्तेषामिन्द्राश्रतुस्त्रिंशदतिशयादिपरमैश्वर्ययुक्तत्वानायकास्तीर्थकरास्तान् । कीदृशान् इत्याह देवेन्द्रवृन्दवन्दितपदारविन्दान् । तत्र पूर्वभवोपात्तचतुर्भक्त्यवशाद्यथेष्टक्रीडाविचरिण्यवो देवा भवनपत्यादयोऽमरास्तेषामिन्द्राः शक्रास्तेषां वृन्दानि सङ्घातास्तैर्वन्दितानि नमस्कृतानि, पादाश्रणाः पदशब्दस्यांह्रिवाचकत्वात् एवारविन्दानि पद्मानि येषां ते देवेन्द्रवृन्दवन्दितपदारविन्दास्ता नभिवन्द्य प्रशस्तमनोवाक्यैर्नमस्कृत्य वक्ष्याम्यभिधास्येऽहमिति गम्यं । सुविहिताः शोभनानुष्ठानविधातारो यतयस्तेषां हितोपकारि-

त्वाद्योग्या तां, कामित्याह पिण्डविशोधिमिति । तत्र पिण्डनं पिण्डो मीलनमात्रम् । तच्च येषामस्ति तैः सहितस्यैवोपचाराद्वस्तूनि
 अपि पिण्डः । यद्वा पिण्ड्यत इति पिण्डः, पिण्डनीयं वस्तु, स च नामादिभेदैरागमे यद्यप्यनेकधोक्तं, तथापीह संयमादिरूपभाव-
 पिण्डोपकारकस्य द्रव्यपिण्डस्याहारादेर्ग्रहणम् । तस्य विशोधिः कुरुमादिदोषरहिततया निर्मलता । तत उद्गमादिदोषस्वरूपपरिज्ञापनेन
 पिण्डनिर्मलताकारिणी शास्त्रपद्धतिरपि पिण्डविशोधिरित्युच्यते । यद्वा विशोधिहेतुरुद्गमादिदोषपरिज्ञापनमप्युपचाराद्विशोधिस्ततः
 पिण्डस्य विशोधिर्यस्यां शास्त्रपद्धतौ सा तथेति विग्रहस्ताम् । अथ पूर्वार्चायैरेव तस्या अभिहितत्वात् किं भवतो भगनेनेत्याह । समासेन
 पिण्डस्य विशोधिर्यस्यां शास्त्रपद्धतौ सा तथेति विग्रहस्ताम् । अथ पूर्वार्चायैरेव तस्या अभिहितत्वात् किं भवतो भगनेनेत्याह । समासेन
 पिण्डस्य विशोधिर्यस्यां शास्त्रपद्धतौ सा तथेति विग्रहस्ताम् । अथ पूर्वार्चायैरेव तस्या अभिहितत्वात् किं भवतो भगनेनेत्याह । समासेन
 पिण्डस्य विशोधिर्यस्यां शास्त्रपद्धतौ सा तथेति विग्रहस्ताम् । अथ पूर्वार्चायैरेव तस्या अभिहितत्वात् किं भवतो भगनेनेत्याह । समासेन
 पिण्डस्य विशोधिर्यस्यां शास्त्रपद्धतौ सा तथेति विग्रहस्ताम् । अथ पूर्वार्चायैरेव तस्या अभिहितत्वात् किं भवतो भगनेनेत्याह । समासेन

संक्षेपेण । पूर्वार्चायैर्विस्तरेण सोक्ता मया तु वक्ष्यते स्तोत्रमन्त्रेणेति भावः । अत्र पूर्वार्चिर्देन जिनेन्द्रनमस्करणान् मङ्गलमुक्तम् ।
 संक्षेपेण । पूर्वार्चायैर्विस्तरेण सोक्ता मया तु वक्ष्यते स्तोत्रमन्त्रेणेति भावः । अत्र पूर्वार्चिर्देन जिनेन्द्रनमस्करणान् मङ्गलमुक्तम् ।
 पिण्डशुद्धिपरिज्ञानमिति । प्रयोजनं तु संक्षेपभणनरूपं शास्त्रकृतैवोपात्तम् । यद्वा कर्तुः श्रोतुः प्रत्येकमनन्तरपरम्परभेदभिन्नं साक्षाद-
 पिण्डशुद्धिपरिज्ञानमिति । प्रयोजनं तु संक्षेपभणनरूपं शास्त्रकृतैवोपात्तम् । यद्वा कर्तुः श्रोतुः प्रत्येकमनन्तरपरम्परभेदभिन्नं साक्षाद-
 पुक्तमप्येतच्छ्रम्यते । तत्रानन्तरं कर्तुः प्रयोजनं सत्त्वानुग्रहः, श्रोतुश्च प्रकरणार्थपरिज्ञानम् । परम्परं तु द्वयोरपि परमपदावाप्तिरिति ।
 एतेन सर्वशास्त्रकाराणां ग्रन्थचिन्तितानि भवति, उक्तं च—‘सम्बन्धभिधेयपयोग्याहं तह मङ्गलं च सत्थंमि । सीसपविचित्तिनिमित्तं
 निविगद्यत्थं च चिन्तेज्जा’ ॥ इति गाथार्थः ॥१॥

पिण्डविशोधि वक्ष्यामीति प्रतिज्ञातम् । तत्र मुमुक्षुभिः पिण्डस्य विशुद्धिरेव किमर्थं विधीयते येन तत् परिज्ञानाय तदभिधायकं
 शास्त्रं कर्तुमारभ्यत इति पराभिप्रायं चेतसि निधाय शास्त्रकरणप्रयासाफल्यप्रकाशनगर्भं यदोषविकलस्य पिण्डस्य शुद्धिर्भवति तान्
 वक्तुकाम इमां तत्प्रस्तावनामाह ।

जीवा सुहेसिणो तं सिवमिमं तं संजमेण सो देहे । सो पिण्डेण सदोसो सो पडिक्कुट्टो इमे ते य ॥२॥
व्याख्या—पिण्डनिशुद्धेरेव सच्चारित्रं तस्माच्च विशिष्टसुखमोक्षप्राप्तिलक्ष्णं न ज्ञायते शास्त्रं विनेत्यस्य करणप्रयाससाफल्य-
मिति गर्भार्थः । अत्र च 'यश्च निर्गुणं परशुना (छिनत्ति), यश्चैनं मधुसर्पिणा (सिञ्चति), यश्चैनं गन्धमालाभ्यां (योजयति), तत्सर्वस्य-
कटुरेव स' इत्यादाविव सर्वत्रानुरूपक्रियाभ्यां हर्षव्या । ततश्च जीवाः प्राणिनः सुखैर्षिणः शर्मार्थिनः सुखलिप्सव इति यावद्वर्तन्ते ।
तदुक्तम्—'सर्वे वि सो वल्लवकङ्क्षी सर्वे वि हु दुक्खमीरुया जीवा । सर्वे वि जीवियपिया सर्वे मरणा उ बीहन्ति' ॥ तत्पुनः सुखमवि-
कलं परमानन्दरूपम्, कर्मभावेन सर्वोपद्रवरहितत्वाच्छिवो मोक्षस्तत्रैव सञ्जायते । यदुक्तम्—'न वि अत्थि माणुसाणं तं सोक्खं
न वि य सर्वदेवाणं । जं सिद्धाणं सोक्खं अन्वावाहं उवगयाणं' ॥ सांसारिकसुखं च दुःखप्रतीकारमात्रतया सुखाभिमानरूपत्वात्तत्त्वतो
दुःखमेवेति । ते पुनः शिवं जीवाः प्राप्नुवन्ति केनेत्याह संयमेन । पञ्चाश्रवाद्विरमणं, पञ्चेन्द्रियनिग्रहः, कपायजयो, दण्डत्रयविरति-
श्चेति संयमः सप्तदशभेद इति शास्त्रान्तरप्रसिद्धेन सप्तदशभेदात्मकेन चारित्रेण । यद्वा पृथिव्याद्युपमर्द्वादिसंरक्षणात्मकेन सप्तदशभेदे-
नैव प्रकारान्तराभिहितेन क्रियानुष्ठानविशेषरूपेण संयमेन । स चायं—'पुढवि दग अगणि मारुय वणस्सइ विति चउ पणिन्दि ९ अ-
जीवे १० । पेहा ११ पेह १२ पमज्जण १३ परिट्ठण १४ मणो १५ वई १६ काए १७' इत्यस्य श्लोकैः किञ्चित् स्वरूपमुच्यते ।
'इलजलानलानिलशाखिनां दुःखरक्षणं । त्रिधा द्वित्रिचतुःपञ्चाधाणां हिंसाविवर्जनं ॥१॥ निर्जीवमपि यद्वस्तु हिंसाकरणसुन्दरं । तृण-
मद्यहिरण्यादि तस्यादाननिषेधनम् ॥२॥ प्रेक्षणं स्थण्डिलादीनामुपेक्षासंयमो द्विधा । तत्रैकः संयमो द्वेगे सीदतां प्रेरणं च यत् ॥३॥
अन्यः सावधव्यापारे गृहिणां चाप्रेरणं यत् । स्थानादिकरणे सम्यक् तद्भूमीनां प्रमार्जनम् ॥४॥ आहारोपधिशयानामशुद्धाधिक

भावतः । परिष्ठापनमन्तश्च मनोवाकाययन्त्रणम् ॥५॥' अलं प्रसङ्गेन, प्रकृतमुच्यते । सो देहेति स संयमः, देहेति विभक्त्यत्ययादे-
हेन शरीरेण सम्पद्यते देहसाध्यत्वात्तस्य, यदुक्तम्—'शरीरमाद्यं खलु धर्मसाधनमिति', स देहः पिण्डेनाहारेणोपपद्यः, संयमोपकाराय
जायते । सद्योपो वक्ष्यमाणोद्गमादिदोषवृन्दान्वितः स पिण्डः प्रतिक्रुष्टो निपिण्डो जिनादिभिरिति दृश्यम् । अथ क एते दोषा यैर्दुष्टो
ऽसौ ग्रहीतुं निपिण्ड इत्याह । 'इमे ते य'ति, ते पुनर्दोषा आहाराशुद्धिरूपाणि दूषणानि इमे वक्ष्यमाणाः सम्भवन्तीति गाथार्थः ॥२॥
साम्प्रतं प्रास्तावितपिण्डदोषावसरः । ते च द्वित्रित्वादिशब्दः । यत उक्तम् 'सोलस उगमदोसा सोलस उपायणाए दोसा उ । दस-
एसणाए दोसा बायालीसं इय ह्वन्ति'ति । तत्र तत्रदाहरोद्गमविषययोऽशदोषान् यथानामग्राहं द्वाग्गाथाद्वयेन वक्तुमाह—
आहाकम्मुद्देसिय २ पूर्वकम्मेय ३ मीसजाएय ४ । ठवणा ५ पाहुडियाए ६ पाउयरं ७ कीयं ८ पामिच्चे ९ ॥३॥

परिअट्टिए १० अभिहडु ११ विभन्ने १२ मालोहडे अ १३ अचिछ्ज्जे १४ ।

अणिसिट्टु १५ उज्झोयरंए १६ सोलसपिण्डुगंगमे दोसा ॥४॥

व्याख्या—आधाकर्म्मार्थयोऽध्यवपूरकाङ्ताः योऽश पिण्डोद्गमविषया दोषाः स्थिरिति गाथाद्वयस्य सम्बन्धः । इह च विभक्ति-
लोपविभक्त्यत्ययानुस्वारलोपादिकं यत्र दृश्यते, तत्र सर्वत्र प्राकृतत्वात्तद्वद्वष्टव्यमिति न न्यूनाधिकत्वदोषो वक्तव्यः । 'तत्राहाक-
म्मचि', आधानमाधा, प्रस्तावात्साधुप्राणिनां यथाऽमुकस्मै साधवे इदं भक्तादि देयमित्यादिक्रियेति तत्त्वम्, यद्वा आधाय सङ्कल्प्य
कर्म्म क्रियेति विगृह्य निरुक्तनशेन यकारलोपादाधार्कमिकेत्युद्गमदोषस्तद्योगाद्भक्ताद्यपि १ । तथा 'उद्देसियति' अनुस्वारलोपादुद्देशे

यावदर्थिकादिप्रणिधानमित्युद्गमदोषस्तेन निवृत्तं तत्प्रयोजनं वेत्यौद्देशिकं भक्तादि । इह दोषभणनप्रक्रमे यद्दोषवतो भक्तादेरभिधानं तद्दोषदोषवतोरभेदविवक्षणा ज्ञेया, एवमन्यत्रापि २ । 'पूर्वकस्मै यत्ति' उद्गमादिदोषरहिततया पवित्रस्य सतो भक्तादेरविशुद्धिकोटिक-
तयाऽपवित्रेण भक्तादिनैव सह मीलनात् पूतेरपवित्रस्य कर्म करणमिति पूतिकर्म तद्योगाद्भक्ताद्यापि, चः समुच्चये ३ । 'मीसजाए यत्ति' मिश्रेण गृहिसाध्वादिप्रणिधानलक्षणभावेन जातं पाकादिभावमुपगतं मिश्रजातं, भक्ताद्येव, चः पूर्ववत् ४ । 'ठवणत्ति' स्थाप्यते साधु-
दानाय किञ्चित् कालं यावन्निधीयत इति स्थापना भक्ताद्येव ५ । 'पाहुडियाए'ति एकारः प्रथमैकवचनार्थः, अ इति विवक्षितकालात् प्रथमतः, आ इति साध्वागमनलक्षणमर्यादया, भृता धारिता, यका भिक्षा, सा स्वार्थिककमत्ययात् प्राभृतिका यद्वा प्राभृतं कौशलिकं तदिवोपचारसाधर्म्यादिका भिक्षा सा प्राभृतिका ६ । 'पाउयरयत्ति' विसर्गलोपात् प्रादुः प्राकाश्यं तस्य करणं साध्वर्थविधानं प्रादु-
ष्कारस्तद्विशेषितं भक्ताद्यापि ७ । तथा 'कीयत्ति' अनुस्वारलोपात् क्रीयतेस्म साध्वर्थयार्थदानादिना गृह्यतेस्मेति क्रीतं भक्ताद्येव ८ । 'पामिच्चेत्ति' अपमित्यं ग्रामित्यं वा पुनर्दस्याम्येतत्तत्त्व्यभिधाय साध्वर्थाय गृहीतमुच्छिन्नमिति तत्त्वं भक्ताद्येव ९ । 'परियट्टिएत्ति' परिवर्तितं साध्वर्थाय कृतपरावर्त्तं भक्ताद्येव १० । 'अभिहडत्ति' अभि इति साध्वभिमुखं हृतं स्थानान्तरादानीतमभिहतमभ्याहृतमित्यर्थो भक्ताद्येव ११ । 'उब्भिन्नेत्ति' उद्भेदनमुद्भिन्नं साध्वर्थाय कुतुपघटादेरुद्घाटनं तद्योगाद् भक्ताद्यापि १२ । 'मालोहडे अत्ति' माला-
तिसिक्रकादेरपहतं साध्वर्थमानीतं मालापहतं भक्ताद्येव, चः समुच्चये १३ । 'अच्छिजेत्ति' अनिच्छतोऽपि पुत्रादेः सकाशात् साधुदानाय गृह्यते यत्तदाच्छेद्यं भक्ताद्येव १४ । 'अणिसिड्ढत्ति' न निसृष्टं सर्वस्वामिभिः साधुदानाय नाजुज्ञातमनिसृष्टं भक्ताद्येव १५ । 'अज्झो-
यरएत्ति' अधीत्याधिक्येनावपूरणं स्वार्थदत्ताद्रहणादेर्भरणमध्यवपूरः स एवाध्यवपूरकस्तद्योगाद् भक्ताद्यापि १६ । इतेऽत्र गम्यमान-

त्वादित्येवं स्वरूपाः षोडशसंख्याः पिण्डोद्गमे पिण्डोत्पत्तौ दोषा भवन्तीति शेषः । एते पिण्डोद्गमदोषाः षोडशेति तत्त्वमिति द्वारा-
गाथाद्वयार्थः ॥४॥

इदानीमाद्यद्वारव्याख्यावसरस्तत्राद्यद्वारोपात्तदोषस्याधाकर्मण्यस्य सान्वयं नामत्रयं भवति, यथाधाकर्म अथःकर्म आत्मघ्न-
मिति । तत्र क्रमेण त्रीण्यपि व्युत्पादयन्नादौ तावदाधाकर्मशब्दस्य व्युत्पत्तिमाह—

आहाए वियपेणं जईण कम्ममसणाइकरणं जं । छक्कायारम्भेणं तं आहाकम्ममाहंसु ॥५॥

व्याख्या—‘आहाएत्ति’ आधायाः पर्यायमाह—विकल्पेन साधुभ्यो दास्यामि इति कृतेन सङ्कल्पेनेत्यर्थः, दायकेन यतीनां साधू-
नामर्थायेति गम्यते । यत्कर्म अशनादिकरणमशनादेः पाकादिक्रिया क्रियत इत्यर्थः । कथं यत्कर्मेत्याह—षट्कायारम्भेण पृथग्व्या-
दिषट्कजीवनिकायोपमर्देन, तत्पृथिव्याद्युपमर्देद्भूतपचनादि, तद्योगात्तदशनादिकर्मधाकर्मोक्तवन्तस्तीर्थकरादयः । यद्वा आधयेति
विकल्पेन, केषां सम्बन्धिन्येत्याह—यतीनामिति यत्तिदानसङ्कल्पेनेति तत्त्वम् । ‘कम्मं’ति कर्म, किं तदित्याह—‘असणाइ करणं जं’ति,
अशनादीनां भोजनप्रभृतीनां करणं निष्पादनं यत् षट्कायोपमर्देन गृहिणा क्रियत इति शेषः । तदिति साधुदानसङ्कल्पषट्कायारम्भ-
निष्पन्नमशनादिकमाधाकर्मं ब्रुवते । इह च यद्यपि षट्कायारम्भेण यत् क्रियते गृहे वस्त्रादि तदप्याधाकर्मं स्यात् तथापीह तन्न
ब्राह्मम्, पिण्डस्यैवाधिकृतत्वादिति गार्थार्थः ॥५॥

अधुनाऽधःकर्ममशशब्दयोर्व्युत्पत्तिमाह ।

अहवा जं तग्गाहिं कुणइ अहे संजमाउ नरए वा । हणइ व चरणायं से अहकम्म तमायहम्मं वा ॥६॥

व्याख्या—अथवाशब्दः पूर्वनामापेक्षया नामान्तरप्रकारोत्तको, यत् किमप्यशनादिद्रव्यं साध्याद्यर्थं कृतं सत्कर्तृभूतं तद्ग्राहिणं साध्वर्थसङ्कल्पिताशनाद्यादायकं साधुं करोति विधत्ते अधोऽधस्तात् कस्मादवधेयःकरणं तेन साधोरित्याह । संयमात् पृथिव्याद्युपमर्दजपापादात्मनः संयमनं निरोधनं यस्मात् क्रियानुष्ठानविशेषात् स संयमश्चारित्रं तस्मात्, कोऽर्थः उत्कृष्टनिरतिचारचारित्रादुपलक्षणत्वाच्छुभलेश्यादिभ्यश्च अंशयति, जघन्ये तत्र व्यवस्थापयतीति यावत्तदधःकर्म्मस्त्युत्तरेण योगः, इत्ययं संयमादिभावमङ्गीकृत्योक्तमधःकर्म्म । अथ जीवमाश्रित्य तद्वक्तुमाह—नरए वत्ति, वा विकल्पान्तरापेक्षया समुच्ये । ततो अथ इत्यधोगतौ नरके साध्वर्थकृताशनादिभोजिनो यतेर्जीवं करोति नयति यत्तत्पूर्वोक्तमशनाद्यधःकर्म्ममिति योगः । इहाधःकर्म्मदोषस्ततो यद्भुजानस्य साधोः स स्यात्तदपि तथोच्यते । तथा हन्ति विनाशयति, यदित्यनुवर्त्तते ततो यत्साध्याद्यर्थं कृतमशनादि । वा श्लाघ्यः, कमित्याह—चरणात्मानं चारित्ररूपं जीवं, कस्य सम्बन्धिनमित्याह—स त्ति तस्य साध्वर्थनिष्पन्नाशनादिग्राहिणः साधोः तत्पूर्वोक्तमशनाद्यात्मन्नाममिदं चरणात्मानं योगः । तथाहि—प्राणभूतधातं पाकादि कुर्वन् दाता करोति, ततस्तन्निष्पन्नमाहारं यदा साधुर्गृह्णाति तदा स पुनः पुनस्तत्करोतीति परमार्थतः साधुरेवानुमोदनादिना तानि हन्ति, तद्वाता तु संयमरूपमात्मानं साधोस्तदेव हन्तीत्यात्मन्नाममुच्यते । इहात्महन्तलक्षणो दोषस्तद्योगादशनाद्यपि तथेति । स्थापितवाशब्दश्चानुवर्त्तार्थसंक्षेपको यथा ज्ञानदर्शनचारित्ररूपमात्मन्नामं साधूनामस्ति, तच्छेषद्वयं व्युच्छेद्य किमिति चरणात्मानं तस्य हन्तीत्युक्तमिति परारेकायां निश्चयनयमतमाश्रित्य चरणविवाते अवश्यं सिद्धं एव चरणफलत्वात् तयोरिति न तयोर्विधातः पृथगुक्तः । व्यवहारमतं प्रतीत्यं चरणघाते इतरयोर्विनाशः स्याद्वा न च(वा) । यदाह—मिथ्यात्वं याति तदा न ते, तदभावे तु ते स्यातामिति चरणघातेऽपि तयोः सद्भावात् तयोरुपादानमिति । ‘अहं कम्म तमायहंमं वत्ति’ व्याख्यातमेव

नवरं वाशब्दोऽयमभिधानसमुच्चयार्थः । इति गार्थार्थः ॥६॥

अथ जीवमाश्रित्योक्तस्याघातकर्मणो यैः करणभूतैर्जीवस्य तत्स्यात्तेषामाघातकर्मभोजिनां प्रतिनिवर्त्तनस्वरूपमाह । यद्वाधाकर्म-
ण एवात्मकर्मैति शास्त्रान्तरे नामान्तरं चतुर्थमस्ति, तद्व्याख्यातुमाह—

अट्टत्रि कम्माइं अहे वंधइ पकरेइ चिणइ उवाचिणइ । कस्मियभोई अ साहू जं भणियं भगवईए फुडं ॥७॥

व्याख्या—इह किल जन्तुरायुवन्धाभावेन चिरं सप्तविधवन्धक एव प्राप्यते । भवमध्ये च सायुषः त्रिभागाद्यवशेपे. यदायुर्वध्नाति
वारमेकं तदाऽष्टविधवन्धकः प्राप्यते । ततश्च कार्मिकभोजीत्युपलक्षणत्वादाधाकार्मिकभोजी, लोल्यनिःशुक्तत्वाभ्यां साध्वर्थकृताहारा-
भ्यवहरणशीलः ‘तच्छीलार्थइन्मत्तयः’ चकारेणानाभोगतरतु तमभ्यवहरन्नपि न तथा बद्धवान् इत्याचष्टे । साधुर्यतिरष्टावप्यष्टसङ्ख्या-
न्यपि न केवलं ससेत्यपेक्षः । कर्माणि ज्ञानावरणादीनि । अहेति अधोगतिविषयाणि नरकादिगतिगमनयोग्यानि वध्नाति प्रकृत्या-
दिरूपतया निधत्तं यातीति कृत्वाघातकर्मोक्तं, आत्मनः कर्मवन्धनादात्मकर्ममिति वा । अत्र च यत् किल भाविभवायुर्वधमध्ये वारमेकं
वच्यते तदाऽप्यधोनरकादिगतिविषयंसौ वध्नाति । तद्वच्ये तु शेषाण्यपि सप्ताधोगतिविषयाण्येव तान्यसौ वध्नातीत्यष्टावपीति सा-
मस्येनोक्तम् । एतेन अष्टानामपि कर्मणां वध्यमानानामसावुक्तः । अथ तेषामेव पूर्ववद्वानामवस्थामाह—‘पकरेइ चिणइ उवाचिणइ’ति
आघातकर्मिकभोजी यतिः कर्माणि पूर्ववद्वानि प्रकरोति स्थितिरूपतया निर्व्वर्त्तयति दीर्घस्थितीन् कर्तुमारभते इति यावत्, तथा
चिनोति अनुभागरूपतया तान्यभिवर्द्धयति, उपचिनोति, प्रदेष्टतया तान्युपचितानि करोतीत्यर्थः । अथेदं भुञ्जानोऽधः कर्माणि
वध्नातीति किमन्यत्रापि कुत्रचिदुच्यतमित्याह—यद्वर्णितं यदुच्यते, भगवन्त्यां पञ्चवत्तम्, भगवन्त्यां प्रगटं, तथा च तत्सत्रं “आह्रा

कर्मं भुंजमाणे समणे निगंथे किं बंधइ किं पकरेइ किं चिणाइ किं उवचिणाइ ? गोयमा ! आहाकर्मं भुंजमाणे आउयवजाओ सत्त रुम्मपयडीओ सिद्धिलंबंधणवद्धाओ धणियबंधणवद्धाओ पकरेइ, हस्सकालठिईयाओ दीहकालठिईयाओ पकरेइ, मंदाणुभावाओ तिब्वाणुभावाओ पकरेइ, अप्पएसग्गाओ बहुपएसग्गाओ पकरेइ, आउयं च णं कम्मं सिय बंधइ सिय नो बंधइ, असायावेयणिज्जं च कम्मं भुज्जो भुज्जो उवचिणेइ, अणाइयं च णं अणवयगं दीहमद्धं चाउरंतसंसारकंतरं अणुपरियट्टइ । से केणट्ठेणं भंते एवं बुच्चइ आहाकर्मं भुंजमाणे जाव अणुपरिअट्टइ ? गोयमा ! आहाकर्मं भुंजमाणे आयाए धम्मं अइकमइ आयाए धम्मं अइकममाणे पुढविकायं नावकंखइ ५ जाव तसकायं नावकंखइ । जेसिंयि य णं जीवाणं सरीराइं आहारमाहारेइ ते वि जीवे नावकंखइ, से एणट्ठेणं गोयमा एवं बुच्चइ, आहाकर्मं भुंजमाणे जाव अणुपरिअट्टइ” चि । इदं च सुगमं नवरं ‘आउयवजाउ चि’ यसादेकत्र भवग्रहणे सकुदेवा न्तर्युहूर्त्तमात्रकाल एवायुपो बन्धस्तत् उक्तमायुर्वर्जा इति । ‘सिद्धिलंबंधणवद्धाउ’ चि । श्लथवन्धनं स्पृष्टता तेन वद्धा आत्मप्रदेशेषु सम्बन्धिताः पूर्वविस्थायामशुभतरपरिणामस्य कथञ्चिद्भावात् शिथिलबन्धनवद्धा एताश्चाशुभा एव द्रष्टव्याः । आधाकर्मिभोजिनिग्रन्थस्य निन्दाप्रस्तावात् ताः किमित्याह ‘धणियबंधणवद्धाओ पकरेइ चि’ गाढतरबन्धनवद्धाः प्रकरोति प्रशब्दस्यादिकर्मार्थत्वात् सकृदुदाधाकर्मभोजनेऽपि कर्तुमारभ्यते आधाकर्मभोजित्वस्याशुभयोगरूपत्वेन गाढतरप्रकृतिबन्धहेतुत्वात् । आह च-‘जोगा पयडिप्पसं’ ति पौनःपुन्यसम्भवे तु तस्य ताः करोत्येवेति, तथा ह्रस्वकालस्थितिकाः दीर्घकालस्थितिकाः प्रकरोति । तत्र स्थिति उपात्तकर्मणोऽवस्थानं, तामल्पकालां महतीं करोतीत्यर्थः । आधाकर्मभोजित्वस्य लौल्यनिमित्तत्वात् तस्य च कपायरूपतया स्थितिबन्धहेतुत्वात् । आह च-‘ठिइअणुभागं कसायउ कुणइ’ चि तथा मन्देत्यादि, इहानुभावो विपाको रस इत्यनर्थान्तरं ततश्च मन्दानुभावाः परिपेल-

वरसाः स तीत्रानुमाना गाढतरसाः प्रकरोति आधाकर्मभोजित्वस्य कषायहेतुत्वात् । अनुभागबन्धस्य च कषायप्रत्ययत्वादिति । तथा अप्पण्णसेत्यादीति अल्पं स्तोत्रं प्रदेशाग्रं कर्मदलिकपरिमाणं यासां तास्तथा ता बहुप्रदेशाः प्रकरोति । प्रदेशबन्धस्यापि योगप्रत्ययत्वादाधाकर्मभोजित्वस्य च योगरूपत्वादिति । तथा आउयं चेत्यादि आयुः पुनः कर्म, स्यात् कदाचिद्वध्नाति स्यान्नबध्नाति । यस्मात्त्रिभागाद्यवशेषायुषः परपरभवायुः प्रकुर्वन्ति तेन यदा त्रिभागादिस्तदा बध्नाति अन्यदा न बध्नातीति । असायेत्यादितथा असातावेदनीयं च दुःखवेदनीयं कर्म भूयो भूयो पुनः पुनः उपचिनोति उपचितं करोति । ननु कर्मसप्तकान्तवर्तित्वादसातावेदनीयस्य पूर्वोक्तविशेषणेभ्य एव तदुपचयप्रतिषेत्तः किं तद्ग्रहणेनेत्यत्रोच्यते, आधाकर्मभोजी अत्यन्तं दुःखितो भवतीति प्रतिपादनेन भयजननादाधाकर्मभोजित्वनिरासार्थमिदमित्यदुष्टमिति । 'अणाइयं' ति अविद्यमानादिकं अनवदग्रं अनन्तमित्यर्थः । अत एव दीर्घादं प्रभूतकालं 'चाउरंतंति' चतुरन्तं देवादिगतिभेदाच्चतुर्विभागं तदेव स्वार्थेऽणप्रत्ययोपादानाच्चतुरन्तं संसारकान्तारं भवतारण्यं 'अणुपरिश्रद्धइत्ति' पुनर्भ्रमति । 'आयाए' चि आत्मना धर्मं चारित्रधर्मं श्रुतधर्मं वा । पुढविकायं नावकंखइ चि पृथ्वीकायं नापेक्षते नानुकम्पत इत्यर्थः । इति गार्थार्थः ॥७॥

एवं तावदाद्यद्धारोक्तदोषस्य नामान्यभिधाय अधुना तत् स्वरूपं सप्रपञ्चं व्यावर्णयितुकामः तत् प्रतिबद्धद्वाराणि निरूपयन्नाह-

तं पुण १ जं जस्स २ जहा ३ जारिस ४ मसणे य तस्स जे दोसा ५ ।

दाणे य ६ जहापुच्छा ७ छलणा ८ सुद्धी य ९ तह वोच्छं ॥८॥

व्याख्या.—तत्पुनर्यदिति, तदाधाकर्मशब्दवाच्यं यत्स्वरूपं वस्त्राग्ननादिकं स्यात्तथा वक्ष्ये इत्युत्तरेण योगः । एवं शेषद्वारेष्वपि पर्यन्ते तथा वक्ष्ये इति योजनीयम् । पुनः शब्दश्च तस्यैवाधाकर्मण उत्पत्तिलक्षणस्य सम्भवस्य सूचनार्थं इत्येकं द्वारम् । तथा यस्य नृविशेषस्यार्थाय कृतमाधाकर्म भवतीति द्वितीयम् । तथा 'जहत्ति' यथा यैः प्रकारैः प्रतिषेधनादिभिराधाकर्मपरिभोगजन्यः कर्मबन्धः स्यात्ताम् वक्ष्य इति तृतीयं द्वारम् । 'जारिसंति' यादृशं यैर्वस्तुभिः सदृशं लक्षणं ग्रहणं वाश्रित्य तत्स्यात् साधूनामिति चतुर्थम् । तथा 'अरणे य तस्स जे दोसत्ति' अग्ने भक्षणे तस्याधाकर्मिकस्याग्ननादेर्ये केचनाज्ञाभङ्गादयश्चकारात्तद्ग्रहणमाश्रित्य संयमप्रतिघातकत्वाद्येऽतिक्रमादयश्च दोषा दूयणानि भवन्तीति गृह्यते, इति पञ्चमं द्वारम् । 'दाणे य' चि चकारस्तस्य दोषा इत्यस्यानुकर्षणार्थस्तत् आधाकर्मणो दाने गृहिणा वितरणे क्रियमाणे तस्य गृहिणो ये दोषा यतिसत्कचरणघातादयो भवन्तीति षष्ठं द्वारम् । 'जहापुच्छत्ति' यथा येन प्रकारेण अग्ननादिविषया देशद्रव्यकुलभावानुचिताशनादिलाभे आधाकर्ममादिशङ्कायां पृच्छा प्रश्नः साधुना गृहस्थं प्रति क्रियते इति सप्तमं द्वारम् । 'छलण' चि इत्थं प्रश्रिताहारग्रहणादिना यतमानेऽपि साधौ यथेत्यनुवर्त्तनाद्यथा च्छलना अशुद्धस्य ग्रहणं स्यादिति अष्टमं द्वारम् । 'सुद्धी य' चि श्रुतोपयुक्तेनाऽशठभाववता यतिना छलनासङ्गावादाधाकर्मणो ग्रहणे कृतेऽपि यथा तस्य शुद्धिः कर्मबन्धाभावेन निर्दोषतेति नवमं द्वारम् । चकारादाधाकर्मग्रहणं प्रति निर्दोषसदोषस्वरूपपरप्रश्नाचार्योत्तररूपं दशमं द्वारं गृह्यते । तथा तेन स्वरूपनिरूपणप्रकारेण वक्ष्ये अभिधास्य इति द्वारागाथासमासार्थः ॥८॥

अधुना यद्वस्त्वाधाकर्म भवतीत्याद्यद्वारं व्याख्यातुमाह ।

असणाइ चउब्भेयं आहाकम्ममिह बिन्ति आहारं । पढमं चिय जइ जोगं कीरंतं निट्ठियं च तहिं ॥९॥

व्याख्या—अशनमादिः प्रभृतिर्येषां पानादिभेदानां अशनदयस्तत्राशनं क्षुपशाल्यादितंदुलविशेषप्रभृतिकं, पानमवटवाप्या-
 दिश्यं जलम्, स्वादिमं चिचिणिक्पाण्डुनालिकेरादिकम्, स्वादिमं सुण्डिहरीतक्यादिकम् । ततः अशनादयश्चत्वारः चतुःसङ्ख्याभेदा-
 विशेषा यस्य स तथा तं, कमित्याह—‘आहारं’ति, तत्राह्रियते तृप्तिजननायासावित्याहारः समयभाषया पूर्वोक्त एवाशनादिस्तं आधा-
 कर्मन्त्याधाकर्मशब्दवाच्यं इहेति प्रवचने, यद्वा पिण्डशुद्धिप्रक्रमे, इतरथा साध्वर्थं यद्गृहादिकं चीयते वस्त्रादिकं वाऽप्यते तुम्बकादे-
 श्च मुखादिकं यस्य क्रियते तदप्याधाकर्म भवतीति केवलं तत्र ग्राह्यमप्रस्तुतत्वात्, द्रुवतेऽभिदधति जिनादयः । कीदृशं सन्तमित्याह—
 प्रथमेवादित एव वपनकृत्यत्वमारभ्येति यावत्, चियशब्दस्यैवकारार्थत्वात्, यतियोग्यं साधुजनोचितं यतिनिमित्तमिति यावत्,
 क्रियमाणं निर्वर्त्यमानं शुद्धिणानिष्ठितं चेति, निष्ठाऽवसानं सा सज्जाताऽस्येति निष्ठितो निश्चेतनीभूतस्तं, चः समुच्चये क्व विषये
 निष्ठित इत्याह—‘तर्हि’ति, प्रस्तावात्तस्मिन् यतिविषये साधोरालम्बनेन सर्व्वथा प्रासुकीभूतमिति तत्त्वम्, इत्थम्भूतमाहारमायकर्म द्रुवते
 इति गन्भर्थः । अत्र द्वाप्यादोपात्तपुनःशब्दसूचितमशनादिरूपस्याधाकर्मणः सम्भवं यदमं चियेत्यनेन पदेनाभिहितवान्, तथाहि—
 कथमादित एवाधाकर्मिमशनादिकं सम्भवति ? इति, उच्यते—कश्चिद् गृही अतिभक्तिभरनिर्भराङ्गः साधूनामकल्प्यमेतदिति जाना-
 नोऽजानानो वा स्वक्षेत्रे कृतोऽपि कारणतः साधूनामनवस्थानमवलोक्य प्रच्छन्नादिना ज्ञात्वा च साधूनामवस्थानहेतोरशनादेश्चतुर्विध-
 स्वाप्याहारस्य वपनादिनोत्पादनं करोति तत्राशनोत्पादनमाश्रित्याख्यानकं पूर्वाचार्योक्तम् यथा—

“अणेगकुलसयसंकुलो संकुलो नाम गामो आसी, तस्मि जिणदत्तो नाम सावओ, तस्सय जिणमती नाम भज्जा । तत्थ कोद्वरालगा
 उप्पज्जन्ति चि तेसि संतिउ कूरो भिवखाए पउरो लब्भइ, वसही अ रमणिज्जा लब्भइ, सज्जाओ य निव्वहइ, परं आयरियाइपाउग्गो

सालिकूरो नत्थि त्ति न केइ आयरिया तत्थ चिट्ठन्ति । अन्नया य गुणनिहिणो पडिलेहणत्थं पेसिया । तेसिं जिणदत्तेण रमणिज्जा वसही समप्पिया । तेहिं तस्स वुत्तन्तं कहियं, खेत्तं पडिलेहियं । जिणदत्तेण पुष्ठा, भयवं ! तुम्हाणं खेत्तं रुइयं ? स्वरिणो एत्थागमिस्सन्ति ? x x x परं कारणं न जानामि त्ति कारणजाणत्थं तेसिं मज्झाए एगो उज्जू साहू पुच्छिओ, तेण कहियं जहा गणस्स जोगं एयं किन्तु आयरियाणं पाळणो सालिकूरो नत्थि । तओ तेण अन्नगामाए सालिबीयं आणावेऊण वाविअं, जाव अणेगे सालिकूडया जाया । अन्नया केणइ पओयणेणं ते वा अन्ने वा साहुणो तथागए नाऊण सावएणं चिन्तियं, जहा मएसिं सालिकूरो दायव्वो जेण आयरियाणं पि पाळणं एयं खेत्तं चिन्तिऊण एए साहुणो आयरिए एत्थ आणित्ति, तं च जइ नियघरे चैव दाहिस्सामि अन्नेसु कोइवरालगं लभिस्सन्ति तो मा एएसिं आहाकम्मस्स संका भविस्सइ त्ति विरिंचिऊण सयणाईण नेहेसु य पट्टविओ साली, भणाविया य जहा-सयं खाएज्जइ साहुणं पि देस्सइ कूरं काऊण इमो साली, तेहिं तहेव कुरो रद्धो । सो वइयरो बालेहिं णाओ । साहुणो भिक्खमडन्ता एसणासमिया बालाईणं जंपियं सुणेत्ति । एगो बालो भणइ ए एते साहुणो जेसिं अद्याए सालीकूरो घरे रद्धो । अन्नो भणइ मम जणणीए साहुण दिन्नो सालिकूरो । अण्णो भणइ सयं साहुणं सालिकूरं दाहामि । अन्नो जणणीं भणइ-साहुणं देहि साहुणं देहि सालिकूरं । अन्नो भणइ थक्कावडियं संपन्नं जेण अभत्ताए सालिभत्तयं जायं । एत्थ लोइओ दिट्ठन्तो णेओ जहा-एगंमि गामे एगा आभीरी तीए भत्ता मओ तीए लद्धु देवरो अत्थि, तस्स य तम्मि पत्थावे भज्जा मया । तेसिं तु एसा नीती, जं भत्तुणो मयस्स इत्थी लद्धुदेवरस्स भज्जा होइ त्ति । तओ आभीरीए देवरो भणिओ जहा-हंत मे भत्ता नत्थि ते पुण भज्जा नत्थि, ताहं ते भारिया भवामि, तेण य तहत्ति पडिवन्नं । तीए चिन्तियं, जहा अवसरे अवसरावडियं, जेण जंमि पत्थावे मे भत्तुणो मरणं जायं,

तंमि चैव देवरस्स मज्जा मया, तओहं तेण अमज्जेण मज्जा पडिवज्जन्ते । तहा अन्नेण जणणी भणिया, जहा मालिचाउलोदयं पि साहूणं देहि । अन्नेण वि जणणी भणिया सालिआयामं, सालिकंजियं च साहूणं देहि । इच्चाइवालाइजणजंपियं सोउं आढाकम्मं एयन्ति नाउं ते ताणि घराणि परिहरिऊण तत्थेव अडन्ति । अनिव्वाहे पच्चासन्ने गामे गंतूण भिक्खं अडन्ति ” । एवमशनोत्पादनसम्भवत् पानोत्पादनसम्भवोऽपि ज्ञेयस्तमपि कश्चित् कुरुते, कथम् ? उच्यते—यथा क्वापि ग्रामे क्षेत्रप्रत्युपेक्षकाः साधव आगतास्तन्निवासिना श्रावकेण साध्रियमाणा अपि न स्थिताः । तेन च तन्मध्योदेक ऋजुकः साधुरनवस्थानकारणं पृष्टस्तेनोक्तमत्र क्षारं जलं तद्गुणां न प्रायोग्यमिति श्रुत्वा यावदसौ मिष्टजलमवटं खनित्वा लोकप्रवृत्तिजनितपापभयात् पुलकादिना स्यगितमुखेन तेन तावत् स्थितो यावत् साधवस्तत्रायातास्ततोऽसौ तंदुलघावनादितया कृत्वा तत्तेभ्यो दापयति वक्ति च गुर्वर्वाद्यभिमुखमेतद् भवद्भिः स्वयं पातव्यं साधूनां च दातव्यमित्यादि यावदन्यत्र तेऽपि व्रजन्तीति । एतदनुसारतः खादिमस्त्रादिमयोरप्याधाकर्मसम्भवो भावनीयः । तत्र त्वादिमे यथा कश्चित् साधूनां शालनकाद्यर्थं चिर्भिताम्रफलवीजपूरकपित्थद्राक्षादाडिमा(मादी)नां वपनं करोति । स्वादिमे तु कश्चित् साधूनामौषधाद्यर्थं शुण्ठिमरिचहरीतक्यादीनां रोपणं करोतीति गार्थार्थः ॥९॥

तदित्यमाधाकर्मणो विषयसम्भवानुक्तावथात्रैव ‘कीरन्तं निद्वियं चे’ति पदोपात्ताभ्यां कृतनिष्ठितशब्दाभ्यामुत्पन्नं कल्पाकल्पविभागकारिभङ्गचतुष्टयं प्रत्येकमशनादिविषयं वक्तुमाह—

तस्स कड तस्स निद्विय चउभङ्गो तत्थ दुचरिमा कप्पा । फासुकयं रद्धं वा निद्वियमियरं कडं सव्वं ॥१०॥
व्याख्या—अत्रानुस्वारलोपात्तस्य कृतं तस्य निष्ठितमित्यस्मिन् वाक्ये चतूरूपो भङ्गश्चतुष्टयं ज्ञेयम् । यद्वा प्राकृतत्वात्

‘चतुर्भङ्गो’ति चत्वारो भङ्गा विकल्पा वाच्या इति द्रष्टव्यम् । यथा तस्य कृतं तस्य निष्ठितं, तस्य कृतं अन्यस्य निष्ठितं, अन्यस्य कृतं तस्य निष्ठितं, अन्यस्य कृतमन्यस्य निष्ठितं, अन्यस्य कृतमन्यस्य निष्ठितमिति । यद्वा तस्य कृतं तस्य निष्ठितं अन्यस्य कृतं तस्य निष्ठितं, तस्य कृतमन्यस्य निष्ठितं अन्यस्य कृतमन्यस्य निष्ठितमिति भङ्गन्यासस्तत्र तस्येति प्रस्तावात् साधोर्निमित्तं कृतगित्यतीतवर्तमानकालयोरैक्यात् प्रासुकीकर्तुं प्रारब्धं, तस्येति पूर्ववत् निष्ठितमिति साध्वालम्बनेन सर्व्वथा निश्चेतनीभूतमिति प्रथमः । तथा तस्य कृतमिति पूर्व्ववत् । ततो दातुः साधुविषयदानपरिणामागमादन्यस्येति गृहस्थास्य निमित्तं निष्ठितमचेतनीभूतमिति द्वितीयः । तथाऽन्यस्य (कृतं तस्य) निष्ठितमिति पूर्व्ववदिति तृतीयः । तथान्यस्य कृतमन्यस्य निष्ठितमिति पूर्व्ववदिति चतुर्थो भङ्गः । एतेषु कल्पाकल्पविधिमाह । ‘तत्थ’ चि, तत्र तेषु चतुर्षु मध्ये तुत्तरिमसि प्रथमां भङ्गरचनामाश्रित्य द्वितीयश्चरमश्चेति विग्रहे तीयलोपात् द्विचरमौ द्वितीयचतुर्थवित्यर्थः । द्वितीयां त्वाश्रित्य द्वौ न तौ चरमौ न द्विचरमौ तृतीयचतुर्थवित्यर्थः । कप्पत्ति, कल्पौ ग्राह्यौ शुद्धत्वात् साधोरासेवायोग्यौ स्याताम् इति शेषः । आधाकर्मणि हि साधुनिमित्तं पाकादिनिष्ठा प्रधाना । सा चानयोर्गृहस्थार्थं जाता । अत्र च या पारिशेष्यार्थापिण्या वा प्रथमचतुर्भङ्गीभङ्गकन्यासं प्रतीत्य प्रथमतृतीयावशुद्धत्वादग्राह्यौ, द्वितीयन्यासं त्वाश्रित्य प्रथमद्वितीयावकल्पौ यत्यर्थत्वादारम्भस्येति । अत्र च सप्तकृता साक्षादेव प्राचीनगतोत्तरार्द्धेन प्रथमभङ्गस्याकल्प्यतोक्तैव । अव्ययानामनेकार्थत्वात् तृतीयभङ्गोऽपि चकारेणाकल्पनीयतया सूचित एव तत्र द्रष्टव्यः । अधुना कृतनिष्ठितशब्दयोरर्थमाह फासुकडमित्यादिद्वचनाद् व्रीहिकरद्यादिकं सचित्तं यत्प्रासुकं कृतं साधोर्गृहिणो वा निमित्तमचित्तं निहितं त्रिःकण्डिततण्डुलादि । तथाराद्धमचेतनैर्वा तण्डुलादिभिर्यतेर्गृहस्थस्य वाऽर्थीय निष्पादितं गृहिणा कूरादि । वा विकल्पे । तदित्यम्भूतं निष्ठितं निष्ठिताभिधानं भवति । इयं

नि पुनःशब्दलोपादितत् पुनर्मुनेर्गृहिणो वा हेतोरतीतवर्त्तमानकालैक्यात् प्रासुकीकर्तुं प्रारब्धं । पुनरेकद्विष्कण्डिततण्डुलाकृतं कृताभियानं भवति अग्रासुकीभूतत्वेन प्राप्तनिष्ठितत्वमित्यर्थः । सर्व्वं समस्यमिति गाथार्थः ॥१०॥

एनमेवार्थं विशेषेणाह—

साधुनिमित्तं वविद्याइ ता कडा जाव तंदुला दुछडा । तिछडा उ निट्टिया पाणगाइ जहसम्भवं नेज्जा ॥

व्याख्या—‘साधुनिमित्तं’ यत्तेरर्थाय ‘वविद्याइ’ ति । अत्र पञ्चम्येकवचनस्य लुप्तत्वादुक्तादेरिति दृश्यम् । तत्रोक्तं वपनं तदादिः प्रथमं यस्य केदारराहनलयनपरिमलतोत्पन्नाद्युत्तरक्रियाविशेषस्य स उक्तादिस्तस्मादुक्तादेरारभ्येति शेषो, वपनमादायावधीकृतेत्यर्थः । तत्रावदिति कालावधिनिर्देशो । ‘कड’ति कृताभिधाना भण्यन्ते शालयः । ‘यावदि’ति कालावध्युद्देशो । द्विश्छडा द्विष्कण्डितास्तादृशाः सन्तो लोके किं व्यपदेश्यास्ते स्थुरित्याह । ‘तन्दुले’ ति, ते शालयश्छटितास्सन्तः तन्दुला भण्यन्ते । अयमर्थः, साधुनिमित्तं शाल्यादय उक्ता यावत्तथाभूतपरिणामैर्नैव दात्रा व्रीहिकरटितया एकां द्वे वा वारे कण्डित्वा तन्दुलीकृतास्तावत्ते कृता अभिधीयन्ते । त्रिश्छटास्तु तिस्रो वाराः कण्डिता एव तंदुलाः तथाभूतपरिणामैर्नैव, तु शब्दः शालीनामेकद्विष्कण्डनेनानिष्ठितत्वावधारणार्थः, ते किमिदं, निष्ठिता निष्ठिताख्या भण्यन्ते । ते च राज्ञा अराद्धाश्च न कल्पन्ते साधुनिमित्तं निष्ठितत्वेनाद्याकर्मिकत्वात्, उपलक्षणमेतत् शुद्धतन्दुलादिभिः साध्यर्थं राज्ञं कूरादिकमपि निष्ठितमित्यस्य । अत्र बृद्धसम्प्रदायो यथा—यदि प्रथमां द्वितीयां वा वारां साधुनिमित्तमात्मनि निमित्तं वा करटिं छटित्वा तन्दुलाः कृतास्त्वृतीयां वारां त्वात्मनिमित्तं छटिता राज्ञा वा ते साधूनां कल्पन्ते । यदि तु प्रथमां द्वितीयां वा वारां साधुनिमित्तं त्रितीयां वा वृतीयां वारां तु साधुनिमित्तमेव कण्डिता राज्ञास्त्वात्मनिमित्तं ते एकेषा-

मादेशेन एकेनान्यस्मै दत्तास्तेनाप्यन्यस्मायित्यादिरूपेण यावत् सहस्रसङ्ख्ये स्थाने गतास्तावन्न कल्पन्ते, ततः परं कल्पन्ते, अन्येषां तु न कदाचिदपि । यदि तु प्रथमां द्वितीयां वा वारां साधुनिमित्तमात्मनिमित्तं वा तृतीयां तु वारामात्मनिमित्तमेव कण्डिता राद्धाः पुनः साधुनिमित्तं ते न कल्पन्ते । यदि तु प्रथमां द्वितीयां वा वारां साधुनिमित्तमात्मनिमित्तं वा तृतीयवारां तु साधुनिमित्तमेव कण्डितास्तैस्तन्दुलैः साध्वर्थं राद्धः कूर साधूनामकल्प्य एव निष्ठिततन्दुलतत्पाकजनितद्विगुणाधाकर्मर्मेदोपदुष्टत्वात् । तदेवमशनमाश्रित्य तस्य कृतं तस्य निष्ठितमित्यादयश्चत्वारो भेदा दर्शिताः । अधुना पानादिशेषाहारत्रयेऽपि तानतिदिशन्नाह । 'पाणगाइ' ति विश्रित्य तस्य कृतं तस्य निष्ठितसम्भवनतिक्रमेण नयेद्भावेदेतानिति । तत्र भक्तिलोपात् पानकादौ, पानखादिमखादिमाख्ये आहारत्रये, यथासम्भवं कृतनिष्ठितसम्भवनतिक्रमेण नयेद्भावेदेतानिति । तत्र पाने कूपादिकं साधुनिमित्तं खातं, जलमानीतं यावत्तथाभूतपरिणामेनैव कर्त्रा प्रासुकीक्रियमाणं नाद्यापि सर्वथा प्रासुकीभवति तावत्तस्य कृतत्वं, ततस्तथाभूतपरिणामस्य कर्तुश्चरमे क्षणे सर्वथा प्रासुकीभूतमिति तस्य निष्ठितत्वमिति प्रथमेत्यादि, खादिमे तु कर्कटिकादिकाः फलविशेषाः साधुनिमित्तमुक्ता यावत्तथाभूतपरिणामेनैव दात्रा ते खण्डितास्तानि खण्डानि क्षणे प्रासुकीभवन्ति सन्ति यावत्तथाभूतपरिणामस्यैव दातुर्नाद्यापि सर्वथा प्रासुकीभवन्ति तावत्तेषां कृतत्वम् । ततस्साधुनिमित्तमेव चरमे क्षणे सर्वथा प्रासुकीभूतानि तानीति तेषां निष्ठितत्वमिति प्रथमेत्यादि । खादिमे वल्लकादिकं खादिमवत् ज्ञेयमित्यत्रापि द्वितीयचतुर्थभङ्गौ शुद्धौ प्रथमतृतीयावशुद्धाविति । प्रस्तावादपरमपि सोपयोगित्वात् किञ्चिदभिधीयते । साधूनां छायार्थमारोपितवृक्षस्य गृहद्वारादिविहितमण्डपादेश्च निवासार्थं कृतमठादेश्च छायानियेवनमाधार्मिकत्वाभावाददोषाय । परं प्रवृत्तिदोषादिना तत्परिहार्यम् । तथाहि तस्य कृतमन्यस्यनिष्ठितमिति द्वितीयभङ्गे साध्वर्थमुत्पद्यफलं वृक्षनिबन्धनमपि कल्पते वृक्षावृक्षनिबन्धना तु छाया सुतरां परिभोक्तुं

कल्पते, यतः सूर्यहेतुकापि छाया भवति न च सा वृक्षारोपककर्त्रां स्वर्णेण वा साधून् मनस्याधाय निर्वर्त्तिता येनाथाकर्मलक्षणयोगात् सा तथा मत्तयोग्या स्यादित्यलमगीतार्थाधार्मिकयतिजनकथयेति गार्थार्थः ॥११॥

द्वारमिति प्रभृतार्थसूचकं पदमित्यर्थः । उक्तमाद्यद्वारमिदानीं यस्येति द्वितीयद्वारं व्याचिख्यासुराह ।

साहम्मियस्स पवयणलिंगोहि कए कयं हवइ कम्मं । पत्तेयबुद्ध निणहयतित्थयरट्टाए पुण कप्पे ॥१२॥

व्याख्या—साधर्मिकस्य समानस्वरूपस्य, समानधर्म्मां च दर्शनज्ञानादिनापि स्यादिति केनात्र समानधर्मे ? त्याह—पवयण-लिंगोहि ति प्रवचनं सङ्घः, साध्यादिचतुष्करूपस्तथा लिङ्गयते चिद्भवते साधुरनेनेति लिङ्गं यतिचिद् रजोहरणमुखवस्त्रिकागोच्छकादि । अनयोर्द्वन्द्वे अल्पस्वरस्यापि लिङ्गशब्दस्य पूर्वनिपाताभावो गाथावन्धानुलोम्यात् क्वचिल्लक्षणाद् व्यभिचारात् प्राकृतत्वाच्च ताभ्याम् । अत्र च न केवलेन प्रवचनेन साधर्मिकता नापि केवलं लिङ्गेन किन्तु युगपद् द्वितीयमीलकेन ग्राह्या ततो रजोहरणादियतिलिङ्गे-पेतप्रतुर्विग्रहमध्यात् सङ्घकतरश्च गृह्यमाणः साधुसाध्वीवर्ग एव साधर्मिकः सामर्थ्याल्लभ्यते । तस्य प्रवचनलिङ्गाभ्यां समानधर्मिणः माधुसाध्वीवर्गस्य किमित्याह—कृते निमित्तमर्थयेति यावत् कृतं राद्धं भवति जायते । कम्मं ति सूचनादाधाकर्म सामान्यकेवलस्वयं-बुद्धसामान्यशेषयतिरूपाणां साधूनामिति शेषः । अत्र च प्रवचनलिङ्गपदद्वयेन चतुर्भङ्गी सूचिता, यथा प्रवचनतः साधर्मिका न लिङ्गतः १ लिङ्गतः साधर्मिका न प्रवचनतः २ प्रवचनतः साधर्मिका लिङ्गतश्च ३ न प्रवचनतः साधर्मिका न लिङ्गतश्चेति ४ । तत्राद्यभङ्गे दर्शनप्रतिमाया आरभ्य अन्त्यप्रतिमावर्जिताः प्रतिमादशकस्याः श्रावकाः प्रवचनतः साधर्मिकाः, साधुभिः सह सदैव तेषां वैः सहैकप्रवचनत्वात् लिङ्गस्याभावेन वैसदृश्याच्च । इह चान्त्यप्रतिमास्या अपगतकेशत्वरजोहरणादिमाधुलिङ्गोपेतत्वाल्लिङ्गतोऽपि साध-

मिकाः किल भवन्तीति तद्वर्जनमिति प्रथमोभङ्गः । द्वितीयभङ्गे निह्वाः सर्वेऽपि लिङ्गेन साधर्मिकास्तेषामेव लिङ्गत्वात् प्रवचनस्याभावो वैसदस्याच्च । ते हि लोके निह्वत्वेन ज्ञाता अज्ञाताश्च स्युरिह तु ज्ञाता ग्राह्या, इतरे तु साधूनां मध्ये व्यवहारतः प्रवचनान्तर्वर्त्तित्वात्तेषामिति द्वितीयः । नवरं निह्वास्तीर्थकृद्वचनं स्वाग्रहवशान्निराकुर्वन्तीति, निह्वा जमालिप्रभृतयो ज्ञेयाः । तृतीयभङ्गे साधूनां साधर्मिकाः, साध्वेकादशप्रतिमास्यश्रावकाः । चतुर्थे तु तीर्थकरप्रत्येकबुद्धाः । इह च साधूनां प्रायः साधर्मिकद्वारेण कल्पाकल्पविधिर्गवेषणीयस्ते च तीर्थकरप्रत्येकबुद्धस्वयंबुद्धादयः सर्वेऽपि साधवो लभ्यन्ते । केवलं सर्वेषां साधुशब्दाव्यत्वेऽपि येषां प्रवचनलिङ्गयोरन्यतरत्वं द्वयं वाऽस्ति ते सङ्घातवर्त्तिन एव प्रायः प्रक्रान्ताः साधवो ज्ञेयास्तीर्थकरप्रत्येकबुद्धास्तु साधुत्वेऽपि प्रवचनलिङ्गातीतत्वेन सङ्घोतीर्णा इति तान् विवर्ज्य शेषाः स्वयम्बुद्धादयः सर्वेऽपि साधवः प्रक्रान्ता ज्ञेया यैः सह साधर्मिकत्वं गवेषणीयम् । अथ प्रवचनलिङ्गातीतत्वं शास्तरस्तु प्रत्येकबुद्धानां च शेषयतितुल्यानां तत्कथमिति चेदुच्यते । तेऽपि सङ्घसमक्षमाचार्यादिसन्निधौ न लिङ्गप्रतिपत्तिं व्रतग्रहणं वा विदधति, नापि द्विविधां शिक्षां शेषां वा सामाचारीमपरपार्श्वे शिक्षते किन्तु पूर्व्वर्धीतश्रुतबलेन सर्व्वं स्वयं ज्ञात्वा कुर्व्वन्त्यनुष्ठानं लिङ्गं च देवता प्रयच्छति, अतः सम्पद्येत तेषां लिङ्गस्य प्रदानसङ्घातवर्त्तित्वाभावात् प्रवचनलिङ्गातीतत्वं तेषामेतावतोच्यते तत्त्वं तु बहुश्रुता विदन्ति । तत्र तीर्थकरः शास्ता स्वयंबुद्धप्रत्येकबुद्धयोश्च बोध्युपधिश्रुतलिङ्गकृतो विशेषस्तथाहि स्वयंबुद्धा बाह्यवृषभादिप्रत्ययमन्तरेणैव बुद्ध्यन्ते, प्रत्येकबुद्धास्तु न तद्विरहेण । उपधिस्तु स्वयंबुद्धानां द्वादशविधस्तत्र पात्रादीनि सप्त, कल्पत्रयम्, रजोहरणम् मुखवस्त्रिका च । प्रत्येकबुद्धानां नवविधोऽयमेव कल्पत्रयवर्जः । श्रुते तु पूर्व्वर्भववाधीते स्वयंबुद्धानामनियमः, प्रत्येकबुद्धानां तु नियमः तच्चोभयोरपि जघन्यत एकादशाङ्गानि, उत्कृष्टस्तु भिन्नदशपूर्व्वर्णीति, लिङ्गग्रहणं स्वयंबुद्धानामाचार्यसन्नि-

प्रापि । प्रत्येकशुद्धानां तु देवता समर्पयति । इदानीं प्रवचनलिङ्गचतुर्भङ्ग्या भङ्गकेषु कल्पाकल्पविधिरुच्यते । तत्र तृतीयभङ्गवर्ति-
 यत्यर्थं यत्कृतं तदकल्पम् प्रक्रान्तसाधूनां सर्व्यतीनां तृतीयभङ्गत्वात् । चतुर्थभङ्गवर्तिसाध्वर्थं च कृतं कल्पमेव । अत एव सूत्रकारोऽपि
 तृतीयभङ्गेऽकल्पतां प्रदर्श्य एतद्वर्जशेषभङ्गत्रये कल्पाकल्पविभागं दर्शयितुमाह । 'पत्तेयबुद्ध'ति, प्रत्येकबुद्धनिह्वतीर्थकराणामर्थाय प्रत्ये-
 कशुद्धानिमित्तं कृतमद्यनादि । पुनः शब्दः प्रथमद्वितीयभङ्गयोर्भजनया कल्पाकल्पविभागसूचनार्थः । अत एव द्वितीयभङ्गे भजनां
 प्रतीत्य गृह्यता निह्ववार्थाय कृतं कल्पमुक्तम् । 'कप्ते'ति कल्पते ग्राह्यं स्यादित्यर्थः । तथा च तीर्थकरार्थाय यत्कृतं देवैः समवसरणं
 देशनाश्रयणार्थमुपवेगनादिना यया यतीनां परिभोगोचितं स्यादेवं तदर्थं कृतमशनाद्यपि कल्पते प्रक्रान्तसर्व्यतीनामिति एतेन प्रत्ये-
 कशुद्दतीर्थकरार्थं कृतस्य कल्पताभणनाच्चतुर्थभङ्गे कल्पता दर्शिता । ननु यदि तीर्थकरार्थं कृतमाधाकर्म न स्यात्तदा यद्भक्त्या तदर्थं
 निष्पादितमनिश्चाकृतं भवनं तत्र किमिति न निवासादि क्रियते ? उच्यते महाशातनादोषभावात् । उक्तं च 'जह वि, न आहाकर्म',
 भक्तिक्रयं तह विवज्जयंते हि । भक्ती खलु होइ कया, इह्रा आसायणा परमा' ॥१॥ शेषयतीनामर्थाय च कृतं तीर्थकरादीनां कल्पते
 प्रवचनलिङ्गोत्तीर्णत्वेतिपामिति । तीर्थकराद्यर्थं च कृतं तीर्थकरादीनामकल्पमेवेत्यनुक्तमपि दृश्यम् । तथा च व्याख्याप्रज्ञप्त्यां श्रूयते ।
 गोशालकमुक्ततेजोलेइयाव्यथाजातातीसारस्य भगवत्तत्त्वबोधोपशमनाय रेवतीश्राविकया वैद्यवचनेन स्वार्थं भगवदर्थाय च निष्पादिते
 औपमद्वये भगवद्व्यथावलोकनेनाधृतिं कुर्वणस्य सिद्धान्तारस्य गृहार्थनिष्पन्नोपधानयनाय प्रेषितस्य तन्मुखेन स्वार्थनिष्पन्नस्य तस्य
 भगवते च क्रियमाणस्यानयननिषेधः । यदि च तत्तस्य कल्पं स्यात्तदा किमिति निषेधमकार्षीदसाविति एवं प्रत्येकबुद्धार्थं कृतं तेषामेव-
 तदकल्पं । यद्येवं तीर्थकरार्थं देवैः समवसरणादि कृतं कथमसाधुपभुङ्क्ते ? उच्यते, तीर्थकरनामकर्मविपाकस्येत्थं तेन वेद्यमानत्वाद-

दोषः । नन्वत्रैकादशप्रतिमास्थश्रावकाणामपि तृतीयभङ्गावतारितत्वाच्चदर्थं कृतमशनादि साधूनां कल्पमकल्पं वा ? उच्यते, गृहस्थत्वा-
दयावज्जीविकलिङ्गत्वाच्च तेषां तदर्थं कृतमशनादि साधूनां कल्पत एवेति वृद्धाः । केचित्साधुकल्पत्वादेतेषामपि ग्रहणं न कुर्वन्ति ।
तन्मतेनैते सर्वसाधुग्रहणग्राह्याः । प्रथमद्वितीयभङ्गभजना त्वेवं ज्ञेया । यथैकादशप्रतिमास्थवर्जश्रावकार्थं कृतमशनादिकं प्रक्रान्तसाधूनां
कल्पं गृहस्थत्वाह्लिगरहितत्वाच्च तेषां । चौरादिमुपितल्लिगसाध्वर्थं कृतं त्वकल्पं भावतो लिङ्गयुतसाधुत्वाच्चेपामिति प्रथमभङ्गं भजना ।
द्वितीये त्वेवं, यथा लोके निह्वया निह्ववत्वेन यदि ज्ञाता स्युस्तदा तदर्थं कृतं कल्पं सङ्गबाह्यत्वात् तेषां, यदि त्वज्ञातास्तदा अकल्पम्,
तेषां व्यवहारेण सङ्गान्तर्वर्त्तित्वात् । अथ यथा कश्चित् स्नेहान्निजपित्रादेः साधोर्जीवितो मृतस्य वा काष्ठमयीं पाषाणादिमयीं प्रतिमां वा
कारयति, तस्याश्चाग्रतो दौकनाय बल्यादिकं निष्पादयति, तदा तस्याः अन्येषां तत्समानधम्मणां जीवतां स्थापनासाधर्मिकत्वात्
तत्पुरतो दौकितमदौकितं वा तद्बल्यादिकं साधूनां कल्पमकल्पं वा ? अत्रोच्यते, रजोहरणादियुक्ताकारेण पितृतुल्यस्यैवेदं दातव्यमिति
कर्तुः सङ्कल्पनेन कृतत्वात् तु तत्साधूनामकल्पम् पितृतुल्यसाधवे दास्यामीति साधुसङ्कल्पेन कृतत्वात् । भक्तिमात्रकृतं तु साधुसङ्क-
ल्परहितं कल्प्यं (परं) यत्तिप्रसङ्गदोषात् (कल्प्यं) न स्यात् । एवं तत्कालं मृतस्य साधो निर्जीवशरीरस्य तत्पुत्रादिना पुरतो दौकनाय
कृतमशनादि दौकितमदौकितं वा साधुसङ्कल्परहितमपि तदकल्प्यं अहो निःशुक्राः सितपटा ये मृतकभक्तमपि न त्यजन्तीत्यादिजु-
गुप्तासङ्गावादित्यलं विस्तरेण इति गार्थार्थः ॥१२॥

उक्तं यस्येतिद्वारमथ यथेति द्वारं व्याचिख्यासुः यैः प्रकारैस्तत् स्यात्तान् प्रकारान् प्रतिषेधादीन् सद्विद्वाननभिधातुमाह—
पडिसेवण १पडिसुणणा २संवास ३णुमोयणेहिं ४तं होइ । इह तेण १रायसुय २पल्लि ३रायदुट्ठेहिं दिट्ठता ॥

व्याख्या—प्रतिषेवणं प्रतिषेवत्येकोऽर्थः, आसेवेति तत्त्वं । प्रतिश्रवणं प्रतिश्रवणा अभ्युपगमाः । संवसनं संवासः एक-
 श्रवस्थानम् । अनुमोदनमनुमोदना अनुमतिः । प्रतिषेवणा च प्रतिश्रवणा चेत्यादि द्वन्द्वस्ताभिः प्रतिषेवणादिभिरासेवाप्रभृतिभिश्च-
 तुभिः प्ररुर्स्तदित्याधाकर्म तद्भोगादिजन्यः कर्मबन्ध इति तत्त्वं, भवति जायते । एतासां स्वरूपं स्वरूप एव वक्ष्यति । अधुनैत-
 द्द्विषयान् दृष्टान्तानाह । इहेति आसेवेतासु प्रतिषेवणादिषु यथाक्रमं स्तेनराजसुतपल्लीराजदुष्टदृष्टान्ता उदाहरणानि वान्यानि । तत्र प्रति-
 षेवणायां, स्तेनाश्रौरा दृष्टान्त इति सर्वत्र योज्यम् । प्रतिश्रवणायां, राजसुतो नृपुत्रः । संवासे पल्ली, भिच्छसन्निवेशः । अनुमोदनायां
 राजदुष्टो नृपात्रोपपाद्यकारीति । एतांश्च प्रतिश्रवणादिस्वरूपाभिधायकं गाथाद्वयं व्याख्याय ग्रन्थविस्तरलाघवार्थं विनयासंमोहार्यं
 न पश्चाद् वक्ष्याम इति गाथार्थः ॥१३॥

अधुना प्रतिषेवणादिस्वरूपाभिधानायाह—

सयमन्नेण च दिन्नं, कम्मियमसणाइ खाइ पडिसेवा । दक्खिन्ना दुवओगे, भणिओ लाभो त्ति पडिसुणणा ॥
 संवासो सहवासो, कम्मियभोइहिं तप्पसंसाड । अणुमोयणत्ति तो ते, तं च चए तिविहितिविहेण ॥१५॥

व्याख्या—स्वयमात्मना गृहादानीयान्येन वा अपरसाधुना, वा विकल्पे, दत्तं गृहादानीयान्यस्य साधोः समर्पितमाधाकर्मिकं
 पूर्वोक्तमग्रनादि भक्तादिकं खादत्यश्नाति यः साधुस्तस्य प्रतिषेवा भवति । अयमभिप्रायः—इहाकृत्यमाधाकर्मसिवनमेतदिति केनापि नि-
 नार्थमाणोऽपि रसगृह्या तद्वचोऽवगणय्य कूटोपमां च तदग्रतोऽभिधाय यथा परहस्तेनाङ्गारानाकर्षयन् यथासौ न दहते किन्तु पर-

हस्त एव दहते, यथा वा मृगादेर्ग्रहणाय यो व्याधः कूटं रचयति तस्यैवापराधो न तु तत्र पततोऽपि मृगादेरित्येवमत्राप्याधाकर्मि-
काहारं ददत एव साधोर्गृहस्थस्य वा कर्मबन्धो नतु मम तद्गुजानस्येत्येवमभिप्रायवतो लाम्पट्याग्निःशूकत्वाच्च तद्भक्षयतः साधोः
प्रतिषेवा स्यात् । तथा दाक्षिण्यं प्रतीतं आदिग्रहणाद्भयस्नेहसम्बन्धादिग्रहः । ततो दाक्षिण्यमादिर्यस्य तत्तथा विभक्तिलोपात्तेन दाक्षि-
ण्यादिना, मनसोऽन्यथा भावपरिहारायाधार्ममादायकस्य शिष्यस्य संमुखमुपयोगे भक्तादिग्रहणमुत्कलनादिकारकेऽनुष्ठानविशेषे लाभ
इति लाभं यो गुरुर्भणति इति शब्दाच्च श्राविकया करोटिकेयदं दत्तमित्याकारेण प्रक्रान्ते आधाकर्ममार्हारे निवेदिते सति शोभनं
जातं यत्त्वयेदं लब्धमिति वा, यो भणतीति गृह्यते । तदित्थं तस्य गुरोर्भणतो जल्पतः प्रतिश्रवणा भवतीति गाथार्थः ॥१४॥

‘संवासो’ति आधाकर्मिकमोजिभिराधाकर्मिकमभोक्तृभिः साधुभिः सह यः सहवास एकत्रस्थानं संवासोऽभिधीयते । अनुमोदना
पूर्वोक्तार्थो भवति । केत्याह तप्पसंसाउ चि तत्प्रशंसा आधाकर्मिमभोक्तृप्रशंसा यथा सुखपारणकसुखदेवसिकं भवताम् । यद्वा शो-
भना एते ये मिष्टाहारेण जीवन्तीति । यद्वा तस्याधाकर्मिकभक्तदेर्गुणानाश्रित्य प्रशंसतः प्रशंसा अनुमोदना भवति । यथा कश्चित्
साधुराधाकर्मिकं भुज्जानं साधुं दृष्ट्वा वक्ति यथा मिष्टमिदं त्वया लब्धं, परिपूर्णं भक्त्या बुभुक्षाप्रस्तावे वसन्तादिकर्तुयोग्यं सद्युता-
दीत्येवं तद्गुणविकत्थनं कुर्वतस्तस्याभुज्जानस्यानुमोदना भवति । तु शब्दश्चैतासामेव गुरुलघुत्वादिविशेषसूचनार्थः । तद्यथा प्रतिषेवा
आधाकर्मदोषसेवनाद् गुर्वी । ततः प्रतिश्रवणा लघ्वी प्रतिषेवायाः कारणत्वात् । ततोऽपि लघुतरः संवासः त्रिविधाया अनुमोद-
नाया एव प्रायः कारकत्वात् । ततोऽपि लघुतमा अनुमोदना वाचनिकानुमतेरेव विषयत्वात् । इतिशब्दश्चतसृणामपि स्वरूपपरिसमा-
स्यर्थः । चतुर्थपादं तु दृष्टान्तभणनानुपरिष्ठाद् व्याख्यास्यामः । इदानीं त एव कथ्यन्ते । तांश्च वस्तुविचारग्रन्थत्वात् संक्षेपेण भणि-

प्यामः । एव श्रेयान्यानकान्यपि । तत्र प्रतिषेधायां चौरदृष्टांतो यथा-एगंमि गामे अणेगे चोरा वसन्ति ते य अन्नया कुओवि
 संनिवेसाउ गावीउ हरिउण नियगामाभिष्ठुहं चलिया । तत्थ केवि पहिया मिलिया, जाहे सदेसे पविट्ठा, तउ नियमंडलो ति काउं
 निन्नमया भोयणवेलाए, तेसि गोणीणं मज्झाउ कत्तियाउ विणासिउण भोयणत्थं एणं लग्गा तंमि पत्थावे के वि पहिआ अन्नेवि
 मिलिया, भोयणकरणत्थं सन्नेवि चोरेहि मोत्तुकामेहि निमंतिया ततो केइ भुंजिउं पयट्ठा, केहिं वि गोमंसभक्खणं बहु पावं ति काउं
 मयं भक्खणं न कयं किंतु परिवेसणाइ पारद्धं । एत्थन्तरे कूविया आगया, तेहिं सन्ने ते गहिया तत्थ जे पहिआ आसि ते पहिया
 अग्गे ति भणन्ता वि गोमंसभक्खणपरिवेसणादिदोसेण ते वि इयरे वि तेहिं वहियत्ति । एवमिहापि ये आधाकर्मानीय स्वयं भुञ्जते
 सुद्धं गृयमिन्ति निमज्जिता वा ये भुञ्जते ये च तत्परिवेपयन्ति ये च तद्ग्रहणाय पात्राणि धरन्ति ते एवं कुर्वन्तस्सन्वेऽपीह ज-
 न्मनि तीव्रं कर्म बद्धा दुर्गतौ पर्यटन्तीति । दृष्टान्तदार्ष्टान्तिकयोजनावेवम्, यथा चौरस्थानीया आधाकर्मनिमज्जकाः साधवः,
 गोमांसभक्षकपथिकस्थानीया निमज्जिताधाकर्मभोजिसाधवो, गोमांसपरिवेपकपथिकादिस्थानीया आधाकर्मपरिवेपकादिसाधवो, गोमां-
 साभ्यवहारस्थानीयमाधाकर्मभ्यवहरणम् । पथस्थानीयं मनुष्यजन्म, कूलिकस्थानीयानि कर्मणि, मरणादिस्थानीयो नरकादिपातः ।
 इह दृष्टान्ते चौरैर्गोपक्षकपथिकैश्च दार्ष्टान्तिके त्वाधाकर्मभोक्तृसाधुभिस्तन्निमज्जिताधाकर्मभोक्तृसाधुभिश्च प्रकृतं तत्र दृष्टान्ते
 गोमक्षकपथिकानां दार्ष्टान्तिके त्वाधाकर्मानीय स्वयं भोक्तृसाधूनां च निमज्जितभोक्तृसाधूनां च प्रतिषेधादयश्चत्वारोऽपि वाच्या-
 स्तत्र पथिकानां गोमांसभक्षणं प्रतिषेधना । तेषामेव भोजनार्थं चौरैर्निमज्जितानां गोमांसभक्षणपरिवेपणादिक्रियाप्रवृत्त्या निषेवणेन
 तत्परिभोगं प्रतिप्रवृत्तकत्वात् प्रतिश्रवणा । चौरैः सार्द्धमेकत्र निवसनेन संवासः । तेष्वेव बहुमानादनुमोदना स्यात् । यत्तिजनेष्वाधा-

कर्मनीय भक्षणेन प्रायः परिभोगकरणपरिणतत्वेन च द्रव्यतो भावतश्च प्रतिश्रवणा, आधाकर्मणैवान्येषां परिभोगं प्रति प्रयोजकतया प्रतिश्रवणा, यस्मै तदानीय ददाति तेन सार्द्धमेकत्र संवसनेन संवासस्तत्रैव बहुमानादनुमोदनेति, अकल्पमेतदिति न ग्रीह्ये इत्यानायकं निवारयतां प्रतिषेवणा न भवतीति । प्रतिश्रवणायां राजसुतो दृष्टान्तः, तद्यथा-एगंमि नयरे शेरो राया रज्जधुरं परिपालेइ इउ य तस्सेगो (गंथाग्रं ५००) कुमारो रज्जगहणुस्सुओ चिन्तेइ जहा एसो मम पिया शेरो वि न मरइ चि नियभडे सहाए काऊण एयं मारेऊण रज्जं गिण्हामि । तओ नियमडेहिं सह एयं मंतिंयं । तत्थ केहिं वि बुत्तं अम्हे तुह सहाया भविस्सामो, केहिं वि बुत्तं एवं करेहि, केहिं वि तुसिणीकया, केहिं वि तं सव्वं रवो निवेइयं । तत्थ पढमा तिन्नि वि कुमारो य रत्ना वावाइया, चउत्थो बुइयत्ति । एवमत्रापि त्रयः साधवः स्युस्तत्र केनापि साधुनाऽऽधाकर्मनीय कश्चित्साधुनिमन्त्रितो यदुत भुंक्ष्व त्वमेनमाहारमहमपि भोक्ष्य इत्युक्ते प्रयच्छ मह्यं येन भुञ्जे इति यस्तदभ्युपगच्छति स एकः साधुः, अपरश्च निमन्त्रितो वक्ति न भोक्ष्येऽहं किन्तु त्वमेनं भुंक्ष्वेति यद्वा आधाकर्मभोजिचित्तरक्षणार्थमुपयोगे लाभशब्दं जल्पन् आलोचिते सुलब्धमिति वा भाषमाण इति द्वितीयः । अन्यश्च तूष्णीभावमादाय आस्त इति मौनभाक् तृतीय इत्येते त्रयः साधवः प्रतिश्रवणाविषयाः । अपरश्चाकल्प्यमेतदिति न ग्रीह्ये इत्यानायकनिवारयिता चतुर्थो यतिः । स च निषेधकत्वात् शुद्धः । इह दृष्टान्ते पदातिवर्गैर्दार्ष्टान्तिके तु साधुभिः प्रदर्शितरूपैस्त्रिभिः प्रकृतं । अत्र दृष्टान्तदार्ष्टान्तिकयोजना यथा-कुमारस्थानीय आधाकर्मणा निमन्त्रयिता साधुः, पितृवधस्थानीय आधाकर्मनीय निषेधः । क्रमेण प्रस्थिताद्यपदातिराशि त्रयस्थानीयमाद्यं साधुत्रयम् । राजाकथकपदातिस्थानीयश्चतुर्थः साधुः । तथा दृष्टान्ते कुमारस्य दार्ष्टान्तिकेत्वाधाकर्मनायकसाधोः प्रतिषेवणादयश्चत्वारोऽपि विषयविभागेन वाच्यास्तत्र पितृमारणाय प्रवृत्तत्वेन प्रतिषेवणा । वयं नृपमारणे सहाया भविष्याम इत्यादीनां वच-

नानिषेधकत्वादिना प्रवर्तकत्वेन प्रतिश्रवणा, शेषं प्रतिषेवणावदनुमोदना यावद्वाच्यमिति । संवासे पल्लीदृष्टान्तो यथा-वसंतउरं नयरं
आमि । तत्थ य अरिमइणो नाम राया । इउ य तस्स राइणो देसस्स पच्चासन्ना विसगिरिसंनिविट्ठा अत्थि एगा भिछपल्ली । तत्थय बहवे
चोरा वणियवंभणाइणो वसन्ति । ते य चोरा सयावि तस्स राइणो मंडले चोरियं काउं पल्लीए पविसन्ति । सा य न केणइ राइणो साम-
न्ताइणो जेतुं सकिज्जइ । अन्नया अमरिस्साहसरियहियेण महासमग्गियं काऊण सयमेव गंतूण राइणा पल्ली गहिया । तीए गिज्झ-
माणीए चोरा केवि ह्या, केवि नट्टा । वणियवंभणाइहिं चिन्तियं जहा अम्हं अचोराणं राया न किंचि करेहि ति ते न नट्टा । राइणा
ते नि गहानिया । तेहिं भणियं जहा देव ! अम्हे वणियवंभणाइणो न चोरा । राइणा वुत्तं तुब्भे चोरेहिंतो वि अवराहिणो, जे अम्हाणं
अवराहकारीहिं चोरेहिं सह एगत्य वसह । तउ निग्गहिय ति । एवमिहाप्याधाकम्मिकभोक्वुभिस्सह संयमवता साधुना न वस्तव्यम् ।
संयमअंयादिदोपमद्वाचात्, तथाहि ते आधाकम्मणो अवलोकेनेन चाधाकम्मवर्जकमभिव्वङ्गविकृत्यादिपरिभोगर-
हितमपि साधुमायाकर्मपरिभोगवाञ्छाकारिणं कुर्वन्तीत्येतैः सह संवासो दूरतस्त्याज्यः । अत्र दृष्टान्तदाष्टीन्तिकयोजना यथा-नृपस्या-
नीयानि कर्म्मणि, पल्लीस्थानीया वसतिश्चौरस्थानीया आया रुर्मभोजिसायवो, वणिगादिस्थानीया आधाकर्मभोक्वुभिस्सहवासिसायवः
उपालम्भमरणस्थानीया दुर्गतिः । इह वणिग्ग्राहणादिभिः सहवासदुष्टसाधुभिश्च प्रकृतं । तत्र चौराणामाधाकर्मभोक्वुभिस्सहवासिसाधूनां च पूर्व-
वत् प्रतिषेवणादयश्चत्वारोऽपि भावनीयाः । अनुमोदनायां राजदुष्टदृष्टान्तो यथा । एगंमि नयरं एगो वणियकुमारो अतीव सुरूवो
अत्थि सो य अतीव परमहिलाभिलासी । अन्नया अंतेउरसमीवं गच्छन्तो अंतेउरियाहिं दिट्ठो । तेण य ताउ दिट्ठाउ । परोप्परं अणुराओ
जाओ । ततो दिव्वजोण्णं कहवि संपत्ती । एसो पइदिणं ताउ आसेविउं पयट्ठो । पच्छा रन्ना नाओ । तउ आहरिय विभूसिय अन्तेउरं

पविट्टो समाणो, हरावेज्ज मारावेज्ज य नयरसज्जे पक्खिवाविओ । तत्थ य कप्पडियवेसेण हेरिया मुक्का, भणिया य जहा जे एयं पसंसंति निंदन्ति य ते दो वि तुब्भेहिं मम सगासे आणेयन्वा । सो य लोकेण वेडिओ, वुत्तंत जाणिऊण एणेण भणियं 'जाएण जीव-
लोए सयलेण वि नरेण मरियव्वं' परं जाउ अंतेउरियाउ अम्हारिसेहिं अहन्नेहिं नयणेहिं वि न दीसन्ति ता भुज्जमाणिऊण मओ ताए स धन्नो । अन्नेहिं भणियं अधन्नो एसो उभयलोगविरुद्धकारी, जो जणणीतुल्लानं नियसामियंतेउरियाणं चुक्को । एयं सोउं हेरिएहिं पच्चक्खेहिं होऊण रन्नो समप्पिया । राइणा उ, जेहिं सो पसंसिओ ते चावाइया इयरे मुक्का पूइया य त्ति । एवमिहाण्येके साधव आधाकम्मं भुज्जते, अपरे च जल्पन्ति धन्या एते सुखं जीवन्ति, अन्ये तु भुवते धिगेतान् ये आगमनिषिद्धमाहारं भुज्जते । अन्नोपनयः अन्तःपुरस्थानीयमाधाकम्मं, तत्सेवकवणिक्कुसुतस्थानीयास्तत्सेवकाः साधवः । धन्योऽयमिति जल्पकपुरुषस्थानीयास्तत्सेवकसाधुवर्णकाः साधवः । अधन्योऽयमिति जल्पकपुरुषस्थानीयास्तत्सेवकसाधुनिन्दकाः साधवः । नृपस्थानीयानि कर्म्मणि । मरणस्थानीयः संसारः इह दृष्टान्ते यैर्युवा धन्य उक्तो दार्ष्टान्तिके तु यैराधाकर्मभोजिनः श्लाघितास्तैः प्रक्रान्तं । तत्र दृष्टान्ते युनो दार्ष्टान्तिके तु यैराधा-
कर्मभोजिनां प्रतिषेधादयश्चत्वारोऽपि पूर्ववद् भावनीयाः । उक्ताः प्रतिषेवणादयश्चत्वारोऽपि सप्रपञ्चं प्रकराः । साम्प्रतमेतेषां प्रदर्शितन्यायेन बहुदोषदुष्टत्वादाधाकर्मिमकहेतुत्वाच्च परिहार्यतां दर्शयन्नाह । तो ते तं च चए त्ति । यतः पूर्वोक्ता दुर्गतिपातादि-
दोषनिबन्धनाः प्रतिषेवणादयस्ततः कारणात्तान् प्रतिषेधादींश्चतुरः प्रकारान् आधाकर्मभोजिसाधुत्वात् तमिति साध्वाद्यर्थकृतमशना-
द्याहारं चः समुच्चये त्यजेत् परिहरेत् साधुः, कथमित्याह । 'तिविहितिविहेण' चि त्रयो विद्या भेदा यस्य मनःप्रभृतिकस्य योगसमु-
दायस्य स त्रिविधः । तथा त्रयो विद्या यस्य करणादिरूपसमुदायस्य स त्रिविधः । ततस्त्रिविधश्च त्रिविधश्चेति समाहारद्वन्द्वो नपुंस-

कृतादेकवचनम् तेन, यद्वा त्रिविधस्य त्रिविध इति विग्रहस्तेन, अयमर्थः—मनोवाक्यैः प्रत्येकं करणकारणानुमतिविशिष्टस्त्यजेदिति
माथार्यः ॥१६॥

उक्तं तृतीयं सप्रपञ्चं यथेतिद्वारमिदानीं यादृशमिति चतुर्थं द्वारं व्याचिख्यासुराह ।

उक्तं तृतीयं सप्रपञ्चं यथेतिद्वारमिदानीं यादृशमिति चतुर्थं द्वारं व्याचिख्यासुराह ।

वंतुच्चारसुरागोमंससममिमिति तेण तज्जुत्तं । पत्तं पि कयतिकप्पं कप्पइ पुवं करिसघट्टं ॥१६॥
न्याय्या—यन्तं युक्तोद्भूतं, उच्चारः पुरीषं, सुरा मधम्, गोमांसं सुरभिपिशितं उपलक्षणत्वात् काकमांसगडुरिकोष्दीक्षीरल-
गुनादिग्रहः । वान्तं चोच्चारथेत्यादिद्वन्द्वस्तैः समं सदृशं तुल्यमिति यावत् । इदं प्रक्रान्तमाधाकर्मिकभक्तादि वर्त्तत इति शेषः । अत्रायं
माथार्यः—यथा राजिकादिभिः कृतातिसौरभ्यादिकमपि वान्तमभक्ष्यम्, उच्चारो यथा अभोज्यः, सुरोष्दीगडुरिकाक्षीरादि यथा शिष्टाना-
मपेयम्, गोमांसादि न यथा तेषामभक्ष्यम्, जघन्यजनैश्च सुरागोमांसादेर्यद्यपि पानं भक्षणं चाचर्यते तथापि तन्न प्रमाणं शिष्टानाम्,
अन्यथा यान्तोच्चारदीनामपि सारमेयादिभिर्मोजने आचरितत्वात्तेषामपि भक्ष्यत्वे प्रसङ्गः । एवं जिनशासनभावितानां साधूनां सावद्यत्वे-
न निन्द्यत्वादाधाकर्मिकमपि वान्तादिकल्पमभक्ष्यमेयमग्राहं चेति । तथा यत इदं वान्तादिसदृशमित्यतः कारणात्, तेनेति आधाक-
र्मणाऽग्रनादिना तच्छुद्रमग्ननादिकं युक्तं स्पृष्टं मिलितं सदित्यर्थः । तच्च तद्युक्तं च तद्युक्तं, पूतिकर्मभीभूतमिति तत्त्वं, साधूनां भोक्तुं
न कृन्तने इति शेषः । यथाऽशुचिसम्बन्धना लवेनापि स्पृष्टं भक्तादि शुचीभूतमप्यभोज्यं भवति, एवं निर्दोषतया भोज्योऽप्याहारः
आधाकर्मिकरूपस्य लवेनापि स्पृष्टोऽभोज्यः स्यात् पूतिरूपत्वात् तथा पात्रमपि भाजनमपि यत्राधाकर्मिकं केवलं पतितं, शुद्धाशना-
दिमन्त्रेऽनुदं ॥, तद्वदयोरप्युज्जितयोरघाविततया, पूतिखरण्डितं सदित्यर्थः, न कल्पते परिभोक्तुं साधूनामिति शेषः । न केवलं

साक्षादाधाकर्म पूतिकर्म वा भोक्तुं न कल्पते इत्येपरर्थः । तर्हि कीदृशं सत्तद्भाजनं कल्पते इत्याह—पूर्वं कल्पत्रयदानात् प्रथमं, करीपं शुष्कगोमयं तेन घृष्टं निमाञ्जितमशुद्धवर्तितमिति यावत् करीषघट्टम् । भूयोऽपि कीदृशमित्याह—कृता विहितास्त्रयस्त्रिसंख्याः कल्पा जलप्रक्षालनानि यस्य तत् त्रिकल्पम् । एवंभूतं सत् कल्पते शुद्धाशनादिग्रहणाय, यतिजनपरिभोग्यं स्याद्, इतरथा यथा क्वापि भाजनेऽशनादिकं क्षिप्तं तदुपर्यशुचिः पतिता द्वे अप्यपनीते ततोऽधाविते तस्मिन्नापरमशनादिकं क्षिप्तमभोज्यं स्याद्, एवं शुद्ध-मप्यशनाद्याधायितवया, पूतिखरण्डिते तस्मिन् गृहीतं साधोरकल्पमेवेति गाथार्थः ॥१६॥

इदानीमशने च तस्य ये दोषा इति पञ्चमद्वारं व्याख्यातुमाह ।

कम्ममगहणे अइक्कमवइक्कमा तह इयारणायारा । आणाभंगणवत्था मिच्छत्तविराहणा य भवे ॥१७॥

व्याख्या—सूचनात् कर्मग्रहणे आधाकर्ममादानविषये उपलक्षणत्वादाधाकर्ममादानं तद्भक्षणं चाश्रित्येत्यर्थः, अन्यथा ग्रहणमात्र एव वक्ष्यमाणदोषासम्भवः प्रस्तुतद्वारविरोधश्च स्यात् । तस्मिन् किमित्याह—अतिक्रमव्यतिक्रमौ तथाशब्दश्चातिक्रमादीनां सम्भव-सूचनार्थः । तथा अतिचारानाचारावित्येते चत्वारो दोषाः स्युः । स्वरूपं चैतेषां चतुर्णामपि सूत्रकार एवावेदयिष्यति । कथं पुनराधा-कर्ममादानविषयेऽतिक्रमादीनां सम्भवः ? उच्यते—यदा कश्चिदभिनवश्रावकः शालिघृतगुडगोरसामृतवल्लीकूष्माण्डखण्डादिष्वभिनवो-त्पन्नेषु नवं वस्तु यावत् साधूनां न दत्तं तावन्न भुज्यते इत्याशयवान् प्रायेण तस्याव्युत्पन्नबुद्धित्वाद्यथाकथञ्चिदपि नवं शालिह्वरा-दिकमाधाकर्म कृत्वा वसतौ गत्वा गृह्यतामागत्य मदीये गृहेऽशनादिकमिति साधुमभ्यर्थयते । ततश्चासौ निमित्तितोऽनाभोगादुपेत्य-करणादिना वा आधाकर्मग्रहणाय यदि प्रवर्त्तते तदा तस्य साधोश्चत्वारोऽतिक्रमादयस्सम्भवन्ति । एतेषां च लघु-गुरु-गुरुतर-

गुरुमदोपनं क्रमेण ज्ञेयम् । तथाहि—कश्चित् साधुरतिक्रमाख्यं दोषं प्राप्तः सन् स्तोकेनापि शुभाध्यवसायेन तं दोषं विशोध्य आत्मानं संयमे व्यवस्थापयति । व्यतिक्रमदोषं तु प्राप्तः सन् गुरुणा शुभाध्यवसायेन, अतीचारदोषं तु गुरुतरेण शुभाध्यवसायेन विशोषयितुं शक्नोति । अनाचारदोषे तु यद्विषयोऽनाचारस्सेवितस्तं संयमगुणं गुरुतमेनापि शुभाध्यवसायेनाखण्डं साधुर्न प्राप्नोतीति । इह च क्रमग्रथतुर्व्यतिक्रमादिषु जातेषु प्रायः आत्राकर्मणिगाराभ्यवहाराः सम्भवन्ति । ततो यदा तद्ग्रहणायातिक्रमादिषु वर्तते, तदैवाज्ञा-मन्नादिभ्यः नतुर्गु वर्तते इत्यधुना तानाह—‘आणामङ्गे’त्यादि, आज्ञाभङ्गः सर्वज्ञोपदेशखण्डना, अनवस्थाऽऽधार्मिकपरिहारेऽन्ये-तामनाम्या, मिथ्यात्वं विपर्यस्ताध्यवसायरूपं, विराधना संयमादेर्विधातस्तत आज्ञाभङ्गश्चेत्यादिद्वन्द्वस्ताश्च, चः समुच्चये, भवेयुर्जा-येरन् । एतेषां न स्वरूपं त्वद्वक्तृकातिक्रमादिस्वरूपादुपरिष्ठादयं वक्ष्यामः इति गार्थार्थः ॥१७॥

इदानीं अतिक्रमादीनां स्वरूपं निरूपयितुमाह ।

आहाकम्ममंतण पडिसुणमाणे अइक्कमो होइ । पयभेयाइ वइक्कम गहिए तइएयरो गिलिए ॥१८॥

अगत्या—विभक्तिलोपादायाकर्मणि पूर्वोक्ते आमन्त्रणे गृहाणेदमिति गृहस्थाभ्यर्थने सति प्रतिश्रुण्वति गृहीष्यामीति जल्पयन्निषेधेन मौनावलम्बिनि वा सति साधौ यावन्नाद्यापि तद्ग्रहणाय चलति तावदतिक्रमो मनाक् चारित्रधर्मोल्लङ्घनं भवति । ततः पदस्य नरणस्य भेदस्तद्ग्रहणार्थं गमनायोत्पादनं पदभेदः, स आदिर्यस्य तद्ग्रहगमनादेस्तत् पदभेदादि विभक्तिलोपात्तस्मिन् विहिते मनि यावत् तन्न गृह्णाति तावद् व्यतिक्रमः, पूर्वस्माद्गुरुत्वरणेऽपराधो भवति । ततो गृहीते पात्रकादौ स्वीकृते सत्याधा-कर्मणि यावत् मुखे न ग्रक्षिपति तावत् सत्यागमनादावपि कृते तृतीयोऽतिचारो गुरुतश्चरणापराधः । तत इतरोऽनाचारो गुरुतम-

श्रारित्रदोषो गिलिते गलादधः क्षिप्ते सति भवति । केचिद् ग्रहणं कवलोद्धरणं यावद्विलनं तु मुखे प्रक्षेप इति व्याख्यान्तीति । इह च उत्तरगुणगोचराणामतिक्रमादीनां सूत्रे सर्वथा चरणाभावसम्पादकत्वानभिधानादाधाकर्मोदिविषयाणामेतेषां चरणदोषकारित्वमेव व्याख्यातुं युक्तं न तु सर्वथा चरणाभावरूपतेति, न च 'पिण्डं असोहयन्तो अचरिन्ती एत्थ संसओ नत्थि,' इत्याद्यागमवचनात् सर्वथा चरणाभावकारित्वं व्याख्येयम् । यतो निश्चयनयाभिप्रायतया उत्सर्गदेशनाविषयतया अभीक्ष्णसेवागोचरतया वा इदं सूत्रं ज्ञेयमिति गाथार्थः ॥१८॥

अधुना प्रागतिदिष्टमाज्ञाभङ्गादिदोषस्वरूपमभिधीयते—यथा निष्कारणे लुब्धस्सन्नाधाकर्मोददान आज्ञाभङ्गं कुरुते तदग्रहणस्य सर्वज्ञैर्निषिद्धत्वादिति सर्वज्ञाज्ञालोप आज्ञाभङ्गः । एकेनापि साधुना आधाकर्मसेवादिकृतं दृष्ट्वा तत्साध्वालम्बनेनापरोऽपि साधुस्तत् सेवनं कुरुते, तं दृष्ट्वा अन्योऽपीत्येवं यावत् सर्वेऽप्यकार्ये प्रवर्तन्ते, सर्वप्राणिनां सुखाभिलाषित्वात्, एवं च संयमस्य तेषां सर्वथा छेदः स्यादित्यनवस्था । तथा साधुना प्रव्रज्याग्रहणकाले सर्व्वं सावधं योगं प्रत्याख्यामीत्युक्तम् । तदुक्तौ च प्राणिवधानुमतजनकत्वादाधाकर्म न भोज्यं इति परमार्थत उक्तं स्यादतस्तद् भुञ्जानेन तेन यथावादो भग्नः स्यात्ततोऽयथावादित्वादहो एते अन्यथावादिनोऽन्यथाकारिण इत्यादि गृहस्थाशङ्कोत्पादकत्वाच्च मिथ्यात्वं । विराधना चात्मसंयमप्रवचनभेदेन, तन्निविधा । तत्राधाकर्म, साधोः प्रायः प्राधूर्णकस्येव गौरवेण गृहिणा क्रियते इति स्वादु स्निग्धं च तत् स्यात्ततः स्वादुतया तस्मिन् प्रचूरे स्निग्धे च भक्षिते ज्वरविस्त्रिचिकादिव्याधयस्तस्य कदाचित् स्युः, ततश्च ज्ञानादीनां विराधकः स्यात्, तथाहि—तस्य सूत्रार्थपौरुष्यकरणात् सूत्रार्थहानेर्ज्ञानस्य नाशः, शरीरविह्वलादितया चारित्रादिश्रद्धाननुदेर्दर्शनस्य, प्रत्युपेक्षणाद्यभावाच्च चारित्रस्य नाशः स्यादित्यात्मविराधना । वैधेन च

विचिन्त्रितायां क्रियमाणायां श्रुतिव्यादयः काया व्यापाद्यन्ते, प्रतिपालकसाधूनां च स्रष्टार्यहानिः स्यादिति संयमविराधना । दीर्घ-
रोगित्वे पीडां चानुभवत्याह बहुभक्षका एते, ये स्त्रोदरमपि न जानन्ति इत्यादि प्रवचनमालिन्यसद्भावरूपा प्रवचनविराधना इत्येवं
यनो दोषा आधाकर्मणि आग्रहणे भवन्ति तस्मात्तत्र ग्राह्यम् । अधुनाधाकर्मपरिभोगेन आज्ञाभङ्गस्य विपाकं दर्शयन्नाह—

भुञ्जद् आहाकर्मं सम्मं जो न य पडिक्कमति लुद्धो । सव्वजिणाणाविमुहस्स तस्स आहारणा नत्थि ।।

व्याख्या—भुङ्क्ष्वहस्त्याधाकर्म—पूर्वोक्तं यः साधुरिति प्रक्रमः, कीदृशः सन्नित्याह—‘लुद्धो’ गृद्धोऽनेन ग्लानादिकारणेन
यस्माद् गृह्णाति स आज्ञां न लहयतीत्यावेदयति । भुक्त्वा च ‘सम्मं’ति सम्यगपुनरावृत्त्या भावशुद्ध्या वा यो ‘न’, नैव, चः स्याप्यः,
प्रतिकामत्याधाकर्मिकपरिभोगात् प्रायश्चित्तग्रहणपूर्वकं व्यावर्त्तते । स्थापितचकाराद् गृहीत्वा तन्न करोति इति गृह्यते, स आज्ञाभङ्ग-
दोषकारीति प्रक्रमः । तस्य फलमाह—सर्वजिनानां समस्ततीर्थकराणामाज्ञा उपदेशस्तस्या विमुखः पराङ्मुखो भ्रष्ट इति भावस्तस्य ।
नस्येति माधूमद्वल्लिपताहारभोजित्वादाज्ञाभङ्गकारिणो यतेराराधना सुगतिनिवन्धनसदनुष्ठाननिष्पादना, यद्वा आराधना मरणकाले
मानिनि पर्यन्तक्रिया मा अशुद्धाहारभोजवृत्तेन संयमादिविधातकारित्वात् तस्य नरकादिकुगतिगमनसम्भवाच्चास्ति न विद्यते ।
अयमाऽखण्डितमंयमानुष्ठानपरिपालनस्यांते पण्डितमरणेनैव सुगतिप्राप्तिकारकं श्रेयस्करमुपवर्ण्यते तच्च तस्य न स्यात्, शुज्यते चैतत्
फलं परममदाराजतीर्थकराज्ञाभङ्गकारिणाम् । यत इह लोकेऽपि राजादेश्चाज्ञाभङ्गकारिणोऽनर्थपरम्परां प्राप्नुवन्तो दृश्यन्ते, किं पुन-
स्तीर्थकराज्ञाभङ्गकारिणां स्तामिति । अत्र राजाज्ञाभङ्गे आल्यानकम्—

एगाए नयरीण् निजियासेससत्तुवगस्स एगस्स बहलपत्तलब्धया सरससपक्वफलपब्भारोणाभियदुमगणरमणिज्जाणि दोणिण

उज्जाणाणि होत्था । चन्दोदयं स्रोदयं च । तत्थ नयरीए पच्छिमदिसाए चंदोदयं, बीयं तु पुव्वदिसाए स्रोदयं । तेसु तणकट्ट-
हारगा वि गच्छन्ति । अह चेत्तमासे अन्तेउरकीलाकोउयत्थिणा पत्थिवेण पडहगदायगा भणिया, जहा भो भो पभाते अहं स्रो-
दये उज्जाणे नियअंतेउरीहिं सद्धिं कीलं करिस्सामि त्ति, तणकट्टहारयाइणो चन्दोदये गच्छन्तु । इय संझाए पडहगं वाएउ लोणं
जाणेवेज्जह । तेहिं तहेव कयं । स्रोदये पभाए गच्छन्ताणं मज्झन्ने उण तओ वलंताणं आइच्चो संसुहो भविस्सह, सो य दुहावहोत्ति
चित्थिय सेज्जवालमज्झटियाहिं अंतेउरियाहिं सद्धिं पभाए राया चन्दोदयं गओ । इओ य पडहगसवणाणंतरं एत्थ अम्हे न को वि
पेच्छिस्सह अम्हे पुण अउव्वदंसणाउ रायंतेउरियाउ पेच्छिस्सामो त्ति कोज्जल्लिणो दुवित्ता पच्छिमराइए स्रोदये उज्जाणे बहलप-
त्तवंताणं रुक्खाणं साहासु लगिउ ठिया । ते य उज्जाणरक्खएहिं लक्खिऊण रायाणाभङ्गकारगत्ति हत्थेहिं गहिया, उंडाईहिं हया,
रज्जुयाईहिं बद्धा य । जे य तणकट्टहारगाइणो पडहगसवणेण पभाए चन्दोदयं गया, तेहिं सहसा पविट्ठेहिं दिट्ठा उ ताउ वरनेव-
त्थविभूसियाउ पीणुणयघणवक्खोणा।मियाहेकाउ पुत्रचंदवयणाउ रायअंतेउरियाउ । इमेहिं दिट्ठाउत्ति उज्जाणपालएहिं ते वि
बद्धा । तओ नयराभिमुहं वल्लियस्स निवस्स मज्झन्नेवेलाए उज्जाणपालएहिं बुत्तंतकहणपूव्वं दोवि वग्गा दंसिया, राइणा आणाभंग-
कारिणोत्ति स्रोदयगामिणो अदिट्ठोवरोहावि दुवित्ता व्हाविया । इयरे आणाकारिणोत्ति दिट्ठोवरोहावि विसञ्जियत्ति । एवं एत्थवि
तित्थयराणाभंगकारिणो जम्मजरामरणरोगसोगाइदुक्खपउरं भवजलहिपरियडणमहाणत्थं पावेत्तित्ति गाथार्थः ॥१९॥

उक्तमशनेन तस्य ये दोषा इति द्वारमधुना दाने च तस्य ये दोषा इति षष्ठं द्वारं व्याचिख्यासुराह ।

जइणो चरणविघाइत्ति दाणमेयस्स नत्थि ओहेण । बीयपए जइ कत्थवि पत्तविसेसे व होज्ज जओ ॥

व्याख्या—यतः संयमोद्योगवतः साधोः, किमित्याह चरणं विद्वन्तुं शीलमस्येति चरणविधाति चारित्रविनाशकृदायाकर्मिका-
 ग्रनादि वर्तते इत्यनेन कारणेन दानं वितरणमेतस्याशनदेराधाकर्मणो नास्ति न विद्यते गृहिण ओवेन सामान्येन कारणं विनेति
 यात् । उपलक्षणत्वात्तदायकशुभाल्पायुर्वन्धनिवन्धनं चेदमिति दृश्यम् । तथा च प्रज्ञप्त्यां सुपात्रमाश्रित्याशुद्धदानस्य फलम-
 भिमितम् । यथा—‘कहं णं भंते ! जीवा अप्पाउयत्ताए, कम्मं पकरेंति । गोयमा ! पाणे अइवाइत्ता सुसं वइत्ता तहारूवं समणं वा माहणं
 वा अक्कागुणं अणेसणिज्जेणं असणपाणखाइमसाइमेणं पडिलाभित्ता । एवं खलु जीवा अप्पाउयत्ताए कम्मं पकरेंति’ । अस्वार्थः,
 तत्र प्रश्नः सुगमः । उत्तरे तु ‘पाणे अइवाइत्त’ति प्राणानतिपात्य आधाकर्मोदिकरणतो विनाश्य, मृयोक्त्वा यथाहो ! साधो ! स्वार्थ-
 भिद्वमिदं भक्तादि, कल्पनीयं नो, न शङ्का कार्या इत्याद्यनृतमभिधायाऽप्रासुकानेपणीयेनाशनानादिना चतुर्विधाहारेण । ‘तहारूवंति’
 तथाविधस्यमात्रं भक्तिदानोचितपात्रमित्यर्थः । श्रमणं तपःखिन्नदेहं, ‘माहणं व’त्ति मा हनेत्येवं योऽन्यं प्रति वक्ति, स्वयं हनननिवृत्तः
 मन्त्रगौ माहनः, [पनाद्यचि] तं माहनं, यद्वा ब्रह्मचर्यं कुशलानुष्ठानं वा तदस्यास्तीति ब्राह्मणः अस्त्यर्थेऽण्, एवमादित्वात् तं ब्राह्मणं
 ब्रह्मचर्यादिगुणगणोपेतमित्यर्थः । वा शब्दपरस्परपक्षेक्षया समुच्चये । प्रतिलभ्योपष्टभ्य लाभवन्तं कुत्वेत्यर्थः । यद्वा ये जीवा जिनसाधु-
 गुणपशुपातितया पूजाद्यर्थं पृथिव्याधारमभेण वर्तमानाः प्राणानतिपात्य पूजाद्यर्थमेव न्यासापहारादिना च वर्तमाना, मृषोक्त्वा श्रमणस्य
 संस्तरणे सत्यपि निष्कारणतो भक्तिमात्रेणाप्रासुकानेपणीयाशनानादिचतुर्विधाहारेण श्रमणं च प्रतिलभ्येति व्याख्या । ततः सरागसंय-
 मनिरायदाननिमित्तायुष्कापेक्षयाऽल्पायुष्कृतयाऽल्पजीवितव्यहेतुतया जीवा आयुःकर्मं बध्नन्ति । तथा च जिनागमाभिसंस्कृतमतयो
 यतयः प्रथमवयःसंभोगिनं कंचन मृतं दृष्ट्वा वक्तारो भवन्ति । नूनमनेन भवान्तरे किञ्चिदशुभं प्राणिघातादिकमासेवितमकल्प्यं वा

मुनिभ्यो दत्तं येनायं भोग्यल्पवयाः संवृत्त इति, न पुनः क्षुल्लकभवग्रहणादितयाऽल्पायुष्कतया ज्ञेयम् । दाननिरतस्य प्राणिनो दानेन भोगानाप्नोतीति वचनात्सांसारिकराज्यादिप्राप्तिनिबन्धनत्वेन तस्य क्षुल्लकभवग्रहणेपूत्यस्यसम्भवात् । तस्मादोघतः आधाकर्मिकस्य दानं नास्तीति । कदाचिच्चिह्नं तद्दानं भवेदुत सर्व्वथा न? इत्याह—‘बीयपण’ इति उत्सर्गप्रथमपदापेक्षया द्वितीयस्थानमपवादस्तत्र यदीति सम्भावने यदि परमित्यर्थः । कुत्रचित् कस्मिन् महति पुष्टे ग्लाननिर्वाहादौ कारणे, तथा पात्रविशेषे विशिष्टतपो-ज्ञानादिसमग्रगुणगणाधारो यतिः तद्विषये वा । वाशब्दोऽशुद्धदानसम्भवस्य द्वितीयप्रकारसमुच्चयार्थः । भवेत्स्याद्यदि परं तद्दानमिति प्रक्रमः । अथ किमिति द्वितीयपदमेवाश्रित्याशुद्धाशनादि गृही दद्यान्नोत्सर्गतोऽपीत्याह—‘जड’ इति यतो यस्मात् कारणात्, तत्रार्थे इदमुक्तमागमे इति गाथार्थः ॥२०॥

यदुक्तं तदेवाह—

संथरणंमि असुद्धं दोषहवि गेणहृत्तदं तयाणऽहियं । आउरदिट्टुतेणं तं चव हियं असंथरणे ॥२१॥

व्याख्या—संस्तरणं प्रासुकैपणीयाहारादिप्राप्त्यैव साधूनां निर्व्वहस्तस्मिन् सत्यशुद्धमनेपणीयादितया सदोषमशनादि द्वयो-रपि शुद्धदत्तोर्ग्रहकदायकयोर्यतिगृहस्थयोर्न केवलमेकस्य कस्यचिदित्यपेक्षार्थः । अहितमपथ्यं संयमविघातशुभाल्पायुर्बन्धहेतुत्वेन अनिष्टफलकृदित्यर्थः । उत्सर्गतस्तावदेव, अपवादस्तु तमप्यनेपणीयमशनाद्याहारं न केवलमेपणीयं हितमेवेत्यपेक्षार्थः चेवशब्दस्याप्यर्थत्वात् । हितं पथ्यमिष्टफलकृत् दातुर्गृहीतुश्च केत्याह—असंस्तरणेऽनिर्व्वहि दुर्भिक्षग्लानादौ प्रयोजने इत्यर्थः । केन हितमित्याह—आतुरो रोगी तस्य दृष्टान्तो निर्दर्शनमातुरदृष्टान्तस्तेन, स चायं यथा-सामवाताहृद्भवज्वररोगाभिभूतः कश्चिद् रोगी घृतपूर्णमोदकादिकं

भोक्तुमभिलषति, वैधादिकं च याचते, तच्च तस्य गृह्तोऽन्यस्य ददतश्च तत्प्रस्तावे यथा द्वयोरप्यनर्थकृत् तथा तदेव भस्मकवाता-
गुपहतस्य निगमयताद्युद्भवज्वरिणो गृह्त इतरस्य ददतश्च गुणकृत् तदुक्तं वैद्यशास्त्रे—‘उत्पद्येत हि सावस्था, देशकालामयान्
ननि । यस्यामकार्यं कार्यं स्यात् कर्मकार्यं च वर्जयेत्’ ॥१॥ अकार्यमकर्तव्यं यत्तदपि कार्यं कर्तव्यं स्यात्, कर्मकार्यं कर्तव्यक्रिया-
मिन्यर्थः । एवं अशुद्राशुनादिदानमपि सति निवर्हि द्वयोरप्यनिरकार्यऽसति तस्मिंस्तदेवाभीष्टार्थलाभकारीति । तदयं परमार्थो—यद्य-
प्याधारमज्ञाभान्नाशनेरुदोषहेतुकं वर्णितम्, तथापि ‘सन्वत्य संज्ञमं संज्ञमाउ अप्पाणमेव रक्खेज्जे’त्यादि ‘अप्पेण बहुमेसेज्जा । एयं
पंडियलक्खणं नब्बामु पडिसेचामु एयमत्थपयं विऊ । तथा न वि किंचि अणुणायं पडिसिद्धं वावी’त्याद्यागमाभिज्ञैर्यथावसरं बहुतर-
गुणलाभारुणा गृह्यमाणं दीयमानं च न दोषाय इति गार्थार्थः ॥२१॥

अधुना यदुक्तं ‘पनविमेने व होअ’त्ति, तत्र सुपात्रमाश्रित्य गृहिणस्तदानसम्भवावेदयन्नाह—

भणियं च पंचमङ्गे सुपत्तसुद्धन्नदाणचउभङ्गे । पढमो सुध्धो वीए भयणा सेसा अणिटुफला ॥२२॥

‘व्याख्या—भणितं च उक्तं च पञ्चमङ्गे व्याख्याप्रज्ञप्त्यां कस्थाने इत्याह—सुपात्रशुद्धान्नदानचतुर्भङ्ग इति । तत्र
गुपात्रं पूर्वोक्तं, शुद्धमेणियं यदन्नमशनमुपलक्षणत्वात् पानादिग्रहः । तस्य दानं गृहिणा वितरणं शुद्धान्नदानं ततः सुपात्रं च शुद्धान्न-
दानं नेति विग्रहः । ताम्यां पदाभ्यां चतुर्भङ्गो भङ्गचतुष्टयम् । यथा सुपात्रं सुदानं १ । सुपात्रमशुद्धदानं २ । कुपात्रं शुद्धदानं ३ ।
द्वयां दानं ४ इत्येवंपः गुपात्रशुद्धान्नदानचतुर्भङ्गस्तस्मिन्, यद्वा सुपात्रे सुपात्राय वा शुद्धान्नदानमेणियाहारवितरणं तद्विषय-
भतुर्भङ्गस्तस्मिन्निति व्याख्येयम् । अधुना यदुक्तं पञ्चमङ्गे तद्वर्णयितुमाह—प्रथम आद्यो भङ्गः शुद्धः, सुपात्रसद्भावत् साध्वर्थपाका-

दिक्रियाजनितकर्मबन्धलक्षणदोषरहितत्वेन सुदानत्वाच्च अशुभकर्मनिर्जराहेतुतया निर्दोषः, तदनुपुण्यानुबन्धिपुण्यकारणत्वात्, प्रा-
ग्जन्मनि वितीर्णसुपात्रशुद्धदानयोः कृतपुण्यकशालिभद्रयोरिवापेक्षयैवोक्तम्, तेनाभीष्टमोक्षादिफलप्राप्तिजनकत्वात् सर्वोत्तम इति ।
अन्यत्रापि चोक्तं विधिविशेषाद् द्रव्यविशेषाद्दत्तविशेषात् पात्रविशेषाच्च फलविशेषः । तथा द्वितीयभङ्गके, शुद्धैर्भजना विकल्पना ।
तथाह्यत्र यावता सुपात्रदानं तावता प्रभूतकर्मनिर्जरासद्भावाच्छुद्धियविता दानमशुद्धं तावता पापकर्मलेशसद्भावादशुद्धिरिति भजना ।
तथा शेषाबुद्धरितौ तृतीयचतुर्थभङ्गकावनिष्टं फलमनभिमतं साध्यं दानप्रयुक्तैर्यथोक्तावनिष्टफलौ । इतेर्गम्यमानत्वादित्येतद् भणितमि-
ति । इदं च मोक्षसाधकदानापेक्षयाऽन्त्यभङ्गद्वये कुपात्रविषयायाः शुद्धाशुद्धदानप्रयुक्तेः पापानुबन्धिपुण्योपाज्जकत्वेन सांसारिकराज्या-
दिभोगमात्रकारणत्वादिनिष्टफलत्वमुच्यते । तथा च तत्सूत्रं यथा 'समणोवासगस्स णं भंते ! तहारूपं समणं वा माहणं वा फासुएणं
एसिणिज्जेणं असणपाणखाइमसाइमेणं पडिलाभेमाणस्स किं कज्जइ ? गोयमा ! एगंत सो निज्जरा कज्जइ नत्थि से पावे कम्मे । 'सम-
णोवासगस्स णं भंते ! तहारूपं समणं वा माहणं वा अफासुएणं अणेसणिज्जेणं असणपाणखाइमसाइमेणं पडिलाभेमाणस्स किं कज्जइ ?
गोयमा ! बहुयतरियासे निज्जरा, अप्पयरे से पावे कम्मे' । अनेन द्वितीयदण्डकेनान्न प्रकृतम् । अस्यार्थः श्रमणोपासकस्य श्रावकस्य
श्रमणं यत्ति ब्राह्मणं ब्रह्मचर्यादिगुणोपेतं वन्दित्वा नमसित्वा सत्कारयित्वा सन्मानयित्वा वन्दनादिव्यतिरेकेण वा अप्रासुकेनानेष-
णीयेनाशनादिना चतुर्विधाहारेण प्रतिलम्भयतः लाभवन्तः कुर्वन्तः किं क्रियते, किं फलं भवति तस्य ? उच्यते—चारित्रसाधककायो-
पष्टभात् प्रभूततरा निर्जरा अशुभकर्मपुद्गलपरिशिटरूपा पापकर्मपेक्षया बह्वी सञ्जायते । निर्जरापेक्षया जीवादिघातेन व्यवहारतस्त-
च्चारित्रबाधया च शुभालपायुःकर्मबन्धकत्वं च भवति । शुभमपि चायुरल्पमहिततया पापरूपमेवेह विवक्षितम् । अत्र च गुणवत्पात्र-

माश्रित्याकारणेऽपि भावप्रकर्षविशेषादप्राप्तमुक्तानेपणीयादेरपीदं फलं न विरुध्यते, अचित्यत्वाच्चित्तपरिणतेरिति सम्भाव्यते, अत एतद्-
 भगवन्नीचननादु जायते । सुपात्रमाश्रित्यानेपणीयदानमपि भक्तितरलितचित्तत्वेन ददतः कदाचिन्न तथाविधबहुदोषकारीति सुपात्रे
 तदपि स्टाचिद् गृहिणः सम्भवतीत्यावेदितम् । तथा 'समणोवासगस्स णं भंते ! तदारूवं असंजयअविरयअपडिहयपचक्खायपाव-
 रुम्मं क्कागुण वा अफासुण्ण वा एमणिज्जेण वा अमण ४ पडिलाभेमाणस्स किं कज्झइ ? हंता गोयमा ! एगंत सो पावे कम्मे कज्झइ
 नन्थि ने कानि णिज्जरा' । सुगमं चैतत्, नवरं असंयतः सप्तदशप्रकारसंयमाद् बहिर्भूतः । तथा विविधमनेकधा द्वादशविधे तपसि
 मनो विगमनन्निषेधादविरतः, तथा प्रतिहता निर्ग्रन्थभेदेन स्थितिहासात् प्रत्याख्यातानि हेतवभावतः पुनर्द्विनिरोधात् पापकर्मणि
 ज्ञानारम्भादीनि येन स तथा तन्निषेधादप्रतिहतप्रत्याख्यातपापकर्मणि तम् । एवं चासंजयेत्यादिना निर्गुणः पात्रविशेष उक्तो । अनेन
 न तृतीयचतुर्थभक्तानेनैव दण्डकेन तुल्यफलत्वादुक्तौ । तृतीयभक्ते सुदानस्यापि कुपात्राश्रितत्वाद्बुभयाशुद्धमङ्गफलवद्यथोक्तफलत्व-
 मेव । अगम्योपपट्टभस्योभयत्रापि तुल्यत्वात् पश्चात्प्राप्तुकादौ जीवधाताभावेन अप्राप्तुकादौ च जीवधातसद्भावेन विशेषः । सोऽत्र न
 विराधिनः पापकर्मणो निर्जराया अभवस्यैव चेह विवक्षितत्वादित्यलं प्रसङ्गेनेति गाथार्थः ॥२२॥

इदानीं यथागृच्छेति मत्समं द्वारं व्याचिख्यासुराह—

देसाणुचियं बहुदुव्वमप्पकुलमायरो य तो पुच्छे । कस्स कए केण कयं लक्खिज्झइ वज्झलिंगेहिं ॥२३॥

अल्या—देगः मुराद्भूमालकप्रभृतिको मण्डलः । सोऽनुचितोऽयोग्यस्तस्मिन्, तस्याभावाद् यस्य देयवस्तुनस्तद्देशानुचितम्
 आहितान्यादेराह्निगणत्वान्निष्ठान्तस्य पूर्व्वनिपाताभावो, यद्वा देशस्यानुचितं तत्र तस्यासम्भवाद् अयोग्यं, देशानुचितमिति विग्रहः ।

बहु प्रचुरं द्रव्यं शाल्योदनमण्डकसक्तकुलमापमुद्गादिकं, बहु च तद्द्रव्यं चेति विग्रहः । अल्पमेकद्विमानुषं कुलं गुहं ततोऽल्पं च तत् कुलं चेति विग्रहः । आदरो दातुर्भक्तिकृतः सम्भ्रमः च समुच्चये । 'तो'चि ततस्तदनन्तरं तदा वा तस्मिन् काले आधाकर्म्मशङ्कासम्भवात् पृच्छेत्, प्रश्नयेत् कथमित्याह-कस्य कृते कस्य पुरुषादेर्निमित्तम् । केन वा प्रयोजनेन कृतं विहितमेतदितेर्गम्यमानत्वादित्येवंरूपतया किं निमित्तोऽयमारम्भ इत्यादि प्रश्नं कुर्यादिति यावत् । तत्र तु प्रचुरमपि द्रव्यं लभ्यते केवलं तत्र देशे प्रभूतमुत्पद्यते यथा-मालवके मण्डलादि अनादरवांश्च दाता तत् प्रयच्छति । तत्र स्वदेशोचिते प्रचुरेऽपि लभ्यमाने द्रव्येऽनादरवति दातरि न्यादिमानुषे गुहे आधाकर्म्मशङ्काया अभावान्नापृच्छेदेवं वा, यत्र पदे शङ्का स्यात् तत्र प्रश्नं विधाय निःशङ्कितं कृत्वा तद्ग्राह्यमित्यावेदितं भवति । कथं पुनः प्रश्नितेऽपि परेण कृतमाधाकर्म्म विज्ञायते परभावस्य दुर्ज्ञेयत्वादिति, आह-लक्ष्यते विज्ञायते यदुत शुद्धमिदमिति । कैरित्याह बाह्यलिङ्गैरिति । तत्र बाह्यानि बहिर्भवानि सर्वजनप्रत्यक्षाणि लिङ्गानि चिह्नानि वचनविन्यासपरस्परवलोकनसविलक्ष्यहसनादीनि, तेषां निपुणान् प्रत्याऽऽन्तरपरभावप्रकाशकत्वे गमकत्वाल्लिङ्गत्वं ततो बाह्यानि च तानि लिङ्गानि चेति विग्रहस्तैरित्ययमर्थः । ऋज्व्यो नार्यः कृताधाकर्म्मिकाः पृष्टाः सत्यः तव निमित्तमिदं विहितमिति वदन्ति । मायाविन्यस्तु मुखेन गृहार्थं कृतमिदमिति जल्पन्ति, चेष्टया तु ज्ञातास्म इति सलज्जं परस्परं वीक्षन्ते किञ्चिद्वदन्ति च । तत आधाकर्म्मिकमेतदिति विज्ञाय न गृह्णन्ति साधवः । अथ कथाचित् प्रश्नानन्तरं गाढं दातारो रोषं कुर्यात् । यद्वा केयं मदीयाशनादिविषया भवतां तत्तिरित्यवज्ञावचनं ब्रूयाः ततस्तद्भावमलीकसत्यकोपादिकं विज्ञायाशनादि ग्राह्यमिति । तदेवमनेन गाथाचतुर्थपादेन आधाकर्म्मिकपरिज्ञानोपाय उक्तः । एवमौद्देशिकादिष्वपि यत्र विशेषतः सूत्रकारो न भणति तत्र स्वयमसावभ्यूहो वयं च किञ्चिद्वशेयि-

ध्यामः । किं च सर्वदोषविषयशुद्धशुद्धिपरिव्रानकारणमुपयुक्तैव । ततः संप्रमविधातकारिषु शुभेष्वशुभेषु वा शब्दादिष्विन्द्रियपथं
ध्वंशमार्तीर्णेषु गगंद्वेगारुणतः तेषु अदत्तमना भिक्षाचर्यायां प्रविष्टो मुनिः भिक्षाविषयैषणायामेव दत्तमना भवेत् मण्डितालंकृतव-
भूषदत्ताधानो नीरनीरगयोरेव कृतावधानो गोवत्सक इवेत्यत्राख्यानकं यथा ।

‘एगमि नयरे एगो समिद्धो सेष्टी आसि तेण पहाणमन्दिरें कारियम् । तस्स बहवे पुत्ता, बहुयाउ य बहुयाउ, कालेण सेट्ठि-
णीए पञ्चत्तमग्गयाए गिहत्तत्ति कारियाउ जायाउ, तेसिं तु एगा गावी पउरदुद्धा सवच्छा आसि । सा य दिवसे वाहि चरणत्थं
पट्ठिउइ । वच्छो उ गिहे घरिउइ । तस्स य सव्वा बहुयाउ नीरणं पाणियं च ढेइंति । अन्नया तग्गिहे नियपुत्तस्स विवाहो उवट्ठिओ
तन्थ नाउ नपिसेनं आहरियविभूसियाउ ताणं सपरंसि मण्डुणवाववाडाणं वीसरिओ वच्छो न य तस्स एगाए नीरणं वा पाणियं
ना दोइयं । जाप मज्झन्न मेट्ठी समगओ तं दंहुं वच्छओ रंजिउं लग्गो तेन नायं जहा अज्ज भुक्खिओ एस चिट्ठइ । बहुयाउ
निच्चभन्डियाउ ततो जेट्ठा वहु ममंमंता नीरणपाणियं गहाय वच्छाभिमुहं चलिया । तओ वच्छो न तारिसं ताहिं समलंकियं
मय्यां (नयणं) जोणइ किंतु नीरणपाणियं एगाए दिट्ठीए ज्ञायमाणो अवलोयइ जाव लद्धंति’ ।

अत्रोपनगो यथामो गोन्यो निजादारे मूच्छितो गृद्धश्च दत्तावधानो न पूर्वोक्तस्वरूपं गृहं नापि कृतशृङ्गारालङ्कारा वधूः
पश्यति । किं नहि गोगक्तमेवावलोकयतीत्येवं माधुर्यि चारित्रि मूच्छितो गृद्धश्चोपयुक्तो न विषयभिक्षादात्रीषु मूच्छी करोति । किं
नहि चारित्रोपट्टिभक्तायां भिक्षायामेवोपयोगं ददातीत्येवं उपयुक्त आधार्कमिकतां शैषषणादोपांश्च श्रमणः श्रवणचक्षुःप्रभृतिकर-
णोपयोगान् दास्याः नात्र भिक्षादानाय गमनागमनादिं कुर्वन्त्याः सत्कारश्रवणादिप्रकारेण जानातीत्येवं संशोध्य भिक्षा ग्राह्येति

अधुना छलनाख्यमष्टमं द्वारं व्याचिख्यासुराह ।

भोवंति न पुटं न कहियं व गूढेहिं नायरो व कओ । इय छलिओ न लग्गइ सुउवउत्तो असढभावो ॥२४॥

व्याख्या—स्तोकं स्वल्पं एतदशनादिकं दृश्यते दात्र्या दीयमानमित्येतत् सम्प्रधार्य उपलक्षणत्वाद् बह्वपि देशोचितमिति कारणाद्वा, न नैव पुटं कस्याथयिदमित्यादिपूर्वोक्तप्रकारेण प्रश्रितं दातुः पाश्चादेवं वस्त्विति शेषः । तथा पृष्ठैः किमर्थमिदं राद्धमित्यादिप्रश्रितैः मद्भिर्दातुर्भिर्न नैव कश्चित् वा प्रतिपादितं वा मायावित्वात्, यथा भवदर्थं कृतमिदमिति । तथा गूढैरलक्ष्याशुद्धाहारदानादिभावैर्दातुर्भिर्न नैव आदरोऽभ्युत्थानप्रसन्नवदनवन्दनादिप्रतिपत्तिरूपो, वा विकल्पे, कृतो विहितः । तत एवं यतमानस्यापि यतेः कदाचिदशुद्धाहारादेर्ग्रहणं स्यादिति । ननु तर्हि तद्ग्रहणे आधाकर्मजनितकर्मबन्धदोषवानसौ स्यादित्याह—‘इय’त्ति किल पूर्वोक्तप्रकारेण सम्पृच्छ्य आहाराग्रहणे छलनैव प्रायो न सम्भवति, परमित्येवं स्तोकाशनदानादिना प्रदर्शितप्रकारेण छलितोऽप्यशुद्धाशनादिग्रहणवानच्छलितोऽशुद्धाशनादिग्रहणजनितकर्मणा नाश्लिष्यत एवेत्यपि सूचयति । न नैव लगत्यशुद्धाशनादिग्रहणजनितकर्मणा आश्लिष्यते । हेतुद्वारेण विशेषणद्वयमाह—श्रुतोपयुक्तो, लुप्तसमुच्चयार्थचकारस्य दर्शनादशठभावश्चेति दृश्यं । तत्र श्रुते पिण्डेयणानिरूपक आगमे उपयुक्त आहारादिशुद्ध्यशुद्धिविषये दत्तावधानो यथा अमुकेन सूत्रेण शुद्धोऽयमाहारो लक्ष्यत इत्यादि स श्रुतोपयुक्तः । स हि श्रुतोक्तप्रकारेणाशुद्धमप्यशनादि शोधितं गृह्णन्नदोषवानेव श्रुतप्रमाण्यात्तथा अशुद्धमपि छत्रस्थपरीक्षया निःशङ्कीकृतं गृहीतं शुद्धमेव मत्वाऽऽनीय दत्तं, श्रुतं प्रमाणीकुर्वन् केवल्यप्युपभुङ्क्ते । ‘अहो सुउवउत्तो सुयनाणी जइवि गिण्हइ अशुद्धं तं

केचली नि मुञ्जद् अपमाणं सुयं भवे इयरा' ॥१॥ तथा आहारग्रहणं प्रति गार्ह्याभावाद्दशठोऽमायान् भवोऽध्यवसायविशेषो
यस्य न अग्रठभावो मायारहितभावोपेतो, मायी व्याहारादिगार्ह्यपरिणामसद्भावाद् बहिर्दृष्ट्यैव गवेषयति न प्रयत्नेन अतोऽसावशु-
दमाददानः कर्मणा वर्धते । तद्विह परिणामशुद्धिरेव प्रकर्मवन्धाभावे कर्मक्षये वा कारणं नापरं किञ्चिदिति गाथार्थः ॥२४॥

इदानीं लिङ्गिष्वपकृतातेन तस्याग्रहणेऽपि च परिणामविशेष एव शुद्धशुद्धिकारणमित्यावेदयन् शुद्धिद्वारं नवमं व्याख्यातुमाह ।
आह्लाकम्मपरिणओ वज्झइ लिंगिव्व सुद्धभोई वि । सुद्धं गवेसमाणो सुज्झइ खवगव्व कम्ममे वि ॥२५॥

व्याख्या-आध्याकर्मैतदिन्येतस्मिन्नध्यवसाये परिणतः स्थितः माधुराधाकर्मपरिणतः, तत् किमित्याह-बध्यते आध्याकर्मप
रिभोगिनया कर्मणाऽऽश्लिष्यते, क इवेत्याह-लिङ्गीव सद्धभोज्यपरिकल्पिताशुद्धाहारभोजकसाधुरिवेति दृष्टान्तः शुद्धभोज्यप्युद्गमा-
दिदोषरदिनाद्वाराम्यवहाग्नौऽप्युपलक्ष्यत्वात् प्रासुकभोजिग्रहं न केवलमेतद्, विपरीतभोजीत्यपेक्षार्थः । इह च प्रासुकैषणीययोर्द्वयोर्भो-
ज्यत्वेऽपि क्वापि ग्लानादिप्रयोजने एषणीयाभावेज्जेषणीयमपि युज्यते न तु प्रासुकाभावेप्रासुकमपि । किं तर्हि, श्राविकादिना
नरुपाये व्ययं प्रागुक्तीकृतमेव भोक्तव्यमिन्वेवमागमव्यवस्था विज्ञेया । ततो युगपत् द्वयोरूपादानं दृश्यते । लिङ्गिदृष्टान्तोऽयं-

‘यथा एगमि नयरे एगो महाविभूतिकलियो सावगो सेट्ठी होत्था, तेण य रहजत्तपइट्ठाइकम्मिइपओयणे संघभोज्यं दवावियं ।
इओय एनामच्चगामात्तिणा एणेण साट्ठणा सुयं, जहा तंमि नयरे अमुगो सावगो सेट्ठी संघभत्तं देह । तओ सो तग्गहणत्थं सिग्घ-
मागओ । तं मच्चमन्नेमि दिन्नं । तेण सेट्ठी मग्गिओ । सेट्ठिणा भज्जा भणिया, तीए कहियं जहा सव्वं दिन्नं, सेट्ठिणा भणियं मम
सोईए मज्जाउ देहि तओ तीए साल्लिइएक्काअणभिइसव्वं दोससुन्नं पडिपुन्नं भोयणं दिन्नं । तेण य संघयत्तं ति काउं भुत्तं । सो

सुद्धं पि भुंजतो परिणामवसेणाहाकम्मदीसजणियकम्मणा बद्धोत्ति ।

तथा शुद्धसुद्धमादिदोषरहितमाहारं गवेपयन् मार्गयन् साधुः शुद्ध्यत्याधाकर्मप्रतिषेधजनितकर्मबन्धापत्तिरूपदुष्पणरहितः स्यात् । क इवेति आह-क्षपक इव मासोपवासपारणकभोक्तृत्यतिरिवेति दृष्टान्तः । 'कम्मे वि'त्ति सूचनादाधाकर्मर्णयपि पूर्वोक्ते भुक्ते इति शेषः । शुद्धोऽशनादौ शुद्ध एवेत्यर्थः । क्षपकदृष्टान्तो यथा-

‘एगंमि नयरे गुणरयणनिहिणो सुसिस्सगणपरियरिया के वि सरिणो विहरंता समागया, तेसिं मज्झे इहपरलोएनिप्पिवासो विनायसमयसम्भावो विगिहुतवोकम्मकारी सज्झायज्झाणनिरओ एगो खवगसाहू होत्था । अबया स खवगो मासपारणगस्स पज्जन्ते मा एत्थ कोइ पारणगं नाउं आहाकम्माइ करिस्सइ, ता पच्चासने कंमि गामे गंतूण अनाओ चेव पारेमि त्ति चिन्तिऊण गओ पच्चासन्नगामं, तत्थय एगाए सावियाए खवगो खवणे उवविट्ठो पारणादिणं च सुयं । तओ तीए भत्तीए मा कयाइ खवगो इत्थ एहि त्ति चिंतिउं वयगुलसंजुत्ता खीरी निम्मविया आहाकम्मिय त्ति नाउं मा सो परिहरिस्सइ त्ति माइठाणं कयं । जहा पत्तलाउ सरावाणि य खीरीखरंटियाणि काउ ठाणाठाणेसु खित्ताणि । तहा डिंभाणि सिक्खवियाणि जहा जया एरिसो तारिसो साहू एत्था- गच्छइ तथा तुब्भे भणिज्जइ । अम्मो बहुया खीरी अम्हाणं परिवेसिया न रुच्चइ, अहं तुब्भे निब्भच्छिस्सामि, तुब्भे भणिज्जइ किं दिणे दिणे खीरी रंथेज्जइ । एत्थंतरे सो खवओ हिंइतो भवियव्वयावसेणं पढममेव तीसे गिहे संपत्तो, अंतो समुट्ठिय- महाभत्ती बाहिं अवन्नावंसी (दंसी) सोणेण ठिया ताणि य सिक्खावियडिंभाणि तहेव काउं पयट्ठाणि । तीए व ताणि तहेव निब्भ- च्छिऊण थुडंकियसुहीए खवगो भणिओ । जहा एयाणि ताव मम डिंभाणि मत्ताणि, जइ तुज्झ रोयइ ता गिण्ह इमं खीरी त्ति

भनमणीए म्वगन्म त्रवगानिभितं घयगुलमंजुत्ताए खीरीए गरुयं मायणं भरेज्ज आणियं । साहुणा य एसणोवउत्तेण सुद्ध
 ति कट्ट मट्ठिया पव्वतं ति काउं नियत्तो गोयगओ । भोयणद्धो रुक्खस्स कस्स वि हेट्ठा गओ तत्थ य आलोइय पडिक्कन्तो विदिय-
 त्ठन्त्यरुगिन्नगज्जायाइजो गो चिंतिउं पयत्तेयत्तो जहा एसिं दब्बं उक्किट्ठं च सुद्धं मए लद्धं तो जइ कोइ साहु अट्ठाणाइ पडिवन्नो
 शेइ गो संविपाणिय भुंजेमि, तेणाइ मंमारममुट्ठाओ उत्तरेमि ति तस्म यम्मचिंता जाया न उण खीरस्सोवरि सुच्छा, जहा एयाए
 मम गरीरं लद्धं मट्ठं वल्लिइं भविस्सइ तओ पंचनमोक्कारपूव्वयं विहीए भुंजउ पयत्तो ताहे सुइज्जवसायस्म भुत्ते भोयणे केवलनाणं
 त्रायं । हात्तेज मोक्खरगमणं ति ।

इति परमार्थेनोद्धयप्रमायोज्ञ कारणं नेन गूढाचारादीनां सत्कमाधाकर्ममपि शोधितं भुंजानः साधुरवन्धक एवेति गायार्थः ॥
 इदानीं दाम्गायौपात्तनशब्दयुनितमाध्याकर्मग्रहणं प्रतीत्याक्षेपपरिहारद्वारं व्याचिख्यासुराक्षेपं तावदाह—

नणु मुणिणा जं न कयं, न कारियं नाणुमोइयं तं से । गिहिणा कडमाययओ, तिगरणसुद्धस्स को दोसो ॥

व्याख्या—तन्नित्यध्वमायां मृनिना यतिना यदशनादि न कृतं न राद्धं स्वयं न नैव कारितं रंधितमन्येन न नैवानुमोदितं परेण
 क्रियमानं कृतं वा श्रायितं ननश्च तदशनादि नै तस्य माधोगृहिणा गृहस्थेन कृतं माध्याद्यर्थमविहितमाददानस्य गृहृतः त्रीणि कर-
 णानि मनोवाहायलक्षणेनोपगन्त्याणि शुद्धानि करणकारणानुमतिप्रवृत्त्यभावेन पाकादिक्रियाजनितकर्मवन्धलक्षणरहितत्वान्निर्म-
 लानि मध्य न तथा । यत्र त्रिभिः कर्णैर्मनःप्रभृतिभिः शुद्धो निर्दोषस्तत्त्वेति । अत्र पाकादिक्रियायां यतिसत्कमनःप्रभृतीनाम-
 व्यापृत्तानात्रनितकर्मवन्धाभावेनास्य शुद्धता ज्ञेया । कः कीदृजो दोषः पाकादिक्रियाजनितकर्मवन्धरूपो न कश्चिदित्यर्थः । अ-

यमत्र भावार्थो—यत्कर्म येन कृतं तत्तेनैव भोक्तव्यं, नान्येन कृतमन्येनेति वस्तुस्थितिरत आहारपाकादिजनितं पाचकादिसत्कं ज्ञानावरणादिकर्म पाचकस्यैव लगति नासौ तद्वाह्यपि परकर्मणा श्लिष्यते । अथान्यकृतेऽपि व्यापारे बन्धोऽन्यस्य स्यात् यथाहि-
व्याधेनापि कूटे स्थापिते मृगस्यैव बन्धो न व्याधस्य इह व्याधकृता बन्धक्रिया मृगे संक्रान्ता, एवं गृहस्थेनापि यत्यर्थं कृते पाके पाकादिक्रियाजनितकर्मबन्धस्तद्वाहकादेः स्यान्न तस्य गृहस्थस्येति चेत्, तदसत् यतो नान्यकृते व्यापारेऽन्यो बध्यते किन्तु स्वयं कृतया चलनक्रियया, कूटे मृगस्यापि बन्धो जातः । तथाहि—असौ कूटपातविषयमनपहरन् कूटे रज्वादिना बध्यते तथा कथमपि कूट-
पातविषयमागतोपि बन्धं पतन्तं दृष्ट्वा झटिति तद्विषयान्निःसर्तुमशक्नुवंश्चेति स्वव्यापारेणैव तस्य बन्ध इति । एवं यतिरप्यशुद्धा-
हारदानरूपे पाचककृते यन्त्रविशेषे कर्मणा बध्यते । यद्वाधाकर्मं गृह्णतोऽशुभाध्यवसायवांस्तद्गृहीयात्तदिहाशुभभाव एव परि-
हर्तव्यो । यच्च गृहिणा कृतं तदकृतं न स्यात् ततश्च तद्ग्रहणेऽपि साधोर्न दोष इति पराशय इति गाथार्थः ॥२६॥

गुरुः परिहारमाह ।

सच्चं तद्विमुणंतो गिण्हंतो वद्धए पसंगं से । निच्छंधसो य गिच्छो, न मुयइ सजियं पि सो पच्छा ॥२७॥

व्याख्या—सत्यमवितथमेवमेतत् स्वयमकृतादिस्वरूपं तत् तथापीति परेणाभ्युपगतार्थस्य दूषणद्योतकं, 'मुणंतो'ति साध्वर्थमि-
दमिति जानन्, अजानतो ग्रहणेऽपि न तथाविधो दोष इत्यनेनाचष्टे, 'गिण्हंतो' चि गृह्णनाऽऽधाकर्मिकमाददानः वर्द्धयति प्रतिक्षणं
वृद्धिं नयति, प्रसङ्गः प्रवृत्तिस्तं कारणग्रहणयोरिति प्रस्तावाद् दृश्यन्ते । कस्येत्याह स इति प्रक्रमात् स्वपरस्य गृहस्थस्य आत्मनश्च, स्वस्य
तत्राधाकर्मकारणप्रसङ्गं, परस्य ग्रहणप्रसङ्गं च वर्द्धयति । तथाहि यदैकां वारां गृहस्थ्या दत्तं तत् स गृह्णाति ततः सा धान्या च तद-

यमन्यमाद्यर्थं न पुनः पुनस्तन्करोति नर्थकां चारां तद्ग्रहणप्रवृत्तमन् भिन्नदंष्ट्रादिना सोऽपि तदाचरितं प्रमाणीकुर्वन्तोऽपरेऽपि
 मारः पुनः पुनस्तद्ग्रहन्ति नतश्च निद्वयमो निद्वयमो चकाराद् भिन्नदंष्ट्राश्च ते हृदयाः । तत्र भिन्नाः तद्रसेन व्याप्ता दंष्ट्रा दन्त-
 रिशेया यस्य न तथा लब्धतदाव्याद् इति हृदयं । गुदः शोभनतयाधाकर्मर्माभिलाषातिरेकान् न मुञ्चति न त्यजति सजीवमपि सचे-
 तनमपि बीजपूगादि न केवलमेवेतनमित्यपेक्ष्यः स आधाकर्मिकग्राही यतिः, पश्चादात्मनस्तत् प्रसङ्गवृद्धयनन्तरमिति । यदा च तत्र
 गृह्णाति तदा न एव कारणग्रहणप्रसङ्गं निवारयति परं पूर्वोक्तैव व्यत्ययेन तत्प्रसङ्गनिषेधभावना कार्या निःश्रुता चैव परिहृता
 भवतीति गामर्थ्यादुक्तं भवतीति गायार्थः ॥२७॥

व्याख्याना 'नं पुन नं जस्म जहं'त्यादिद्वारागाया, तच्चाख्यानाच्च व्याख्यातं सप्रपञ्चमाहाकम्बुदेसिएत्यादिगाथोपात्तमाधाक-
 मिन्द्रगम्, इदानीं तद्रागोल्लिखितमेवौद्देशिकद्वारं व्याचिख्यासुस्तद्भेदनिरूपणं तन्मध्यादेकस्य स्वरूपं चाह ।

उद्देशिन्यमोहविभागओ य, ओहे सए जमारंभे । भिक्खाउ कइवि कप्पइ, जो एही तस्स दाणढा ॥२८॥

व्याख्या—औद्देशिकमुक्तगन्धानं द्विधा भवति इति शेषः । कथमित्याह—ओघविभागतस्तत्रौघ उद्देशादिभेदानामविवक्षया सा-
 मान्यं । तथा निमज्जनं विभागः, तेषामेव विवक्षया विशेषस्तत ओघश्च विभागश्चेति विग्रहे तौ तथा, ताभ्यां । ततः चः समुच्चये
 ओघौद्देशिकं विभागौद्देशिकं चेत्यर्थः । तत्रौघे औघौद्देशिकं तत् स्यादिति शेषः । अयं क्रिमित्याह—'सए जमारंभे'त्यादि स्वके आत्म-
 विषये आन्वयार्थमिति यावन् आरम्भे व्यापारे कृते सति यदगनादि निष्पन्नं तन्मध्यात् भिक्षा भक्तादिविभागात् कल्पपि क्रियतीरपि,
 अपिः परिपूर्णभोजनदानस्य सम्पूर्णभिक्षाणां च दानशुक्त्यभावं सूचयति, कल्पयति सम्प्रधारयति कश्चिद् गृहीति गम्यते । क्रिम-

र्थमित्याह-यः कश्चित् पाखण्डिकः शाक्यादिगृहस्था वा एष्यति गमिष्यति तस्य पाखण्डिकादेर्दानार्थं वितरणनिमित्तं गृहयोग्य-
राद्धमध्यादानार्थं भिक्षां व्यवस्थापयतीति तत्त्वमिति स्वरूपमस्येति । कथं पुनरस्य सम्भव इति चेदुच्यते । इहानुभूतदुर्भिक्षबुभुक्ष आसा-
दितसुभिक्षः कश्चिद् गृहस्थो गृहस्थी वा चिन्तयति यथा जीविता वयं कथमपि महाकष्टेन दुर्भिक्षे अतः किञ्चित् सञ्जातवृत्तिकस्य
प्रतिदिनमर्थिजनसम्पूर्णभोजनदानशक्त्यभावे मम भिक्षा अपि तावत् कियत्यो दातुं युक्ता यतो नादत्तमिह जन्मन्यपरत्र स्वर्गाद्यवा-
स्यादिसु भुज्यते दत्तस्यैव भोगात् । नाप्यकृतं पुण्यं स्वर्गगमनाद्यवाप्तये भवति कृतस्यैव फलदानसमर्थत्वादिति । पुण्योपार्जनाभिप्रा-
यवान् यदा गृही गृहयोग्यराद्धमध्यादेव तावतीर्भिक्षा अर्थिभ्यो दास्यामीति सामान्यसङ्कल्पेन कल्पयति तदा तत्तथाभूतं भक्तमोघो-
द्देशिकं स्यादिति त्यमिदं भवतीति । कथं पुनरिदमपरचेतोवृत्तिकल्पितं छद्मस्थेन ज्ञायते ? उच्यते उपयुक्तो गृहस्थभाषितादिविचेष्टितेन
जानाति । तथाहि-कचिद् गृहे भिक्षार्थं प्रविष्टः साधुः स्वामिना भार्याया भिक्षा दापितायाः सत्या अन्यभिक्षाचरेभ्यस्ताः प्रतिदिनदेय-
तया सङ्कल्पिता भिक्षा दत्ताः पञ्चापीति प्रत्युत्तरश्रवणतो जानाति. पञ्चभिक्षा दत्त्वा गृहिणा भोक्तव्यमिति लोकरूढ्या पञ्चेति सङ्ख्या-
नमुच्यते, भित्त्यादिषु दत्तभिक्षापरिगणना खटिकादिना रेखाकरणतो वा दत्तसंख्याविस्मृतिरक्षणार्थं, प्रथमेयं भिक्षेत्यादिना रेखा-
करणतो वा दत्तसंख्याविस्मृतिरक्षणार्थं प्रथमेयं भिक्षेत्यादिना मुखेन परिगणनश्रवणाद्वा । उद्दिष्टदत्तिसत्कपिटकादेर्मध्याद् भिक्षां
प्रयच्छ, मा उद्देशरहिताद् भाजनादेरित्येवं कस्यापि संमुखं भजनसंशब्दनाद्वा । एतस्याः स्थाल्या मध्यादर्थिभ्यो दानायैतावतीर्भिक्षाः

१ नादत्तमिह किमपि लभ्यते ततः कतिपया भिक्षा दद्या इति बुद्ध्या कतिपयाधि तत्तण्डुलादिप्रक्षेपेण यन्निवृत्तमशनादि तदोघो-
द्देशिकमिति पिण्डनिर्णयः

पुनश्च इति यचनाकर्णनादा इत्येवं कायिकवाचिकेष्टाविशेषैरीदेशिकं जानाति ज्ञात्वा चैषणायामुपयुक्तो निःसन्देहोऽनापृच्छ्य मन्देशिष्टमेतदिति परिहरति । इदं तु गङ्गल्लिनदत्तिपूवृत्तासु दत्तासु वा, शेषं कल्पते शुद्धत्वात् । पात्रकं तु तत्परित्यागेऽकृतत्रिकल्पमपि शेषग्रहणाय युज्यतीति गायार्थः ॥२८॥

उक्तमोगोदेशिकं, विभागोदेशिकं विमणिपुस्तावत्तस्य भेदानाह ।

भारसविहं विभागे चउहुद्विठं १ कडं च २ कम्मं च ३ । उद्देशसमुद्देशा-देससमाएसा ४ भेएण ॥२९॥

भगवत्या—डादशविधं—दादशभेदं 'विभागो'ति विभागोदेशिकं भवतीति शेषः । यथा चतुर्द्धा चतुष्प्रकारं ज्ञेयं । किं तदित्याह- 'उद्विठं'ति मगोरेसनमुद्रिष्टं, नाथं निधनस्याग्रानादेर्द्रव्यभेदादिना भिधाचराणां दानाय कल्पनं [मत्पर्ययेऽति] उद्विष्टं भक्ताद्युच्यते । 'कडं चे'ति ह्रादिकं गन् करंरुादिलक्षणपर्यायान्तरेण क्रिया तस्येति कृतं चः चतुर्द्रव्यस्यात्राप्यनुकर्षणार्थः । 'कम्मं चे'ति मार्यनिष्पन्नं लट्ठकण्णोद्विष्टं गहुउगाकादिना क्रिया लट्ठकादिना क्रियते स्मेति कर्म चः पूर्व्वत्र । इह त्वोदेशिकस्य साध्यत्वादुद्विष्टोदेशिकं, कर्तृदेशिकं, कर्मोदेशिकं चेति ज्ञेयम् । कथं पुनरुद्विष्टादीनां चतुर्द्धात्वमित्याह—'उद्देशे'त्यादि उद्देशं च समुद्देशं च चादंनं च समादेशं च तानि तथा । एतल्लक्षणो वक्ष्यमाणो भेदो विभागो भेदप्रभेदादिकथनमिति यावद् उद्देशादिभेदास्तानिति । इदं विभागोदेशिकमुद्रिष्टकृतकर्मस्वरूपमूलभेदान् त्रिविधं । पुनः प्रत्येकमुद्देशसमुद्देशादेः समादेशलक्षणोत्तरभेदाच्चतुर्विधमित्येवं विभागोदेशिके मन्त्रे दादशभेदा इति गायार्थः ॥२९॥

उद्देशादिभेदनतुल्यस्य स्वरूपनिरूपणाय—

जावतियमुद्देशं, पासंडीणं भवे समुद्देशं । समणाणं आएसं, निगंथाणं समाएसं ॥३०॥

व्याख्या—‘जावतिय’ चि स्रचनाद्यावदर्थिकानां समस्तार्थिनामर्थाय कल्पितमशनादीति सर्वत्र प्रक्रमः उद्देशमुद्देशिकाख्यं । तथा पाखण्डिकानां चरकादीनां भवेत् स्यादिति सर्वत्र योगः समुद्देशं समुद्देशसंज्ञं एवं श्रमणानां निर्ग्रन्थानां आदेशमादेशिकनामानम् । तथा निर्ग्रन्थानां श्वेताम्बराणां समादेशमिति गार्थार्थः ॥३०॥ (१०००)

अधुनोद्दिष्टकृतकर्मसु त्रिष्वप्युद्देशशब्दस्य सामान्यस्य प्रवृत्तेरुद्दिष्टोद्देशकृतोद्देशकर्मोद्देशिकाख्यानां विभागोद्देशिकमूलभेदानां त्रयाणां संक्षेपतः स्वरूपनिरूपणायाह ।

संखडि भुत्तुववरियं, चउण्हमुद्दिसइ जं तमुद्दिट्ठं । वंजणमीसाइ कडं, तमग्गितवियाइ पुण कम्मं ॥३१॥

व्याख्या—‘संखडि’ चि विभक्तिलोपात् सङ्ख्यां, विवाहादिप्रकरणे भुक्ते स्वजनादिभिरभ्यवहते उद्धरितं शेयीभूतं भुक्तोद्धरितं यदोदनतीमनदधिलइङ्गकचूर्यादिकं भक्तं प्रचूरं दृष्ट्वा भर्तादिभार्यादिः संमुखमुद्दिशति—वक्ति यथा धर्माय देहीदं तदवस्थमेव चतुर्णां यावदर्थिकाखण्डिकश्रमणनिर्ग्रन्थानां मध्यादन्यतरस्मै इति तद्भक्तादि उद्दिष्टमिति उद्दिष्टोद्देशकं भण्यते । प्रायः सङ्ख्यामेव भुक्तोद्धरितं बहु स्यादिति संखडीग्रहणं । स्तोकादुद्धरितमपि प्रायो गृहेऽप्युपयोगं यातीति प्रचूरविशेषणं तदपि द्रष्टव्यं सामर्थ्यात् । एवं च वदता स्रजकृता विभागोद्देशिकस्य सम्भवः प्रदर्शितो भवति । तथा ‘वंजणमीसाइ कडं’ति इहापि ‘संखडिभुत्तुववरियं चउण्हमुद्दिसइ जमि’त्यनुवर्त्तते । ततश्च व्यज्यते अक्ष्यते कूरादिकमेभिरिति व्यञ्जनानि गोरसतक्रतीमनादीनि

तैमिश्रं कम्बिनं यमङ्गुडीभुक्तोद्वरितं हरादि तद्व्यञ्जनमिश्रं करम्बीकृतमित्यर्थः । तदादिर्यस्य, निर्भञ्जनादिना पिण्डीकृत-
लङ्कृतनूयार्थः पर्यायान्तरस्य, तमञ्जनमिश्रादिकमित्यर्थः । करंकादिलक्षणपर्यायान्तरापन्नं कृत्वा इत्यर्थः । यदोदनादि संख-
त्रीभुक्तोद्वरितं चतुर्णामन्यतरस्मै दानायोद्दिगति गृही यथेदममुकेभ्यो दातव्यमिति । 'कडं'ति उद्देशिकस्य प्रस्तुतत्वात् कृतं करं-
वृत्तादिपर्यायान्तरेण विहिनमुद्देशिकं कृतोद्देशिकं तदोदनादि भण्यते । इह व्यञ्जनकूरोऽन्यो वा कश्चिद्यथासम्भवं यावदर्थिका-
श्रीनामन्यतरस्मै दानाय कल्पितो ज्ञेय इत्युद्देशिकता । तथा 'तमग्निगतवियाह पुण कम्मं' ति तत्सङ्खुडीभुक्तोद्वरितं लङ्कृतचूर्णिमु-
दादिकं 'अग्निना-यद्दिना नापितमुष्णीकृतमग्नितापितं गुडादीति गम्यते । तदादिर्यस्य तदग्नितापितादि आदिग्रहणात् सचिच्चज-
नङ्गिगुनरजगज्जिह्वागन्मिश्रदद्यादिग्रहो विभक्तिलोपात्तेनाग्नितापितादिना गुडादिद्रव्येण किमित्याह- 'पुण'ति पुनः प्रथमस्वाभावि-
रुत्तरनापेक्षया भूयोऽपि लङ्कृतद्विर्यायान्तरापादितं कृत्वा यदा चतुर्णामन्यतरस्मै दानायोद्दिशति तदा तन्मोदकचूर्ण्यदिकं तथा-
पिहितं 'कम्मं' नि कम्मोद्देशिकं भण्यते । यद्वैतं व्याख्यायते-अग्नितापितादिगुडादिद्रव्ययोगाद्भूयो मोदकादिपर्यायान्तरापादितं
तन्मंगनीभुक्तोद्वरितं मोदकनूयार्थमग्नितापिताद्युच्यते । तत् पुनः पुनः शब्दो व्यतिरेकार्थः तथाभूतं चतुर्णो दानायोद्दिष्टं, 'कम्मं'
नि कम्मोद्देशिकं गण्यते । तथाहि- 'अचित्तमेव पचह आहाकम्मं तयं भणियमि'त्येतल्लक्षणेनात्राकर्मणा, देशतो युक्तं कर्म गुडपाकादि
मोदकनूयार्थिकं वा किञ्चिद्यथामम्भवं यावदर्थिकमादीनां चतुर्णामन्यतरस्मै दानाय कल्पितमित्यौद्देशिकमिति । कथं पुनरनयोः
ह्यकम्मोद्देशिकयोः सम्भवः ? उच्यते यथा कश्चिद् गृहस्थः सद्भ्यां निवृत्तायां दध्यादिमत्कस्याल्यादिभाजनस्य ग्रहणाय, मा वा
हेतुः करो पितृगिनां प्रदीप्यति, द्वयोरपि वा दध्यादिकुर्योरेकैर्नैव गमनागमनादिना दानाय निष्पत्त्यमानत्वाच्चिष्कष्टमेव दानं

सादेवं वा कृतमिष्टं स्यात्तेन च दत्तेन महापुण्यं भवतीत्येवं कारणैर्यदा स्थाल्यादिस्थगोरसतीमनतक्रादिभिः कूरादिकमुद्धरितं स्वार्थनि-
ष्पन्नं संमिश्रं कृत्वा निर्भञ्जनादिना सह लङ्ङूकचूण्यादि वा पिण्डकतया बध्वा चतुर्णामन्यतरस्मै दानाय कल्पयति तदा कृतोद्देशि-
कस्य सम्भवो यदा च गुडपाकादियुतभाजनरिक्तीकरणादिकारणैरेव सङ्ख्यां निवृत्तायां भूयोऽपि लङ्ङूकचूण्यादिकमग्नितापितगु-
डादिना मोदकादिरूपपर्यायान्तरेण कृत्वा प्रकरणोपयुक्तावशेषान् मुद्गादीन् वा पुनः संस्कृत्य, सचित्तजलवणप्रभृतिद्रव्यसम्मिश्र-
श्रद्धादिना कूरं करंवकतया वा कृत्वा चतुर्णामन्यतरस्मै दानाय सङ्कल्पयति, तदा कर्मोद्देशिकस्य सम्भवः । अत्र चोद्दिष्टोद्देशि-
कादित्रये कल्प्याकल्प्यविधिरुच्यते । तत्र यावदर्थिकादीनां दातव्यमित्येवं दातुरविशिष्टे निर्देशे यतीनामपि मध्ये ग्रहणादुद्दिष्टोद्दे-
शिकाख्यं प्रकरणोपयुक्तावशेषं यथास्थितमेव कूरादि दानायोद्दिष्टं गृहाद्ब्रह्मविष्यवस्थाप्य दीयमानं यतीनामकल्प्यं स्वोचितारम्भभाद्
विभिन्नीकृत्य देयस्य दातुमभिप्रेतत्वात्तत्र च यत्यर्थमपि कीटकादिसत्त्वव्याघातसम्भवात् न तु स्थापनादोषात्तस्य भिन्नदोषत्वात् ।
अन्ये त्वाहुरुद्देशो(द्दिष्टो)द्देशदोषनिवर्तनात् स्थापनैव तेषां मतेन साध्वयाञ्ज्यायामपि सा स्यादितिष्यते । एवं चोद्देशो(द्दिष्टो)द्देशिकस्य
स्थापनायाश्चायं भेदो यथेदं साधुनाऽयाचिते, स्थापना तु याचिते स्यात् । तथा सर्वस्मिन्नत्र यावदर्थिकादीनां चतुर्णामप्यर्थीय स-
ङ्कल्पः स्यात् स्थापनायां तु निर्ग्रन्थार्थमेव सङ्कल्पयति । नवरमुद्देशो(द्दिष्टो)द्देशिकमिदं दातुर्दानभावे निवृत्ते कल्पते आत्मार्यत्वात् ।
यदो च गृहस्थानां चरकादीनां वा निर्ग्रन्थरहितानां दातव्यमिति विशिष्टनिर्देशं कुरुते तदा साधूनामसङ्कल्पितत्वात्तेषां कल्पत एव ।
तथा कृतकर्मोद्देशिकयोरकल्पता मूलत एव हस्तधावनाद्वारम्भादिदोषात्, नवरं चतुर्विधकृतौद्देशिकयावदर्थिकाख्यकर्मैर्द्देशिकाद्यभे-
दविषयमशनादि यद्वा(त्स्थानं)पितं यावदर्थिकादीनामन्यतरस्मै तदपीदं मा दास्यसि, तथा गृहादेरन्तर्बहिर्वा स्थितं मा दास्यसि, तथा

यत् प्रहृष्टयान्तं कालं यापयतामुमिष्यं तदरागं पि मा दासमीति यदि गृही भायदिः सम्मुखं वक्ति तदा तत्करं वकादि कल्पते, दान-
परिणामागमे स्वगृह एवं तदुपरिगम्यनीति दात्र्याऽऽत्मार्यित्वान् । कर्मोद्दिशिकान्त्यमेदत्रयं दानपरिणामागमादात्मार्यीकृतमप्यकल्प्यं
मापूनामिश्रित्ति होटि कृतान् । तथा भिक्षायं प्रविष्टं साधु इष्ट्वा यदा गृहस्थी भणति यथा अत्रेतेषु विहृत्य व्यावर्त्तमानेन त्वया
मदूगेने आगन्तव्यं येन मादर्थं महुलादे(महुलादे)स्य संप्रय(प)नं कृत्वेदं तुभ्यं प्रयच्छामीति. तदा यदि तद्यथाभणितं दात्र्या,
तथाहं या ददानि तदा तदकल्पं कर्मोद्दिशिकृत्वात् । यदि च तथाकृत्वा दातुमभिलषितं दात्र्या, तथैवाकृतमेव ददाति तदा कल्पं
मात्तयं क्रियाविशेषत्वात्कृतान् मद्दन्तमात्रस्य च क्रियाशून्यस्यादृष्टत्वात्, यदुक्तं—‘न खलु परिणाममेतत् पयाणकाले असक्रिया-
ऽद्वयम् । गितिनयं(यंनं) नृ जयं दृग्द आगाए पट्टिवद्धम्’ ॥१॥ इत्यलं प्रसङ्गेनेति गायार्थः ॥३१॥

उक्तमोद्दिशिकृत्वा, माग्प्रतं पुनिरुर्मद्वारं व्याचिन्व्यामुस्तस्याः स्वरूपं मेदप्ररूपणं च वक्तुमाह—

उग्गमकोटिकर्णेण वि अमुहलवेणं व जुत्तमसणाई । सुद्धं पि होइ पूई, तं सुहुमं वायरं ति दुहा ॥३२॥

अगन्त्या—उद्गमः—उत्पत्तिः । ‘हुद् कौटिल्ये’ इत्यस्यानेकार्थत्वात् कृष्यते छिद्यते इति कोटिराहारादिविषयविवक्षितदोषवृन्दस्य
विरागिनोद्गः । मा च पश्यमाणमिश्रुद्धिकोटाविगोधिकोटिमेदाद् द्विधा । तदत्राविशुद्धिकोटिगालित्युद्गमविषया कोटिरविशुद्धिको-
टिन्पत्ता पश्यमाणोद्गमहोटिन्पत्ता उद्गमकोटिरूपनागदुद्गमकोटिदोषयुक्ताहारस्य कणेनापि सूक्ष्मलेशेनापि आस्तां प्राचुर्येणेत्यपे-
क्ष्यः । ‘अमुहलवेणं वं नि पा गन्दव्येयार्थतादृशुचिल्लवेनेव विष्टालेजेन यथा । अशुचिश्च कृथितद्रव्यस्यन्यस्याप्युपलक्षणं द्रष्टव्या ।
पुनर्त्तं मिश्रितं मिलितं । यदनादि अग्नपानाद्यादरन्तुष्टयविषयं द्रव्यम् । नत्किमित्याह—पूर्यवस्थायां शुद्धमप्युद्गमादिदोषरहितमपि

सत्, आस्तामशुद्धमित्यपेक्षो, भवति जायते, पूत्यपवित्रम् । अथमर्थो यथा सौरभ्यादिगुणैर्विशिष्टमपि शाल्यादिभोजनद्रव्यं कथि-
तघ्राण्यशुच्यादिद्रव्यत्वेनापि युक्तमपवित्रं स्याच्छिष्टजनपरिहार्यं च तथा निरतिचारचारिणो यतेनिरतिचारित्रस्य सातिचार-
तयाऽपवित्रत्वकरणेनोद्गमादिदोषलेशेनापि संयुक्तः शुद्धोप्याहार उपभुज्यमानो भावपूतः कारणत्वात् सोऽपि पूतिरित्युच्यते ।
ततः पूतिकरणात् पूतिकर्मैत्यभिधीयते । अत्र च विशिष्टमपि भोजनमशुच्यादिकुथितद्रव्ययोगाद्यथापूतिभावमापन्नं शिष्टजनपरिहार्यं
च जातं तथाऽऽख्यानकेनोच्यते ।

‘एगंमि नयरे पत्तपुप्फलोचवेयदुमनिररमणिजे बाहिरुजाणे सभाकलियदेउलियाए एगो जक्खो अहेसि । अबया तन्नयरनि-
वासिएहिं कइवयजणेहिं विप्फाडगरूवे असिवे उट्टियए तस्स उवाइयं इच्छियम् । जहा इमाउ असिवाउ अम्ह सक्कुडंवा बुडि(छुट्टि)
जामो(तहा)एगं वरिसं जाव अट्टमिसुं व चउइसिसुं उज्जाणिआउ तुह भुवणे करिस्सामो । तहेव बुड्ढा (छुट्टा) तहिं तहेव पुजाकारओ
भाडगदाणेण भणिओ जहा एगं वरिसं जाव अट्टमिचउइसिसुं पभाए चेव तुमं जक्खसभं छगणेण सारवेज्झह जेणम्हे तीए अवोड्डाए
आगन्तुं उज्जाणि(आउ) करेमो सो तहेव करेइ । जाव एगाए अट्टमीए भोयणवेलाए उज्जाणिआ भविस्सन्ति । सभाए उवल्लिप्पणत्थं
अणुग्गए खरे एगस्स वणियस्स गोवाडए छगणनिमित्तं पविट्ठो । इओ तस्स कम्मकारो पउरं तीए चेव राइए मंडगवह्लसुरं भोत्तुं बाहिं
सुत्तो । अजिन्नं जायं । पच्छिमराईए तेण तंमि गोवाडए अजिन्नं दुग्गंधपुरीसं वोसिरियम् । तस्स उवरिं एगाए महिसीए पोहो
मुक्को । तेण तं पुरीसं ढक्कियं, तेण पुरीसं न लविययम् । तं पोहं सपुरीसं गाहेऊण सभा सारविआ । गोठिया (गोठिला य) णाणाविह-
भोयणं आणिरुण भोयणत्थं या(जा)व तत्थ उवविट्ठा, ताव तेसिं अतीव दुग्गंधो आगओ धम्मिओ पुट्ठो । जहा कओ असुइगंधो

आगच्छन्ते न भणिं न याणामि । तजो तेहि लिपणमज्जे मंडगबल्लगखंडाणि दिट्ठाणि । सुरागंधो य अग्घाइओ य नायं, जहा निपलमज्जे असुइ चिट्ठइ । तजो ते सन्नं भोयणं असुइ ति काउं छडावियं, तं लिपणं उक्खणावियं । अज्जेण छगणेण सभा सारविया अममोइए सुनं नि ।

मरुपमभिधायायुना एतदेव मेदत आह—‘तं’ ति तत्पूति, पूतिशब्दः संस्कृतेऽपि स्त्रीलिङ्गो नपुंसकलिङ्गश्च दृश्यते क्वचित् । सुक्ष्मं मन्पजेप्पनेन सुक्ष्मं, चादरमारंभतया बहुदोषवत्त्वेन स्थूलं, चः समुच्चयार्थो लुप्तो दृश्यः, इति स्वरूपप्रदर्शने, इत्येवं द्विधा

निर्दिशः स्यादिति श्रेय इति गायार्यः ॥

अतूना यथोद्देशं निर्देय इति न्यायमाश्रित्य सूक्ष्मस्वरूपं द्वितीयमेदप्ररूपणं चाह—

सुद्धुमं कम्मियगंधग्गि, धूमवप्पेहिं तं पुण न दुट्ठं । दुविहं वायरसुवगरणभत्तपाणे ताहिं पढमं ॥३३॥

ल्यान्या । सूक्ष्मं चादरविलक्षणं पूति भवति । कैरित्याह, कर्मिकगन्धाग्निधूमवाष्पैस्तत्र ‘कम्मिय’ति आधाकर्मिका इह चात्रोत्तरं न कर्मिकरूपहेन मन्वेयामविशुद्धि क्लोटिदोषाणां ग्राहो द्रष्टव्यः । गन्ध आधाकर्मिकस्य घ्राणिरग्निराधाकर्मणो राध्यमानस्य सत्क-
 ंगाररूपो वैश्रान्तो नरगमत्र तदवयवात्तापादिरूपा अंशा ग्राह्या, व्याख्यानात् धूमोऽपि तस्यैव राध्यमानस्याग्निनकाष्टाद्युत्पन्नः प्रतीतो,
 चाप्यग्नायाकर्मन्निर्मयवोभ्या, ततो गन्धश्चाग्निश्च धूमश्च वाष्पश्चेति द्वन्द्वे, कर्मिकाश्च ते गन्धाग्निधूमवाष्पाश्च कर्मिकगन्धाग्निधू-
 मसत्त्वान्नः । यत्रा ‘कम्मिय’ति आधाकर्मिकसत्त्वन्धिपो गन्धाग्निधूमवाष्पा इति समसनीयं । अयमर्थ आधाकर्मिकभक्तादिगन्ध-
 वाय्वाग्निगन्धैः मद्र मिलितं शुद्धमप्यग्रनादिकं सूक्ष्मं पूतिकर्म भवतीति । यथेवं तर्ह्यपूति किञ्चिन्नास्त्येतैः सर्व्वस्यापि व्यापनादि-

त्याह-तत् पुनः सूक्ष्मं पूतिकर्म, पुनः शब्दो विशेषणे न नैव दुष्टदोषकृत् स्यात् साभोशारित्रस्येति शेषः । पूतितया परिहार्यरूपं तत्र भवतीति तत्त्वमशक्यपरिहारत्वेनाचीर्णत्वात् । तथाहि लोके द्विधा प्रयोजनं दृष्टं साध्यमसाध्यं च । तत्र यत् साध्यं तदेतत्साधयितुं शक्यते, नासाध्यं, तद्धि साधयन् क्लेशमेवासादयति, तदत्र बादरपूतेः परिहारः साध्यं कार्यं सूक्ष्मपूतेस्त्वसाध्यं । यतोऽग्नेस्तापादिरूपा अंशा धूमश्च तथा आधाकर्मिकावगन्धवाष्पावित्येते चत्वारोऽप्याधाकर्मिका विशीर्येतश्चेतश्च गमनेन सर्व्वे जगद् व्याप्नुवन्ति ततस्तत्स्थं शुद्धमशनादिकं सर्व्वे तैस्स्पृष्टं पूतिः स्यात्तद्ग्रहणे च चारित्रनैर्ममल्याभावस्तस्मादेतैः स्पृष्टमपि शुद्धमशनादि न पूतिरिति । किञ्चिच्छोकेऽपि न सूक्ष्मावयवं वस्तु दोषकृद् दृष्टं यथा अशुभ्यादिकुथितद्रव्यावयवानामशुचिगन्धिनामप्यल्पगन्धीभूतानां दूरदेशादागत्य नासिकायां प्रविष्टो गन्धो न दुष्यति । यथा वा दूरादागत्य गन्धितया जठरांतःप्रविष्टा विषांशा अपि नष्टमौलसामर्थ्यत्वेनाल्पविषीभूता मरणं न जनयन्तीति । यद्येवं तर्हि किमर्थमियं प्ररूप्यते ? उच्यते न परिहार्यनया अस्या उपन्यासः किन्तु भेदप्ररूपणतयैव । तदिह बादरपूतिमाश्रित्य प्रतिषेधो ज्ञेयः । प्रज्ञापनामात्रमाश्रित्य च सूक्ष्मपूतेरुपन्यास इति स्थितं । द्विविधं द्विधा बादरपूतिकर्म पूर्व्वोक्तं स्यादिति शेषः । किं विषयं द्वैविध्यमित्याह । उपकरणभक्तपान इति उपकरणविषयं भक्तपानविषयं चेत्यर्थः । तत्र यद्द्रव्यं तुल्लीस्थालीदर्वीचटुककहदुछकोदूखलिकाप्रभृतिकं राध्यतोऽशनादेर्दाज्या साध्वादिभ्यो दीयमानस्य वा तस्यैवोपकाराय वर्त्तते तदुपकरणं इदं च प्रक्रमदाधाकर्मिकमत्र ग्राह्यं । तस्मिंश्च रन्धनादिकरणतो गृहयोग्यशुद्धाशनादिकमभ्यशुद्धोपकरणमिलितत्वात् पूत्युपकरणपूति यद्व्योपकरणमेव पूत्यविशुद्धिकोटिदोषयुक्तत्वादुपकरणपूति । यथा कियताऽऽधाकर्मिकेण कियता च शुद्धेन कर्द्दमेन मिश्रिता तुल्लीथिंगलिकार्थमाधाकर्मिककर्द्दमस्तवकयुक्ता स्थाली चटुकस्याप्यधस्त्ये चटुके उपरितने गंडे वा एकतरस्मिन् कस्मिंश्चिदा-

आगच्छइ तेण भणियं न याणामि । तओ तेहिं लिपणमज्जे मंडगबल्लगखंडाणि दिट्ठाणि । सुरागंधो य अग्घाइओ य नायं, जहा लिपणमज्जे असुइ चिट्ठइ । तओ तं सन्वं भोयणं असुइ ति काउं छडावियं, तं लिपणं उक्खणावियं । अक्खेण छगणेण सभा सारविया अन्नरसोईए भुत्तं ति ।

स्वरूपमभिधायधुना एतदेव भेदत आह—‘तं’ ति तत्पूति, पूतिशब्दः संस्कृतेऽपि स्त्रीलिङ्गो नपुंसकलिङ्गश्च दृश्यते क्वचित् । स्रक्ष्मं स्वल्पशेषत्वेन श्लक्ष्णं, बादरमारंभतया बहुदोषवन्त्वेन स्थूलं, चः समुच्चयार्थो लुप्तो दृश्यः, इति स्वरूपप्रदर्शने, इत्येवं द्विधा द्विविधः स्यादिति शेष इति गाथार्थः ॥

अधुना यथोद्देशं निर्देश इति न्यायमाश्रित्य सूक्ष्मस्वरूपं द्वितीयभेदप्ररूपणं चाह—

सुद्धुमं कम्मियगंधंगि, धूमवप्फेहिं तं पुण न दुट्ठं । दुविहं बायरमुवगरणभत्तपाणे ताहिं पढमं ॥३३॥

व्याख्या । सूक्ष्मं बादरविलक्षणं पूति भवति । कैरित्याह, कम्मिकगन्धाग्निधूमबाष्पैस्तत्र ‘कम्मिय’ति आधाकम्मिका इह चात्रोत्तरत्र च कम्मिकग्रहणेन सर्वेषामविशुद्धिकोटिदोषाणां ग्राहो द्रष्टव्यः । गन्ध आधाकर्मान्नस्य घ्राणिरग्निराधाकर्मणो राध्यमानस्य सत्क-
इंगाररूपो वैश्वानरो नवरसत्र तदवयवास्तापादिरूपा अंशा ग्राह्या, व्याख्यानात् धूमोऽपि तस्यैव राध्यमानस्याग्निकाष्टाद्युत्पन्नः प्रतीतो,
बाष्पस्त्वाधाकर्मन्निर्ज्यैवोष्मा, ततो गन्धश्चाग्निश्च धूमश्च बाष्पश्चेति द्वन्द्वे, कम्मिकाश्च ते गन्धाग्निधूमबाष्पाश्च कम्मिकगन्धाग्निधू-
मबाष्पास्तैः । यद्वा ‘कम्मिय’ति आधाकम्मिकसम्बन्धिनो गन्धाग्निधूमबाष्पा इति समसनीयं । अयमर्थ आधाकम्मिकभक्तादिगन्ध-
बाष्पाग्निधूमैः सह मिलितं शुद्धमप्यशनादिकं सूक्ष्मं पूतिकर्म भवतीति । यद्येवं तर्ह्यपूति किञ्चिन्नास्त्येतैः सर्वस्यापि व्यापनादि-

ददाति तदशनादि तत्रस्थमुपकरणपूतित्वादकल्प्यं । यदि च ताभ्यां यच्छुद्धमशनादिकं सञ्चाल्य राद्धं तदा ताभ्यां तन्मध्यस्थिताभ्यां तदकल्प्यम् । स्थाल्या बहिर्निष्कासिताभ्यां च ताभ्यां स्थालीभक्तं शुद्ध्यति । 'वीर्यं'ति द्वितीयं भक्तपानविषयं पूति भवति किं तदित्याह । 'कर्मिये'त्यादि कर्मिकमाधाकर्मिकं वाधारो हिंवादिदहनोत्थो धूमो हिङ्गुलवणे प्रतीते, आदि शब्दाद्राजिकाजीरक-तंदुलीयकप्रभृतिशाकादेराधाकर्मिकस्य वस्तुनो ग्रहः ततो वाधारश्च हिङ्गुलवणादि चेति विगृह्य कर्मधारये कार्मिकवाधारहिङ्गुलवणाद्ये-तद्यत्र शुद्धेऽपि शुद्धाद्यशनादौ खनिमित्तविहिताद्रहणे वा तक्रादिक्वथनरूपे क्षिपति संस्कारार्थं मध्ये निदधाति तन्मुद्राद्यशनाद्याऽऽधा-कर्मिकवाधारादियोगात् द्वितीयं वादरं भक्तपानपूति स्यान्नवरमाधाकर्मिकत्वं हिङ्गुद्रव्यस्य स्वार्थं निष्पन्नमुद्रादिभक्तसंस्कारार्थं सचि-त्तोदकेन साधुनिमित्तं द्रवीकृतस्य लवणस्य तु तदर्थित(दर्थ)मेव चूर्णितपरिणामितस्येत्यादि भावनीयमिति गाथार्थः ॥३४॥ तथा-कर्मियेवेसणधूमियमहवकयं कम्मखरडिण् भाणे । आहारपूइय तं कम्मलिच्चहत्थाइछिक्कं च ॥३५॥

व्याख्या—आधाकर्मिकवेसनेन तस्रष्टृतादिक्षिप्तस्फुटितकुस्तुम्ब्या उपलक्षणत्वादाधाकर्मिकराजिकादिभिश्च । 'धूमियं'ति संघृषितं यच्छुद्धयेयातीमनादि तदपि भक्तपानपूतिः स्यात् यद्वा वेसनस्योपलक्षणत्वादेव कार्मिकवेसनादेः सत्को निर्धूमाग्निरूपाङ्गारोपरिन्यस्त-वेसनजीरकहिंवादिदाहोत्थधूमो लोकप्रसिद्धः कार्मिकवेसनधूमः स सञ्जातो यत्र स्थाल्यादिभाजनेऽधोमुखीकृते धूमग्रहणाय भून्यस्त-वदने तत्कार्मिकवेसनधूमितं कृतधूमं भाजनं तद्योगात्तत्र शुद्धं यत्तीमनतक्रपूरणादिकमशनादि क्षिप्तं तदपि तथोच्यते तदपि भक्त-पानपूतिः स्यात्, नवरं वेसनादीन् प्रति कार्मिकविशेषणस्याप्युपलक्षणत्वादिहाङ्गारवेसनादिस्थालीनामेकं द्वे त्रीणि वाऽऽधाकर्मिकानि ज्ञेयानि । अथवा शब्दः पूर्वोक्तप्रकारापेक्षया विकल्पार्थः । कृतमात्मार्थं राद्धं स्थापितं वा यदशनादि । क्वेत्याह कर्मखरण्डिते भाजने

धाकर्मिके एकतरस्मिंश्च शुद्धे सति द्वयोर्योजनकृते उपकरणपूतितेति । एवमन्यस्याप्युपकरणस्य पूतित्वं ज्ञेयं । तस्मिन् पूत्युपकरणे शुद्धं यदशनादि राज्ञं तदपि पूत्युपकरणयोगादुपकरणपूति ज्ञेयम् । तथा अविशुद्धकोटिभिरशनादिभिर्द्रव्यैर्मिश्रं शुद्धमप्यशनादिकं यद्रन्धनादिक्रियाविषयीकृतं तैः स्पृष्टं वा तद्भक्तपांनपूति ज्ञेयम् । 'तर्हि'ति तयोर्बादरपूतिकर्मभेदयोरुपकरणभक्तपांनविषययोर्मध्ये प्रथममाद्यमुपकरणपूतिलक्षणं भेदमाश्रित्य स्वरूपं कल्प्याकल्प्यविधिं च वक्ष्ये इति शेष इति गाथार्थः ॥३३॥

अधुना पूर्वार्धेन प्रस्तुतमेवार्थमुत्तरार्द्धेन तु भक्तपांनपूतिद्वितीयभेदस्वरूपं किञ्चिदाह ।

कस्मिमयचुल्लियभायण-डोवठियं पूइ कप्पइ पुढो तं । बीयं कस्मिमयवगधारहिं गुलोणाइ जत्थ छुहे ॥३४॥

व्याख्या—सूचनादाधाकर्मिका एव चुल्लीभाजनडोवाः—अधिश्रयणीस्थालीबृहच्चट्टुकास्तेषु स्थितं रन्धनेन स्थापनेन वा विहिताश्रयं कार्मिकचुल्लीभाजनडोवस्थितं । इह डोवग्रहणेन दर्व्या अपि लघुचट्टुकरूपाया ग्रहणं ज्ञेयम् । शुद्धमशनादीति सामर्थ्यगम्यम् । 'पूइ'ति उपकरणपूतिः स्यात् अत्र च तुल्ययुखे आधाकर्मणी आश्रित्य चत्वारो भङ्गाः स्युः । यथा चुल्लयाधाकर्मिकयुवा च, चुल्लयाधाकर्मिका नोखा, उखाऽऽधाकर्मिकी न चुल्ली, न चुल्लयाधाकर्मिकी नोखेति । तत्राद्ये भङ्गत्रये तावन्न कल्पते चतुर्थस्तु पूतिमाश्रित्य शून्यः । परं भङ्गत्रये तुल्ययुखयोरधाकर्मिकयोः स्थितस्याशनादेरकल्प्यस्यापि विषयविभागेन कल्प्यतामाह । कल्पते ग्राह्यं स्यात् । 'पुढो'ति पृथक् कृतं स्वयोगेन तुल्ययुखयोरपनीतं सत् तत् यच्चैवराद्धमन्यत आनीय मुक्तं वा अशनादि । सामर्थ्याच्चुल्लयादिस्थितं न कल्पते उपकरणपूतिदोषादाज्ञैवात्र प्रमाणमिति, न युक्तेरन्वेपणं कार्यं । एवं तावच्चुल्लयुखयोरधाकर्मिकयोः पूतिस्वरूपयोर्वा स्थितस्तस्याः कल्प्याकल्प्यत्वं प्रोक्तं । तथा आधाकर्मणा पूतिस्वरूपेण वा डोवेन तथाभूतया दर्व्या वा यच्चुद्धमशनादिकं दात्री साधुभ्यो

पुनस्त्रिसङ्ख्यानं दिनानि । 'पूह'न्ति, पूतिदोषस्तदाधाकर्मस्य(णः) संभवाद्भवतीति शेषः किं तदित्याह, कृतो विहितः कर्म आधाकर्मणः
पाकः पचनक्रिया यत्र तच्च तद्गृहं तद्वेश्म, कृतकर्मपाकगृहमिति । एवं चाधाकर्मदिने पूतिदिनेषु च त्रिषु न किञ्चित्तत्र ग्रहीतुं
कल्पते इति प्रथमदिनेन सह चत्वारि दिनानि तद्गृहं परिहार्यमित्युक्तं भवति परं 'अतरंताह जोगासईए गिण्हंति तत्थ पविसेउं ।
अन्नगहाणसुवखड्जं वासान्नीमयं भुंजे' ॥१॥ यदा तु कश्चिद् गृही कतिचिदिनेषु सङ्खडी भविष्यति सङ्खभोज्यं वा दास्यामीत्यग्रत एव
लङ्घकादीनाधाकर्मिकान् कृत्वा धारयति तदा यावत्ते तिष्ठति, तदपगमेऽपि तदूर्ध्वं दिनत्रयं यावत्तद्गृहस्थितं शेषं भक्तादि स्पर्श-
सम्भवात् पूतिः स्यादित्येवं बहून्यपि दिनानि पूतिसम्भवः । तथा 'पूह'न्ति पूतिदोषवत् स्यादिति शेषः । किं तदित्याह त्रयस्त्रिसङ्ख्या
लेपाः शेषखरणद्वयोर्यत्र तन्त्रिलेपं पिठरं स्थाल्यादिभाजनं । अयमर्थः स्थाल्यादिभाजने किल आधाकर्म राद्धमपनीतं च, शेषा
खरणद्वयोर्येको लेपस्तस्यामेवाकृतकल्पत्रयायां शुद्धं राद्धं पूतिरेवं वारद्वयमन्यदपि, चतुर्थलेपे तु न पूतिः । तदिहाधाकर्मपाकान-
न्तरं स्वार्थं वारत्रयं भक्तान्धनेन यत्स्थालिकायाः खरणदनत्रयं सम्पद्यते तल्लेपत्रितयान्विता स्थालिका तदुपस्कृतभक्तं च पूति भव-
तीति भावार्थः । यदि चात्मयोगेन गृहस्थ्या निरवयवीकृत्य तस्य भाजनस्य तस्मिन्नेव दिने अपरापरेषु वा दिनेषु वारत्रयं जलेन
प्रक्षालनं कृत्वा तत्र शुद्धमशनादि राद्धं तदा तत्कल्प्यमेव, तथा कल्पतेऽपूति भूतं सच्छुद्धानादिग्रहणायोचितं स्यात् । पात्रं पतद्गृ-
हरूपं यतिभोजनोपकरणविशेषः । कीदृशं सदित्याह कृता निर्वर्तितास्त्रयः कल्पाः जलप्रक्षालनानि यस्य तत् कृतत्रिकल्पं । अङ्गुल्या-
दिना सम्प्रोच्छद्य वारत्रयं जलेन प्रक्षालितं सदित्यर्थोऽयं च पात्रकाश्रितः पूतिन्यायो यथारूपं सर्वेष्वप्यविशोधिकोऽपि भेदेषु ज्ञेय-
स्तथा सर्वोऽप्यविशोधिकोऽपि भेदेषु ज्ञेयस्तथाहारास्त्वात्मार्थितः कल्पत इति च ज्ञेयमिति गाथार्थः ॥३६॥

इति । अयमर्थो यस्मिन् स्थाल्यादिभाजने आधाकर्मिकं राद्धं तदन्यस्मिन् प्रक्षिप्य तस्मिन्नेव च क्षीणी(रिक्ती)भूते कर्मखरण्टिते आधाकर्मिकभक्ताद्यवयोपलक्षिते भाजने स्थाल्यादावकृतकल्पत्रये यदशनाद्यात्मार्थं राद्धं, यद्वा पूर्वोक्त एवाकृतकल्पत्रये भाजने यच्छुद्धमेवाशनाद्यन्यतो भाजनान्यस्तं व्यवस्थापितमिति यावत्तदशनाद्याहारपूति भक्तापानपूति स्यादिति शेषः । तथा कर्मलिप्तहस्तादिस्पृष्टं चेति तत्र हस्तः करः स आदिर्यस्य वस्तुनस्तद् हस्तादि आदिशब्दाच्छुद्धलोवदर्व्वीकरोटिकादिपरिश्रहस्तत आधाकर्ममणा विलिप्तं खरण्टितं यद्धस्तादिवस्तु तेन 'छिकं'ति छुप्तं स्पृष्टमिति । अयमर्थ आधाकर्मभक्तादिखरण्टितेन हस्तेन करोटिकादिना वा स्थाल्यादौ स्थितं शुद्धमशनादि यत्संस्पृष्टं तदप्याहारपूति स्यादिति । चः समुच्चये । इयं च सर्वाऽप्यकल्प्यैव यतीनामिति । अथाशुद्धाशनादीनां शुद्धाशनादेः पूतित्वकरणे किं परिणतमिति चेदुच्यते राद्धमुद्रादिछविखरण्टितोखिकादेरारभ्य सिक्थकबलादिकं यावदिति । एवं यथाऽऽहारविषयमाधाकर्म दर्शितं स्वस्थाने पूतिश्च शुद्धाधाकर्मिकयोरशनादिकयोर्मिलितयोर्थथाऽत्र दर्शितो तथोपधिवसत्योरपि ते द्वे अपि स्यातामतः शिष्योपक्राराय ते अपि दृश्येते । अत्र पिण्डेनैव प्रकृतं, तत्र यत्पर्यं यौ मुखवस्त्रिकाद्युपकरणोपाश्रयौ विहितौ गृहिणा तावाधाकर्मिकौ, स्वार्थयत्यर्थनिष्पन्नयोः शुद्धाधाकर्मिकयोरद्धफलयोः सीविता प्रच्छादपटिका तथाभूतयोः, कर्ममादिकयोर्निष्पन्ना वसतिश्च पूतिरित्यादि, इयमपि साधूनामकल्प्यैव । एवं सर्व्वानविशुद्धिकोटिदोषानाश्रित्य पूतित्वं ज्ञेयमिति गाथार्थः ॥ ३५ ॥

अधुना दातृगृहं दातृस्थाल्यादिभाजनं साधुपात्रकं पूतिपरिहागविषयं कल्प्याकल्प्यविधिमाह ।

पढमे दिणामि कम्मं तिन्निउ पूइ कयकम्मपायधरं । पूइ तिलेवं पिढरं कप्पइ पायं कयतिकप्पं ॥ ३६ ॥

व्याख्या—प्रथमे दिने आद्यवासरे यत्र दिने आधाकर्मणः पाकः कृतः । 'कम्मं'चि आधाकर्म पूर्वोक्तं । 'तिन्निउ' चि त्रीणि

राध्यत इत्येतावता भेदोऽस्योक्तः । कदा पुनरिदं सम्भवतीति चेत् (उच्यते), इह कश्चिद् गृही स्वयं बुभुक्षाकष्टानुभवेन दुर्भिक्षम-
तिक्रान्तः किञ्चित् सज्जातवृत्तिको धर्मश्रद्धालुः दुर्भिक्षेण बुभुक्षापीडितप्रभूतसत्त्वान् दृष्ट्वा नैतावन्मानेन राध्यमानेनैतेषां सरिष्यतीति
दानसत्त्वालम्बनेन कान्तारादिनिर्गमप्रवेशयोः खिन्नाभिक्षाचरालम्बनेन वा तीर्थबहुमानेनोज्जयन्तादिपर्वतयात्रायां श्रद्धावान् संवलितः
प्रभूतार्थिनो दृष्ट्वौदार्यालम्बनेन मिश्रजातं करोतीत्येवमस्य सम्भवः । साधवः पुनः कथमिदं जानन्तीति चेदुच्यते, कदाचिद्
भिक्षार्थं गृहे प्रविष्टान् साधून् दृष्ट्वा गृहस्थो भायदिः संमुखं वक्ति यथा यैः सह(येभ्यः)मिश्रमिदं राद्धं तैः क्वाप्यन्यत्र लब्धं
भविष्यतीति नागतास्ते, अत इदं परिपूर्णं यतिभ्यो देहि । यद्वा साधून् प्रचुरान् भिक्षाचरांश्चागतान् दृष्ट्वा गृही यात्रदर्थिकेनाश्रुता-
दिना नैतेषां परिपूर्णं स्यादित्यन्यदपि राधुहि येनैतेभ्यो दीयते इति गृहस्थमेवं ब्रुवाणं श्रुत्वा गृहं यावदर्थिकमिश्रमिदमिति
जानन्तीति गाथार्थः ॥३७॥

उक्तमिश्रजातद्वारमथ स्थापनाद्वारं व्याचिख्यासुस्तस्या एव भेदानभिधातुमाह—

सट्टाणपरट्टाणे परंपराणंतरं चिरत्तरियं । दुविहतिविहा वि ठवणाऽसणाइ जं ठवइ साहुकए ॥३८॥

व्याख्या—स्वस्थानं च चुल्लुखादि, परस्थानं च सुस्थितल्लव्वकादि, स्वस्थानपरस्थानं तस्मिन्नाधारे ‘असणाइ जं ठवइ साहु-
कए ठवण’ति योगः । तत्राशनाद्यशनपानप्रभृतिकं वस्तु यदित्यनिर्दिष्टस्वरूपं स्थापयति न्यस्यति धारयतीत्यर्थो दात्री (त्रीति)गम्यते
साधुकृते यतेरर्थाय यत्तदोर्नित्ययोगात्तदशनादि स्थापनोच्यते । तत्र साधवे इदं दास्यामीत्येवं विचिन्त्य कश्चित्कालं यावत् स्थापि-
तत्वात् स्थाप्यत इति स्थापना स्थापनं वा न्यसनं, स्थापना तद्योगादशनाद्यपि, कीदृशं सदशनदीत्याह । ‘परंपराणंतरं’ ति अपरा-

उक्तं पूतिद्वारमथ मिश्रजातद्वारमाह ।

जं पढमं जावंतिय पासंजईण अप्पणो य कए । आरभइ तं तिमीसं ति मीसजायं भवे तिविहं ॥३७॥
व्याख्या—स्वगृहयोग्यजलकणादीनां मध्य अधिकतरजलकणादीन् मिश्रितान् कृत्वा 'जं'ति, यदशनादि प्रथममादावभिज्वा-
लनाद्रहणकणदानादिप्रस्ताव एव आरभते तन्मिश्रजातं भवेदिति योगः । किमर्थमित्याह 'जावंतिय'ति सूचनाद्यावदर्थिकाः कार्पाटिका-
दयः समस्तार्थिनः, पाखण्डं व्रतं तद्योगात् पाखण्डाः सामान्यदर्शनिनो, यतयो निर्णन्था एतेषां द्वन्द्वस्तेषां कृते इति योगो द्वन्द्वोत्थपरं
पदं श्रूयमाणं (द्वन्द्वान्ते श्रूयमाणं पदं) सर्वत्र सम्बध्यते तेन यावदर्थिककृते इत्यादि दृश्यं । तथाऽऽत्मनः स्वस्य, चः समुच्चये, कृते-
अर्थाय स्वगृहाहार्थमिति यावत् आरभते प्रारभयत्युपस्कृतमिति शेषो, यावन्तोऽर्थिन आगमिष्यन्ति पाखण्डा यतयो वा तेषां दास्यामि
गृहे च भविष्यन्तीति सङ्कल्पेन यद्रादुमारमत इत्यर्थः । तदशनादि तदा निष्पन्नं सन्निभिर्यावदर्थिकपाखण्डयतिभिस्सह मिश्रं साधा-
रणं त्रिमिश्रमित्यनेन कारणेन मिश्रजातं पूर्वोक्तशब्दार्थं भवेत् त्रिविधं यावदर्थिकमिश्रजातं यतिमिश्रजातं पाखण्डमिश्रजातं चेत्यर्थः ।
नवापि तृतीयभेदस्य स्वगृहमिश्रजातमिति संज्ञान्तरं दृश्यते । तत्राप्ययमेवार्थ इति । श्रमणानां च पाखण्डिष्वन्तर्भावाच्छ्रमणमिश्रं
पृथग् नोक्तम् । इह च यावदर्थिकाद्यर्थमधिकतरतंदुलादिप्रक्षेपदोषेण सर्वोऽप्याहारोऽशुद्धः स्यात् । [तथेति]प्रथममिति विशेषणेना-
ध्यवपूरकदोषादस्य विशेषमुक्तवान्, तथाहि—अत्र स्रपतंदुलजलफलादिवस्तुनो गृहयोग्यस्य माणकादिस्वस्वपरिमाणेन नियतमध्ये
यावदर्थिकाद्यर्थमग्निप्रज्वालनादेरादावेवाधिकतरतंदुलजलादेर्मिश्रणं विधाय पाकः प्रारभ्यते, अध्यवपूरके च गृहिणा स्वार्थमग्निज्वा-
लनाद्याद्रहणदानान्ते आरम्भे कृते सति पश्चात् कार्पाटिकाद्यर्थं स्वार्थकल्पिततंदुलादीनां मध्येऽपरं तंदुलादीनां माणकादिकं प्राक्षिप्य

प्रथमादिशब्देनावलोक्यो ग्राह्यः द्वितीयेन चरुकपिठरादीनि तदिदं चुल्लुगुलादि, किमित्याह स्वस्थानं निजाश्रयो भण्यते । अयमत्र-
भावाश्रौंशनादेः स्वस्थानं द्विधा भवति । स्थानस्वस्थानं भाजनस्वस्थानं च तत्र चुल्लुगुलकादिकम् तिष्ठत्यस्मिन् स्थाली-
ति स्थानमाधारस्तद्रूपं स्वं निजमाहारपाकस्य स्थानं स्थानस्वस्थानमुच्यते । स्थाली चरुकपिठरादिकं च भाजनस्वस्थानमिति । तथा
स्वस्थानविलक्षणाश्रयश्च परस्थानमिति सामर्थ्यादिनुक्तमपि दृश्यम् । तत्र स्वस्थानात्परमन्यद्विलक्षणं स्थानमाश्रयः परस्थानम् । तच्च
सुस्थितादिप्रदेशान्तराश्रयरूपं छप्पकपडलिकावास्कादिरूपं च द्वेयमेतदप्याधारभाजनभेदाद् द्विविधमिति । स्थापनायोजना तु प्रागेव
दर्शिता । अधुना परम्परस्थापनाऽनन्तरस्थापनारूपं भेदद्वयं व्याख्यातुकामः परम्परानन्तरशब्दवाच्यमाह 'स्वीराह परंपरं घयाह-
इयरं'ति, इह स्थापनाविषयाण्यशनादीनि द्रव्याणि द्विधा भवन्ति विकारीण्यविकारीणि च, विकारोऽपि केवलानां सतां स्यात् द्वादि-
द्रव्यसंयोगे सति वा । तत्र केवलविकारिद्रव्यं स्वीरं दधिनवनीतमस्तुतक्रादिविकारयोग्यन्वात् । तथेश्वरस्य विकारिद्रव्यं द्रवगुड-
पिण्डगुडखण्डशर्करादिविकारयोग्यत्वात् । द्वादिद्रव्यसंयोगविकारिद्रव्यं करम्भादिकं, करंबको हि प्रथमे दिने मधुरः सन् द्वितीया-
दिदिनेषु कोथाम्लादिकं विकारं भजते । तथा द्वित्र्यादिदिनसत्कानि नवनीतमस्तुतक्रादीन्यपि कोथाम्लादिरूपविकारभाजित्वाद्दि-
कारीणि । अविकारिद्रव्यं च घृतगुडादिकं प्रकृतेरन्यथाभावरूपस्य विकारस्याभावात् । तद्वि दुग्धेश्वरसादिकं सत्कर्त्रा स्वयोगेन
दधिककृत्वादिविकारैस्तावद्विकारं चानीतं यावद्घृतगुडादि स्थित्वा स्थितं, परतोऽपि विकारो नास्तीत्यविकार्युच्यते । तदत्र परम्परश-
ब्दवाच्यं सर्व्वं विकारिद्रव्यं क्षीरादिकमनन्तरशब्दवाच्यं चाविकारिद्रव्यं घृतादिकं विज्ञेयम् । अत एवोक्तम् 'स्वीराह परंपरं घयाहयरं'
ति । तत्र स्वीरं दुग्धं तदादिर्यस्यादिशब्दादिश्वरसादिद्रव्यग्रहस्तत्क्षीरादि 'परम्परं'ति दधिक्षणककृत्वादिघृतगुडान्तर्पर्यायरूपावस्था

परदध्यादिपर्यायसंतानः परंपरस्तत्संबन्धात् परंपरं क्षीराद्युच्यते । तथा न विद्यते अन्तरं पर्यायान्तरलक्षणो विशेषो यस्य तदनन्तरं घृताद्यभिधीयते अनयोः समाहारद्वन्द्वस्तत् परम्परस्वरूपमनन्तरं स्वरूपं चेत्यर्थः । भावार्थो वक्ष्यमाणः । पुनः किं विशिष्टं स्थापयतीत्याह 'चिरित्तरियं' ति, चिरं च दीर्घकालं इत्वरं चाचिरं स्तोककालमित्यर्थश्चिरेत्वरम्, ततश्चिरकालमचिरकालं च यावदानाय दात्री यत् स्थापयति तच्चिराचिरकालावस्थापितत्वयोगादशनाद्यपि चिरेत्वरमिति । भावार्थस्तु वक्ष्यमाणः । इत्येवं 'दुविहतिविहा वि ठवण'त्ति, त्रिधाप्याधारद्रव्यकालोपाधिभेदात् त्रिप्रकाराणि, न केवलमेकधा द्विधा वेत्यपेक्षः । किमित्याह द्विविधा प्रदर्शितस्वस्थानादिभेदेन द्विप्रकारा स्थापना भवति । 'असणाइ जं ठवइ साहुकए' त्ति, पुनरेकैका स्वस्थानपरस्थानपरम्परानन्तरचिरेत्वरभेदा(इ) द्विधा । तत्र 'सट्टाण परट्टाणे असणाइ जं ठवइ साहुकए' इत्यनेनाऽऽधारमात्रे सामान्याशनादेः स्थापितत्वमाश्रित्य स्वस्थापना परस्थानस्थापनेत्याधोपाधिकं भेदद्वयमुक्तम् । तथा परम्परानन्तरमित्यनेन परम्परस्थापनाऽनन्तरस्थापनेति परम्परानन्तररूपद्रव्योपाधिकं तदुक्तम् । चिरेत्वरमित्यनेन च चिरस्थापना इत्वरस्थापना चेति कालोपाधिकमित्येवं प्रकारत्रयेण द्वैविध्यं सकलस्थापितभेदसंग्राहकं स्थापनाया भवति । नवरमित्तरस्थापना प्रज्ञापनामात्रमेव न तु परिहार्येति वक्ष्यति । चिरस्थापना तु परम्परानन्तरस्थापनाभेदान्तर्भवतीति तेन परम्परानन्तरस्थापनयोश्चिरस्थापनात्वमेव ज्ञातव्यमिति गाथार्थः ॥३८॥

अथ स्वस्थानादिस्वरूपं व्याख्यातुमाह ।

बुल्लुक्खाइ सट्टाणं, खीराइ परंपरं घयाइयरं । दव्वाट्टिइं जाव चिरं, अचिरं तिघरंतरं कप्पं ॥३९॥

व्याख्या—बुल्लुक्खे अधिश्रयणीस्थालीरूपे आदिर्यस्य आधारभूतवस्तुनः तच्चुल्लुक्खादि बुल्लुक्खादि उखादीति दृश्यं । तत्र

श्रो दातास्मीत्येवं विचिन्त्य स्थापयति क्षीरम् । ततो द्वितीये दिने दधि दीयमानं साधुना नेष्टम् । ततो ब्रक्षणतक्रादितया कृत्वा स्थापयतीत्येवं परम्परस्थापनासम्भवः । एवमिशुरसादिष्वपि वाच्यम् । इदं चात्मार्थितं सत् सर्वपर्यायापन्नमपि शुद्ध्यतीत्याज्ञा । नवरं ब्रक्षणघृते क्रियमाणेऽग्निविराघनाकृत आधाकर्मदोषोऽपि स्यात्तेन चात्मार्थितमपि तत्र शुद्ध्यतीति । एतदनुसारेण घृताद्यनन्तरस्थापनासम्भवोऽपि वाच्यः । तथा 'दन्वद्विहं जाव चिरं'ति द्रव्यस्य घृतगुडादेः साधुदानबुद्ध्या स्थापितस्य स्थितिर्विवक्षितपययिणावस्थानं स्वरूपाप्रच्युतिर्द्रव्यस्थितिस्तां यावन्मर्यादीकृत्य चिरस्थापितं स्यादेतच्चोत्कृष्टतो देशेनामपि पूर्वकोटिं यावत् सम्भवीतीति । तथाहि किल पूर्वकोट्यायुषा अष्टवार्षिकेण साधुना पूर्वकोट्यायुष्का काचिद् गृहस्थी घृतं याचिता । तयोक्तं क्षणान्तरे दास्यामीत्यादिपूर्वोक्तप्रकारेण यावत्साधोरायुस्तावत्तत्स्थापयित्वा घृतं मृते त्वन्यत्रोपयुक्तमिति गता स्थापना । तथा दधितत्करंबकादेश्च विनश्वरस्यैकद्वयादिदिनमाना स्थितिस्तावच्च चिरस्थापनात्वं तदूर्ध्वं कोशाद्यापत्तौ बहिरुज्झनादिना स्थापनाया एवाभाव इति । अधुना अचिरस्थापनामाह 'अचिरं ति घरंतरं'ति, इह पङ्क्तिस्थानां भिक्षाग्रहणविषयाणां त्रयाणां मध्याह्नस्य गृहद्वारे भिक्षार्थं साधुसङ्घाटक आस्ते तस्य भिक्षागृहद्वयस्य च द्वितीयसाधोर्दृष्टिगोचरस्य यदन्तरं व्यवधानं तत्रिगृहान्तरं, तत्र यदशनादि तदपि, तथा ततस्त्रिगृहान्तरं यदशनादि, तत 'अचिरं'ति अचिरस्थापितं स्यादिति । अयमर्थो यावता कालेन गृहत्रयान्तरादायको हस्तव्यवस्थितभक्तो ग्राहकसाधुममीपमागच्छति तावन्तं कालं यदशनादि साधुदानाय दायककरव्यवस्थितं वर्त्तते तद्यदि तदा लब्धं तदा इति स्तोत्रकालविषयत्वादचिरस्थापनावत्तस्यादेतच्च प्रज्ञापनामात्रेणैवाचिरस्थापनोच्यते न तु परिहार्यतया अत एवाह 'कथं'ति कल्प्यं ग्राह्यं स्यादाचरितत्वाद् गृहत्रयविषयाचीर्णाभ्याहृतवत् । अथास्येत्वरस्थापितस्य गृहत्रयविषयाभ्याहृतस्य च वक्ष्यमाणस्य तुल्यलक्षणत्वात्

परम्परा परम्परः स च यस्यास्ति क्षीरादेस्तद्दध्यादिपयिपरम्परान्वितत्वात् परम्परं भण्यते । इह च स्थापनया प्रस्तुतं ततः क्षीरा-
 दिविकारिद्रव्येषु परम्परस्थापना स्यादित्यर्थः । इह अक्षणकक्कवावस्थाद्रव्ययोः स्थापनाय घृतगुडत्वेन क्रियमाणयोस्तेजस्कायादि-
 विराधनादाधाकर्मदोषोऽपि स्यात् परमत्र नासौ विवक्षितः । एवमुत्तरत्रापि । 'घयाइयरं'ति घृतं सर्पिस्तदादिर्यस्य गुडादेस्तद्घृतादि,
 किमित्याह 'इयरं'ति द्रयोरुपात्तयोरेकस्यापेक्षया द्वितीयं प्रतियोगिवस्त्वितरदुच्यते । ततः परम्परानन्तरमित्युपात्तत्वात् परम्पराव-
 स्त्वपेक्षया इतरदनन्तरमनन्तरशब्दवाच्यं भवतीत्यर्थः । तत्र न विद्यतेऽन्तरं विशेषो विशिष्टावस्थानं विकारापादनेन ततोऽपि परतो
 यस्य घृतगुडादेस्तदनन्तरम् । ततः स्थापनायाः प्रस्तुतत्वात् घृतगुडादिष्वविकारिद्रव्येष्वनन्तरस्थापनाऽपि स्यादित्यर्थः । इह च
 घृतगुडादेः सर्वस्य सामान्येनानन्तरशब्दवाच्यत्वेऽपि घृतगुडादिकमत्र यत् प्रथमादिदिनेषु प्रभूतेष्वप्येकस्वरूपमेव स्थापितं तदेव
 ग्राह्यम् । यत्तु दुग्धेश्वरसादिस्थापनपरम्पराविकारेणागतं तद् घृतगुडाद्यपि तं ज्ञेयम् । ननु घृतगुडयोः सम्बन्धिनोऽप्याश्चात्यपर्याया-
 न्तराणां योग्यं यद् दुग्धेश्वरसादि यस्मिन् दिने स्थापितं तस्मिन्नेव जातावस्थान्तरं साधुना गृहीतं तस्य का वार्त्तेत्युच्यते । परम्पर-
 स्थापितयोग्यत्वात्तदपि परम्परस्थापितमेव । तदेवं घृतगुडादेर्द्वेऽपि स्थापने दुग्धेश्वरसादीनां तु परम्परस्थापनैव । कथं पुनः
 क्षीरादिद्रव्यपरम्परस्थापना सम्भवतीति चेदुच्यते । केनचित् साधुना कस्याश्चिद् गृहस्थ्याः पार्श्वे याचितं दुग्धं । तया च क्षणान्तरे
 दास्यामीति प्रतिज्ञातम् । साधुना त्वन्यत्र लब्धम् । ततो दुग्धसम्पत्तौ स तयोक्तो, यथा गृहाणेदं दुग्धं तेनोक्तं अन्यस्मिन् गृहे
 मयाऽन्यल्लब्धम् । किन्तु ग्लानादिकार्ये त्वदीयं दुग्धं ग्रहीष्ये एवमाकर्ण्य च सा ऋणभीतैव चिन्तयति यथा अद्य तावत् साधुर्न गुह्णाति
 दातव्यं चैतदस्मै अन्यथा साधुः ऋणं दुर्मौक्षमिह परत्र च भविष्यतीति तत्र विनृश्वरत्वादित्यमेव धर्त्तुं न शक्यते दुग्धं तत इदं दधि कृत्वा

तत्र स्थाने वर्तन्ते । स च गृही चिन्तयति विवाहदिनं यत्यागमादर्वाक्, निधृते च विवाहे समागतानां किं मया करिष्यते । तदे-
वाशनादिकं सफलं यत्सुपात्रेषु विनियोगं च यात्येवं च पुण्यमुपाजितं च स्यात् कल्याणं च सम्पद्यते । इत्येवं विचिन्त्य लग्नदिनं
परतो यत्यागमनप्रस्तावेऽपराज्ज्योतिषिकाश्रियमयति ततः समागतैः सद्भिः सद्गुणैः कर्तुमारभते, येन भक्तपानादिकं प्रयच्छा-
मीति । अत्र च विवाहलग्नदिनस्यावर्त्तितो यत् परतो नयनं तत्र यदशनादिप्राभृतिकाभिक्षा सोत्त्वब्जकणचादरप्राभृतिका । द्वितीय-
बादरप्राभृतिका त्वेवं सम्भवति । यथा केनापि श्रावकेण स्वपुत्रादेर्विवाहदिनं निश्चितमतश्च तदारतोऽपि यतिजनास्तत्रायातास्ततोऽसौ
मयाऽस्मै विपुलं विशिष्टं च भक्तपानं पुण्यार्थं कल्याणार्थं च दातव्यं तच्च प्रायो विवाहादावेव स्यात् । मन्पुत्रविवाहस्तु यतिजनेऽन्यत्र
विहृते भविष्यतीति विचिन्त्य यतिजने तत्रस्थे एव विवाहं व्यवस्थापयति । अत्र विवाहलग्नदिनस्य भविष्यत्कालभाविनो यदव्वर्त्त-
यतिजनावस्थाप्रस्ताव एवानयनं, तत्र या प्राभृतिका साऽवव्वकणचादरप्राभृतिकेति । एतां च द्विरूपामपि क्रजुरजानानः साधूनामपि
विदितत्वेन प्रकटामेव करोति, स हि न जानाति यदित्थं कृतं ज्ञाते साधवो न गृहीष्यन्तीति । अनृजुस्त्विदं न कल्पते यतीनामिति
जानाति परं मायया तथाकरोति पूर्वोक्तकारणाभ्यां यथा ते न जानन्ति । तत्र साधुभिरन्यतः कुतोऽपि ज्ञाते क्रजुना वा पृष्टेन यथा-
वस्थिते कथितेऽनेपणीयमिति ज्ञात्वा परिहरणीयमिति । स्रक्ष्मोत्त्वब्जकणरूपा प्राभृतिका, यथा किल काचिद्गृहस्थी स्रक्ष्मकर्त्तनादि-
व्यापारवती जनन्यादिका बालकेन रुदता भोजनं याच्यते यथा हे मातर्महं भोजनं प्रयच्छेति । तत्र च प्रस्तावे पर्यासन्नगृहेषु
पर्यटन् यतिस्तया दृष्टः । सा च तं दृष्ट्वा स्रक्ष्मकर्त्तनादिलोभेन बालकं हृत्तुं प्रत्यवादीत् मा पुत्र प्रलप, मा रोदीथ त्वमिह मद्वगेहे
गेहानुगेहक्रमेण विचरन् यतिराऽगमिष्यति तद्विधादानायातिथता सती तवापि तत्समकालमेव भोजनं दास्यामीत्यतः प्रतीक्ष्य त्वं

कः प्रतिविशेषः ? उच्यते, इह कालविवक्षा तत्र तु गृहत्रयापान्तरालक्षणक्षेत्रविवक्षेति विशेषः अनेन च त्रिगृहान्तरस्याशनादेरचिर-
स्थापनात्वभणनेन गृहत्रयात् परतश्चतुर्गृहादिषु यदुत्क्षिप्य दात्र्या हस्ते व्यवस्थापितं साधुदानायाशनादि तच्चिरकालं दायककर-
व्यवस्थितत्वाच्चिरस्थापना स्यादिति सामर्थ्यादुक्तं भवति । चतुर्थादिषु हि गृहेषु युगपदुपयोगो दातुं न शक्यते किं तर्हि क्रमेण,
तेन चिरः कालो लगति इति चिरस्थापना भवतीति गाथार्थः ॥३९॥

उक्तं स्थापनाद्वारमथ प्राभृतिकाद्वारमाह—

बाधरसुहुमुस्सक्कणमोसक्कणमिद् दुहेह पाहुडिया । परओकरणुस्सक्कणमारओ करणं ॥४०॥

व्याख्या—बाधरं बादरारम्भविषयतया स्थूलं तथा सूक्ष्मं सूक्ष्मारम्भविषयतया श्लक्ष्णं अनयोः समाहारद्वन्द्वे विभक्ति-
लोपाद् बादरसूक्ष्ममिति दृश्यं । किं तदित्याह उत्स्वक्कणं वक्ष्यमाणशब्दार्थं तथा अवस्वक्कणं वक्ष्यमाणार्थमेव चः समुच्चयार्थो
लुप्तो दृश्यः । बादरसूक्ष्ममित्यनुवृत्तिरितिरूपप्रदर्शने । इत्येवं बादरोत्स्वक्कणावस्वक्कणयोगाद्बाधरा । सूक्ष्मोत्स्वक्कणावस्वक्कणयो-
गाच्च सूक्ष्मेति, द्विधा द्विभेदा, इह-प्रवचने । उद्गमादिषु मध्ये प्राभृतिका उक्तशब्दार्था भवतीति शेषः । अधुनोत्स्वक्कणं व्याख्या-
तुमाह—‘परओ’ इत्यादि, तत्रोदिति परतोऽग्रतः स्वयोगप्रवृत्तिकालावधेः, स्वक्कणमित्यारम्भस्य करणं नयनमुत्स्वक्कणमुच्यते उत्स-
र्पणमित्यर्थः । तथा अत्र इति आरतोऽर्वाक् स्वयोगप्रवृत्तिकालावधेः स्वक्कणमित्यारम्भस्य करणं नयनं साध्वर्थमवस्वक्कणमुच्यते अवस-
र्पणमित्यर्थः । तत्र गृही यथोत्स्वक्कणरूपां बादरप्राभृतिकां करोति तथोच्यते । इह केनापि गृहिणा पुत्रपुत्रिकादेः परिणयनलग्ननिदिनं
ज्योतिष्काद्व्यवस्थापितं तच्च यतिजने तद्दिनसमयेऽज्ञायात् एव भवति अथ च कियद्धिदिनैः साधवोऽप्याजिगमिषवः स्वविहारक्रमेण

प्रशब्दस्य दीर्घता, तथा प्रकाशकरणं वक्ष्यमाणम् । चः समुच्चये भेदतया निरूप्य अधुना विषयकथनपुरस्सरं प्रादुष्करणस्य द्विरूप-
स्यापि सामान्येन लक्षणमाह । 'सतिमिरघरे' इत्यादि सतिमिरगृहेऽन्धकारोपेते वेदमनि वक्ष्यमाणन्यायेन द्वाभ्यामपि प्रादुष्करणप्र-
काराभ्यां श्रमणार्थं यतिनिमित्तं । साधवो हि सान्धकारे गृहेऽचक्षुर्विषयत्वाद्भिक्षां न गृह्णन्तीत्यतस्तेषां भिक्षाग्रहणनिमित्तमित्यर्थो
यदशनादीनां भक्त्यानप्रभृतिकानां वस्तूनां प्रकटनं प्रकाशनं सप्रकाशतया विधानमिति यावत् गृहिणा क्रियते तत्प्रादुष्करणं भण्यते
प्रादुःशब्दस्य प्रकाशार्थत्वादिति गाथार्थः ॥४१॥

अथ प्रकटकरणप्रकाशकरणे व्याख्यानयन्नाह ।

पायडकरणं बहियाकरणं, देयस्स अहव चुल्लीए । वीयं मणिदीवगवख कुडुच्छिड्डाइकरणेण ॥४२॥

व्याख्या—प्रच्छन्नस्य सतः प्रकटस्य सप्रकाशस्य करणं विधानं प्रकटकरणं तदभिधीयते । तत् किमित्याह । बहिस्तात्करणं पूर्व-
निष्पन्नस्य मोचनेन अभिनवस्योत्पादनेन वा, गृहाभ्यन्तराद्बहिविधानमित्यर्थः । देयस्य दातव्यस्य अशनादेर्वस्तुनः ।
अथवेति विकल्पे चुल्लया अधिश्रयण्याः । अयमत्र भावार्थः । इहान्धकारव्यवस्थितं भक्तादि यतयोऽचक्षुर्विषयत्वान्न गृहीष्यन्तीति
विचिन्त्य यद्गृहमध्यवर्त्तिन्यां चुल्लयां खगृहार्थं राद्धं भक्तादि वर्तते तद्बहिवर्त्तिन्यां पूर्वमेव स्वार्थनिष्पन्नायां चुल्लयां चुल्लिव्यति
रिक्तान्यप्रदेशे वा सप्रकाशे आनीय मुञ्चति येन गृह्णन्ति । यद्वा तद्बहिव्यतिचुल्लिद्वयसद्भावे गृहान्तवर्त्तिनीं परित्यज्य गृहाद्बहिवर्त्ति-
न्यामेव शुद्धायां चुल्लयां साधूपकृतये आहारस्य प्रकटनाय प्रथमत एव स्वार्थं राध्नोति, इत्येवं देयस्य पूर्वनिष्पन्नमोचनेनाभि-
नवस्योत्पादनेन वा बहिस्तात्करणमिति । एवं चुल्लया अपि द्विधा बहिस्तात्करणसम्भवो वाच्यः, यथा धर्मश्रद्धान्विता दानप्रियत्वेन

कञ्चित्कालं यावद्यतिरागच्छति । ततः सा साधावागते धर्मार्थमुत्थाय बालकभोजनदानसमं यतेभिक्षादानं करोति । इह च यत्र क्षणे याचितं भोजनं तत्रैव तया कर्तुमुचितस्य पुत्रभोजनदानस्य तदुल्लङ्घ्य भविष्यत्कालभाविना साधुभिक्षालदानेन समं यत्करणं तदुत्पञ्चकणम् । तत्र या प्राभृतिका सा सुक्ष्मोत्पञ्चकणप्राभृतिका । तथा रूतप्रोणिकाकर्त्तृक्रियायां समाप्तायां जनन्या कर्त्तुमीहितस्य पुत्रभोजनदानस्य साधावागते यदसमाप्तायामपि तस्यामर्वाक् साधुभिक्षादानसममेव करणं तदवसर्पणम् । तत्र या प्राभृतिका सा सुक्ष्मावपञ्चकणप्राभृतिकेति । इयमपि द्विविधाप्यकल्प्या आरम्भदोषात् । तथाहि साध्वर्थमुत्थिता सती बालकस्यापि भोजनं दास्यति । तत्र च हस्तधावनादिनाऽऽकायाद्युपमर्दः स्यात् कथं पुनरियं साधुना विज्ञायते, उच्यते, साधावागते तत्रापि दास्यामीति जननीं जल्पन्तीं श्रुणोति, साधावागते डिम्भो वा जननीं प्रति ब्रुवन् श्रुणोति किं नाद्याप्युत्तिष्ठस्यागतोऽसौ यतिर्यन्माहात्म्येनाहं भोजनं शीघ्रतरं लप्स्ये इति । यद्वान्यः कश्चिद्बालकोऽस्मै साधवे भिक्षादानेन सह मह्यं जननी भोजनं दास्यतीति विचिन्त्य समीपे गत्वाऽङ्गुलिकायां गृहीत्वा स्वहस्तेन साधुं गृहाभिमुखमाकर्षति ततो यतिना किमिति मामाकर्षणादिना नयसीति पृष्टेऽसावज्ञतया कथयति भवन्निक्षादानार्थमुत्थिता सती मह्यं जननी भोजनं दास्यतीति । एवं श्रुत्वा सुक्ष्मप्राभृतिकां विज्ञाय तद्गृहं यतिर्न ब्रज-
तीति गाथार्थः ॥४०॥

उक्तं प्राभृतिकाद्वारमथ प्रादुष्करणद्वारं व्याख्यातुमाह—

पाउयरणं दुविहं पायडकरणं पयासकरणं च । सतिमिरघरे पयडणं समणट्ठा जमसणाईणं ॥४१॥

व्याख्या—प्रादुष्करणमुक्तशब्दार्थं द्विविधं द्विधा स्यादिति शेषः । यथा प्रकटकरणं वक्ष्यमाणं, इह ‘पायडं’ति प्राकृतत्वात्

र्यस्य वस्तुनः, आदिशब्दात् गृहाच्छादनापनयनापरद्वारकरणं पूर्वकृतद्वारबृहत्करणदेः परिग्रहस्ततः कुल्यछिद्रादि, ततो मणिश्च दीपश्च गनाश्वश्च कुल्यछिद्रादि च मणिदीपगनाश्वकुल्यछिद्रादि तेषां करणं केनापि रूपेण विधानं तेन । अयमर्थः कश्चिद् विवेकिदायको मन्द-प्रकाशगुहमभ्यस्थस्थानस्थितस्यैव देयद्रव्यस्य प्रकटनाय, तमिथादेशे साधुभिधाशुद्ध्यर्थं मणिं भास्वरं व्यवस्थापयति, अग्निप्रदीपो वा प्रकाशाय कुरुते, गवाक्षं वा विधत्ते, कुल्यछिद्रादि वा विदधातीत्यर्थं यत्प्रकाशकरणं करोति, तत्प्रकाशकरणलक्षणं प्रादुष्करणं भण्यते । तदित्थमपि लब्ध आहारो न कल्पते, प्रधुस्या दोषात् । अयमपि च स्थानस्थ आत्मार्यतस्सन् स्वयोगेन बहिर्निष्कासितो वा कल्पते । नवरं अग्निप्रदीपप्रकाशकरणदोषाशुद्धो न कल्पत एव तेजस्कायधुतिस्पर्शराम्भवात् । परिज्ञानोपायादिकं चापि क्रजुगु-हस्थकथनादिना जानातीत्यादिकं पूर्ववद्वाच्यमिति गाथार्थः ॥४२॥

उक्तं प्रादुष्करणद्वारमश्च, क्रीतद्वारं व्याचिख्यासुस्तस्वरूपं यथा तद्यावद्भेदं च स्यादित्येतदाह ।

किण्णं कीयं मुखेणं चउह तं सपरदव्वभावेहिं । चुन्नाइकहाइधणाइभत्तंमखाइरूवहि ॥४३॥

व्याख्या—क्रीयते यत्तत्क्रयणं, कर्मणि 'युद्', क्रेयं वस्त्वित्यर्थस्तत् किमित्याह क्रीतमिति क्रीयतेसाधनादि साधनार्थमिति क्रीतं क्रीतार्थं तदुच्यते इत्यर्थो यद्वा भावे युद् निष्ठा प्रत्ययः, ततः क्रयणमन्यजनपार्थादिशनादेर्ग्रहणं क्रीतं । ततः क्रयणयोगादजना-द्यपि क्रीतं, क्रीतार्थमुच्यत इत्यर्थः । केन क्रीयत इत्याह मूल्येन क्रेतव्यवस्तुनो लाभकारकवस्तुना लोकप्रतीतेन, चतुर्द्धा चतुःप्रकारं, तत् क्रीतं स्यादिति शेषः यद्वा तदिति मूल्यं चतुर्द्धा चतुर्भिः प्रकारैर्वक्ष्यमाणैः स्यात्तद्योगात् भक्ताद्यपि चतुर्द्धेति व्याख्येयं । कथं पुनरिदं चतुर्द्धेत्याह 'सपरदव्वभावेहिं' ति तत्र स आत्मा यतिसत्को देहः परः साध्वपेक्षयाऽन्यो गृहस्थादिः ततः स्वश्च परश्च स्वपरो

काचिद् गृहस्थी चिन्तयति यदुत यद् यस्यां चुल्ल्यां राध्यते भक्तं प्रासु तस्या एव पार्श्वे मुच्यते तच्च गृहमध्यवर्त्तिन्यां चुल्ल्यां
 राद्धं तत्पार्श्व एव स्यात् । तस्मिन् साधुभ्यो दीयमानेऽन्तरालेऽन्धकारः स्यात्तत्र च व्यवस्थितं भक्ताद्येते न गृहीष्यन्तीति सा
 स्वार्थनिष्पन्नां चुल्लीं सञ्चारिणीं गृहान्तर्वर्त्तिनीं साध्वर्थमाहारस्य प्रकटनाय बहिरानीय मुञ्चति । नूतना वा स्वार्थं साध्वर्थं वा बहिः
 करोति । तत्रैव च प्रतिदिनं स्वार्थं रन्धयति । इह च बहिष्कृतचुल्लयः शुद्धा आधार्कमिक्यश्च स्युः । तत्र यदि शुद्धास्तदा प्रकटकरण-
 संज्ञितप्रादुर्भूतलक्षण एव दोषः स्यान्न पूतित्वं, यदा त्वभिनवाऽऽधाकर्मचुल्ल्यां राध्नोति तदोपकरणपूतिदोषः प्रकटनदोषश्चेति दोषद्वयं
 स्यात् नवरं चुल्ल्याः पृथक्कृते भक्ते पूतित्वमुत्तरति परं प्रकटनदोषेण न कल्पते । इह पूतित्वं प्रासङ्गिकमेवोक्तम् । प्रकटनदोषेनैवात्र
 प्रकृतमिति । अथ किमित्यसावाहारो न कल्पते, उच्यते स्वयोगेन प्रवृत्तोऽप्याऽऽहारपाकः साध्वर्थं बहिष्कृतस्तत्र च पृथिव्याद्युपमर्द्धार-
 म्भदोष इति । कथं पुनरसौ दोषः साधुना ज्ञायते, उच्यते क्वचिद्धार्मिकगृहेऽन्धकारे एव राध्यमानं पूर्वं दृष्ट्वा पश्चात्तैनेव बहिस्ता-
 दिति किञ्चित्सञ्जाताशङ्केन किमर्थमयमाहारोऽद्य गृहस्य बहिस्ताद्राद्व इत्यादि प्रश्ने कृते ऋजुतया भवदर्थमिति यथाकथनतः पूर्व-
 मन्धकारेऽकल्प्यमासीदधुना सप्रकाशे राद्धं कल्प्यम्, गृह्यतामिति दात्रीवचनश्रवणतो वा विज्ञाय दोषं तदशनादि न गृह्णाति । यदा
 तु साध्वर्थमभ्यन्तराद्बहिश्चुल्लीं मुक्त्वा राद्धा चैवंविधोऽभिप्रायो दात्र्या विस्फुरति यथा गृहान्तर्मक्षिका घर्मो वाऽन्धकारो वा पाक-
 स्थानान्द्रोजनस्थानं वा दूरवर्त्ति, गृहस्य बहिस्ताच्च शीतलं सप्रकाशं पाकस्थानान्द्रोजनस्थानं चासन्नमत इदं स्वयमत्रैव भोक्ष्यत इति ।
 तदित्यमात्मार्थितं कल्पत इति । तथा 'वीर्यं' ति द्वितीयं प्रकाशकरणलक्षणं प्रादुर्भूतं स्यादिति शेषः । केनेत्याह मणिर्मणिभयं
 तेजस्विरन्तर्विशेषः, दीपोऽधिकलिकारूपः प्रदीपः । गवाक्षो भिन्यां जालिकारूपः प्रतीतः । तथा कुड्यस्य भित्तेः छिद्रं रन्ध्रं तदादि-

कथादि परद्रव्यं धनादिः परभावो भक्तमंखत्वादिरिति । तदयं प्रागुपात्तक्रीतमेदचतुष्टयस्यार्थो, यथा(दा) आहारादिलिप्सया स्वकी-
येनात्मद्रव्येण चूर्णादिरूपेण गृहीणः(हिणा) प्रदत्तेन यदशनादि साधुना लभ्यते तदा द्रव्यक्रीतमात्मनोऽर्थायात्मद्रव्येण चूर्णादिना
क्रीतं साधुनोपाजितं भक्तादीति कृत्वा । अत्र चामी दोषा, यथा निर्माल्यादिग्रहणानन्तरं तस्य दैवयोगेन मांघे जाते साधुना अहं
ग्लानीकृत इत्यादिग्लानजल्पनादिना शसनमालिन्यं स्यादथाग्रतो मन्दस्सन् निर्माल्यादि(ना)नीरोगः सम्पद्यते तथा चाटुकारित्वं
कृतं स्यात्तथा मन्दस्यौषधादिदानेन प्रगुणस्य तु व्यापारादिप्रयोजकतया जीवाघातापत्तेः कर्मबन्धः स्यात् । तथाहाराद्यर्थमेव धर्म-
कथावादिक्षपकातापकक्रविभिः स्वस्वधर्मकथादिलक्षणेनात्मभावेन विधायमानेन धर्मकथाद्याक्षिप्तचित्तेभ्यो लोकेभ्यो यदशनादिकं
लभ्यते तदात्मभावक्रीतं आत्मनोऽर्थाय भावेन धर्मकथादिना क्रीतमिति कृत्वा । अत्र च दोषाः स्वानुष्ठानफलगुताकरणप्रभृतयो
वाच्याः । तथा गृही सचित्तादिभेदेन द्रव्येण साध्वर्थं यदशनादि क्रीणाति तत्परद्रव्यक्रीतं साध्वर्थं परेण गृहस्थादिना द्रव्येण
धनादिसचित्तादित्रिप्रकारान्यतरेण क्रीतमिति कृत्वा । पदक्कायविराधनादयो दोषाः प्रतीता एव । तथा परभावेन साधुभक्तमंखादि-
भिभुसक्तविज्ञानलक्षणेन पर्यायेण क्रीतं यद्भक्ताद्युपाजितं साध्वर्थं तत्परभावक्रीतं । अत्र वृद्धदृष्टान्तो यथा-

एगंमि गामे एगो धम्मपिओ मंखो होत्था, अन्नया तस्स गिहेगंदेसे साहुपरिवारसंयु(जु)या सुट्ठियायरिया तत्थ वासारत्ते
ठिया । मंखो दाणरुई पइदिणं साहूणो भत्ताइच्छं(यं) देइ ते य सेज्जातरपिंडो त्ति काउं जेण तेण उवाएण पडिसेहंति । तेण चित्तिंयं
जहा मम गेहे एए भत्ताइ न गेहंति अन्नेसिं पि गेहे जइ एत्थ द्वाविस्सामि तओ लक्खिस्ससन्ति, ता वासारत्ते वित्ते जत्थ गच्छि-
स्सन्ति तत्थ गन्तूण केणइ उवाएण द्वावेमि त्ति । बहु वासारत्ते गए ते पुट्ठा । जहा भयवं वासारत्ते वित्ते कयरीए दिसाए तुन्मे

ततः स्वपरयोर्द्रव्यभावौ ताभ्यां स्वपरद्रव्यभावाभ्यामिति । एतेन द्वन्द्वात्परस्य पदस्य श्रूयमाणस्य प्रत्येकं व्याख्यानतः सम्बन्धात् स्वद्रव्यक्रीतं स्वभावक्रीतं परद्रव्यक्रीतं परभावक्रीतमिति क्रीतभेदचतुष्टयं वक्ष्यमाणार्थमुक्तं । किंस्वरूपाभ्यामित्याह, 'चुनाइ' इत्यादि, इह चूर्णशब्देन निर्माल्यमुज्जयन्तादिप्रतिमारोपितं चूर्णरूपं पुष्पादिकमभिप्रेतं चूर्ण आदिर्यस्य स्वकीयद्रव्यसमूहस्य स चूर्णीदिः । आदिशब्दात् पुटपाकादिगन्धमुखग्रक्षिप्तमनुजरूपपरावर्त्तादिकागुटिकाकर्पूरादिमिश्रितचन्दनवालपोतकवस्त्रादिपरिग्रहः । 'कहाइ' ति कथा धर्मकथाकथनं धर्मदेशनाकरणमित्यर्थः । सा आदिर्यस्यात्मीयभावसमूहस्य स कथादिः । आदिशब्दात् पिण्डादिलोभेन प्रमाणोपन्यासकरणमासादिक्षपणविधानपरोपश्लोकनार्थकाव्यविरचनशीतोष्णाद्यातापनाऽऽदानादिपरिग्रहः । 'धणाइ' ति धनमिह घटिताघटितरूपसुवर्णद्रुम्मरूपकर्ह(पर्दि)कादिकमचेतनं ग्राह्यं, तदादिर्यस्य परद्रव्यसमुदायस्य स धनादिः । आदिशब्दात् सचित्तमिश्रद्रव्यग्रहः । 'मंखाइ' ति भक्तो भक्तिमान् मंखः केदारपट्टिकमुकतदुष्कृतफलसूचकचित्रफलकोपजीवी भिक्षुविशेष इति यावत् । भक्तश्चासौ मंखश्च स आदिर्यस्य भक्तिमत्तथाविजयननिवहस्य स भक्तमंखादिः । इह परभावस्य प्रस्तुतत्वात्, साध्वर्थमाहाराद्युपमार्जनां(गैणां) संवलितो मंखादिसत्कविज्ञानरूपो भावोऽपि भक्तमंखशब्देनान्नोपचारादुक्तः । ततश्चूर्णीदिश्च कथादिश्च धनादिश्च भक्तमंखादिश्चेति ते तथा तै रूपं स्वरूपमात्मीयलक्षणं ययोः स्वपरसत्कयोर्द्रव्यभावयोस्तौ तथोक्तौ ताभ्यां चूर्णीदिकथादिधनादिभक्तमंखादिरूपाभ्यां । केचित्तु बहुवचनांततया व्याचक्षते । यथा द्रव्ये च भावौ च द्रव्यभावाः स्वपरयोर्द्रव्यभावाः स्वपरद्रव्यभावास्तैः । किं स्वरूपैरित्याह । चूर्णीदिकथादिधनादिभक्तमंखादयो रूपं येषां स्वपरद्रव्यभावानां ते तथा तैः, शेषं प्राप्नवत् । (१५००) अनेन च गाथोत्तरार्द्धेन क्रीतभेदचतुष्टयसत्का मूल्यरूपा द्रव्यभावा विशेषणतया अभिहिताः । तत्रात्मद्रव्यं चूर्णीदि, आत्मभावः

केन दुष्टत्वमस्य ज्ञातमित्याह यतेः साधोर्भगिनी स्वसा, तया उद्धारितं मूल्याभावादुद्धारेके गृहीतं यद्वणिक्तैलं तस्य ज्ञातं दृष्टान्तस्तेनेति । तच्चेदं—

एगंसि गामे एगो कुडुंघिओ होत्था, तस्स य बहवे पुत्ता । बहुयाओ धूयाओ भविंसु । अणया तत्थ समुद्धोसो णाम सूरिणो समागया । तेसिं सगासे धम्मं सोउं एगो तस्स कोडुबियस्स पुत्तो संजायतिव्वचरणपरिणामो पडिवन्नो दिक्खं । कालेण य विन्नाया-सेसकिरियाकलावो अहिजियसयलसुत्तत्थो विन्नायपरमत्थो गीयत्थो संजाओ । सो य अन्नया कोइ पन्वजं गिण्हिहिति गुरुणो आपुच्छिऊण सयणदंसणत्थं नियसन्नायगगामे गओ । तत्थ बाहिं कोइ पुट्ठो जहा अमुगस्स कोडुबियस्स पुत्तो हं, ना कोइ एत्थ अत्थि मम सयणो, तेण भणियं एगा तुज्झ भगिणी विहवा जीवइ । सेसं सन्नं कालेण कवलियं, तउ तीसे गिहे पविट्ठो, सा य तं सद्दोयराणगारं निजियदुज्जयवहरिमारं विहिउग्गच्छइमाइतवोदारं विसिट्ठणाणाइगुणगणागारं दट्ठण अतीव हरिसिया । भत्तिबहु-माणपुव्वं वंदिऊण पज्जुवासिऊण य तन्निमित्तं किंचि आहारपागं काउं पयट्ठा । साहुणा य वारिया जहा पागे कए अम्हाणं न कप्पइ । तीए चिन्तियं पागं विणा घयतेह्माइयं होइ । तं व मम गेहे नत्थि चि मासे मासे दुगुणवुट्ठीए एगस्स सेट्ठिस्स सयासाउ उच्छिन्नो एगो करिसो तेह्मस्स गहेऊण साहुणो दोइओ । तेण सुट्ठो चि गहिउं जीमिओ । तीसे नियमाइयं दाउं विहारो कओ । तीसे तेह्मस्स असंपत्तीए अणेगे घडया रिगे जाया । सेट्ठिणा सा भणिया जहा मे तेह्मं देहि उदाहु गीहदासी भवसुत्ति, तेह्मस्स अभावाउ तस्स गिहे दासी जाया । कहवयवरिसेहिं पुणो वि सो साहु तत्थागओ गामपरिसाए कोइ पुट्ठो जहा अमुगस्स कोडुबियस्स अमुगा तणया आसि सा किं चिट्ठइ नवा, तेण भणियं चिट्ठइ परं अमुगस्स सेट्ठिणो गिहदासी जाया रोवन्ती चिट्ठइ, सन्नो तिल्ल-

विहरिस्सह । तेहिं अविगप्पेहिं कहियं जहा अमुगाए । तेण य वित्ते चेव वासारत्ते तीए दिसाए एंगमि गोउले गन्तूण केदारपडि-
विनाणे लोगो आवज्जिओ । घयदुद्धाइयं दाउं पयट्ठो, तेण भणिओ जहा जया याएमि तया देज्जसु त्ति । ते य साहुणो वासारत्ते
वित्ते विहरन्ता तत्थेवागया तेण अलक्खावित्तेण पुव्वपडिसेहियं घयाइयं जाइउं एंगमि गेहे मेलिऊण मुक्कं । ते साहुणो निमंतिऊण
सुद्धंति पच्चयं उप्पाइय पडिलाहिया ।

इत्थमूज्जितमन्यदपि यदशनादि साधुना लभ्यते तत्परभावक्रीतमुच्यते । अत्र च परभावक्रीताख्योऽन्यतो गृहादानीतत्वाद-
भ्याहृताख्यः, अवभाष्यावभाष्यैकत्रमुक्तत्वात् स्थापनाख्यश्च दोषः स्यादिति गाथार्थः ॥४३॥

उक्तं क्रीतद्वारमथापमित्यकद्वारमाह ।

समणठा उच्छिदिय, जं देयं देइ तमिह पामिच्चं । तं दुट्ठं जइभइणी, उच्चारियतेल्लनाएण ॥४४॥

व्याख्या—श्रमणार्थं साधुनिमिच्चमुच्छिद्य पुनर्दास्याम्येतत्तत्तवेत्यभिधाय कस्यापि पार्श्वाद्द्वारे गृहीत्वा यद्देयं दातव्यं वस्तु,
एतेनाहारोपधिगत्यालक्षणं वस्तु सर्वं सूचितम् । नवरमन्त्राहारेणैव प्रकृतं, शेषं तु प्रसङ्गेनोपयोगित्वात् किञ्चिद्वक्ष्यते । ददाति
प्रयच्छति गृही श्रमणेभ्यस्तद्वस्त्वाहारादि । ‘इह’ प्रवचने, एषु वोद्गमादिदोषेषु मध्ये, ‘पामिच्चं’ति अपमित्यकं प्रामित्यकं वोक्तशब्दार्थं
भणयत इति शेषः । एतच्च लौकिकलोकोत्तरभेदाद् द्विभेदं स्यात् । तत्र लौकिकं पृथग्जनभवमितरच्च जिनशासनोद्धवं । तदिह
लौकिकेन प्रकृतं । तत्रानालापराटिदासत्वप्रभृतिसर्वजनप्रत्यक्षदोषसम्भवात् । इतरदुपरिष्ठादुपयोगित्वादेव वयं दर्शयिष्यामोऽतो लौकि-
कमाश्रित्य सूत्रकारो निषेधं दर्शयन्नाह । तदपमित्यकाशनादि दुष्टं दात्र्यादेर्दासत्वभवनादिदोषकृत् । दुष्टत्वाच्च यतीनामकरण्यं ।

वादकल्प्यम् । तथाह्यद्ये वस्त्राद्यापमित्यके यदा मलिनीकृतं पाटितं वा जीर्णप्रायं वा कृतं समर्पयति चौरादिना यद्गृहीतं क्वचित् पतितं वा स्यात्तदा कलहादिसम्भवो द्वितीयवस्त्राद्यापमित्यके तु यदा स्वकीयवस्त्राद्यपेक्षयाऽन्यवस्त्रादि तद्ग्राहकसाधोः सकाशात् साधुमर्गियति, तदा तेन साधुना गृहीतवस्त्रादेः (साधोः) सकाशात् सुन्दरेऽपि तस्य समर्पमाने दुष्कररुचित्वात्तेन सहासौ कलहानालापादिकं कुर्यादिति । यदा तु दुष्प्रापं वस्त्रादिकं स्यादथ च कश्चित् साधुः सीदति तदा तस्यापरसाधुनाऽधिकतत्सद्भावे मुधिकया सामान्येन तद्दानं कर्त्तव्यं न तु विवक्षया यदा तु खगूढो वा कुटिलयतिः स्यादलसो वा याच्नाकष्टभयेन न प्रयच्छति मुधिकया तदाऽऽपमित्यकं क्रियते । नवरं तदपि वस्त्राद्यापमित्यकं साधुना न स्वैरितया विधेयं किन्तु गुरोरग्रतस्तत् स्थाप्यते । ततोऽसौ गुरुस्तदर्थिनः साधोरर्पयतीति । एवं च कृते दायकग्राहकयोः कालान्तरेऽपि परस्परं कलहानालापादिकं न भवतीति गाथार्थः ॥४४॥

उक्तमाद्यद्वारागर्थान्तवर्त्यापमित्यकद्वारं, अथ 'परियद्विष्टं अभिहृष्टं'त्यादि द्वितीयद्वारागर्थोपात्तं दशमं परिवर्त्तितद्वारमाह ।

पल्लटियं जं द्रव्यं, तदन्नदन्वेहिं देइ साहूणं । तं परियद्विष्टमेत्थं, वणिदुग्गभइणीहि दिट्ठतो ॥४५॥

व्याख्या—परिवर्त्य विनिमयं विधाय यद्द्रव्यं भक्तादिकं परकीयं, काभ्यां परिवर्त्येत्याह, 'तदण्णदन्वेहिं'ति तच्चान्यच्च तदन्ये, ते च तद् द्रव्ये च तदन्यद्रव्ये, ताभ्यां तद्रव्येणान्यद्रव्येण चात्मीयेनेत्यर्थः । तत्र तत्परिवर्त्तिनी यद्द्रव्यापेक्षया तज्जातीयं द्रव्यवस्तु तद्द्रव्यं, तेन परिवर्त्तितम् । यथा साधुगौरवनिमित्तमात्मलाघवपरिहारार्थं वा कुथितघृतेन सुगन्धितघृतस्य ग्रहणमित्यादि । अन्यद्रव्यं तद्विपरीतं तेन परिवर्त्तितं यथा तैलेन घृतस्य ग्रहणमित्यादि । पूर्वकालस्य चोत्तरक्रियासव्यपेक्षया तदुत्तरक्रियामाह, ददाति प्रयच्छति, 'साहूणं' ति साधुभ्यस्तदशनानादि । साध्वर्थीय कृतपरावर्त्तं परिवर्त्तितमुच्यत इति शेषः । इदमपि लौकिकलोकोत्त-

वश्यो कहिओ । तेण चिन्तिय हा दुहु जायं मम दोसेण सा वराही(ई) दासत्तं पत्ता । इण्ह मोयामिति । सो भणिओ जहा तीसे तं कहेजसु जह सो तव भाया साहू समागओ चिट्ठइ भणइ य मा रोवसु अचिरकालेण मेछावेस्सामि, तेण य तहेव तीए कहियं । साहू य एसो चेव तीए मेछावणोवाओ चिन्तिऊण पढमं चेव भिक्खायरियाए तस्सेव सेट्ठिस्स गिहे पविट्ठो । सेट्ठिणी भिक्खादाणट्ठा हत्थे जलेण धोइउं लग्गा । साहुणा भणियं एवं अमहं भिक्खा न सुज्झइ । समीवटिएण सेट्ठिणा साहू पुट्ठो जहा को एत्थ दोसो, साहुणा य जलविराहणाइदोसा कहिया सो य आउट्ठो भणइ, जहा कत्थ तुम्हाणं वसही जेणाहं आगन्तुं धम्मं सुणेमि । साहुणा भणियं नत्थि । तओ तेण नियगेहे दिन्ना, पइदिणं धम्मं सुणेति, सम्मत्तमणुव्वयाणि य सेट्ठिणा गहियाणि । तओ सो साहू अमुणेण एरिसो अभिगगहो गहिओ जहा मए जावज्जीवं पव्वज्जं गिण्हन्तो नियपुत्तो वि न य धरियव्वो त्ति । एरिसयाइ कहणयाइ सेट्ठिणो कहेइ । सेट्ठिणा य एसो अभिगगहो गहिओ । एत्थंतरे सेट्ठिपुत्तो सा य साहुभगिणी पव्वजाए उवट्ठिया । सेट्ठिणा विसज्जियत्ति ।

ननु तस्या निर्वाणसाधिकायाः प्रव्रज्यायाः कारणमेतज्जातमिति विशेषतः साधुना तद्ग्राह्यमित्यायातं, नैवं, स्तोका एवंविधविज्ञानवन्तो भविष्यन्ति, तस्मादेतन्न ग्राह्यम् । एवं तावद्धृतैतलाद्याहारविषयापमित्यके दोषा दासत्त्वप्राप्त्यादयः स्युः । यदा तु वस्त्रपात्राद्युपकरणवस्त्यादिविषयमापमित्यकं दाता कुर्यात्तदाऽऽहारापेक्षया वस्त्रादीनां बहुतममूल्यलभ्यत्वात् दातुर्निगडादिनियन्त्रणयुता दासत्त्वभवनादयो गाढतरा विशेषतस्ते स्युः अतस्तदपि वर्ज्यमिति । लोकोत्तरापमित्यकं चतुर्धा(द्विधा) । तत्रैकं कश्चित् साधुः कुतोऽपि साधोः सकाशात् कियद्दिनानि व्यापार्य पुनरिदमेव ते समर्पयिष्यामीत्युक्त्वा वस्त्रादि गृह्णाति । द्वितीयं तु कश्चिदिदं निर्जरयिष्यामि तत्त्वेतावद्दिनानामुपर्येतत्सदृशमपरं समर्पयिष्यामीत्युक्त्वा तद्गृह्णाति तद् द्विरूपमपि पुरुषजल्पनेन राटिरूषणाक(णादि)दोषसम्भ-

कुविण पावे ! अप्पणयं पक्कमाणयं कुरस्स रंधियं तु कीस न दिन्नं ? जं परघराउ आणयेणेण मम लहुत्तं उप्पाइयं ति भणमाणेण सा वि पिड्डिया । साहुणा य सव्वं नायं । निसाए पडिबोहियाणि पत्थावे पव्वावियाणि त्ति ।

इह हि देवदत्तस्य भगिनी लक्ष्मीर्धनदत्तेन परिणीता दरिद्रा चासौ । धनदत्तस्य भगिनी बन्धुमती देवदत्तेन यतिभ्रात्रा परिणीता इति । परस्परं वणिग्द्वयस्य भगिन्यौ वर्त्तते । दृष्टान्तेन सदोपत्वात् परिवर्त्तितं यतिभिर्न ग्राह्यं । य(त)था यच्छ्रमणः श्रमणेन सह वस्त्रादिपरिवर्त्तनं करोति तल्लोकोत्तरपरिवर्त्तनं । तदपि तद्व्यान्यद्रव्यविषयं दृष्टव्यमेतदपि दुष्टं कलहादिसम्भवात् । तथाहि लङ्घिदं त्वदीयं वस्त्रादि. मदीयं तु मानयुक्तमभूत्तथाऽतिप्रलम्बमिदं जीर्णप्रायं वा कर्कशस्पर्शं वा स्थूलसूत्रनिष्पन्नत्वेन भारिकं वा, निष्पुष्फदन्तं (निष्पुष्पकं-छिन्नं) वा, मलिनं वा, शीतरक्षणाधमं वा एतन्मदीयं तु नैवमासीदिति स्वयं ज्ञात्वाऽन्येन चैतद्दोषजालं सत्यमसत्यं वा ज्ञापितो घृष्टोऽहमिति विचिन्त्य कलहादि कुर्यात् । अपि च तद्वस्त्रादि यस्य सत्कं तत्र स्यात् तस्य प्रावरणादि कुर्वतो मानयुक्तं स्यात् । द्वितीयसाधोश्च यत्सत्कं तत्तस्य न्यूनाधिकमानं, यद्वा यस्य दुर्बलमस्ति स बलिकं, यस्य तु बलिकमस्ति स दुर्बलमिच्छति तदा परिवर्त्तनं क्रियते, परं तदा तद्वस्त्रादि साधुभ्यां स्वं स्वं गुरोरग्रतो मोक्तव्यं, मुक्ते च स गुरुर्विनिमयेन द्वयोः साधोस्तत्समर्पयत्यन्यथा साधुभ्यामेव परिवर्त्तने कृते परस्परमनालापकलहादिकं स्यादिति गाथार्थः ॥५५॥

उक्तं परिवर्त्तितद्वारमथाभ्याहतद्वारं व्याचिख्यासुराह ।

गिहिणा सपरगामाइ-आणियं अभिहण्डं जईणठा । तं बहुदोसं नेयं, पायडछन्नाइबहुभेयं ॥४६॥
व्याख्या-गृहिणा गृहस्थेन, स्वश्च परश्च स्वपरौ तौ च तौ तथा स्वग्रामः परग्रामश्चेत्यर्थः । तत्र साधोर्निवासः संनिवेशः

रिकमेदात् द्विधा भवति । तत्र पूर्ववत् लोकोत्तरं पश्चाद्वक्ष्यते लौकिकं च सद्यः प्रभूतापायहेतुत्वाद्विशेषतो मुमुक्षुणा परिहार्यमिति सूत्रकारस्तदाश्रित्य प्रत्यपायदर्शनार्थं दृष्टान्तमाह । 'एत्थं' ति अत्रैतस्मिन् परिवर्त्तिताशनादौ वणिग्द्विकस्य परस्परं ये भगिन्यो स्वसारौ ताभ्यां दृष्टान्तो निदर्शनं भगनीय इति शेषः । स चायं—

वसंतपुरं नाम नयरं आसि । तत्थ एगस्स सेट्ठिस्स खेमंको देवदत्तो य दुवे पुत्ता लच्छी दुहिया य । तत्थेवं अन्नस्स सेट्ठिस्स धणदत्तो बंधुमती य दुवे डिंभाणि । सव्वाणि जीव्वणं पत्ताणि । तत्थ खेमंको समियायारियाण सगासे पव्वइओ । देवदत्तेण बंधुमती, धणदत्तेण लच्छी परिणीया । इओ य धणदत्तो लच्छी य दरिदाणि जायाणि । तेसिं घरे कोह्वक्को, इयराणि ईसराणि, तेसिं तु सालिक्को विज्जइ । अन्नया सो खेमंकरसाहू नियविहारेण विहरंतो तत्थागओ । तेण चित्तिं य(ज)इ देवदत्तभाउणो गिहे पविसिस्सामि ता लच्छी भगिणी अहं दालिदिणि त्ति खेमंकरेणवि परिभूयत्ति अट्ठिइं कार्हिति, अणुकंपाए तीए चेव गिहे पविट्ठो । भिक्खावेलाए लच्छीए चित्तिं एक्कं भाया तहा साहू, अन्नं पाहुणओ सो, ममं घरे पुण कोह्वक्को रट्ठो, ता कहं सो एयस्स दिज्जइ । सालिक्को उण नत्थि ता नियभाउजाइयाए बंधुमतीए सयासाउ कोह्वक्केण पछिट्ठिय सालिक्कोरं आणिय देमि तहेव कयं । इओ य तंमि पत्थावे देवदत्तो भोयणत्थं गिहे आगओ बंधुमतीए पुट्ठो । जहा कोह्वक्कोरं जेमिसि तेण य अविनायपरियट्ठणवुत्तेण चित्तिं, जहा किवणत्तेण अणाए कोह्वक्कोर रट्ठो त्ति कुविएण सा पिट्ठिया । तीए भणियं, किं मं पिट्ठिसि ? तुह चेव भगिणी कोह्वक्कोरपरियट्ठणेण सालिक्कोर नीउत्ति । धणदत्तो वि सगिहे भोयणत्थमुवविट्ठो, लच्छीए खेमंकरस्स दिज्जमाणो जो सालिक्कोर उव्वरिओ सो गउरवेण तस्स दिन्नो तेण सा पुट्ठा । कुओ अज्ज एसो ? तीए खेमंकरआगमणाइसव्वो वुत्तंतो कहियो । तओ तेण

नादिभोज्यं जातं लाहणकं वाऽऽयातमित्येतैः कारणैः काचिद् गृहस्थी स्थालीतलिकाकरोटकादिभाजने कृत्वा भक्तादि साधोरूपा-
श्रयमानयति । ततः किं त्वयेदमन्नानीतमिति साधुना पुष्टे सोपाश्रये भक्ताद्यानयनप्रयोजनं कथयति । यथा यदा त्वं मदीये गृहे भि-
क्षार्थं गतस्तदा शून्यं गृहमासीदित्यादीति । तस्मादिदं मयाऽऽनीतं त्वं गृहाणेति जल्पति । तदिदं प्रकटं स्वप्नाभाभ्याहृतं । प्रच्छन्नं
च तदिदं स्याद्यथा काचित्साधोः प्रतिलाभनाय प्रहेणकमिषेणोपाश्रये लङ्घुकाद्यानीय तत्संमुखमेवं वदति यथा मया भ्रातृगृहादौ
संवर्द्ध्यां वा गतया प्रहेलकमिदं लङ्घुकादि लब्धं । यद्वा स्वगृहानीतं प्रहेणकं स्वजनानां गृहे मया तैश्चेदं रोषादिना न गृहीतं । संप्रति
तु भवद्वन्द्वनार्थमिहायाताऽस्मि ततः किमनेन गृहं नीतेन त्वमेवेदं गृहाणेत्येवं भणनपूर्वकं, तथाभ्याहृतशङ्कारक्षणार्थं स्वगृहाभिमुखं
दत्तकविवेदकमा, तद्गृहीतवहस्ता, भूयोऽपि तद्दानाय साध्वभिमुखमागता सती तत् साधवे ददाति । यद्वा मायया काचिद्भ्याहृत-
मानीय साधोः शुष्कतो वसतिप्रत्यासन्नां शय्यातरीं प्रति साधुसमीपगृहवर्तिनीं प्रतिवेशिनीं वा प्रति गृहाणेदमिति वदति । तथा च
पूर्वगृहीतसङ्केतया मातृस्थानेन सा निषिध्यते, यथा त्वयाप्यमुकत्र दिने मदीयं प्रहेणकं न गृहीतमित्यहमपि त्वदीयं न गृहीष्ये
इति । ततो लाहणकनेत्री किञ्चित् परुषं प्रत्युत्तरं ददाति, ततो द्वितीयाऽपि पुनः किञ्चिज्जल्पतीत्येवं परस्परमलीककलहे सति रोषवती-
सम्भूय तद्गृहीत्वा स्वस्थानाभिमुखं चलति । ततो भूयोऽपि परादृत्य साधूपाश्रयं प्रविशत्यभिबन्ध च साधुं वदति । यथेदं नानया
गृहीतं तथा त्वयापि श्रुतमिति त्वमेवेदं गृहाण इत्युक्त्वा साधवे तत्प्रयच्छति, इत्येवं प्रच्छन्नं स्वप्नाभाभ्याहृतं भवति । तत्र स्वदेशः
साधोर्निवासमण्डलस्त्वस्मिन् । पराग्रामः साधोरनिवाससंनिवेशस्तस्माद्भ्याहृतमानीतं तत् । तथा परदेशः साधोरनिवासमण्डलस्त्वस्मिन् ।
पराग्रामः पूर्वोक्तस्त्वस्माद्भ्याहृतमानीतं तत्तथा । एतत्सर्वमप्यभ्याहृतं सामान्यतो द्विधा, नद्यादिमार्गरूपेण जलपथेन, पृथ्वीमार्गरू-

स्वग्रामः । एतद्विपरीतः परग्रामः तावादिर्यस्य स्वपरदेशकपाठकगृहादिस्थानविशेषरूपस्य तद्गतभेदसमूहस्य स तथा तस्मात्, प्राकृ-
 तत्वाद्त्र पञ्चम्येकवचनलोपात् स्वपरग्रामादेरिति दृश्यं । 'आदिशब्दः प्रत्येकं सम्बध्यते' (इति) व्याख्यानात् स्वग्रामादेः परग्रा-
 मादेश्वेत्यर्थः । आदिशब्द उभयथापि स्वगतानेकमेदसूचको द्रष्टव्यः । ते च भेदाः प्रकटछन्नादयो गाथाचतुर्थपादेन सूत्रकृतैव
 विशेषणतया सूचिता इति तत्रैवाभिधास्यन्ते । आनीतमिति किञ्चित्स्थानं प्रापितं यदशनादीति प्रक्रमः । यतीनामर्थीय साधूनां
 प्रतिलम्भनानिमित्तं । यत्तदोर्नित्ययोगात्तदशनाद्यभिहतं पूर्वोक्तशब्दार्थं भण्यत इति शेषः । तत् स्वपरग्रामाद्यभिहतं अशनादि, बहवः
 प्रचुरा दोषाः संयमात्मविराधनादयो दूषणानि वक्ष्यमाणा यत्र तद्बहुदोषं ज्ञातव्यं । तथा तत् प्रकटं तद्ग्राहकसाधुशेषजनाभ्यां
 विदितस्वरूपं, तथा बहिरन्यथा जल्पितत्वेन तद्ग्राहकसाधुना लोकेन च यदलक्षितदातृदानपरिणामं वस्तु तच्छन्नं । कोऽर्थो यथा-
 ऽन्यो न कश्चिज्ज्ञानाति तथा यदाऽऽनीतं तच्छन्नमिति । ततः प्रकटं च छन्नं च प्रकटछन्ने, ते आदिर्दोषा अनाचीर्णाचीर्णादिभेदानां
 ते प्रकटछन्नादयस्ते बहवो भेदा विशेषा यस्याभ्याहृतस्य तत्तथा । अयमत्र भावार्थः । इहादावनाचीर्णाचीर्णभेदात् सामान्येन
 द्विधाऽभ्याहृतं । तत्रानाचीर्णं, यस्य ग्रहणं गीतार्थैर्नाऽऽचरितं तदपि द्विधा स्वग्रामपरग्रामभेदात् । स्वग्रामाभ्याहृतमपि वाटकसाहि-
 निवेशनगृहादिभ्यः पङ्क्तिस्थितगृहत्रयात् परतश्चतुर्थगृहादेर्वा आनीतं स्यात् । तत्र वाटको ग्रामादेर्व्यवच्छिन्नः संनिवेशः । साही
 ग्रामगृहाणामेकपाटी । निवेशनमेकनिष्क्रमणप्रवेशानि व्यादीनि गृहाणि । गृहं केवलमन्दिरमिति । एतच्च प्रकटछन्नतया द्विधा
 स्यात् । तत्र प्रकटं स्वग्रामाभ्याहृतमित्थं स्यात् । यथा कश्चित् साधुभिक्षामटन् कापि गृहे प्रविष्टस्तच्च तदा बहिर्निर्गतमानुषत्वेन शून्यं
 दात्री वा तदा सुप्ताऽभूत्, साधुभिक्षाप्रस्तावे राद्धं वा नासीत्, साधोर्वा तत्र विहित्य निर्गतात् (गतस्य पश्चात्) प्राधूर्णकस्वज-

दिज्ञात. तं पुण जह अत्रत्य देसो तो साहुणो न पेच्छिस्सति. चि चित्तिय जंमि साहुणो उच्चाराहकक्षेण निगच्छन्ता पेच्छन्ति तंमि ठाणे एयस्स. जक्खवदेवउल्लस्स चाहि वंभणार्हणं थोवं दाणं दाउमारद्धं । तथो उच्चाराहकक्षे निगया केइ साहुणो तं दिज्जमाणं दद्वुण सुद्धं ति काळं तत्थागया पउरं लद्धं । तेहिं सेससाहुण कहियं ते वि गया तेसिं एणे पउरं कूराइयं देति, अन्ने आहउसंकारक्खणरथं भाइद्वणोण कम्मकरं वारिंति, जाव ते तं गहिउण. नियट्टाणे गया । तत्थ नक्कारसाहिया सुत्ता, अजिजवंता पुरिमड्डियाहणो य पडिवालंति पोरिसिया भुंजन्ता चिद्धन्ति । एत्थत्तरे तेहिं सावगार्हहिं चित्तियं । एहिं साहुणो भत्तं सुत्ता भविस्सन्ति चि, वंदिय नियट्टाणे गच्छामोति समहीए पहरे साहुक्खसहीए आगया । निसीहियाइस्सन्वा सावयक्करिया कया, साहहि पच्चभिजाया, नायं च जहा सावएहिं हुन्तोहिं एएहिं महेस्सरूवड्डिएहिं अमहं दाणं दिवं । ता आहउं एयं । तत्थ जेहिं भुत्तं तेहिं भुत्तं जे भुंजिउकामा आसि तेहिं न भुत्तं भुंजतेहिं पुण जे केवला उक्खिता ते भायणे चेव निक्खिता । मुहयक्खितं तु पासड्डियखेलए पक्खितं. तथो सव्वं परिट्टविथं । सावया सावियाओ य खामिउं गया । साहुणो य जेहिं पडिपुत्तं थोवं वा भुत्तं ते वि सुद्धा असदभावसि काळं ति । तदेवसभ्याहतं यतीनां ग्रहीतुं भोक्तुं वा जिनैर्निषिद्धमिति तत् परिहार्यमिति गाथार्थः ॥४६॥

उक्तमनाचीर्णभ्याहतं समेदमधुना आचीर्णभ्याहतमाह ।

आइन्नं तुक्कोसं हत्थस्सयंतो घरेउ तित्ति तहिं । एतत्थ भिक्खवागाही बीओ दुसु कुणइ उवओगं ॥४७॥

व्याख्या—आचीर्णं गीतार्थसाधुभिर्ग्रहणे आचरितं अभ्याहतं पुनः क्षेत्रापेक्षया गृहापेक्षया च द्विधा स्यात् । क्षेत्रापेक्षयाप्युत्कृष्टमध्यमजघन्यभेदाज्जिविधम् । तत्रोत्कृष्टभणनेन जघन्यमप्युक्तप्रायमिति विचिन्त्योत्कृष्टं मध्यमं चैकवाक्येन । तत्र क्षेत्रापेक्षया

पेण स्थलपथेन च । जलपथेनापि नौत्रप्यक(तप्रक)तुम्बकवाह्वादिभिर्जङ्घाभ्यां वाऽभ्याहृतं स्यात् । स्थलपथेनापि स्कन्धेन कापोत्या मस्तकेन करादिना स्थाल्यादिना वा भाजेन गत्रीगईभादिना वाहनेनाभ्याहृतं स्यादत्र च जलपथस्थलपथाभ्याहृते द्विविधेऽपि संयमात्मप्रवचनविराधनास्तिस्रः स्युः । तत्राद्या, द्विविधेऽपि चंक्रमणादिना पृथ्वीकायादिव्यापादना स्यात् । आत्मविराधना त्वाद्य- (त्वस्ताधे) पादादिभिरलभ्यमानाधोऽभूभागे नद्यादिजले प्रभूतपङ्के निमज्जनभावात्, ग्राहमकरमत्स्यकच्छपपादबंधकतन्तुकादिभ्य- स्तदंशाद्यपायसद्भावाच्च स्यात् । स्थलपथाभ्याहृते च कण्टकाहिस्तेनव्याघ्रादिश्वापदेभ्यो वधादिरूपापायसद्भावात्, ज्वराद्युत्पादक- परिश्रमादिभावाच्च स्यात् । प्रवचनविराधना तु प्रवचनमालिन्यजनकजनभाषणादिना स्वयमभ्युह्या इति । एवं भेदविशिष्टं प्रकटपर- ग्रामाभ्याहृतं भवति तथाहि यदा यतिजनरहिते ग्रामे श्रावकः कश्चिद् विवाहादौ जाते प्रभूतमशनाद्युद्धरितं दृष्ट्वा विचिन्त्य च यद्येतद्यतिभ्यो दीयते तदा महते पुण्याय स्यादिति भक्तिव्रशतो यत्र यतयस्तत्र तन्नीत्वा तथा कथञ्चिद् गोपनं विधाय तेभ्यो दद्याद्यथा ते न जानन्त्यभ्याहृतमिदमिति । तदा तस्थ(त) छन्नपरग्रामाभ्याहृतं भवति । अत्राख्यानकं यथा-

धन्नउरं नाम गामो आसि । तस्थ य एगंमि कुडुंने बहवे सावया बहुयाओ य सावियाओ चिडुंति, अन्नया य तेसिं गिहे विवाहो जाओ वित्तो य । तस्थ पडरं कूरलड्डुगाइयं उव्वरियं । तेहिं चिन्तियं, जहा जइ एयं साहू दिजइ ता महापुन्नं भवइ । तत्तो य साहूणो दूरे चिडुंति अहवा पच्चासन्ना परं अंतरे नई तो आउकायचिराहणाभयेण नागमिस्सन्ति, आगया वि पउरकूराइ अवलोयणेण आहाकम्मसंकाए न गिण्हिस्सन्ति चि, पच्छन्नं जत्थ गामे साहूणो चिडुन्ति तत्थ कूरलड्डुगाइयं गहिऊण सव्वे सावया सावियाओ य आगया । तेहिं चिन्तियं जइ साहूणं चेव हवकारिऊण देमो तो असुद्ध चि आसंक्रियं ते न गिण्हिस्सन्ति, ता बंभणाइणं किंपि

सङ्घाटको भिक्षां गृह्णाति तदा तयोः साध्वोर्मध्यादेकस्तु धर्मलाभिते गृह्यमाणभिक्षागृहे भिक्षाग्रही समुदानप्रतीक्षकसङ्घाटकाग्रेतन-
साधुरूपयोगं करोतीति योगः । 'बीओ' च पुनर्थचकारलोपात् द्वितीयश्च भिक्षाग्राहकादपरः पुनर्दयोरानीयमानभिक्षयोर्धर्म-
लाभितगृहादितरयोर्गृह्योर्विषये करोति विधत्ते उपयोगं दापकहस्तादिव्यापारविषयमवधानमिदमेवमुपयोगपूर्वकं गृह्यत्रयाशनादि-
दीयमानमाचीर्णमिति । गृह्यत्रयात्परतोऽनाचीर्णमिति प्रागेवोक्तं इति गाथार्थः ॥४७॥

उक्तमभ्याहृतद्वारमथोद्भिन्नद्वारमाह ।

जउछगणाइविलितं, उभिभदिय देइ जं तमुब्भिन्नं । समणटुमपरिभोगं, कवाडमुग्घाडियं वा वि ॥४८॥

व्याख्या-इहोद्भिन्नं द्विधा-पिहितोद्भिन्नं कपाटोद्भिन्नं च तत्र पिहितोद्भिन्नमाश्रित्याह । 'जउ'ति, जत्त्वनितापोत्पन्नं श्लेषद्रव्यं
लाक्षाकिट्ट इति लोकप्रतीतं । छगणं गोमयं । ततः छगणमादिर्यस्य द्रव्यस्य तच्छगणादि आदिशब्दाद्भस्मदर्दकसंज्ञितकुतपादिमुख-
बन्धकवस्त्रखण्डमृत्तिकालक्षणारयगतोपलेपनकारिद्रव्यग्रहस्ततो जतुछगणादि चेति विग्रहे तत्तथोक्तं, तेन विलिप्तमुपदिग्धं पिहितं जतु-
छगणादिविलिप्तं । तथा लमलकमणिन्यायेन 'समणटुमपरिभोगमिति गाथावृतीयपादोऽत्रोत्तरत्र च सम्बन्धनीयः । ततः परिशुज्यते,
प्रतिदिनं बन्धनच्छोटानादिना यद् व्यापार्यते तत्परिभोगं न तथाऽपरिभोगं प्रतिदिनमव्यापारमित्यर्थो यत् कोष्टिकादि खण्डतैलादि-
भुतवटादिकं चोद्भिद्योद्भिद्यश्च भ्रमणनिमित्तं ददाति प्रयच्छति साधुभ्यस्तन्मध्यादशनादिकमिति शेषः । तत्कोष्टिकातैलादिभुतवटादि-
कमुद्भिद्यत इत्युद्भिन्नं स्यात् ततो घटाद्युद्भिन्नभाजनसम्बन्धात्तन्मध्यस्थितं देयमपि तैलखंडादिकमुद्भिन्नारव्यमुच्यते । यद्वा जतुछग-
णमृत्तिकादिविलिप्तं कोष्टिकाघटादिकमव्यापारं साध्वर्थमुद्धाट्य यदशनादि तन्मध्यस्थितं साधुभ्यो गृही ददाति तदशनाहुद्भिन्नतायो-

तावदाह 'उक्तोऽसं हृत्थसयंतो' चि इह च प्राकृतत्वादान्तशब्दस्य अन्तःशब्दस्य च, निर्देशस्य च समानत्वात्, उत्कृष्टं प्रत्यन्त-
 शब्दो मध्यमं चाश्रित्यान्तःशब्दो दृश्यः । ततश्चोत्कृष्टं महत् क्षेत्रविषयमभ्याहृतमाचीर्णं वर्तते । कियदित्याह हस्तशतान्त इति ।
 हस्तशतं प्रतीतमन्तः पर्यन्तो यस्य भूभागस्य स हस्तशतान्तः एतावद्दूरादागतमशनादीति तत्त्वं । अथ कदा पुनर्हस्तशतादेः
 सम्भवः ! उच्यते । यदा प्रचुरभोजजनपङ्क्तिरुपविष्टा भवति तदा तस्या एकस्मिन् पर्यन्ते साधुसङ्घाटको द्वितीये तु देयं तिष्ठति ।
 स च स्पृष्टास्पृष्टभयादिना देयस्य समीपे गन्तुं न शक्नोत्येतोऽस्य सम्भवः । तथा प्रलम्बगमनमार्गे छिण्डिकादौ घंघशालारूपे
 दीर्घप्रवेशभवने वा हस्तशतादागतस्य भक्तादेः साधुभिराचीर्णं ग्रहणम् । समधिकहस्तशतादारभ्य पुनर्जिनैर्निषिद्धं । अयं चापवादः ।
 स च स्थविरकल्पिकानामेव ज्ञेयो न तु जिनकल्पिकादीनां तेषां निरपवादित्वात् । तथा मध्यमक्षेत्राचीर्णाभ्याहृतं त्वाश्रित्येदमेव
 वाक्यमुत्कृष्टाभिधायकं हस्तशतेन प्रमितं क्षेत्रमपि तथा । ततो हस्तशतस्यान्तर्मध्ये हस्तशतान्त इति व्याख्येयम् । करपरिवर्त्ता-
 दुपरि यावद्धस्तशतं किञ्चिन्न्यूनं तावन्मध्यमं स्यादित्यर्थः । सामर्थ्यात्करपरिवर्त्तो जघन्यक्षेत्राचीर्णमभ्याहृतमित्युक्तं भवति । तत्र
 करपरिवर्त्तो नाम हस्तस्य किञ्चिच्चलनं यथा काचिद् दात्री ऊर्ध्वोपविष्टा वा स्वयोगेन मुष्टिगृहीतमण्डकेन प्रसारितेन चाटुना तिष्ठ-
 त्यन्तरे साधुरागच्छति सा च तथैव स्थिता करस्थमण्डकैस्तन्निमज्जयते, स मुष्टेरथः पात्रकं धारयति सा च भुजमचलयंती कि-
 ञ्चिन्मुष्टिं शिथिलयति, ततो मण्डकाः पात्रके पतन्तीति । उक्तं क्षेत्रविषयमधुना गृहविषयं तदाह । 'घरेऽु तन्नि' चि गृहाणि तु
 भवनानि पुनः पङ्क्तिस्थितानीति दृश्यं । त्रीणि त्रिसङ्ख्यानि यावत् गृहविषयाभ्याहृतमुत्कृष्टमाचीर्णमिति प्रक्रमः । तत्राप्येयणात्रि-
 पयदत्तावधानस्य गृहत्रयाभ्याहृतमनुज्ञातमिति । तद्विधायग्रहणविधिमाह 'तेहि एगत्थे' चि तस्मिन् पङ्क्तिव्यवस्थितगृहत्रये यदा साधु

रक्षणार्थं भूयोऽपि तस्मिन्नुपलेपनतः स्थग्यमाने तत्र पृथिवीलेपतीमनजलमुद्रादिवीजकीटिकादिब्रसरूपकायानामुपमर्दः सम्भाव्यते । तथाऽग्निना सेकयित्वा भूयोऽपि च जतुना सन्धिपूषणादौ क्रियमाणेऽग्निविराधना वायोस्त्वग्निग्रज्वालनार्थं फुत्करणेन । यद्वा यन्नाग्निस्तत्र वायुरित्येवं पट्कायविराधनातः संस्रमविराधना । तत्स्थगनाय जतुमुत्तिकादिकं गवेयम् दाता वृश्चिकादिना द्रव्यते । ततो भक्तादिबुद्ध्या एते दातुरनर्थं न गणयन्तीत्यादिप्रवचनमालिन्व्योत्पादकवचनभाषणेन रोपयन्नतो यतिहननादिना च प्रवचनात्समविराधने अपि स्यातामिति । तथा साध्वर्थमुद्रादितद्वारे तस्मिन्, घटादिमध्यवर्त्तितैलखण्डादिकं पुञ्जादिभ्यो दद्यात्खलेपयाचकादिभ्यो वा । तथा खद्रव्यं मूत्रेण गृहीत्वा तन्मध्ये क्षिपेत्तन्मध्येनमूत्रेणान्येभ्यो वा दद्यात् तन्मध्येवर्त्तितैलादिनाऽन्यद्वा क्रीणीयादेवं च गृहस्थव्यापारजनितः कर्मवन्धः साधोः स्यात् । तथोद्घाटितघटादौ कदाचित् कीटिकामृषिकादेर्जीवस्यान्यत आगत्य तन्मध्ये प्रविष्टस्य मरणे तद्वधजनितं पापं चेति । एवं कपाटोद्भिन्नमाश्रित्य कपाटेऽपि पूर्व्वर्दसे साध्वर्थमुद्घाट्यमाने गृहमध्ये वा साधवे देयम् दत्त्वा भूयोऽपि तस्मिन् दीयमाने वा भूमिकाया अथ उपरि भागे वा गिरोलिकाकीटिकामृषिकादिर्जन्तुः प्रविष्टस्तथा चलन्त्या विराध्यते इति जीववधः स्यात् सा संयमविराधना । तथा साध्वर्थमुद्घाटिते तस्मिन् गृहमध्येवर्त्तितः पुञ्जादिभ्यो ज्ञानादिना क्रयविक्रयादिना च यतेशधिकरणमिति । यदा तु यन्नरूपाणि कपाटानि पायूद्घाट्यमानानि भित्तिपिष्टणिकादीनां मध्ये प्रविशन्ति । तानि तु प्रायोदर्शकोपरि पिष्टणिकाया एकदेशवर्त्तिनि मालप्रवेशरूपद्वारे स्युस्तेषु चान्यापारेषूद्घाट्यमानेषु भित्त्यादिमध्येऽप्रत्युपेक्षिताप्रमाञ्छिते क्षेत्रे वर्षणेन कुन्थुपिपीलिकाधाधिकतरजीवघातसम्भव इत्येवमुद्भिन्नं वर्जनीयमेवेति । यद्येवं तर्हि यतीनां भिक्षासम्प्राप्तिरेव न स्यात् सर्वत्र प्रायेण कपाटपिहितोद्भिन्नत्वादेर्भावात् । उच्यते अविद्यमानोद्भालकछिद्रे क्रेकंकारशब्दरहिते वा प्रतिदिनं प्रतिवहति च कपाटे

गाढुद्भिन्नाख्यमुच्यते इत्यक्षरघटना कार्या । द्वितीयं कपाटोद्भिन्नमाह 'समणद्धमि'त्यादि श्रमणार्थं साध्वर्थमपरिभोगमपरिवहन् प्रति-
दिनमुद्धाटयन्(टन)स्थगनादिना कपाटं लोकप्रतीतं । इह कपाटस्योपलक्षणत्वाच्छेषस्यापि अभूतवाण्युपमर्दकारिणो द्वारापिधायकवस्तुनः
कपाटागलादूर्ध्वकादिग्रहस्य ग्रहो द्रष्टव्यः । उद्धाट्य पश्चान्मुखं ग्रैर्य सञ्चालयेत्यर्थः । वापीति विकल्पे । यदशनादि ददाति तत्कपा-
टादीनां ग्रैरणकस्वभावोद्भिन्नतायोगात् कपाटोद्भिन्नमुच्यते । तदिदं द्विविधमपि यतीनामकल्पं षट्कायोपमर्दनं संयमविराधनादिदोष-
दुष्टत्वात् । इह हि कोष्टिकादौ पिहितोद्भिन्ने तावत् पिधानं सचेतनाचेतनभेदात् द्विधा स्यात् तत्राविध्वस्तमृत्तिकादिकं सचेतनं । तत्र
सचेतनेन पिहितस्योद्भेदकाले पृथ्वीकायादयो विराध्यन्ते । तथाहि-वस्त्र(खण्ड)मयदर्दरकोपरि पाषाणखण्डमिष्टकाखण्डं वा दत्त्वा
तैलादिभृतघटादिकं कोष्टकादि वा गृहस्थेन तन्मध्यवर्तितैलादिरक्षणार्थं साधुदानकालापेक्षयाऽग्रतोऽपि कदाचित् सचिच्चजलाद्रौकृत-
सचिच्चमृत्तिकायाऽवल्लिप्तं स्यात् । तत्र च पृथिव्यादयः कायाश्चत्वारः स्युस्तथाहि सचिच्चपृथिवीलैपः सचिच्चश्चिरमपि तत्र प्राप्यते । तच्छे-
पमिश्रणजलं च सचित्तं तत्कालमेव लिप्ते तस्मिन्नवाप्यते, शुष्कप्राये तस्मिन्दुकमपि न स्यात् किं पुनः सचित्ततेति तत्कालमेवे-
त्युक्तं । तथा पृथिव्यादिमध्ये वनस्पतिर्मुद्रादिः स्यात् । असस्तु कीटिकादिरन्यत आगत्य चटतीति । ते चत्वारोऽपि साध्वर्थं पुनस्त-
त्क्षणे एव तस्मिन्नुद्भिद्धमाने विराध्यन्ते इति संयमविराधना । तथा कदाचिद्भस्मादिमिश्रल्लगणादिना वा लिप्तं शुष्कं च स्यात् । तथा
साधुदानकालात् पूर्वमपि केनाप्यपरिभोगस्य खण्डादिभृतघटादिकस्य स्थगनिकां दत्त्वा जतुना सन्धिपूर्णं विहितं स्यात् वस्त्रखण्डम-
यदर्दरकोपरि बन्धनरूपद्वारकग्रन्थिपर्यन्ते मनुजेन निजसाभिज्ञानेनाङ्कितो जतुस्तवको वा विहितः स्यादत्र पक्षे घटाद्यभ्यन्तरवर्ति-
द्रव्यरक्षणादिसाम्यादिदमपि जतूपलेपनमुच्यते । ततस्तथोपलिप्तं घटादिकमुद्भिद्य तन्मध्यात् खण्डादिकं साधवे दत्त्वा शेषस्य तस्य

तद्व्यवस्यमभेदात् त्रिधा स्यात् । तत्रोषसीककादेर्गृहीतमश्वतेनोत्पादितभ्यां पाणिभ्यां पादाधोभागरूपश्वेतनफणाभ्यां च भून्वस्ता-
भ्यां दाड्या दृष्ट्या एवं गृहीतं यज्ञस्कादि तत्पाणिजत्पाटनमात्रस्तोकक्रियागृहीतत्वाज्जवन्यं लघु । ऊर्ध्वरूपाच्च मालाहुचनिबद्धसिक्क-
कादेराहतं साधुदानाय तत्रस्थमन्ननाथानीतमिति कृत्वा जवन्योर्ध्वमालापटवमिति । यद्य निश्रेण्यादिकमात्रं प्रासादोपरितलाद्
दाड्या गृहीतं तच्चिश्रेण्यारोहणादिशुरुक्रियागृहीतत्वादुत्कृष्टं महदूर्ध्वमालापटवमिति । अन्ययोर्ध्ववर्त्ति मध्यमं क्षेत्रं । तच्च साध्वर्थमु-
ष्यतरसीककादेर्लघुकादेर्ग्रेहणाय मुलकाल्यमासनं क्षेत्रं गोमयमयाधासनरूपं पीठं वा, मध्योदूखले वा व्रीणादिदलकं यन्त्रं वा सीक-
कादेशो दत्त्वा तदाकृष्ट च सीककादिस्थितगणनादि यदा ददाति दात्री तदा भवति । इदं च सामान्येन मालापटवं यतीनामकल्प्यं ।
संयमविराधनादिदोषदृष्टत्वात्, तथाहि सीककादेशोदत्तेभ्यो मुलकादिभ्यः पाण्डुर्युत्पाटनादिना वा दाड्या अस्थिराधारस्थिततया
अश्रयमानाया हस्तपादादिभङ्गाः स्यात्, तथा पतन्त्या भूम्यादिस्थितपृथ्वीकायादेश्च विनाशः स्यादिति संयमविराधना तथा तद्द्र-
व्यान्यद्रव्यलाभनिषेधश्च स्यात् । यद्वद्रव्यं हि मुह्यती पतति सदेवान्यदपि न ददातीति तद्वद्रव्यव्यवच्छेदः, अपरं न ददातीति
इतरः । अनेन यतिनाऽहं परमार्थतः पातितेति विधित्य साधूपरि द्वेष्टं कलहादिकं वातादिकं वा विदध्यादित्यात्मविराधना । जैना
दाड्या अनर्थकारणमप्याहारं न परिहरन्तीत्यादिजनहितसासज्जवादेर्वविधमपि दाड्यनर्थं नैते जानन्ति इति लोके अज्ञानिप्रवादाश्च
प्रवचनविराधनेत्येवं त्रिविधा विराधना भवतीति । विशेषतश्च सीककादौ दृष्ट्याऽदृष्टे दीयमाने दाड्या अहिद्वयनादयो दोषाः स्युः ।
अनालपानकं ।

जयपुरं नाम पुरं आसी । तत्स्थ य जम्बवदिको नाम निहवर्ह । तस्स य धनुमर्हं नाम भारिया । अक्षया य भिक्खायरियाप्

उद्घाटिते गृहमध्यवर्तिभक्तादिर्ग्रहणमनुज्ञातं एवं छुल्लालकप्रघर्षणे ऊर्ध्वादिभागघर्षणजश्च गिरोलिकाकुंथादिवधः परिहृतो भवति । तथा पिहितोद्भिन्नमाश्रित्य जतुसन्धिपूर्णवर्जिते दवरकग्रन्थिप्रान्ते जतुस्तबकरहिते वा श्लथदवरकमयपाशनिचद्रे घटादाबुद्धाटिते घटादिमुखवन्धनवस्त्रादिखण्डं वा यत्र प्रतिदिनं बध्यते छोटयते वा तस्मिन्वापनीते साध्वर्थं तन्मध्यवर्त्तिनोऽशनादेर्ग्रहणमनुज्ञातमेतेन कायषट्कवधे यतना कृता स्यादिति गाथार्थः ॥४८॥

उक्तमुद्भिन्नद्वारं, अथ मालापहतद्वारं व्याख्यातुमाह—

उड्डमहोभयतिरिएसु, मालभूमिहरकुंभीधरणिठियं । करदुग्गेज्झं दलयइ जं, तं मालोहडं चउहा ॥४९॥

व्याख्या—ऊर्ध्वं चाधश्चोभयं च तिर्यक्च तानि तथा तेषूर्ध्वाधोभयतिर्यक्षु ऊर्ध्वादिभेदस्वरूपेऽप्यित्यर्थः । केषु पुनस्तेष्वित्याह ‘माले’चि मालं सीक्कप्रासादोपरितलालादिकमभिग्रतं । भूमिगृहं गृहाधोभागवर्ति शुषिरभूप्रदेशरूपं । ‘कुम्भी’ उड्डिका वृहत्कलशदेरुपलक्षणमेतत् । भूमिरिथतपृथुलभित्याद्याश्रितदीर्घगवाक्षादिकं वस्तु धरणिशब्देनाभिग्रतं ततो मालं च भूमिगृहं च कुम्भी च धरणि च तानि तथोक्तानि सप्तमीबहुबचनस्य लुप्तत्वाच्चेषु स्थितमित्याश्रितं । अत एव मालादिस्थितं सत्, करो हस्तः तस्य दुर्गाहं दुष्प्रापं करदुर्गाहं, कष्टेन हस्तप्राप्यमित्यर्थो ददाति दात्री यद्देयमशनादि तदशनादि मालादूर्ध्वादिभेदस्वरूपादपहतं साध्वर्थमानीतं मालापहतमुच्यते इति शेषः । एतच्च व्याख्यातमुपाधिभेदाच्चतुर्धा चतुष्प्रकारं यथोर्ध्वमालापहतमधोमालापहतभुजमालापहतं तिर्यङ्मालापहतमिति । ननु मालान्मन्त्रादेर्यदपहतं तदेव मालापहतमुच्यते भूमिगृहाद्यानीतं तु यत्तत्कथं तदभिधेयमुक्तमिति ? उच्यते व्युत्पत्तिमात्रमेतत्, प्रवृत्तिनिमित्तं त्वस्य शब्दस्य भूमिगृहाद्यानीतमभ्यागमे लुढमित्यदोषः । अयमत्र भावार्थः । इहोर्ध्वमालापहतं जघन्यो-

यथा एवाए नयरीए एगस्स निहभस्स निहे एगो साहू भिक्खवुडं पविट्ठी । तस्स य निहवहणा नियमज्जासयासाउ लद्धया दवाविया । सा य आपन्नसत्ता मोयगाणमाणट्ठा कयनिस्सेणियासोहणाभिप्पाया मालाभिमुही चलिया । साहू पुण एयं भिक्खवं न णिण्हस्सामि त्ति वारिऊण निजगओ । तीए च्चेव वेलाए भिक्खवुडं तत्थ उवागओ एगो परिच्चायगो, सो य निहवहणा पुट्ठी । जहा भो किमणेण भिक्खवा न गहिया । तेण मच्छरित्तेण भणियं जहा अन्नजन्मे एएहिं वराएहिं धम्मो न कओ तेण एसणगवे- सणमिसेण विहिणा एरिसाउ सुभाउ सुभाउ आहाराउ वंचिऊण अंतपंतभिक्खवं भुंजाविया । तस्स वि तेण भज्जासयासाउ, लद्धया दवाविया । सा य मालट्टियलद्धयाणणत्थं निस्सेणीं दुरुहमाणीं झडत्ति पडिया, हेठा वीहियदलणजन्तयं हुन्तं । तस्स कीलएण तीसे कुच्छी फोडिया । गहमो य पुरुपुरन्तो पडिओ मओ य सा य मया । अन्नमिस्स दीयहे (दिवहे) सो च्चेव साहू भिक्खवं अडंतो तत्थेवागओ । निहवहणा उवालद्धो । जहा भयवं अमुगंमि दिणे मालाउ आणिज्जन्तीए भिक्खाए दायारीए पडणं नाउं जहा सयं भिक्खा न गहिया तथा कीस अन्ह न कहियं । जेण तं माले ण चडावेन्तो तो सा न मरंती । साहुणा भणियं न मए तीसे पडणं नायं, किन्तु अन्हणं आगमे उक्कोसमालोहडं एरिसा भिक्खवा बुच्चह । सा य साहुणा गहणा य वारियत्ति मए परिहरिया । इच्चाइ कहणं कयं । अहो सुहुमो एसो धम्मोत्ति पडिबुद्धो पव्वइउत्ति । अन्न गुर्विण्या वृत्तांतवशेन दोषदर्शनं कृतमित्यगुर्विण्या अप्पेतद्द- दूणजातं सम्भवतीति ।

उक्तं सीक्ककपासादारोहणविषयमूर्ध्वमालापहतं तथा साध्वर्थ भूमिगुहादौ प्रविश्य ततिस्थवमानीय यद्दाति तदधोरूपभूमिगु- हादेरपहतमिति कृत्वाऽधोमालापहतं । तथोर्ध्वकाकलशमञ्जुपाकोष्ठिकादिस्थितं किञ्चित्सकष्टं यद्वात्री ददाति तद्भयाद्भुव्वीधो-

हिंडंतो गुणरयणनिही एगो साहू तेसिं गिहे पविट्टो । जक्खदिन्नेण वसुमईए सयासाउ तस्स भिक्खा दवाविया । सोय उच्च-
सिक्कगठियघडगमज्झनिहित्तं न गिण्हस्सामिच्चि ताउ वराउ निग्गओ । तीए चेव वेलाए तत्थेव भिक्खठाणे एगो तच्चणिओ
आगओ जक्खदिन्नेण पुट्टो जहा भो भो किमणेण भिक्खा न गहिया । तेण मच्छरित्तेण भणियं जहा अदिन्नदाणा एए वराया
तुम्हारिसाणं ईसराणं गिहेसु निद्धं महुरं भोयणं दइयाउ सयासाउ भुंजिउं न लहन्ति किन्तु दालिदियगिहेसु अंतपंता चेव भिक्खा
लद्धा इमेहिं खाइयव्व चि । किं च सत्थयारेण एएसिं गलउ चेव न मोडिउत्ति । तओ गिहवह्णो असंबद्धपलावी एसोत्ति किमणेण
संलत्तेण चि चिन्तिऊण तस्स वि भिक्खा दवाविया । तओ वसुमईए तंमि चेव घडए लड्डुए गिण्हस्सामिच्चि फणेहिं ठाउं करो
वूढो तत्थ य तेसिं सुगन्धेण राइए सप्पो पविट्टो आसि तेण य सा करे डक्का, डक्काडक्कत्ति पोक्करन्ती जक्खदिन्नेण कहवि गारु-
डिएहिंतो उठाविया । अन्नमि दिणे सो चेव साहू भिक्खं अडन्तो तत्थागओ । जक्खदिन्नेण उवालद्धो । जहा भयवं निहओ तुमं
जेण तंमि दिणे सिक्कगठियघडयमज्झनिहियलड्डुयाणं मज्झे सप्पं पविट्टं नाउं विसभएण सयं भिक्खा न गहिया । अम्हाणं पुण
सप्पपवेसो न कहिओ । तओ मे भज्जा वन्दग(तच्चणिअ)भिक्खठाए ताउघडयाउ लड्डुए गेण्हन्ती सप्पेण दड्डा, साहुणा भणियं न
मए सप्पपवेसो नाओ किन्तु अम्हाणमागसे जहन्नमालोहडं एसा भिक्खा बुच्चइ । सा य साहूण गहणाय निवारियत्ति मए परिह-
रिया इच्चाइक्काए निउणो एसो धम्मो, भावित्ताणि दोवि संबुद्धाणि । गओ य साहू सट्ठाणं ति । अत्र देयवस्तु न दृष्टमिति ।
तत्रस्थसर्पेण भिक्षार्थं व्यापृता दष्टेत्यदर्शनमाश्रित्य कथानकमिदं ।

तथा निःश्रेण्यादिकमारुह्य प्रासादोपरितलमक्षनाऽऽदानाय चटत्या दात्र्याः पतनादुदरस्फोटादिना मरणादिकमपि स्यादत्राल्लानकं-

अच्छिदिअ अन्नोसिं बलावि जं देति सामिपहुत्तेणा । तं अच्छिज्जं तिविहं न कप्पए नणुमयं तोहिं ॥५०॥

व्याख्या—आच्छिद्योद्दाल्य अन्येषां परेषां दरिद्रकौटुम्बिकानां गोपालादीनां दरिद्रसार्थिकादीनां च सम्बन्धि, ईश्वरादीनां च सम्बन्धि प्रायो बलादाच्छेत्तुं न शक्यते, इत्येतेषां प्रदर्शनं क्रियते, बलादपि दातुमनीप्सतामपि तेषां प्राणेनापि बलात्कारेणैवेति यावत् यदेयं दुग्धादि, सार्थिकपार्थेयादि च ददति प्रयच्छन्ति साधुभ्यो भद्रकादितया दानश्रद्धालवः के इत्याह स्वामिप्रभुस्तेनाः, तत्र स्वामी ग्रामादिनायकः स्वामिप्रायराजवल्लभादिश्च, प्रभुगृहादिनायकः स्तेनाश्चौरास्तदेयमाच्छेद्यमुक्तशब्दार्थं स्यात्तच्च त्रिविधं त्रिप्रकारं त्रिविधदायकभेदाद् ज्ञेयमिति । अयमत्र भावार्थो यदा ग्रामादिस्वामी साधून् दृष्ट्वा तन्निमित्तं भद्रकादितया कलहेनाकल-
हेन वा बलादपि दरिद्रकौटुम्बिकेभ्यः सकाशादशनानुद्दाल्य यतिभ्यो दद्यात् तदा तदशनानि स्वामिविपयाच्छेद्यं । यदा सुरभीरक्षक-
कर्मकराङ्गितदासपुत्रपुत्रिकावधूमायादि सक्तमेतेभ्योऽनीप्सद्भ्योपि सकाशाद् गृहीत्वा, गृही गृहनायकः साधुभ्यो दुग्धादिकं दद्यात् तदा प्रभुविपयाच्छेद्यं स्यात् । यदा च चौराः साधुषु प्रीतिमन्तः स्वग्रामाभिमुखं मार्गे आगच्छन्तः कदाचित्तत्र दरिद्रसा-
र्थिकसार्द्धमानवान् साधून् भोजनार्थं, कृतावस्थितिसार्थमभ्ये भिक्षामटतः परिपूर्णां तां अप्राप्नुवतश्च दृष्ट्वा साधुनिमित्तमात्मनोऽर्थाय वा सार्थिकेभ्यो बलादाच्छेद्य यत्पार्थेयादि साधुभ्यो दद्युस्तत् स्तेनविपयाच्छेद्यं, त्रिविधस्याप्येतस्य कल्पाकल्पविधिमाह । न नैव कल्पते ग्रहीतुमुचितं स्यात् यतीनां त्रिविधमप्याच्छेद्यमाहारादि, इह पिण्डस्य प्रकृतत्वान्मुन्यत आहारादीत्युच्यते । तेन सुखवह्निका-
द्युपकरणोपाश्रयादेरप्याच्छेद्यस्य वर्जितं द्रष्टव्यं । कीदृशं सदित्याह अननुमतमननुज्ञातं यतिभ्यो दातुमनाभिप्रेतं सदित्यर्थः । 'तेहिं' ति प्रस्तावाधेभ्यस्तदुद्दालितं तैः कौटुम्बिकादिभिरित्यर्थः, कलहप्रद्वेषादिदोषसद्भावेन जिर्नैर्निषिद्धत्वात् । तथाहि प्रस्तुतकौटुम्बिकाः

गतव्यापारात् कुम्भादेरपहतमिति कृत्वा उभयमालापहतं । तथाहि—उच्चकुम्भादिकमध्ये स्थितस्य देयस्य ग्रहणाय येन दाता पाण्यु-
 त्पादनं करोति तेनोर्ध्वाश्रितव्यापारता, येन त्वधोमुखं बाहुं व्यापारयति तेनाधोगतव्यापारता, इत्युभयाश्रितव्यापारत्वं कुम्भा-
 दिषु, यदा च पृथुलभिन्न्यादिस्थितं स्कन्धसमोच्चप्रदेशग्राये दीर्घगवाक्षादौ तिर्यक्प्रसारितबाहुना क्षिप्तेन हस्तेन गृहीत्वा यदैयं
 प्रायो दृष्ट्याऽदृष्टं कष्टेन च दात्री ददाति तथा तत्तिर्यग्मालापहतं स्यात्तिर्यग्मालाङ्घ्रित्यादिस्थितगवाक्षादिरूपादपहतमिति कृत्वा ।
 यदा च भिन्न्यादौ तथाविधादुच्चप्रदेशस्थाद्गवाक्षादेर्भूलग्रपाष्णिफला सती गृहीत्वा ददाति तदा देयमपि गृह्णीती प्रायो दृष्ट्या
 पश्यति, तेन पूर्वोक्तदोषाभावात्तत्तिर्यग्मालापहतं न भवति । दृष्ट्या अदृष्टदेयदाने सर्पभक्षणादितया विराधनादित्रयरूपा दोषा
 अधोमालापहतादिष्वपि भावनीयाः । तथेह निरन्तरकाष्ठमयनिःश्रेणीविशेषरूपेण दर्दरेण इष्टकादिमयावतरणरूपसोपानैर्वा निथल-
 महाशिलया वा निरन्तरशिलानिचयघटितनिश्रेणीविशेषेण वा प्रासादोपरितले समारुह्य यदाता ददाति, प्रासादारूढस्य साधोरप-
 वादेन भूस्थस्य आनीय, तन्मालापहतं न स्यात् । यदा वा साध्वागमनादग्रतः स्वधोगे(गेन) निश्रेण्यादिना तथाविधप्रमाणोच्चस्य
 स्वयोगेन स्थापितं स्यात् । यथा स वरण्डिकादाबुपविश्यानुत्पाटितपाष्णिकोऽधोमुखं प्रलम्बमानेन हस्तेन साधुपात्रके क्षिपति, साधु-
 रपि तद्ग्रहणाय तथाविधप्रदेशे भूमौ स्थितो यदि तिरश्चीनप्रसारितबाहुना हस्तेन धृते पात्रके स्वमस्तकसमप्रदेशादधो न तु स्वदृष्टि-
 पथमतिक्रम्य मस्तकस्य समुपरि वा ऊर्ध्वमुत्पाटिते, देयमपीदं न समर्धादियुतं (?) भविष्यतीति ज्ञानार्थं दृष्ट्या पश्यन्त्यत् तत्र
 गृह्णाति तदिदमपवादविषयं किञ्चिन्मालापहततच्छायमपि मालापहतं न भवति दोषाभावादिति गाथार्थः ॥४९॥

उक्तं मालापहतद्वारमथाच्छेद्यद्वारमाह—

वि कोषाग्निलेयणो सो एन्तो दिष्टो नाओ तस्य भावो जहा णूणमेयरस सयासाउ अछिदिऊण सावण हुद्धं दिङ्गं, तेण एसं क्विओ मम माणत्थमागतो । तओ साहु तस्सेव सम्मुहो चलिओ जांव समासवी भूओ । सो ताव साहुणा भणिओ । भो भो रवीरदरिय तुहपहुनिचन्धेण एयं हुद्धं मए गहिंयं सम्पयं तुङ्ग सगणत्थं चलिओहं, न य तुङ्ग घरं जाणामि, तां णिण्ह तुमं । तओ तज्जयणेणोवसन्तकोवेण गोवेण भणियं । तुह माणत्थमुवगाओहं । परमणेण वयणेणोवसन्तो कोवो ता णिण्ह तुमं चेव एयं एण्हं सुक्कोसि, मए । परं पुणो मा, एरिसं आच्छिदियं किंचि णिण्हिसिचि नियत्तो गोवो चि ।

तदित्थमनेकदोषनिपन्वनमाच्छेधं न कल्पते । अत्र चाननुमतं तैर्न कल्पत इति भणनात् सामर्थ्यात्तरनुज्ञातं सत्तदेवादातुं कल्पत इति व्यतिरेको गम्यत एव । नवरं स्तेनाच्छेधे इयं विशेषतो विधिः यथा यदा चौराः सार्थिकेभ्यः पाथेयाद्याच्छिद्य ददाति यतिभ्यस्तदा तद्यतिभिर्निषेध्य पूर्वोक्तदोषभावात् । यदि च तैस्तेभ्यस्तदीयमानं दृष्ट्वा पथिका घृतसकतुकदृष्टान्तेन सुन्दरतामनुमन्यते यथा घृतं सकतुकानां मध्ये पतितं तथा, तथासंयोगवशाद्युक्तं रयात्तथेदं पाथेयाद्यापि तथैव तथैव साधुभ्यो दत्तं युक्तं सज्जातामिति । गृहीध्वमिति वचनेन वा मुक्तलयन्ति, तथाविधभयविह्वलतया जल्पनशक्त्यभावादनुज्ञातत्वमाकारतो वा दर्शयन्ति तदाऽनुमतमिदं ममीषामिति कृत्वा तदभिगृह्य चौरापगमानंतरं भूयोऽपि तदशीत्यादिपरिहाराश्रमस्माभिश्चौरभयादिना गृहीतमिदं साम्प्रतं स्वधीयं गृहीतेति जल्पनपूर्वकं पथिकेभ्य एव पुरतस्तच्चौरादत्तं मुञ्चत्येवं कृते यदि ते तद्गृह्णन्ति तदा समर्प्यते परमार्थतस्तदीयमेव, यदि च न गृह्णन्ति वदंति च भवन्त एवैतदुपशुज्जतामिति तदा तैर्मुक्तकलिास्त्वद्गृहीत्वोपशुज्जते यतय इति गाथार्थः ॥५०॥

उक्तमाच्छेद्यद्वारमथानिस्पृष्टद्वारमाह ।

स्तेनलुण्टितसार्थिका वा साधोरुपरि प्रद्वेषं गालीप्रदानं च कुर्युः । तथा तेषामेवाहारादिलाभहानेः साधोरन्तरायदोषः, स्तेनाहुतं च गृह्णतोऽदत्तादानं स्यात्, एकानेकद्रव्यव्यवच्छेदं वा रूपास्सन्तस्ते विदध्युस्तत्र यद् द्रव्यं गृहीतं तदेव ते रोषेणान्यदपि यतेन दद्युरित्येकद्रव्यव्यवच्छेदः । एवमनेकेषां तेषां ग्रहणे एकस्य वा तस्य ग्रहणे सर्वनिषेधेनाऽनेकद्रव्यव्यवच्छेद इति । तथा पूर्वप्राप्तोपाश्रयाच्चक्षोस्त्राभिनः प्रद्विष्टापत्तेर्निःसारणं कुर्युस्ततोऽन्योपाश्रयालाभे कष्टेन लाभे वा साधुः सूत्रार्थहान्यादिकं मानसिकदुःखं वा प्राप्नुयात् । तथा प्रभुविषयाच्छेद्येऽमी दोषा, यथा गोपालादीनां पूर्वोक्तानामग्रीतिस्तेषामेव प्रभुप्रभृतिकेन सह कलहोऽभिमानादात्मघातं च ते कुर्युः, गोपभार्यादिः दुग्धादिलाभहानेरन्तरायदोषश्च यतेः स्यात् । गोपालादिमध्यात् केचन साधोरुपरि रोषं च गच्छेयुः । यद्वा दुग्धग्रहणेन गोपालः प्रद्वेषं गतः । अत्राख्यानकं यथा ।

एगंमि गोउले एगो सावगो आसि । तस्स य एगो गोवो गाविउ चारेइ । सो य अड्डमे अड्डमे दिणे सव्वासिं गात्रीणं दुद्धं विचीए लब्धइ । अन्नया भिवखहुं एगो साहू तत्थागओ । इओ य तम्मि दिणे गोवस्स दुद्धगहणवारओ । तओ तेण सव्वाउ गाविउ दुहेऊण गरुइ पारिया दुद्धस्स भरिया । सावएण साहुनिमिच्च सो दुद्धं मग्गिओ । तेण अणिच्छंतेणावि भयाइणा दिन्नं । पारिया ऊणिआ जाया । गोवो य किंचि साहुस्सुवरिं रोससुवगओ । सावएण तेण दुद्धेण साहू पडिलाभिओ । गोवो य तं पारियं गहिऊण नियगेहे गओ । तव्वज्जा य तं ऊणपारियं दहूण हयासा किं अज्जत्थेवं दुद्धमाणियं इच्चाइ अक्रोसियु लग्गा चेडरूवाणि रोक्वन्ताणि किं अम्हं एएण दुद्धेण भविस्सइ त्ति भणिउं लग्गाणि । तओ सो, एगं सयं चेव साहुणा उवरिं पउओ आसि । अन्नं तेहिं उत्ताविओ तउल्लसियवहलकोवानलरत्तच्छो तं साहुं मारणत्थं गवेसिउं लग्गो ! जाव साहू तेण दिट्ठो पिट्ठो धाविओ । साहुणा

मणिओ जुवाणो तेण भणिय भट्टारया ! अत्तेसिंषि एगतीसं जणणं सामन्ना एए, कहमेगागीहं देमि, साहुणा भणियं ते कत्थ गया तेण भणियं नईए ष्हाणनिमित्तं, साहुणा वुत्तं भो भो महाणुभाव ! मूढोऽसि तुमं जो परसंतिए लइइए मे दाउं अप्पणा एक्क-
ल्लओ पुत्तं न निण्हसि । किंचि वचीसेहिं वि दिव्वेहिं तुह भाए एक्को चेवागच्छिस्सह । ता एयं अप्पवयं बहुआयं दाणं जह जाणसि तो मज्झ सोयमे देहि एवं पुणो पुणो भणिए तेण दिन्ना । सो य भायणं भरिऊण जाव तओ ठाणओ निग्गच्छह ताव माणिभद्द-
इणो संमुहा आगच्छन्ति । तेहिं पुट्टो भट्टारया ! किं एत्थ लद्धं । साहुणा नायं जहा एते लइइयाणं सामिया तो जह लइइए लद्धं
कहिस्सं, ता एए नियमेति काउं उद्दालिस्संति चि चित्तिय भणियं न किंचि । तेहिं तं भारकत्तं दहुं संकिएहिं वुत्तं पेच्छिमो भायणं
दवेहि, साह न दवेइ । बलावि पलोइयं जाव नियणा लइइणा दिट्ठा । तओ तेहिं कोवारणलोयणेहिं सो जुव्वणो पुट्टो । जहा किं
तए एए लइइया एयस्स दिन्ना तेण भोएण भणियं न मए दिन्ना । तओ तेहिं वुत्तं पावसाहुवेसेण चोरोसि तुमं एण्हि सलोत्तो
लद्धोसि कहिं गच्छिहसि गहिओ वत्थंचले । कड्डिओ नाहए भणिओ य, आगच्छेहि धम्ममाहिगरणे रहोहरणपत्ताइयं उद्दालिऊण
नीओ धम्ममाहिगरणे, कहिओ तेहिं धम्ममाहिगरणियाणं वुत्तन्तो, साह वि तेहिं पुट्टो लज्जाइणा न किंचि जंपेइ । तेहिं वि पारंतेहिं
चोरो चि साह ठाविओ परं लिगिउ चि काउं निविसओ कराविओ राइणा । तहेव कयंति ।

तदेवं यस्मादनायकाद्भक्तार्द्रहणे ग्रहणाकर्षणधर्माधिकरणनयनरजोहरणाद्युद्दालनगृहस्थीकरणदेशनिष्कासनप्रवचनमालिन्यापा-
दानादिलक्षणा एते दोषाः स्युः तस्मात्साधारणानिस्पृष्टं न ग्राह्यमिति । यदि च सत्कथञ्चित् पूर्वमननुज्ञातं गृहीतं पश्चाद्भद्रकादितया
सर्वस्वामिभिर्मुक्कलितं तदा गृहीतं तु कल्पते । तथा चोच्छको द्विधा । छिन्नाच्छिन्नभेदात् । तत्र गृहादिसाधारणस्थाल्याः पृथक्कृत-

अणिसिद्धमदिन्नमणुमयं च बहुतुल्यमेगु जं दिज्जा । तं च तिहा साहारणचोह्लगज्झुनिसठंति ॥५१॥

व्याख्या—अनिसुष्टं पूर्वोक्तशब्दार्थानिसुष्टदोषसंज्ञं तन्मोदकाद्यशनादि भवेदिति शेषः । यत्किमित्याह 'अदिन्नं'ति अदत्तं देय-
वरतुस्वामिसमुदायेनाऽवितीर्णं, वचनेन साधुदानायामुक्तमित्यर्थस्तथाऽननुमतं स्वोपभोगादिना स्वामिसमुदायस्य दातुमनभि-
प्रेतं । वा विकल्पे, तथा बहुतुल्यं बहुभिः साधारणं बहुजनसत्कमित्यर्थः । एकः केवलो बहुजनसाहिकाऽस्वामी दाता यल्लङ्घुक-
क्षीरादिकं दद्यात् साधवे प्रयच्छेदिति स्वरूपमभिधाय भेदानाह तच्च तत्पुनः सामान्येनानिसुष्टं त्रिया, उपाधिभेदात् त्रिविधं स्यात्
केनोल्लेखेनेत्याह साधारणचोह्लकज्झुनिसुष्टमिति, तत्र साधारणं बहुजनसामान्यं, चोह्लकः स्वामिना पदातिभ्यः प्रसादीक्रियमाणं,
कौटुम्बिकेन वा क्षेत्रादिस्थितकर्मकरेभ्यो दीयमानं, देशीभाषया भक्तमुच्यते, जडो हस्ती, अमीषां द्वन्द्वस्तद्विषयमनिसुष्टमिति
विग्रहः । इहाऽनिसुष्टशब्दस्य प्रत्येकं सम्बन्धात् साधारणानिसुष्टं चोह्लकानिसुष्टं जडानिसुष्टमित्येवं त्रिभेदं भवतीत्यर्थः । इह च
साधारणानिसुष्टं यंत्रहङ्गहाद्याधारमध्यस्थितैतलवखललङ्घुकक्षीरादिदेयवस्तुभेदेनानेकवस्तुविषयं भवति तत्र घणकादियत्रे तिलकु-
ट्टितैलादिकं हट्टे वस्त्रादिकं कचिद्गृहे विभवाद्युपेते सङ्ख्यां वाऽशनादिचतुर्विधाहारादिकं बहुजनसाहिकं स्वाम्यननुज्ञातं यद्येको
दद्यात्तत्साधारणानिसुष्टं । अत्र च लङ्घुकद्रव्यं प्रतीत्य साधारणानिसुष्टमाख्यानकेनोच्यते । (ग्रं २०००)

खिइयइट्टिय नामं नयरं आसि । तत्थ य माणिभइस्सालिभइपमुहा बचीसं तरुणा य अवरोप्परं मित्ता चिठिसु तेहिं अन्नया
कयाइ उज्जाणियानिमित्तं बहवे लङ्घुया साहियामोह्लेण काराविऊण उज्जाणे नीया । तओ ते तत्थेगं रक्खवालं जुवाणं तेस्सिं रक्ख-
णठा मोलुं सेसा णईए ण्हाणनिमित्तं गया । एत्थन्तरे भिक्खानिमित्तं एगो साहू तत्थागओ । तेण दिट्ठा मोयना धम्मलामं काऊण

मनोवाधा कृता स्यात् सा च साधूनां परिहार्या । तथा तत् पिण्डं शुक्लं साधुः प्रत्यासन्नगता हरितना शुण्डया गृह्यते कदम्ब्यते वा । यदासौ केनापि मदीयगजस्य वैरिणा राज्ञा हरितनां कवलनायानेन वेपेण प्रस्थापितोऽन्यथा कथं पिण्डग्रहणव्याजेन हस्तिनः प्रत्यासन्नः समागच्छतीति विचिन्त्य हस्तिरक्षकपुरुषमुद्येत, ततो मरणाद्यपि प्राप्नुयात् । तथा हस्तिनस्तत्प्रमाणाहारस्य लाभच्छेदेनान्तरायिकं कृतं स्यादित्येतद्वैपट्यत्वादसौ न ग्राह्य इति । नवरामिह प्रथमैको गजभक्तपिण्डको राज्ञा गजेन चानुज्ञातः प्रतिदिनं भेंटो लभते । तं भक्तपिण्डकं भेंटेन स्वं दीयमानं गजेनादृष्टं यदि ददाति तदास्मै कल्पते । यदि च स्वपिण्डकमपि गजस्य पश्यतः प्रतिदिनमभीक्ष्णमसौ ददाति साधुश्च शुक्लति तदा यदयं शुण्डो भेंटोऽस्मै कदापि पिण्डं शुक्लति तं च भेंटो मदीयपिण्डमभ्यात् स्वल्पं पिण्डोलकं स्थूलतरं शुक्लतीत्यादि विचिन्त्य ग्रहेणेनासौ गजः साधुपाश्र्वस्य यतेर्वा धिनाशमपि कुर्यात्, सकृद् ग्रहणे च न तथाविधो दोष इत्यनवरतमसौ न ग्राह्य इति गार्थः ॥५१॥

उक्तमनिसृष्टद्वारमथाभ्यपरकद्वारमाह ।

जावंतियजइपासंष्टियत्थमोपरइ तंदुले पच्छा । सद्धा(ट्टा) मूळारंभे जमेस अज्झोपरो तिविहो ॥५२॥

व्याख्या—सूचनाद्यावदर्थिकाश्च समस्तार्थिनः, यतयश्च निर्ग्रन्थाः, पाखण्डिकाश्च मादयस्ते तथोक्तास्तेभ्य इदं तदर्थमेतन्निमित्तमित्यर्थः । यद्यस्मात्कारणादवतारयति स्वगृहयोग्यकभो(कङ्का)दीनां मध्ये मिश्रितान् कृत्वा शुद्धी स्यात्प्रां प्रतिक्षिपति । 'तंदुले'ति धान्यकणान् । उपलक्षणत्वादधिकतरजलकणादीनीत्यर्थः कथमित्याह पश्चान्मूलारम्भोत्तरकालं, यद्वा पश्चादुपरिश्च मनोलङ्घनेनेत्यर्थः । पश्चाच्छब्दस्य सम्भन्निगच्छन्त्वात्पूर्वत्वमपेक्षते, अतोऽनुक्तमिति(मपि) पूर्वमिति विशेषणं दृश्यं । ततः किमपेक्षं पश्चादित्याह. स्वार्थ

गृहाथ पूर्वं कर्पटिकाद्यागमनापेक्षयाऽग्रतो विहिते सतीति विशेषः । कस्मिन्नित्याह । मूलं प्रथमोऽग्निज्वालनाद्रहणदानादिरूपारम्भा-
 दिकर्तव्यव्यापारो मूलारम्भस्तस्मिन् । एतेन च मिश्रजातादध्यवपूरकस्य नानात्वं दर्शितं । मिश्रे ह्यादितेऽग्निज्वालनादिप्रस्ताव
 एव स्वगृहयावदर्थिकाद्यर्थमुपस्कर्तुमारभते, अध्यवपूरके च गृहिणा स्वार्थमग्निनाद्याद्रहणदानमतो आरम्भे कृते सति पश्चात्स्वार्थक-
 लिप्ततन्दुलानां मध्ये कर्पटिकाद्यर्थं तन्दुलादीनां माणकादिकं सङ्कल्पितं प्रक्षिप्य राध्यते इत्युभयोर्भेदः । यत्तदोर्नित्ययोगाद्यदि
 व्याख्यातं तत्तस्मात्कारणाद् दोषोऽनन्तरोक्तः । स्वार्थदत्ताद्रहणे प्रथमं कृते प्रभूतभिक्षाचरसंदर्शनतस्तदर्थमपि पश्चादधिकतरं तन्दुला-
 दिप्रक्षेपकरणलक्षणोऽध्यवपूरक उक्तशब्दार्थस्त्रिविधो यावदर्थिकादिविघटितभेदास्त्रिप्रकारः स्याद्यथा स्वगृहमिश्रशब्दयोः प्रस्तावा-
 द्रम्यमानत्वात् स्वगृहयावदर्थिकमिश्रो निजवेरुमकार्पटिकादिसाहिक इत्यर्थः । तथा स्वगृहसाधुमिश्रो निजगृहसाधुसाधारण इत्यर्थः ।
 स्वगृहपाखण्डिमिश्रो निजवेरुमशाक्यादिसाहिक इति । इह स्वगृहश्रमणमिश्राध्यवपूरकोऽपि घटते परं श्रमणाः पाखण्डिनां मध्ये
 विवक्षिता इत्येवं त्रैविध्यं ज्ञेयं । इह यावदर्थिकाद्यर्थमधिकतरतन्दुलादिप्रक्षेपदोषेण सर्वोऽप्याहारोऽशुद्धः स्यात् तथा स्वगृहयावदर्थि-
 कमिश्राध्यवपूरके यावन्तः कणाः कार्पटिकाद्यर्थं पश्चात् क्षिप्तास्तत्प्रमाणै रार्द्धयवत् स्यादेतावत् प्रमाणं भक्तं यदि गृहस्थेन स्थाल्या
 उद्देशेन स्थगनिकादौ क्षिप्त्वा पृथक् कृतं स्यादुद्देशेन स्वगृहादौ वितीर्णं वा नतु सिकथादिगणनेन पलिमन्थादिदोषात्तदा शेषं स्थाली-
 भक्तं ग्रहीतुं कल्पते विशोधिकोटिकत्वादेवं मिश्रजाताद्यभेदेऽपि ज्ञेयं किञ्चित्तत्त्वत्वादनयोरिति । अन्त्यभेदद्वयं चाविशोधिकोटिक-
 क्तया वक्ष्यतीति तद्भक्तमकल्प्यमिति गाथार्थः ॥५२॥

उक्तमध्यवपूरकद्वारं तत्प्रतिपादनाच्च षोडशाप्युद्गमदोषाः प्रोक्ता अथैतेष्वेव कल्पाकल्पव्यवस्थार्थं विषयविभागमाह ।

इय कर्मं उद्देश्यतियमीसङ्क्षोपरंतिमदुगं च । आहारपृष्ठवायरपाहुडि अविसोहिकोडिति ॥५३॥

व्याख्या—अत्रोत्तमदोषसमूहोऽविशोधिकोटिविशोधिकोटिभेदेन द्विधा भिद्यते । तत्र 'इय'चि इत्येतेष्वधाकर्मोद्विषु पोडशो-
द्गमसदोषभेदेषु मध्ये । 'कर्म'ति सूचनाद् कर्माधिकर्मपरिपूर्ण । तथोद्देशिकत्रिकभित्तिकिलौघोद्देशिकविभागोद्देशिकभेदाद्द्विधोद्देशि-
कमुक्तं । तत्रैव व्याख्यानाद् वक्ष्यमाणान्त्यशब्दस्य सिंहावलोकनन्यायेनात्रापि योजनात् द्वादशविधस्य विभागोद्देशिकस्य कर्मभेद-
सत्कमन्त्यमेव त्रिकं ग्राह्यं । तथा सूचनान्मिश्रजाताभ्यवपूरकयोरन्त्यद्विकं चरमभेदद्वयं । किल, मिश्रमभ्यवपूरकश्च यान्दर्थिकपा-
खण्डनिग्रन्थार्थिभेदादिधा । अत्र च पाखण्डिगृहमिश्रसाधुगृहमिश्ररूपं भेदद्वयं ग्राह्यं । क्वापि ग्रन्थे मिश्रं समस्तमभ्यवपूरकश्च
सर्वोभ्यविशोधिकोटितयोक्त इति चकारेण सूच्यते । तथाहारपूतिर्भक्तपानपूतिरित्यर्थः । किल पूतिः उपकरणपूतिभक्तपानपूतिभेदा-
द्द्विधोक्ता इत्यत्र वादरभेदो ग्राह्यतयोक्तः । तथा वादरप्रभृतिका पूर्वोक्तरूपा किल माभृतिका दीपाः सक्षमवादरभेदाद् द्विधोक्ता
इत्यत्र वादरभेदो ग्राह्यतयोक्तः । एतत् किमित्याह अविशोधिरूपदूर(दूरकर)णादिनाप्यकल्पनीयताजनकत्वेन मलिना कोटिरुत्तम-
दोषलेशोऽविशोधिकोटिरित्येवमनन्तरमेवोपवर्णितरूपा भण्यते इति शेषः । यद्वा इति शब्दः परिमाणार्थस्तत इत्येतावती उत्तरभेदा-
विवक्षणे मूलभेदापेक्षया भेदपदक्रममाणा स्यादिति शेषोऽपरनाम्ना उद्गमकोटिरपीयमेवोच्यते । अत एव पूतिदोषस्वरूपनिरूपणार्थां
'उष्णमकोटिकणेन वी'त्याहुक्तं । तेन सर्वैरविशोधिकोटिदोषैर्पुनर्मुक्तस्याहारस्यावयवेनापि स्पृष्टस्य शुद्धस्याप्यशनादेः पूतित्वं भवतीति
तत्र व्याख्यातमिति भाग्यर्थः ॥५३॥

अधुना अविशोधिकोटरेव इति दृष्टताख्यापनार्थतया स्पृष्टस्य पात्रकस्य विधिमाह ।

तीए जुयं पत्तं पिहु, करीसनिच्छोडियं कयतिकपं । कएइ जं तदवयवो सहस्सधाईविसल्लोव्व ॥५४॥

व्याख्या—इहाविशोधिकोटिट्रयं लेपकृदलेपकृच्चेति द्विधा पात्रके निपतितं स्यात् । तत्र तक्रतीमनजगायार्दिकं खरण्टकत्वाद्धे-
पकृत् । बल्लचणकादिकं तद्विपरीतत्वादलेपकृत् । ततश्च 'तीए जुयं'ति तथा प्रदर्शितरूपयाऽविशोधिकोद्धा उपचारादविशोधिकोटि-
दोषयुक्तलेपालेपकृदाहारेणेत्यर्थः, युतं खरण्टितं स्पष्टं वा, किञ्चि(किं त)दित्याह पात्रमपि साधुभाजनमपि । अपिः पात्रकस्याकल्पनीय-
ताभणनेनातिशयद्योतकः । हुर्वक्यालङ्कारे, शेषशुद्धाशनादर्ग्रहणाय न कल्पते इति शेषः । यद्येवं तर्हि कीदृशं सत्पात्रकं कल्प्यं स्या-
दित्याह—'करीसनिच्छोडियं' ति करीषेण शुष्कगोमयचूर्णेनोपलक्षणत्वाद्भस्मादिना च निश्छोटितं घृष्टमुद्वर्तितमित्यर्थः । करीषनि-
श्छोटितं सत् उपलक्षणत्वाद्धेपकृदशुद्धाहागवयवापनोदाय करीषवर्पणार्त्पूर्वमङ्गुल्यादिश्रोञ्छितं चेत्यपि दृश्यं । पुनरपि किं विशिष्टं
सदित्याह, 'कयतिकपं'ति कृता दत्ता त्रयस्त्रिसहस्राः कल्पा जलप्रक्षालनरूपा यत्र तत्कृतत्रिकल्पं । इत्थं कृतं सत्, किमित्याह
कल्पते साधूनां परिभोक्तुं युज्यते । इतरथा पूत्य(ति)दोषत्वादकल्प्यमिति भावः । तथा कृतत्रिकल्पमप्यातपादिना शुष्कं कल्प्यं स्या-
न्नान्यथा । चतुर्थकल्पे दत्ते जलाद्रमपि पात्रकं शेषग्रहणाय कल्पत इत्याहुपलक्षणत्वाद् दृश्यं । तदुक्तं हृद्धैः 'निच्छोडिए करीसेण वा-
वि उव्वडिए तए कप्पा । सुक्खाविचा निण्हइ अन्ने चउत्थे असुक्खे वि'॥१॥ तदेतेन एतस्या अतिपरिहार्यतां दर्शितवान् । तथाहवि-
शोधिकोद्धाहारं ग्रहीत्वोच्छ्रितेऽपि तथा ह्युत्तमकृतत्रिकल्पं तं पात्रकमपि तावन्न कल्पते । किं पुनः साक्षादविशोधिकोट्याहारोपभोगः
कर्तुमिति सामर्थ्यादुक्तं भवति । अथ किमेतदेवं महता यत्नेन एतस्या निषेधोऽपदिश्यते इत्याह यद्यस्मादपेर्गाम्यमानत्वात्तस्याऽवि-
शोधिकोटिदृष्टाशनादेः सम्बन्धी अवयवोपि सिक्थ्याद्यापि आस्तां कवलादित्युपेक्ष्यः । किमित्याह सहस्राणि हत्तुं शीलमस्येति सह-

सयाती, क इवेत्याह विषलव इव प्रधानगरलेशो यथा । इदमुक्तं भवति । किल तीव्रविषलवोपभोगात् कश्चिन्मुतस्ततो विषत्वपरिण-
ततरिपशितशनादन्यो मृतस्तत्पिशितशनादन्यो यावत्सहस्रसङ्ख्याः प्राणिन इत्यन्यान्यविधिना परंपरया, यथाऽतिप्रधानविषलवोऽपि
प्राणिसहस्राणि भक्ष्यसहस्राणि वा विनाशयत्येवं येन कृतोऽविशोधिकोटयशनाद्याहारस्तेन पाककारकेणान्यस्मै गृहस्थाप्य दत्तस्तेनाप्य-
न्यस्मापित्याधन्यान्यगृहसंवरणेन परम्परया गृहसहस्रमपि गतोऽविशोधिकोटिलवोऽपि गृहसहस्रसत्कशुद्धभक्तसहस्राण्यपि पूतिवक-
रणेन दूषयति । स चैवं भुज्यमानो निर्मलमपि चरणान्तरात्मा भवजीवं साधोर्हन्तीति विषलवत्वेनोपमित इति । तथाऽविशोधिकोटि-
प्रस्तावं प्रतीत्य मुग्धश्लेष्यः कश्चिदाचष्टे, ननु साधुसङ्कल्पेन यत् क्रियते तदेवाधाकर्म स्यादतः कूर एव केवल आधाकर्म भवति
तस्यैव साध्वर्थं सङ्कल्पितत्वाच्च तु तन्निष्पन्नान्यपि सौवीरावशावणतंदुलोदकानि तेषां साधुसङ्कल्पं विनाप्युपजायमानत्वादतस्तद्ग्रहणं
कर्तुं यत्तेरुज्यते नवा ? नैवं, तान्यप्याधाकर्मिककूरावयवरूपावशावणादिनिष्पन्नत्वेन सौवीरे कूरावयवरूपत्वे-
नावशावणे तदर्थधौततंदुलावयवमिश्रितत्वेन साध्वर्थं निष्ठितत्वेन वा धावने आधाकर्मता भवति । तस्यां वसत्यां उद्गमकोटिरूपैः
काञ्चिकादिभिरपि ह्युसं शुद्धमप्यशनादिकं पूतिरपि भवतीति ज्ञेयमिति गाथार्थः ॥५४॥

अविशोधिकोटिरुक्ताऽथ विशोधिकोटिं तद्गतं विधिं चाह ।

सेसा विसोहिकोटी, तदवयवं जं जाहिं जया पडियं । असढो पासइ तं चिय तओ तथा उद्धरे सम्मं ॥५५॥

न्याख्या—शेषाऽविशोधिकोटेरन्याऽविशोधिरूपोद्धरणादिना कल्पनीयताजनकत्वेन निर्मला कोटिः पूर्वोक्ता विशोधिकोटि-
विशुद्धा(द्ध)कोटिरित्यर्थः, स्यादिति शेषः । सा चानेकविधोद्देशिकादिभेदेन भवति । यद्वा शेषाः षोडशानामुद्गमदोषाणां मध्यादवि-

शोषिकोदया गृहीतेभ्य उद्धरिता उद्गमदोषास्ते विशोषिकोदिशब्दवाच्याः स्युः, यथौघौदेशिकं, विभागौदेशिकस्याद्यं भेदनवक-
 मुपकरणपूतिर्मिश्रस्याद्यो भेदः, स्थापना, दक्षमप्राप्तिका, प्रादुक्करणं क्रीतमापमित्यकं, परिवर्तितमभ्याहतमुद्भिन्नं मालोपहतमा-
 न्छेद्यमनिसृष्टमध्यवपूरकस्याद्यो भेदश्चेति । उपलक्षणत्वाद्वक्ष्यमाणोत्पादनैषणदोषाश्चेति व्याख्येयं । तत्र शुद्धस्य मध्ये विशोषिकोदि-
 दोषवतो भक्तादेः पतितस्योद्धृत्य त्यागः कार्यो अकल्प्यत्वात् स च यदिष्यो भवतीत्येतदाह । 'तदवयवमि'त्यमिद् इह द्रव्यक्षेत्रकाल-
 भवानाश्रित्य तस्यागो भवति तत्र तदवयवं यत्पतितं पश्यतीति योगः । इह चातिशयोक्त्या एतस्याः परिहारख्यापनार्थमवयवशब्द-
 उपपत्ततोऽन्नावयवशब्देन द्रव्यं ग्राह्यं ततो यत्किमपि तदवयवं विशोषिकोदिदोषात् क्सादिद्रव्यं पतितं दात्र्या क्षिप्तं पश्यत्यवलोकते
 'तं चिय उद्धरे' इति वक्ष्यमाणेन योगस्तत्र चिय शब्दस्यैवकारार्थत्वात्तदेवाऽशुद्धद्रव्यसुद्धरेत् पृथक् कुर्यात् परिष्ठापयेदिति यावत् ।
 अनेन द्रव्यविषयस्त्याग उक्तः । तथा यच्छब्दस्यावृत्त्या योजनात् यत्कूरादिद्रव्यं, 'जहि'ति, यत्र पात्रकैकदेशे शुद्धभक्तमध्ये वा
 पतितं तत्तत्स्वस्मात् पात्रकाच्छुद्धभक्तमध्याद्या उद्धरेदिति क्षेत्रविषयः स उक्तः । तथा यद्यदा यस्मिन् क्षणे पतितं प्रक्षिप्तं
 दात्र्या तत्तदैव शीघ्रसुद्धरेत् । दृढद्वेष्टया हि शुद्धं भर्त्तामत्तरेण व्याप्यते । तत्तत्स्वद्रव्यशुद्धप्राप्यं स्यादिति कालविषयः स उक्तः ।
 तथाऽशशठस्तरिम्बन् मनोज्ञेऽस्कोऽमनोज्ञेऽत्वद्विष्टश्च मास्य विकल्पः स्यात् यदोदनादिकं द्रव्यं पश्यति विशोषिकोदिदोषवदिद-
 मिति प्रत्यभिजानाति । ज्ञात्वा च 'सम्भ'ति सम्भक् निर्वाहविषयविज्ञानविषयनिजशक्त्यनुरूपयत्मानतानैपुण्येन शुद्धभक्तादि,
 धृतपतद्विशहात्तदुद्धरेदित्यनेन च भावविषयसम्भ उक्तः । तथाऽप्रोद्धते शुद्धादारे सति के(पात्रके) तस्मिन्नाशुद्धावयवेषु सत्स्व-
 प्यऽकृतकल्पेऽपि शेषं गृह्यन् दोषभागस्य शुद्धकोटिकत्वात् निजभक्तैस्त्वौलितत्वात्तदवयवपरिभोगाय तं(तत्) प्राप्यश्चित्तमपि न

स्यादिव चाशुद्धं यद्यत्र यदा पतितं पश्यति तत्तत्सदा सम्यगुद्धरेदशठः सञ्चित्युक्तम् । अयुनाऽशठ एव विशोधिकोऽटिोषवत्
आहारस्य समुद्धारणविधिरुच्यते । तत्र च यत्प्राज्ञकेऽग्रगृहीतं तच्छुद्धं यत्तु पश्चात्तन्मध्ये पतितं तद्विशोधिकोऽटिोषवद्द्रव्यं, ततश्च
निव्वहे सति शुद्धं विशोधिकोऽटिोषवत् सर्वं त्याज्यमनिव्वहे तु चतुर्भाङ्गिकया कल्पनीयता वक्तव्या । यथा शुष्के शुष्कं
१ शुष्के आर्द्रं २ आर्द्रं शुष्कं ३ आर्द्रं आर्द्रं ४ पतितमिति । तत्र शुष्कं वल्लचणकादि रूक्षद्रव्यं । आर्द्रं तु तक्रतीमन्तेशा-
दिकं । ततश्च यदि शुष्कस्य पुरागृहीतस्य शुद्धस्य मध्ये शुष्कं वल्लादिकमेव विशुद्धिकोऽटिोषवत्पतितं तदा तद्वल्लकादिकमशुद्धं
वक्ष्यमाणन्यायोक्तजलप्रक्षेपादिकष्टं विनापि विविकतुं शक्यत्वादुक्त्य तत्पुन्यते । उद्धृते च शेषं वल्लकादिकं कल्प्यं स्यादिति
प्रथमभङ्गः । यदा च पतद्गृहे शुद्धस्य शुष्कप्रायवल्लोदर्मध्ये यदि विशोधिकोऽटिोषवत्तीमनाद्यार्द्रं पतितं तदा तन्मध्ये काञ्जिकादि-
जलं प्रक्षिप्य धूळ्यादेरुपरि नामितस्य पात्रकस्य भूप्रत्यासन्नकर्णकदेशे लज्जं शुद्धभक्तस्य पात्ररक्षणार्थं तिर्यग् स्वरुतं विधाय तत्
क्षिप्तजलं विविकप्रदेशे गत्वा निष्काशयन्ति । येन तज्जलेन सह तदशुद्धतीमनादिकं निस्सरति । ततः शेषं वल्लादिकं कल्प्यं स्यादिति
द्वितीयभङ्गविधिः । यदि चार्द्रस्य शुद्धस्य तीमनादर्मध्ये शुष्कप्रायं कूरमुद्रादिकं विशोधिकोऽटिोषवत्पतितं, तदा तदाधारपात्रक-
मध्ये स्वरुतं प्रक्षिप्य तीमनादर्मध्याद् यच्छन्नोति निष्कासयितुं हस्तेन तन्निस्सारयति । ततः शेषं तीमनादि कल्प्यं स्यादिति
तृतीयभङ्गविधिः । यदि च दुर्लभद्रव्यस्यार्द्रस्य मध्ये आर्द्रमेवाशुद्धं पतितं तदस्मिन् तावत् प्रमाणे उद्धृते शेषं कल्प्यमिति चतुर्थ-
भङ्गविधिः अयं च स्रजकारेणाप्यभिधास्यते इति गार्थार्थः ॥५५॥

अयुना मदर्शितमेवार्थं स्रजकारः संक्षेपतोऽभिधत्सुराह ।

तं चेव असंशरणे, संशरणे सञ्चमवि विगिंचंति । दुल्लहद्वे असदा, ताचियमेतं चिय चयंति ॥५६॥
 व्याख्या—‘तं चेव’ ति । चः पुनरर्थः भिन्नक्रमश्च तदेव विशोधिकोटिदोषदुष्टमेव, असंशरणे तद्विनाऽनिवर्त्तहे विगिंचंतीति
 योगः । संशरणे पुनस्तद्विनापि निवर्त्तहे सत्यपरेवकारार्थत्वात् सर्वमपि समस्तमेव सर्व्व विशोधिकोटिदोषवच्च वल्लादिकं विगिंचन्ति
 परित्यजन्ति परिष्ठापयन्तीति यावत् । अयमत्र भावार्थः । साधुना हि भिक्षामटता पूर्व्वं पात्रके शुद्धं भक्तादि गृहीतं ततस्तत्राप्यना-
 भोगादिनाऽज्ञातं विशोधिकोटिदोषदुष्टं गृहीतं । पश्चाद्ज्ञातं ततो यदि तेन विनापि निवर्त्तहति तदा तत्सर्व्वमपि विधिना त्याज्यं ।
 अथ न निवर्त्तहति तदा प्रत्यभिज्ञाय निजविज्ञानेन तदेव दोषदुष्टं त्याज्यं न शेषम् । यदि च श्लथद्रवरूपस्य विशोधिकोटिदोषवत्-
 स्तकतीमनादेः शुद्धतज्जातीयमिलितस्य व्यक्त्या परस्परं मिलितत्वेन शुद्धाशुद्धविभागो न लक्ष्यते, तदापि समस्तत्यागः कायः ।
 चतुर्थभङ्गाश्रितं विधिविशेषमाह । ‘दुल्लहेत्यादि’ दुर्लभमन्यत्र दुष्प्रापद्रवं श्लथरूपं दृढादिकं द्रव्यं तस्मिंस्तु पुनः शुद्धे यद्यपरं विशो-
 धिकोटिदोषवत्तितमथ ग्लानाद्यर्थं अवश्यं दुर्लभत्वाद्य(द्यदर्थं) तत्तदा तावन्मात्रमेव यावन्मात्रं विशोधिकोटिदोषवद् दृढादिकं पतितं
 तत्प्रमाणमेव कलस्य सर्व्वस्यापि मिलितस्य मध्यान्यजन्ति उद्धरन्ति साधनः । कीदृशाः सन्तः ? इत्याह । अशठा निजशक्त्यनव-
 गृहनेन यतमानतयाऽमायाविनस्ततः शेषः किञ्चिच्छुद्धं किञ्चिद्विशोधिकोटिदोषवच्च भवति । परं तत् सर्व्वज्ञाज्ञाकरणात् कल्प्यं
 स्यात् । इह दुर्लभशब्दोपादानात् सुलभे द्रव्ये सति सर्व्वमपि त्यजन्तीति द्रव्यम् । तथाऽशठः सन् यदेवाचरति तदेव तस्य चा-
 रित्रनैर्मर्त्यहेतुतया कर्मवन्धाभावाय स्यात् । शठस्तु तदप्याचरन् चारित्रमालिन्योत्पादनेन कर्मणा श्लिष्यते इत्यावेदयतीति
 गाथार्थः ॥५६॥

संप्रतमुद्रमदोषनिगमनमुत्पादनादोषप्रस्तावनां चाह ।

भणिषा उग्गमदोषा, संपइ उत्पायणाए ते वोच्छं । जे णज्जकज्जसज्जो, करेज्ज पिण्डदुमवि ते य ॥५७॥

व्याख्या—भणिता भेदप्रभेदादिकथनेनादित आरभ्येतावता ग्रन्थेन प्रतिपादिता उद्रमदोषा आहारोत्पत्तिदूषणानि इति-
निगमनं । सम्प्रति साम्प्रतमधुनेत्यर्थः । ‘उत्पायणाए’ ति तत्र धात्र्यादिप्रकारैर्वक्ष्यमाणैर्यज्जया आहारोत्पदानमुत्पादना तस्या-
स्तस्यां वा विषये तान् दोषान् वक्ष्ये—अभिधास्ये । यान् दोषान् । अनार्यं जघन्यजनोचितं यत्कार्यं प्रयोजनमाहारादिलौक्येन तदु-
पार्जन्या(न)करणरूपमध्वोत्तमजनाचरणीयं धर्मलक्षणमेव कार्यं नाहारादिकं । तदुक्तं, “नाहारं चिन्तयेत् प्राज्ञो धर्ममेकं हि
चिन्तयेत्, आहारो हि मनुष्याणां जन्मना सह जायते” ॥१॥ इति तत्र सज्जः प्रगुणस्तदुत्पायनिरतः कुर्वीत विदधीत लौक्ययुक्तः
कश्चित् साध्वाभासः यदर्थमसौ तान् कुर्वते तदर्थयितुमाह । पिण्डार्थमपीति आहारनिमित्तमपि न केवलं दुर्लभवस्तुन उत्पादना-
दर्थयित्वपेरर्थोऽनेनार्यकार्यमेव व्यक्तीकृतं परमिह पिण्डेनैव प्रकृतमिति मुख्यतस्तदुत्पादानं । यद्वा अनार्यकार्यं क्रोधादियुतस्य
साधोर्धात्रीत्वादिकरणम् । अथ च क्षमाधान्वितत्वमेव धर्तेः प्रशस्यं कार्यं । तत्र सज्जः प्रगुणः, शेषं प्राभवत् तत्र क्रोधयुतो धात्रीत्वं
करोति । यथा केनापि साधुना कापि गृहे भिक्षार्यं गतेन लङ्घकादीन् दृष्ट्वा गृहस्थी याचिता एतान् मया देहीति तयोदरिको भवा-
नित्यादिवचनैर्निर्भर्त्सितो यतिः ततः कुपितश्चिन्तयति यथा इयं पापा तथा कार्या, यथा-मदायता स्यादिति । मानयुतस्त्वभ्युत्था-
नाद्यर्चया, मायायुतस्त्वेकस्या धात्र्याभ्यावनायान्यस्याः स्थापनाय बालस्य गृहे गत्वा कूटश्लोकपाठकरणादिना, लोभयुतस्त्वहार-
लोभादिना धात्रीत्वं करोतीति । ‘ते य’ ति ते दोषा पुनस्मी भवन्तीति गम्यते इति गाथार्थः ॥५७॥

अथ तानेव प्रस्थावितोत्पादनादोषाद् नामतः सङ्ख्यातश्च गाथाद्वयेनाह ।

धाइ दूइनिमित्ते, आजीववणीमगे तिगिच्छाय । कोहे माणे माया लोभे अ हवंति दस एए ॥५८॥

पुढेव पच्छा संथवविज्जा, मंते य जुन्नजोगे य । उत्पायणाए दोसा, सोलसमे मूलक्रमे य ॥५९॥

व्याख्या—धात्री बालपालिका स्त्री । इह च धात्रीति निर्देशेऽपि दोषशब्दसामान्याधिकरण्यात् सूचनाच्च धात्रीत्वकरणमिति दृश्यं । एवं यथासम्भवमन्यत्रापि । १ । तथा दूती परस्परमन्दिष्टार्थकधिका स्त्री, दूतीत्वकरणमित्यर्थः । २ । 'निमित्ते' चि निमित्त-करणमतीताद्यर्थसूचनं । ३ । तथा आजीवो जात्यादीनां गृहस्थारम्भसमानां कथनादिना आजीवनं । ४ । 'वणीमगे' चि वनीपकत्वकरणं । तत्र वनुते दायकाभिमतेषु श्रवणादिष्वात्मनो भक्तस्य दर्शनात् पिण्डं याचते उत्पादयतीत्यर्थः । वनयति वा पिण्डार्थमात्मानं दायिकाभिमतेषु श्रमणादिषु संभक्तं दर्शयतीति निरुक्तिवशाद्वनीपकः । यद्वा वनीं दायकाभिमतजनप्रशंसोपायतो लब्धार्थरूपां पाति पालयतीति वनीपः । स एव वनीपकः । तस्य भावस्त्वत्त्वं तस्य करणं त्रिधानं तत् । ५ । तथा चिकित्सनं चिकित्सा रोगप्रतीकारः चः समुच्चये । ६ । तथा कोपः क्रोधः । ७ । मानो गर्वः । ८ । माया वञ्चना । ९ । लोभो लुब्धता । १० । चः पूर्ववत् भवन्ति जायन्ते दृश्य प्रतीताः । एते अनन्तरोक्ता इति ॥५८॥

तथा पूर्व दानात् सूचनाद्विद्याप्रयोग इति । तत्र विद्या स्त्रीस्वरूपदेवताधिष्ठिता समाधना वा ओमित्याद्यक्षरपद्धतिस्तस्याः प्रयोगो व्यापारणं सः १२, एवं मन्त्र इति मन्त्रप्रयोगः किन्तु मन्त्रः पुरुषरूपदेवताऽधिष्ठितोऽसाधनो वा । चः समुच्चये । १३ । तथा चूर्णस्तिरोधानादिफलो नयनाञ्जनादियोग्यो द्रव्यक्षोदः । १४ । योगः आकाशगमनसौभाग्यादिफलो द्रव्यसमूहः । चः पूर्ववत् । १५ ।

एते किमित्याह उत्पादनाया दोषाः पिण्डोपाजर्जनस्य दूषणानि एते पञ्चदश । तथा पद्मभिरधिकं दशपरिमाणमस्येति षोडशं मूल-
कर्म चेति मिलिताः षोडश भवन्ति तत्र मूलमालोचनादीनां दशानां प्रायश्चित्तानां मध्ये दृष्टमेतत्प्राप्तिनिबन्धनं कर्मव्यापारो नाभ-
घातादिमूलानां वा वनस्पत्यवयवानां कर्मोपभ्यासार्थं छेदादिक्रिया मूलकर्म चः समुच्चये । १६ । एतेषां मध्याधेन कृतेन य आहारो
लभ्यते स तद्दोषयानिति द्वारागाथाद्वयार्थः ॥५९॥

अधुनाद्यं धात्रीद्वारं व्याख्यानयन्नाह—

बालस्स स्त्रीर मज्जण, मंडणक्रीलावणं कथाइत्तं । करिय कराविय वा जं, लहइ जइ धाइपिंडो सौ ॥६०॥

व्याख्या—बालस्य शिशोः सम्बन्धि किमित्याह । क्षीरं च स्तन्यं मज्जनं च स्नानं मण्डणं च भूषा क्रीडापनं च रमणं, अङ्क-
श्रोतसङ्गः । उपलक्षणत्वात् कट्यादिग्रहस्ते तथा तद्विषयं धात्रीत्वं क्षीरमज्जनमण्डनक्रीडापनां कथाश्रीत्वमिति । तत्र धारयति क्षीरपाना-
दिनाऽवष्टंभयति बालकमिति धात्री निपातनात् । धयन्ति दुग्धपानादिना पिबन्ति बालकस्त्वामिति वा धात्री बालपालिका स्त्री । सा
च रूढया क्षीरादिभेदाद् पञ्चविधाः, तस्या भावो धात्रीत्वम् । एताश्च क्षीरादिविषयाः पञ्चधात्र्यश्विरन्तनकाले बालपितृविभवाजु-
सारत आसन् । साम्प्रतं तु दुग्धमाजुभावान्नैतास्तादृश्यो दृश्यन्ते इति । तदेकैकं क्षीरादिधात्रीत्वं कर्मर्तायत्तं, 'करिय'ति कृत्वा स्वयं
विधाय । 'कराविय'ति कारयित्वा अन्यसकशाद्विधाप्य, वाञ्छद् एकां प्रच्याव्यान्यस्यास्तत्स्थाने व्यवस्थानरूपं वा क्षीरादिधात्रीत्वं
कृत्वेति समुच्चयार्थः । यं पिण्डं लभते—प्राप्नोति यतिः साधुः धात्रीत्वकरणाह्वन्धः पिण्डो मध्यपदलोपाद्धात्रीपिण्डः । सोऽनन्तरोक्त
उच्यते इति शेषः । तत्र यथा क्षीरधात्रीत्वं कारयति करोति वा स्वयं तथोच्यते । किल कश्चित्साधुर्भिक्षार्थं पूर्वपरिचितगृहे प्रविष्टो

रुदन्तं बालकं दृष्ट्वा तज्जननीं प्रत्याह, यथा मह्यं शीघ्रं भिक्षां प्रयच्छ तेऽसौ बालको रोदिति पश्चादेनं स्तनं धापय । अहो ते अति-
 प्रमादिता किं सुलभानि पुत्रभाण्डानि ? यद्वा पर्याप्तं मम भिक्षया तावदेनमेव चर्ष्य । भूयोऽपि बाऽहं भिक्षार्थमागमिष्यामि । तथा
 मतिमानऽरोगी दीर्घायुश्च स्तनं पायितो बालः स्यादिति क्षीरधानीत्वं कारयति । यद्वा वक्ति तिष्ठ त्वं निराकुलाऽहमेवास्मै कुतोऽप्या-
 नीय क्षीरं दास्यामीति वचनतः स्वयं धानीत्वं करोति । अत्र च प्रभूता दोषाः स्युर्यथाऽसौ बालकमाता भद्रकृतयाऽऽवर्जिताचिन्ता
 सत्याधाकर्ममादिपाकं कुर्यात्तथा बालकस्वजना अन्यो वा प्रातिवेश्यादिर्बालकमात्रादिना सह सम्बन्धं भावयेच्चाटुकरणदर्शनात् ।
 यदि च प्रान्ताऽसौ तदा प्रद्वेयं विदध्यात्तथा वेदनीयकर्मविपाकवशाद् बालस्य मान्धे जाते त्वया मरुपुत्रो भ्रानीकृतइत्यादि सा-
 धुना सह कलकलादिभवनान्त् प्रवचनमालिन्त्यं स्यात् । चाटुकारिण एते इति जनेऽश्लाघा स्यादेवं शोषास्वपि धानीष्वमी द्रष्टव्याः ।
 अधुनैकां प्रच्याव्यान्यस्याः स्थापनेन यथाऽसौ तत् करोति तथोच्यते । भिक्षाचर्यायां प्रविष्टेन साधुना महिलां सशोकां दृष्ट्वा किं-
 न्तवमद्याधृतिपरा दृश्यसे ? इत्यादि पृच्छयते, तया चोच्यते । धार्मिक यते ! दुःखं दुःखमहायस्यैव कथ्यते, साधुः प्राह को-दुःख-
 सहायो भण्यते, सा प्राह यः कथितो दुःखविषयं प्रतिकारं करोति । साधुनोक्तं मां मुक्तया कोऽन्यस्तथाभूतः, सा प्राह तर्हुद्दालितम-
 परयात्रया मम धानीत्वमिति । ततः साधुरुत्पन्नाभिमानी यावन्न त्वं तत्रैव स्थापिता तावन्नाहं त्वदीयां भिक्षां ग्रहीष्यामीत्यभिधाय
 च्यावयितुमिष्टाया धान्या अदृष्टत्वात् स्वरूपं जानाय तस्या एव पार्श्वे पृच्छति यथा सा किं तरुणी मध्यादिवयस्का वा, प्रतनुस्तनी
 रथूलस्तनी वा, शरीरेण वा मांसला कृशा वा दुग्गा गौरा वेत्यादि । ततो ज्ञाते तत्स्वरूपे यदि च्यावयितुमिष्टा धानी स्थविरा,
 कृशशरीरा, रथूलस्तनी कूर्पराकारस्तनी वा स्यात्तत्तत्स्वरूपधानीसमक्षं तदाश्रिते गृहे गतः संसृज्गृहस्वामिनः शृण्वतो बाले

दृष्टिं निवेशय वदन्ति यथा वृद्धा धान्यज्वलस्तन्या स्यातां धयन्बालोप्यबलः सम्पद्येनं, कुशा च धात्री स्तोकरस्तन्या स्यातां च धयन्बालोपि कुशो भवेत् । रथूलस्तन्यास्तनौ धयन्बालः कोमलाङ्गत्वात् कुचचम्पितवक्त्रप्राणः सन् चिपिटनासिकः स्यात् कूर्पराका-
स्तनौ च धयन्बालः स्तनाभिसुखसुखप्रसारणतो दीर्घीकृतमुखतया सूचीसदृशवदनः स्यात् कोमलाङ्गत्वादिति । अत्रार्थे स्फुटतश्चो-
कान् पठति । यथा 'निस्थामां स्थविरां धात्रीं सूच्यामयः कूर्पस्तनौ । चिपिटः रथूलवक्षोजां धयंस्तनवीं कुशो भवेत्' ॥१॥ इत्यादि ।
यद्वा व्यावयितुमिष्टाया वर्णमाश्रित्य तत्समक्षं स्वामिनः शृण्वतः स्फुटतश्चोक्रपठनेन दोषान् वक्ति यथा 'कुणा भ्रंशयते वर्णं, गौरी
तु बलवर्जिता । तस्मान्छस्या भवेत् धात्री बलवर्णैः प्रशंसिता' ॥१॥ इत्यादि । इह यश्चावयितुमिष्टाया वर्णः कुणादिरुक्तोऽस्ति
तेन तां दूषयति । यदि च स्थापयितुमिष्टापि व्यावयितुमिष्टसदृशवर्णा स्यात्तदा तां विशेषतः श्लाघ्यवर्णमिपरगुणसम्पर्कादिना वक्ति ।
व्यावयितुमिष्टां च निव्ववर्णामिति । तदिह व्यावयितुमिष्टा स्थविरादिवयस्त्वेन रथूलस्तनादित्वेन कुणादिवर्णत्वेन वा युक्ता
वर्तते इति न सम्पन् योगः । स्थापयितुमिष्टा च तरुणीत्वेन लक्षणयुक्तस्तनतया नातिकृष्णागौरवर्णतया च सम्पन्नैत्यतस्तद्विशुद्ध-
स्वामी साध्वमिप्रेतां धात्रीं पुनरप्यङ्गीकरोतीतरां मुञ्चतीति । अत्र चैवं विधानेऽमी दोषाः स्युः । यथा या क्षीरधात्रीत्वव्याविता सा
साधूपरि विद्वेषं कुर्यात् । प्रद्विष्टा च सती चौसेऽयमित्यादिक्रमनृतं ह्येभकं दद्यात् । यद्वा अनया धान्या सह तिष्ठतीति ब्रूयात् ।
वधादिकं वा तस्य कुर्यादधिकरणं चेत्यं महत्साधोः स्यात् तथा या स्थापिता सापीदृशं व्यतिकरं दृष्ट्वा ममापि धात्रीत्वविघ्नमित्यमसौ
करिष्यतीति विचिन्त्य विषादि तन्मरणाय दद्यात् । मा कदाचिद्यथा मया अभ्यर्थितेनेतरा व्याविता तथाऽन्ययाऽभ्यर्थितो मां
व्यावयिष्यतीत्येवं शेषास्त्रपि । उक्तं क्षीरधात्रीत्वमाश्रित्यकरणकारणादिस्वरूपम्, अथमज्जनधात्रीत्वमाश्रित्य तदुच्यते । यथा भिक्षार्थ

गृहं गतो यती रममाणं बालं दृष्ट्वा तज्जननीं प्रत्याह । तथा मह्यमसौ बालो लुठति धूल्या वा अवगुण्ठितशरीरस्त्रिष्टुल्यनः स्नापय-
 नमिति । जलं ग्राहयित्वा बालमातुः पार्श्वचित्तस्य मञ्जनविधापनं कारयति । यद्वा अहमेनं मञ्जयामीत्यभिधाय स्वयं जलं गृहीत्वा बाल-
 स्य मञ्जनविधानं करोति । तथाऽत्राप्यनी(भिम)तथात्र्याः स्थापनाय सुतज्जनन्याः पुरतो जल्पति । यथा भवदभिमता धात्री सर्वथा न
 मञ्जति । अतिबहुजलेन वा म ति तत्र सर्वथा अस्त्रपितो बालो दुर्बलदृष्टिरेव स्यादतिशयबहुम्बुक्षेपणेन स्नाप्यमानोऽसाववलनयनो
 रक्तशो जलभीरुश्च स्यात् । स हि बालत्वेऽसहितजलप्लावनतया श्वासनिरोधाद्वाक्कुलीभवत्स्वस्य यज्जलभयं समुत्पद्यते, तेन
 गुरुरपि जातो नद्यादिषु प्रविष्टः पूर्वभयाऽभ्यासेन जलाद् विभेदिति । भवदभिमता च धात्री प्रचुरजलेनैव स्नपयतीति न सम्यग् योगः ।
 अथ मण्डनयात्रीत्वं करणादिभेदत उच्यते । गृहे गतो बालज्जननीं प्रत्याह । खेलश्रुतिकारि रूपास्त्वितलककटककुण्डलादिभिश्चाभरणैरेनं
 मण्डयेति कारणम् । यद्वा अहमेनं मण्डयामीति ग्राहेति स्वयं करणं । च्यावयितुमिष्टायाः सत्यानि वा दूषणानि वदति । यथासौ
 भवत्स्थापितमण्डनधात्री बालस्य हस्ताभरणानि कटकदीनि कण्ठसत्कानि च नक्षत्रमालादीन्यपि पादयोः परिदधाति चरणसत्कानि
 च पुष्पादीनि कण्ठादाविति । इदं च श्रुत्वा बालज्जनकेन तामशोभनामिति विचिन्त्यापनीय च, पूर्वधात्र्येव क्रियते । क्रीडनधात्रीत्वं
 करणादिभेदतो यथा, शिक्षार्थं प्रविष्टः साधुबलिं रुदन्तं दृष्ट्वा तज्जननीं प्रत्याह यथैनं बालं क्रीडनककार्मुल्लापनकर्यैर्मन्मयहस्त्या-
 दिभिर्भा क्रीडां कारय । अहं वा एनं रमयामीत्येवं मातुः सकाशात् स्वयं वा क्रीडनककार्मुलीत्वं कारयति करोति वा । अभिप्रेतायाः स्था-
 पनार्थं तन्मातुःप्रतश्चययितुमिष्टधात्र्या दोषोद्घटनं च करोति यथा—कठिनध्वनयुतधात्र्या रमितो बालोऽपि कर्कशध्वनः स्यात् ।
 मृदुस्वरया च रमितो बालो मृदुस्वरोऽप्यक्वस्वरो वा स्यात् इति स्वमतया दोषान् घटयति । एतदोषान्यतरस्मिंश्च भवद्वात्री वर्त्तते ।

अङ्गधात्रीत्वकरणादिकं यथा, भिक्षार्थं गृहे गतो बालं भूमौ रुदन्तं दृष्ट्वा अङ्गे गृहाणैनमहं वा गृह्णामि इति तज्जननीं जल्पतीत्यङ्गधा-
त्रीत्वं कारयति करोति वा । ज्यावयितुमिष्टधात्र्या दोषोद्घट्टनं च कुरुते । यथा स्थूलशरीरया धात्र्या कट्यां बालको गृह्यमाणोऽन्योऽन्यं
विस्तीर्णान्तरपादः स्यात् । वक्रीभूतकट्या निर्मासत्वेन शुष्कशरीरया धात्र्या कट्यां भ्रियमाणः कटेन तिष्ठति । निर्मासकठिनहस्ता-
भ्यां च धात्र्या गृह्यमाणो भयवान् भवति । भवदभिम्रेता चैतेषामन्यतरस्मिन् वर्तते । हह कटीधरणादिकमभ्यसकठिनहस्ताभ्यां च
धात्रीत्वं ज्ञेयं । हह सर्वास्वपि ज्यावयितुमिष्टासु धात्रीपृङ्गावितदोषाणां मध्याद् घटमानोऽघटमानश्च दोषः स्यात् । परमसौ स्वमतिवि-
कल्पितत्वात् दृष्टाभिसन्धित्वात् सर्वज्ञानिषिद्धत्वाच्चासत्य एव ज्ञेय इति गाथार्थः ॥६०॥

उक्तं धात्रीद्वारमथ दूतीद्वारमाह ।

कहियमिहो संदेशं, पयडं छन्नं च सपरगामेसु । जं लहइ लिंगजीवी, स दूइपिंडो अपणहा(हु)फलो ॥६१॥

व्याख्या—कथयित्वा निवेद्य मिथो मात्रादिसम्बन्धनं पुत्र्यादेशगतः पुत्रादिसत्कं च मात्रादेशित्येवं परस्परगुभयोरपीत्यर्थः । कं क-
थयित्वेत्याह 'संदेशं'ति सन्देशकं अभीप्सितार्थाभिधायकनिवेदितवचनकथनरूपं प्रतीतं । किं विशिष्टं तमित्याह । प्रकटमन्येषामगुप्तं
सर्वजनविदितमित्यर्थः । तथा छन्नं बाह्यजनालक्षिततया गुप्तं बाह्यजनश्च लोकलोकोत्तरभेदाद् द्विधा । तत्र लोकः पार्श्ववर्ती पृथग्जनः ।
लोकोत्तरः सङ्घाटीयसाधुः । तत्र कदाचिदुभयोरपि प्रच्छन्नः । कदाचित्सङ्घाटीयसाधोरेव गुप्तो ज्ञेयो यस्याश्च सन्देशको नीयते तस्याश्चछ-
न्नो न भवत्येव । तदित्थं छन्नो द्विधा भवति । एतत्स्वरूपं च गाथार्थादुपरि वक्ष्यामः । वा विकल्पे क्व कथयित्वेत्याह स्वपराग्रामयोः
स्वग्रामे परग्रामे च । तत्र स्वग्रामः स्वनिवासग्रामस्तद्विपरीतः परग्रामः । कोऽर्थः ? स्वनिवासग्रामस्यैव सत्कंऽन्यस्मिन् पाटकादौ परग्रामे

वा सन्देहकं नीरवेति । ततः किमित्याह यं पिण्डमाहारादिलक्षणं लभते प्राप्नोति क इत्याह लिङ्गं रजं हरणादि साधुवेषरूपं चिह्नं तेन
 जीवति निर्वहतीत्येवंशीलस्स तथा इत्थं निर्वर्हिं प्रवर्त्तयन् लिङ्गमात्रोपजीवक एव भवतीति विशेषणं स इत्थम्भूतो दूतीत्वकरणोपायेन
 लब्धः पिण्डो मध्यपदलोपे दूतीपिण्ड इत्युच्यते । स च किंविशिष्ट इत्याह अनर्थाः प्रभूता ऐहिकामुष्मिका अपायाः फलं कार्यं यस्या-
 सौजन्यफलोजनेकदोषव्रातहेतुरित्यर्थः । अयमत्र भावार्थः किल कश्चिद् व्रती भिक्षावस्त्राद्यर्थं व्रजन् विशेषस्तच्छाभार्थं तस्यापि ग्रामस्य
 सत्कं पाटकांतरे ग्रामान्तरे वा जनन्यादेः सत्कं पुत्र्यादेरग्रतस्तद्वचनं नीत्वा कथयति । यथा सा तव माता स तव पिता च त्वयाऽद्या-
 न्नागन्तव्यमित्यादि त्वत्संमुखं वक्तीत्येवं स्वपक्षपरपक्षयोः शृण्वतो निर्देशकं कथनात् प्रकटः सन्देहः । तथा कश्चिद् व्रती द्रुहिन्ना
 मात्रादिकं प्रति स्वग्रामे परग्रामे वा सन्देहकनयनाभ्यर्थितस्ततस्तत्सन्देहकमवधार्य तज्जनन्यादिपार्श्वे गतः सन् द्वितीयसङ्घाटकी-
 यसाधोः द्रुहितुः सत्कमवलभकमसौ तन्मातुर्ददाति इत्यध्यवसायोत्पत्त्यर्थमित्थं तज्जननी संमुखं ब्रूते । यथा अतिमुग्धा सा तव द्रुहिता,
 यैवमस्मान्प्रतिवदति यथेदं प्रयोजनं मदीयागमनादिकं मम मात्रे त्वया निवेद्यमिति । सापि दक्षा तदभिप्रायं ज्ञात्वा तत्सङ्घाटकीय-
 साधुप्रत्यायनाय प्रतिभणति । यथा वारियिष्याम्यहं तां तथाभिमुखं पुनरेवं जल्पन्तीमित्येवं सङ्घाटकीयसाधोरसौ गोपयितुमिष्टो
 न लोकस्वेति लोकोत्तरप्रच्छन्नसन्देहक इति । तथा कस्याश्चित् पिता व्रती समभवन् माता तु तस्यापि ग्रामस्य सत्केजन्यस्मिन्
 पाटकादौ ग्रामान्तरे वा गृहस्थ्यभूततस्तत्र भिक्षाद्यर्थं व्रजन्तं निजपितरं साधुं दृष्ट्वा मातुः सन्देहकं ददाति यथा हे तात मज्जन-
 न्यास्त्वमेवं कथयेर्यथा तत्कार्यं तव प्रतीतं यथा त्वं जानासि तथैव सम्पन्नं यथा वा जानासि तथा वा तत्त्वया विधेयमित्येवमसौ
 स धुसङ्घाटकस्य शेषलोकानां चार्थान्वगमादुभयच्छन्नमन्देहक इति । इह च सर्वत्र दोषा गृहस्थ्यापारणादिना जीवोपमर्दियो

हेयाः । प्रकटसन्देहकं चाश्रित्य विशेषतो दीषा आख्यानकेनोच्यते । तच्चेदं

एगंमि गामे उज्जुओ नाम कोडुंविओ, तस्स य देवई नाम दुहिया । सा य-तग्गामवासिणा एगेण कोडुंवियेण परिणीया ।
तीये कालंतरे एगे पुत्तो दुहिया य जाया । सा धूया पच्चासन्नगोउलगामवासिणा एगेण कोडुंविियपुत्तेण परिणीया । एत्थन्तरे
उज्जुयभज्जा पंचत्तमुवगया । तओ उज्जुओ संसारभयभीओ धम्मवीसाणं येराणं सगासे पव्वहओ । विहरमाणो तत्थेव गामे निय-
दुहियाए देवईए वसहीए सपरिवारनियगुरुसहिओ ठिओ । तम्मि पत्थावे ताणं दीणहवि गामाणं परोप्परं वेरं आसि सेज्जायरि-
निवासिगामेण एयस्सुवरि च्छन्ना धाडी सज्जिया । सो य उज्जुयसाहं गोउलगामे भिक्खवु चलिओ । देवईए दुहियानेहेण भणिओ ।
जहा जणय तुमं गोउलगामे वच्चिहिसि । तत्थ मे दुहियाए णियदोहितिचाए कहेज्जुसु, जहा तुह जणणीए कहावीयं, जम्हा अम्ह
गामो तुज्झ गामस्सुवरि पहाए उज्जुआए धाडीए आगामिस्सह ति । तुमं घरवक्खरं ठवेज्जुसु ति । तेण तहेव कयं । तीए नियम-
त्तुणो, तेण य गामस्स कहियं । गामो सन्नद्धवद्धकवओ, जुज्झसज्जो जाओ । इयरो य पभाए आगओ । महाजुज्झं जायं । तत्थ
देवईए भत्ता पुत्तो य धाडीए सहागया । जामाओउ गोउलगामेण सह हुत्तो । तिविचिवि जुज्झे मया । धाडी वलिया । देवई
जामाइयाणं मरणं नाढं रोइढं पयड्डा । तीसे सयासे अणुणयवहणत्थं लोगा आगया भणंति य जह गोउलगामो धाडीं एंती न
जाणन्तो तो असन्नद्धो न जुज्झंतो, तेण तुह जामाहणो न मरता । ता केण पावेण सो जाणाविओ, तं सोऊणं सीसे पिउणो उवरिं
कोवो जाओ । जहा जह मए अयाणंतीए तस्स सयासाउ दुहियाए कहावियं तो किं साहुवेसविडवण साहियंति चितिय रोयं-
तीए भणियं । जहा मे जामाहपुत्तमारण जणएणं सिद्धं लोणेण सो साह खिसिओ उड्डाहो य जाउ ति गाथार्थः ॥६१॥

उक्तं दूतिद्वारं, अथ निमित्तद्वारमाह—

जो पिंडाहनिमित्तं, कहइ निमित्तं तिकालविसयं पि । लाभालाभसुहासुह—जीविअमरणाइ सो पावो॥६२॥

व्याख्या—यः कश्चिद् ब्रवी पण्डादिनिमित्तमाहाराद्यर्थमादिशब्दादुपध्यादिपरिग्रहः । भक्तवत्त्वादिलिप्तस्येत्यर्थः । कथयति गृहिणां निवेदयति व्यापारयतीति यावत् । निमित्तं ज्ञानविशेषरूपं त्रिकालविषयमपि अतीतादिकालत्रयगोचरमपि । न त्वेककाल-विषयमेवेत्यपर्यर्थः । यथा हे श्राद्धा ! अतीतदिने तवैतज्जातं इदं भविता, साम्प्रतं चेदं भवते वर्तते इत्यादीति । किं विषयं पुनस्तदित्याह 'लाभे'त्यादि तत्र लाभोऽभिलषितावासिस्तद्विपरीतोऽलाभः । आह्लादरूपं सुखं, तदभावोऽसुखं दुःखमित्यर्थः । जीवितं प्राणधारणं, मरणं प्राणत्यागरूपं, अमीषां द्वन्द्वे लाभानीति मरणान्ता(न्तान्या)दिर्यस्य तत्तथा । लाभोदिविषयमित्यर्थः । आदिग्रहणाच्चिन्तात्कामाष्टिभेदबन्धुसमागमसुभिश्चदुर्भिक्षादिग्रहः । यश्चेदं कथयति सोऽन्नन्तरोक्तः साधुः किमित्याह पापः पापोपदेशकत्वात् पापीयान् । तदित्थं लाभोदिव्यक्तकालत्रयगोचरनिमित्तव्यापारणाह्वयः पण्डो निमित्तपिण्ड इत्युच्यते, दृष्टश्चायं यतस्त्रिविधेऽप्येतस्मिन् कथ्यमाने आत्मोभयपरविषया वधादयोऽन्तर्याः सम्पद्यन्ते । तत्रात्मविषये साधुर्वधादिकं प्राप्नोति । उभयविषये साधुर्वधादिकं प्राप्नोति जीवोपमर्दश्च जायते । परविषये जीवोपमर्द एवेति । वार्तमानिके, च सद्य इहलोकेऽपि प्रत्यपाया जायमाना दृश्यन्ते । तत्राह्वयानकं यथा—

एतांसि सन्निवेशे आसि पुरा नामभोइओ एगो । सोहगाइगुणजुया भज्जा से सुंदरी होत्था ॥१॥ देसंतरंसिय गओ रत्ना-एसेण अन्नया सो उ । भज्जं मोतुं गामे तत्थ य नेमिचित्तिओ निउणो ॥२॥ एगो साह पत्तो भिक्खवट्ठा सो गओ तीए नेहे । तं दह्ढणं

पिण्ड-
विष्टु-
अद्रक्षीया
श्रुतिः

॥५९॥

पुट्टो निमित्तमिह जाणसे किं पि ॥३॥ तेणुत्तं सुदुत्तरं जाणामि तीए जंपियं तत्तो । कहहि मम किंचि समणग जं ते रोयइ तयं पुच्छ ॥४॥ तत्तो निमित्तकहणेण सुंदरी तेण हियहिअया । पकया विडलासणपाणाइ दिअं तो तीए हिट्ठाए ॥५॥ देसन्तराड वलिओ अह अन्नया बहु अकालता(जाया) । जाव स चणुपत्तो, नियगाम अदूरदेसंमि ॥६॥ तो तेण भोइएणं, निययग्गामस्स नियडपत्तेण । भज्जाणुरत्तएणं निययमणे चितियं च जहा ॥७॥ एगागी पच्छवो गत्तणं चेट्टियं नियवरस्स । किं सुंदरी सुसीला उय निस्सीला व जोएमि ॥८॥ एत्थावसरे पुट्टो महदइओ एहही कया इहइं । तेणुत्तं अज्जेव य बारे गामस्स आयाओ ॥९॥ साहु सयासाड तओ, तीए य तयागम मुणेऊण । संमज्जाणोवलेवणचंदणमालाह गिहिकिअं ॥१०॥ काऊणं सर्व्वच्चिय हरिसवसुल्लसियबहलपुलयाए । नियपरिजणो य सव्वो तदभिमुहं पेसिओ पत्तो ॥११॥ तं पत्तं दइणं पुट्टो सो तेण परियणो मज्झ । कओ नायं तुब्भेहिं आगमणं परियणो भणइ ॥१२॥ पट्टविया किल अमहे सुंदरीए ण पायमम्हेहि । एत्थंत्तरंमि तो कोउणेण तीए य सो पुट्टो ॥१३॥ पुव्वा-णुस्यमत्थं सद्धिं जं भोइएण संजायं । ता जाव इमं पकइह तो पत्तो भोइउ नेहे ॥१४॥ दिट्टो सो उवविट्टो, तीए समिवे सो वि उवविट्टो । कयनियजणोवहारो 'सा पुट्टा जह कइं नायं ॥१५॥ मम आगमणं तुमए, तीए वुत्तं अणेण मम मुणिणा । पच्चयपुव्वं कहियं' भइ को पच्चओ कहसु ॥१६॥ तीए वुत्तं निमुणसु, तुमए सह, जं मए पुरा विहियं । जं पि य हसियाईयं, सुमिणो वि य जो मए दिट्टो ॥१७॥ तं सव्वमणेण ममं कहियं जो गुज्झदेसतिलओ वि । सो वि य एयं सोडं, ईसावसविप्फुरियकोवो ॥१८॥ जहा एयाए ताव वडवाए पुच्छिओ गन्धं । जह जाणिही निमित्तेण, गुज्झतिलड चिईयाए ॥१९॥ तो नाओ तेषं चिय होही, तो हं न किंचि एयस्स । उववायं पकारिस्सं, अह नो जाणिही इयं गन्धं ॥२०॥ तो तिलओ विहु नाओ अकज्जापरणओ न नाणेण ।

तो एयं मारिस्सं निम्भंतं भणइ तो एसो ॥२१॥ रोसेण फुरफुरितो भो भो पव्वइयग ! मह इमीए । वडवाए जं गळ्भं चिठ्ठइ तं कहसु नाऊणं ॥२१॥ तेण भणियं किस्सेरो पंचहिं पुंडेहि संजुओ अरिथ । पच्चयहेउं तीए पोइं फालावियं तेण ॥२२॥ दिइं तारिस उच्चिय जारसिओ अक्खिओ सो किस्सेरो । तं ददुं तस्स तओ कोवोवसमो समणुजाओ ॥२३॥ भणिओ साहू तेणं जइ एयं सव्वयं जइ न हुन्तं । तो तुह उदरं एयं फालावितो अहं नियमा ॥२४॥ तम्हा जार्हण(णीय)मेयं इहपरलोए अणत्थकरणत्थमं । नो कहवि अनुवायं जिणेहि काउं(?)हिएसीणं ॥१॥ ननु साधोर्वधादिकं न किञ्चिज्जातमिति तस्य करणे को दोषः ? उच्यते वडवादिधातादयो दोषा अत्रापि जाता एव । तथा ये च पञ्चपुण्ड्रकिशोरकादिपरिज्ञानेन परस्य प्रत्ययमुत्पाद्य स्वस्य मारणादिकरणं पारदारिकादिदूषण-
मुत्तारयित्वान्ति ते क्रियन्तो भविष्यन्ति, विरला एवैते स्युः । एवमतीतादिनिमित्तेऽपि भावनीयमिति गाथार्थः ॥६२॥

उक्तं निमित्तद्वारमथाजीवनाद्वारमाह ।

जच्चाइधणाण पुरो, तग्गुणमप्पं पि कहिय जं लहइ । सो जार्इकुलगणकम्म—सिप्पआजीवणापिंडो ॥

व्याख्या—जात्यादीन्येव धनं स्वोत्कर्षादिहेतुतया वित्तं येषां ब्राह्मणादीनां ते जात्यादिधनास्तथा च विप्रदेर्जातिरेव ब्राह्मण-
त्वादिका धनं तथा ह्यसौ सर्वजनोत्कृष्टमात्मनं प्रख्यापयति, निर्वहति च । आरक्षकादीनां कुलमेव धनं तेन तेषां निर्वर्हादिभावात् ।
मह्यदीनां बाहुश्लिष्टद्व्यादिक्रियैव धनं । कृषीवल्लादीनां हलवाहनादिना कृष्यादिकर्मैव, चित्रकरादीनां चित्रकरणादिशिल्पमेव
धनमिति तेषां जात्यादिधनानां दातृणां ब्राह्मणानां पुरतोऽग्रतः 'तग्गुणं'ति तेषां जात्यादिधनानां सम्बन्धी गुणो जात्यादिधन्मो
यस्यात्मनः स तद्गुणस्त्वं दातृसमानजात्यादिधर्मकमित्यर्थः । आत्मानमपि न केवलं परमित्यपेक्ष्यर्थः । कथयित्वा तत्सत्कहवनादि-

क्रियाविज्ञातृत्वस्वचनव्यजेन स्फुटवचनेन वा प्रकाशयेत्यर्थः । यं पिण्डमशनादिरूपं लभते स्वजात्यादिपक्षपातरञ्जितेभ्यो ब्राह्मणा-
दिभ्यः सकाशात् प्राप्नोति साधुः, सोऽनन्तरोक्तः पिण्डः । किमित्याह जातिश्च कुलं च गणश्च कर्म च शिल्पं च तानि यथा एतानि
वक्ष्यमाणार्थानि तेषामजीवना सा तथा, तथा लब्धः पिण्डो जातिकुलगणकर्मशिल्पाजीवनापिण्डः । जात्याजीवनापिण्डः, कुला-
जीवनापिण्ड इत्यादिनामाभिधेयाऽसौ भवतीत्यर्थः । कथं पुनरसौ तदुपमात्मानं प्रकाशयतीत्युच्यते । यथा कश्चित्साधुर्भिक्षामटन्
भिक्षार्थं ब्राह्मणगृहे प्रविशति । ततस्तत्सुतं होमादिक्रियाः सम्यगकुर्वाणं दृष्ट्वा तत्पित्रभिमुखं जल्पति, यथाऽवितथवितथहवनादि-
क्रियाकरणाद् ज्ञायते, यथैष विज्ञातवेदादिशास्त्ररहितस्य द्विजस्य सुत इति, वेदादिशास्त्रज्ञपार्थश्रितो वासाविति तत्पितुः कथयति
यद्वा निजसुतं क्रियां कुर्वाणं साधुमवलोकयन्तं दृष्ट्वा द्विजः पृच्छति यथा साधो ! त्वया किं हवनादिक्रिया सम्यगसम्यग् वा विज्ञा-
यते वेनेत्यं निरीक्षते ततः साधुर्ब्रूते, यथा समिन्मन्त्राहुतिस्थानयागकालघोषादीनाश्रित्य सम्यगसम्यग् वा क्रिया स्यात् । तत्र समिधः
पिप्पलानामार्द्रप्रतिशाखादित्यण्डस्यरूपा यत्र यथावत् प्रयुज्यन्ते, एवं मन्त्रा ओमित्याद्यक्षरच्छन्दरूपा, आहुतिरग्नौ घृतादेः प्रक्षेपाख्या,
स्थानमुत्कृटादिरूपं, यागोऽश्वमेधादिकः, कालः प्रभातादिः, घोषो ध्वनिरूपो, यत्र यथावत् प्रयुज्यते सा सम्यक् क्रियेति । यत्र च
समिधदयो न्यूनतया अधिकतया विपर्ययेण वा प्रयुज्यन्ते, न यथावत् सा त्रिविधा असम्यक् क्रियेति । तदित्यमाहारादिलिप्सया
व्यजेन तत्समानजातिकस्यात्मनः प्रकाशनं विधीयते । तत्र च स ब्राह्मणस्तच्छ्रुत्या गार्हस्थ्ये ब्राह्मणोऽयमित्यव्यवस्य भद्रकः सन्
स्वजातिपक्षपाताद्यदाहारादि दापयति तदाजीवनादोपवत्स्यादथ पातस्तदाऽस्माकमयमुपहासं करोतीत्यादि विचिन्त्य गृहनिस्सारणादि
कुर्यात् । यदि ब्राह्मणः (णोऽ) सन् कुतोऽपि किञ्चिद् ब्राह्मणक्रियादिकं ज्ञात्वेत्यं ब्राह्मणत्वं प्रकटयति तदा अपरोऽपि भावतो मृषावादः

स्यादिति । यदा पृष्टोऽपृष्टो ब्राह्मणोऽहमित्यारमानं जातिमन्तं साक्षादेव कथयति । तदा स्फुटवचनेनैव तदुणारमनः प्रकाशनाज्जा-
 त्युपजीवनं भवति । तत्रापि मायामुपावादादयो दोषा वाच्याः । एवं क्षत्रियादिजातिरप्युपजीवनं ज्ञेयम् । कुलोपजीवनं यथा उग्रकुलेषु
 भिक्षार्थं प्रविष्टः साधुरुग्रपुत्रं हृदिप्रभृतीनि समारचयंतं दृष्ट्वा तरिपतरमाह, यथा हज्यादीनामवितथाऽकरणाद् ज्ञायते यथा सुशिक्षित-
 प्रक्रियस्योग्रपुत्रोऽयमित्यादि एवं भोगादिकुलेष्वपीति । गणोपजीवनं यथा मल्लादिचूहे भिक्षार्थं प्रविष्टः साधुस्तान् शुद्धादिक्रियानिरतान्
 व्यवलोक्य कथयति । यथा मल्लानां शुद्धप्रस्तावे वासुदेवादिप्रतिमाप्रणमनखड्गबाहुयोधनादिव्यवस्थाभाषणं तथा कखाड(अक्षवाट)के
 प्रविष्टस्यैकस्य मल्लस्य निजभूम्याक्रमणेन प्रतिद्वन्द्विमल्लघाताय पार्श्वे गमनं ग्रीवावन्धादि च स्यात्, धरणिपातलुप्तकशुद्धादिप्रकटनं
 च भवतीति । ततो मल्ल एवासौ गार्हस्थ्य आसीदिति स्वगणपक्षपातादाहारादि दापयन्तीत्यादिपूर्ववत् । कर्मजीवनं यथा कृषी-
 बलस्य गृहे भिक्षार्थं प्रविष्टः कृषीबलस्य पुरतः साधुर्भणति यथा यदि प्रभूतं द्रव्यं कृषिकारापकाद्रणिगादेः कृषीबलो लभते तदा
 हलादीनि शुभानि करोति । अथ स्तोके तदा अन्यथापीति । कृषिकारापकोऽपि यदि प्रभूतद्रव्यवान् स्यात् तदा तानि शुभानि कार-
 यति । अथ स्तोकरद्रव्यवान् तदा अन्यथापीति । तच्छ्रुत्वा गार्हस्थ्ये कृष्यादिकर्म निपुणोऽसावासीदित्यादि पूर्ववत् । शिल्पजीवनं
 यथा शिल्पिनो गृहे प्रविष्टः शिल्पिनः शिलावर्तकादेः पुरतो जल्पति यथा यदि प्रभूतं द्रव्यं शिल्पी लभते तदा शुभानि देवकु-
 लादीनि कारयति । अथ स्तोके तदा इतरथा । एवं कारापकेऽपि वाच्यमिति । ततः शिल्पिकोऽसौ पूर्वमासीदिति संभाव्य स्वशिल्पि-
 त्वपक्षपातात्तस्यासावज्ञानादि दापयतीति । एवं च यदुपजीवनेन यः पिण्डो लभ्यते स तेन व्यपदेश्यो ज्ञेय इति गार्थार्थः ॥६३॥

अधुना जात्यादीन्यनन्तरगाथोत्तरार्द्धोपात्तानि व्याख्यातुमाह ।

माइभवा विष्पाइ व जाइ उग्गाइ पिउभवं च कुलं । मल्लाइ गणो किरिमाइ कम्म चित्ताइ सिपं तु ॥६४॥
व्याख्या—मातृभवा जननीसमुत्थेत्यर्थः । यद्वा विपादिका ब्राह्मणश्चित्रियवैश्यप्रभृतिका, वा विकल्पे जातिर्लोकप्रतीता हेयेति शेषः । तथोग्रादि उग्रभोगक्षत्रेश्वाकादिकं । तत्रोग्रभोगावादिदेवेनारक्षकत्वेन गुरुत्वेन च व्यवस्थापितौ वंशविशेषौ, क्षत्रियाः पतीता, इश्वाकवो नाभेयवंशजा इति । यद्वा पितृभवं जनकसमुत्थमित्यर्थो, वा विकल्पे कुलं हेयमिति शेषः । तथा मल्लादिर्मल्लसारस्वत-
लक्षणो बाहुल्यज्ञयोद्धप्रभृतिसमुदायो गण उच्यते इति शेषः । मल्लगणसारस्वतगणस्वरूपं तु लोकरूढितो हेयं । तथा 'किरिमाइ' ति मकारस्य लाक्षणिक्त्वात् कुर्यादिकर्षणवाणिज्यप्रभृति 'कम्म' सि कर्म विज्ञेयम् । तथा चित्रादि आलेख्यलेपादिकं तूर्णनसीव-
नादिकं वा शिल्पं शिल्पशब्दवाच्यं स्यात् तु शब्दश्च कर्मशिल्पयोर्लक्षणान्तरद्योतको यथा अनाचार्योपदिष्टं कर्म आचार्योपदिष्टं शिल्पमित्यनयोर्भेद इति गाथार्थः ॥६४॥

उक्तमाजीवनाद्वारमथ वनीपकद्वारं व्याख्यातुमाह ।

पिंडट्टा स्समणातिहि—माहणाकिविणसुणगाइभत्ताणं । अप्पाणं तब्भतं दंसइ जो सो वणिमो ति ॥६५॥

व्याख्या—पिण्डार्थमुपलक्षणत्वात् भोजनवस्त्रादिनिमित्तं भक्तादिलिप्स्येत्यर्थः । आत्मानं तद्भक्तं दर्शयतीति योगः । केषा-
मित्याह श्रमणातिशिराक्षणकृपणशुनकादिभक्तानाम् । इह च निर्ग्रन्थशाक्यतापसगैरिकाजीवभेदात् पञ्चधा श्रमणाः स्युः । तत्र-
निर्ग्रन्था यतयः, शाक्या वन्दकाः, तापसा वनवासिपाखण्डिनः, गैरिकाः परिव्राजकाः, आजीवा गोशालमत्ताजुमारिण इति । तथा
अतिथयोऽध्वलिचप्राधूर्णकादयः, ब्राह्मणा विप्राः । उपलक्षणत्वादन्येऽपि च दुर्मनोऽबान्धवातंकवज्जुगिताः कृपणप्राया द्रष्टव्याः ।

तदुन्मनस इष्टविद्योगादिविधुराः । अचान्धवाः स्वजनान्दिरहिताः । आतङ्कवन्त आक्रमिकज्वराद्युपेताः । जुङ्गिताङ्गाः कीर्तितहस्त-
पादाद्यवयवा इति । शुनकाः श्वान आर्दिषेपां ते शुनकादयः आर्दिशब्दात् काकशुक्यक्षप्रतिमादिग्रहः । ततः श्रमणाश्चातिथयश्चे-
त्यादि द्वन्द्वस्तेषां भक्ता बहुमानपरा ये गृहस्थास्तेषां पुरतः आत्मानं स्वं, किमित्याह (ग्रं० २५००) तद्भक्तं तेषु श्रमणादिषु विष-
येषु भक्तं बहुमानवन्तं दर्शयति प्रकाशयति यः साध्वाभासः स 'वणीमो'ति प्राकृतत्वाद्दनीपक इत्युच्यते । कथं पुनरारम्भा तद्भक्तो
दृश्यते ? उच्यते श्रमणादिप्रशंसाकरणत इति । यथा कश्चित् साधुः भिक्षार्थं गृहे प्रविष्टो निर्ग्रन्थानाश्रित्य वक्ति यथा भो श्रावक-
तिलक ! तवैते गुरवः सातिशयश्रुतोपेताः शुद्धक्रियानुष्ठानपालनपरा अत्यन्तं मोक्षाभिलाषिण इति । तथा शाक्योपासकगृहं प्रविष्टः
शाक्यपांस्तत्र भुञ्जानान् दृष्ट्वा तद्भक्तानां पुरतस्तत्प्रशंसां कुरुते, यथा अहो शाक्याश्चित्रलिखिता इव निश्चला भुञ्जते । युक्तमित्थं
भोक्तुं । तथा दयालवो दानशीलाश्चेते । तथा रासभवदत्यन्तं मैथुनप्रसक्तेषु द्विजेष्वप्यशनादि दत्तं न निष्फलं भवति किं पुनः शा-
क्यमुनिविविचि । एवं शेषानपि तापसादीनाश्रित्य तत्प्रशंसाकरणेन वनीपकत्वं ज्ञेयम् । अतिथिभक्तेषु (क्तानां) पुरतोऽतिथिदानं प्रशस्यं
वदति यथा प्रायेण लोक उपकारकेषु प्रत्युपकाराय यतते, सर्व्वदा परिचिचे वा, तन्निश्चया आश्रिते वा नतु मार्गपरिश्रान्तातिथि-
रूपप्राधूर्णिकेज्वतरस्तेषामशनादि दत्तं महते पुण्याय, तस्यैव च दानं प्रशस्यमुच्यते इति । ब्राह्मणभक्तानामश्रतस्तत्प्रशंसाद्वारेण तद्दान-
माहान्त्यं ख्यापयति । जातिमात्रोपजीवेष्वापि द्विजेषु दत्तं भक्तादि बहुलं स्यात् । किं पुनर्यजनादिपदकर्मनिरतेषु धर्मकथादिना
जननिस्सारकेषु तद्वत् हि प्रभूतकालवेद्यस्वर्गादिसुखफलकृदिति । कृपणभक्तानां पुरतस्तद्दानोपवृंहणं कुरुते । यथा अयं लोकः
पूजितपूजकस्ततो य एवं पञ्चदन्धदीनहीनाङ्घ्रिभ्योऽशनादि दद्यात् स एव दानपताकां जगति गृह्णातीति तत्प्रशंसां कुरुते । यथा किल

पिण्ड-
विशुद्धे-
क्षेत्रक्षीया
श्रुतिः

॥६२॥

वलीवर्दीनीनां जगत्यकष्टलभ्यस्तावत्तुणाद्याहारः, ये च च्छित् छिदित्येवं शब्दपूर्वकं लघुडादिहताः श्वानः सर्वदैव वर्तन्ते, न तेषां सुखलभ्योऽज्ञानाद्याहारोऽतः कष्टं सहते, तथैते यत्र कैलासे गौरीमहेश्वरी किल त्रैलोक्यप्रधानी निवसतस्तत्स्थाननिवासिनः परं तस्मादायाता शुभकदेवविशेषा एते श्वाकृत्या महां वरन्ति तथा अज्ञानादिदानेन पूजकानामीप्सितकारिणः, तददायकानामनीप्सितकारिणश्च स्युरतः पूज्या एते हति । एवं काकशुकादिषु शुभाशुभादिनिवेदनपठनादिकं बहु तं प्रशंसति । यक्षादिभक्तेषु (क्तानां) पुरतः साधो ! कीदृशोऽयं किं गुणो वा यक्षादिरिति पृष्टोऽपृष्टो वा तत्प्रशंसादिकं कुरुत हति । तदित्थं वनीपकत्वकरणेन कुपणभावदर्शनेनोत्पादितः पिण्डो वनीपकपिण्ड इत्युच्यते । बहुदोषदुष्टथायं यतोऽत्र धार्मिकेऽधार्मिके वा पात्रे दानं दत्तं निष्फलं न भवतीत्येवमप्युक्तेऽपान्नदानप्रवर्तनां समाश्रित्य मिथ्यात्वस्थिरीकरणदोषः स्यात् । यदा तु कुपात्रे शाक्यादिके प्रशंसारूपं वनीपकत्वं कुरुते तदा विशेषतो दोषास्तस्य रघुस्तथाहि शाक्यधर्म एव शुभ इति विपरीतबोधस्य लोके दाढर्यापादनात्मित्वं स्थिरीकृतं स्यात् । तथा यदि शाक्यसत्कोषाराका भद्रकाः स्युस्तदा स्वगुरुवर्णनाराज्जितास्सन्त आधाकर्मर्थाद्याहारं दद्युर्मुहादि सत्कपर्यालोचनं च विदधु-रिति संयमविराधना । यद्वा शाक्यप्रशंसाभावितान्तःकरणस्तथाविद्याहारलुब्धश्च स एव च कदाचिच्छाक्यत्वं प्रतिपद्येत । तथा मृषा-वादश्च तत्प्रशंसया कृतः स्यात् । तथाहि हस्तमुख्यादिचलनाच्चित्रलिखिता इव भुज्यते इत्यलीकं । सचित्तजलपानादिना तु दयालव इति व्यभिचारि । तदर्थपाकनिष्पन्नाहारस्याभ्यवहारेण तु प्राणातिपाताजुमतितोऽभयप्रदानाभावादानरुचित्वमसत्यमिति । अथ प्रान्ताः स्युस्तदाऽन्यजनमन्योभिर्न दीनादिभ्य आहारादिदत्तमित्याहाराधर्थं श्वान इव दीनारयं दर्शयन्तीति स्वोपासकप्रतः शाक्या जहपे-शुरिति प्रवचनविराधना तथा प्रत्यनीका अरमाकमेते वर्तन्तेऽतोऽस्मदुपासकगृहेषु मैते भूयोऽप्याणच्छन्तिवति विचिन्त्य विपादि

दापयेयुरिति साधोरात्मविराधना स्यात् । एवं ब्राह्मणादिव्यपि प्रशंसायां मिथ्यात्वस्थिरीकरणसुधावादादयश्च दोषाः स्युरिति गाथार्थः ॥

उक्तं वनीपकद्वारमथ चिकित्साद्वारमाह ।

भैसज्जवेज्जसूयण—सुवसा।मणवमणमाह।किरियं वा । आहारकारणेण वि दुविह, तिगिच्छं कुणइ मूढो ॥६६॥

न्याख्या—सूक्ष्मवाद्रभेदाद् द्विविधा चिकित्सा स्यात्तत्राप्याद्या द्विविधा शां वक्तुमाह ‘भैसज्जवेज्जसूयणं’ ति तत्र भैषज्यं त्रिफलाद्यौषधविशेषो, वैद्यो भिषक् तयोः सूचना उल्लिङ्गना अन्नभिज्ञस्य रोगिण एतद्द्वयावबोधनेत्यर्थस्तां करोतीति योगः । यथा कश्चिद् रोगात्तो गृही भिक्षाद्यर्थं गृहे प्रविष्टं साधुं दृष्ट्वा भगवन् ! एतस्य मदीयव्याधेर्जानीये कम्पे प्रतिकारम् ? इति पृच्छति स माह भो श्रावक ! यादृक् तवेदं गंडादिकं वेदनाहेतुरस्ति तादृशं ममाप्यासीत्तच्चाप्सुकेनौषधिना मम नष्टवेदनमभूदिति ततोऽस्य (स्यान्न-भिज्ञस्य) सतो भैषज्यकरणाभिप्रायोत्पादनाद् भैषज्यसूचनं कृतं । यद्वा रोगिणा चिकित्सां पृष्टो वक्ति किमहं वैद्यो येन रोगप्रतीकारं जाने ? इति । एवं च वदता रोगिणोऽन्नभिज्ञस्य सतो वैद्यं पृच्छामीति परिणतिविधानाद् वैद्यसूचनं कृतमिति । इयं च द्विरूपापि सूक्ष्मचिकित्सेत्येको भेदोऽथ वादरचिकित्सामाह । ‘उवसामणवमणमाह।किरियं व’ति तत्र शर्करादिभक्षणोनीदीर्णपित्तादेरुपशम उपशमनं, पटील्यादिकटुर्कौषधसंयोगनिप्पन्नक्वाथपानादिनोर्ध्वमुद्रिरणं वमनं आदिग्रहणात् क्वाथकरणस्वेदनविरेचनसिरोवेधक्षारान्नि-कम्पमदिक्रियाग्रहः । भोऽलाक्षणिकस्त्वत् उपशमनं च वमनं च ते आदिर्यस्याः सा चासौ क्रिया चोपशमनवमनादिक्रिया तां, वा विकल्पे, इत्येवं द्विविधचिकित्सां करोतीति योगः । उपलक्षणत्वादन्त्येन वा कारयति । किमर्थमेतां करोतीत्याह आहारस्य तुच्छाश-मात्ररूपस्य कारणेनापि तन्निमित्तमपि न केवलमुपकरणादिकारणेनेत्यपेक्षार्थो द्विविधचिकित्सां सूक्ष्मवाद्रभेदाद् द्विप्रकारप्रतीकारं

करोति स्रचाद्वारेण साक्षाद्वा विधत्ते मूढः संयमनिरपेक्षत्वान्मूढधीरिति । तथाहि चिकित्साकाले चिकित्सां कुर्वतो यतेः कन्दमूला-
दिजीववधेन काश्चकथनादिपापव्यापारकरणादसंयमः स्यात् । तथा नीरुक् कुतो गृहस्थस्वसायोगोलकवत् प्रशुणीकृतदुर्वलान्धव्या-
प्रवर्जनीवधातं कुर्यात् । यथास्यद्व्यामान्धयेनाहारग्रहणशक्तेरभावात् दुर्बलः सन् व्याघ्रः केनापि वैधेनान्ध्यापनयनेनाहारग्रहणशक्तेर्ज-
ननाद्गलीकृतो बहूनां सत्त्वानामुपघाते वर्तन्ते एवं गृही नीरोगः कुतस्सञ्जिति संयमविराधनोक्ता । तथा यदि दैवदुर्योगात् साधुवि-
हितक्रियानन्तरं रोगिणो व्याधेरधिक्वं जायते तदा कुपितस्वतिपन्नादिर्वाह्यादावाकृष्य राजकुलादौ साधुं नयेदित्यात्मविराधना ।
एवं सति एते आहारादिबुद्ध्या एवंविधानर्थपरंपरां कुर्वन्तीति जनापवादः स्यादिति प्रवचनविराधनेति । तत् चिकित्साकरणेनो-
त्पादितः पिण्डश्चिकित्सापिण्ड इत्युच्यते इति गाथार्थः ॥६६॥

उक्तं चिकित्साद्वारमथक्रोधपिण्डद्वारं व्याख्यातुमाह ।

विज्जातवत्पभावं निवाइद्वयं बलं च से नाडं । दट्द्वण च कोहफलं, दिति भयाकोहपिंडो सो ॥६७॥

व्याख्या—विद्या च ओंकाराद्यक्षरवृन्दरूपा प्रतीता उपलक्षणत्वान्मन्त्रयोगादिग्रहः । तपश्च मासक्षणणादि तयोः प्रभावः
उच्चाटनादिमाहात्म्यं विद्यातपःप्रभावस्तं । तथा नृपादिपूजां राजामात्यप्रभृतिसन्माननीयतां राजादिबहुभक्तवन्मित्रार्थः । बलं सहस्र-
योध्यादिशरीरसामर्थ्यं । वा विकल्पे से तस्य साधोः सम्बन्धिनं ज्ञात्वा अवबुध्य तथा दृष्ट्वा साक्षादवलोक्य वा विकल्पे किं तदि-
त्याह क्रोधस्य रोपस्य साधुसक्तस्य फलं ज्ञापदानेन कस्यचिन्माराणानर्थकरणरूपं कार्यं, यं पिण्डं गृहिणः साधवे इति शेषः ।
ददति यच्छन्ति कस्मात्कारणादित्याह भयाज्जासाधया किलायं यतिर्भिक्षयाऽदचया कोपं गतो विद्यामन्त्रयोगादिभिरुच्चाटनादि,

तपसस्तु श्रापदानादिना राजवाछभ्यात्तु नगरादेर्निस्स्राणदण्डादिना, शरीरसामर्थ्यान्मुष्टिप्रहारदानादिना सामनर्थं प्रापयिष्यतीति ।
 अत्र च सर्व्वत्र कोप एव पिण्डोत्पादने मुख्यं कारणं द्रष्टव्यं कोपपिण्डस्य प्रस्तुतत्वाद् विद्यातपःप्रभृतीनि तु तत्सहकारिकारणान्ये-
 वेति न विद्यापिण्डादिभिः सहास्य लक्षणसांकर्यमाशङ्कनीयमिति । स किमित्याह । क्रोधादुत्पादितः पिण्डः क्रोधपिण्डः, स उक्त-
 रूपो विवक्ष्यः । इह चोदाहरणं स्वरकारो लाघवाय 'कोहे वेवरखवगो' इत्यग्रेतनगाथाञ्चोनाग्रे वक्ष्यति । वयं तु स्वस्थानत्वादत्रैव
 द्रुमस्तच्चेदं, क्रोधे क्षपकज्ञातं यथा—

इह आसि भरह्यासे नयरं नामेण हथकप्पंति । तत्थ य एगो विप्पो अ होसि सद्धम्मकम्मरओ ॥१॥ तस्स य नेहे जायं
 अहन्नया मयगभत्तकरणं ति । तत्थ य भिक्खवमडन्तो विजिट्ठवओ महाखवओ ॥२॥ मासस्स य पारणए संपत्तो तग्निहे तओ
 तेण । दिज्जन्ते दट्ठणं वयपुत्ते भूमिदेवाणं ॥३॥ तेणावि जाहया तो पडिसिद्धो वंभणेहिं तो कुविओ । अन्नहिं दाहित्थेवं, भणमाणी
 निग्गओ स सुणी ॥४॥ अह अन्नं माणुस्सं पंचम्मि दिणे चेव दिव्वजोएण । पंचत्तमुवगयं तस्स मासिए सो पुणो पत्तो ॥५॥
 पुणरवि तहेव तेणं दिज्जन्ते वंभणण वयपुत्तो । दट्ठणं तेणाविय, विमग्गिया तेहि पडिसिद्धो ॥६॥ कुविओ नीसरिओ सो तहेव
 वयणं मुहेण पभणन्तो । अन्नंमि दिज्जह चि य जावन्नमाणुसमतीयं ॥७॥ तस्स वि मासियभत्ते, समानओ कहवि दिव्वजोएण ।
 पुणरवि तहेव तेहि पडिसिद्धो निग्गओ कुविओ ॥८॥ दिज्जह अन्नंमि अन्नं (य तं) मुहेण वयणं भणन्तओ स सुणी । तं सोउं
 थेरंण एगेण दुवारवाल्लेण ॥९॥ चिन्तियम्मिमेण सुणिणा, जहड्जहिं दाहिहत्तिवयणेण । पुरओवि दोन्निवारा साव (सो अ) दिव्वो चि
 तस्स फलं ॥१०॥ दोमणुयमरणस्सुवं दिट्ठं संपयं तइयवारं । एसो दिव्वो निसि(सर)ड, ता मा सव्वाणि वि मरंतु ॥११॥ निहवहणी

गतुं कहेह तेणावि मरणभीएण । हकारिय खामिता पउरा दिवा यं वयपुत्ता ॥१२॥ एवं जो हह लब्धह स कोहपिंडो बुद्ध
जिणेहि । परहरियव्वो एसो, हियमिच्छंतेहि सयकालं ॥१३॥ इति गाथार्थः ॥६७॥

उक्तं क्रोधपिण्डद्वारं, अथ मानपिण्डद्वारमाह ।

लाङ्घिपसंस(सउ)त्तिइउ परेण उच्छाहिओ अवमओ वा । गिहिणोभिमाणकारी, जं मग्गइ माणपिंडो सो ॥

व्याख्या—लब्धिप्रशंसाभ्यां लाभश्लाघाभ्यां आत्मनो लब्धिमत्त्वं प्रशंसां वान्यतः श्रुत्वेत्यर्थः । ‘उत्तिइउ’ति, उत्तानः गर्वितो
अहङ्कारवानिति यावत् । यद्वा अयं लब्धिमवानिति केनापि कश्चित्श्लाघितत्वां लब्धिविषयां प्रशंसामात्मनः श्रुत्वा, ‘उत्तिइ उ’ति अह-
मेव शोभन इति तया गर्वितः सन्निति व्याख्येयं । यद्वा परेणान्येन साध्यादिना उत्साहितस्त्वमेवास्य कार्यस्य करणे समर्थ इत्या-
दिवचनेन प्रेरितः । यद्वा अवमतोऽपमानितस्त्वया न किञ्चित् सिद्ध्यतीत्यादिवचनेन परेणैव तिरस्कृतो, वा विकल्पे । तथा गृहिणो
गृहस्थस्याभिमानमहमनेन साधुना याचितस्त्वतोऽस्मै स्वकीयकलत्रादिकमदित्सुं तिरस्कृत्यापि मया दातव्यमस्येत्येवंरूपमहंकारं करो-
तीति जनयतीत्येवं शीलोऽभिमानकारी यतिरिति शेषः । पुरुषाधम एवासौ योऽभ्यर्थितः प्रयोजनं न साधयितुं समर्थ इत्यादिवचने-
नोत्तेजनकर्त्ता इत्यर्थः । यं पिण्डं सेवतिक्कादिरूपं. मार्गयति भवेययति याचत इत्यर्थः, स मानादुत्पादितः पिण्डो मानपिण्डः स्यात् ।
अत्राप्युदाहरणं ‘माणो सेवइयुद्धओ नायं’ति वक्ष्यमाणगाथावयवेन वक्ष्यति । तदपि स्वस्थानत्वाद्भवेन्नमस्त्वच्चेदम्, माने सेवतिक्का-
शुल्लभज्ञात यथा ।

गिरिफुल्लिय नाम नयरं आसि । तत्थय इंददत्तो नाम इन्धो, तस्स य पियंणुमइया नाम भारिया । तत्थ य सुसाहुजणपरि-

यरिया के वि धरिणो समोमदा । इ उ य तथ एगंमि पत्थावे सेवइयाऊंसवो उवट्ठिओ । तथ पभाए चेव तरुणसमणाणं परोप्परं
 केलीए उल्लावा पवत्ता । तथ एगेण खुड्डएण भणियं । जहा भो समणा अज्ज भोयणवेलाए धरे धरे सेवइयाउ लब्धिमहिंति किन्तु
 पभाए चेव जो ताउ अमहं सन्वेसिं जहिच्छाए भोयणकरणजोगाउ आपोइ सो नाम लद्धिमंतो । तउ एगेण खुड्डएण वुत्तं जहाउहं
 आपोमि । इयरंहिं भणियं आपोहिसि परं न धयगुलसहियाउ ताहिं न अमहं कज्जं । खुड्डएण भणियं । जारिसियाउ हच्छह तारि-
 मियाउ जइ न आपोमि ता, नियतामं पि न वहेमिचिति गरुयं नंदिभायणं गहिउं निगओ इंददत्तहन्भस्स चिहं पविट्ठो दिट्ठो
 य पउराउ सेवइयाउ रद्धाउ । धयगुलाणि पउणीकयाणि चिहंति । बहुपयारं पियंगुमइया सयासाउ जाइयाउ । तीए वाढं पडिसिद्धो ।
 तेण संजायाहंकारेण वुत्तमवस्सं मए एयाउ गिण्हियव्वाउ । तीए भणियं जइ तुमं किं पि लहिसि ता, मम नासउडियाए सुत्ति-
 अस्सु ति । तएणं नेहाउ निगंतूण कोइ पुट्ठो जहा कस्स सन्तियं हमं गिहं ? तेण भणियं, इंददत्तहन्भस्स । खुड्डेण भणियं इण्हिं सो
 कइय ? तेण वुत्तं परिसाए, तथ गंतूण परिसाजणा पुट्ठा । जहा को एत्थ इंददत्तो इन्भो ? तेहिं भणियं, तेण किं कज्जं ? खुड्डएण
 वुत्तं तं किंचि जाइस्सामि, सो य तेसिं भइणिवइओ हवइ ति तेहिं वुत्तं अमहे जायसु सो किंचिणो न किंचि दाहिसी । इंददत्तेण
 मम उहावणा भविस्सइ ति चितिय पुरओ ठाउं खुड्डगो वुत्तो जहा-अहं इंददत्तो इमे केलीए एवं जंपंति, जं तुमं मग्गसि तं दा-
 हामि । खुट्टएण वस्स वभिचारकवणत्थं वुत्तं । जहा एएसि छण्हं पुरिसाहमाणं समो महिलियासुमणिसो(माणसो)हवसि ता न
 मग्गोमि, अहं न एसो ता इमीते महालियाए परिसाए मज्जे किंपि तुमं मग्गोमि, तेहिं भणियं के छपुुरिसाहमा ? । सो भणइ
 निगुणह । सडंगुलि १ वणुडावे २ किंकरे ३ तथण्हायए ४ । गिद्धावरिद्धिय ५ हइनए, य ६ पुरिसाहमा छओ ॥१॥ तथ सडं-

शुलि चि जहा एगो गामो आसि तत्थ य भज्जाहंदाणुवत्ती एगो कोहुंविद्यपुत्तो, तस्स य मणोरमा नाम पिया । अन्नया य सीय-
काले भत्तारस्स पभाए वेव छुहा जाया । तेण सा पछंफे ठिया भणिया, जहा पिए हण्हि चेव अईव सुए, रंधेहि, तीए बुत्तं जह
एवं, ता अवणेहि चुल्लीए छारं आणसु इंधणं, देहि अहहणं, कोट्टाउ कट्टिय सोहिय थालीए खिन्नसु तंदुले मुग्गे
य जाव रंधिऊण कहिआसु जेणाहमुट्टिऊण परिवेसेमि तेण पिया जं आणवेह चि भणिऊण तहेव कयं । जाव तीए परिविट्ठं । एवं
पहदिणं चुल्लीय(ए) छारं संवरंतरस्स सडाउ अंगुलीउ पभाए लोया पेच्छंति तेहिं हेरिऊण नाओ सडंगुलित्ति विस्सुए(ओ)य ? तह वगु
डावेत्ति जहा एगंमि ग्रामे भज्जामुहजोयओ, भज्जापेमपरवसो एगो कुलपुत्तओ होत्था । अन्नया भज्जाए सो भणिओ । जहां पहदिणं
तलायाउ पाणियं आपोहि, सो य पिया जह आहसह चि भणिय दिवसे मा लोगा पेच्छिस्संति चि राईए पच्छिउमपहरे पइ-
दिणं जलं आपोह चि । तत्थ तस्स गमणागमणं करेतस्स तलायतडरक्खेसु पसुत्ता वगा रुड(ह)त्ति भएण उट्टुत्ति । गामिएहिं
चित्तियं को राईपच्छिमपहरे तलाए वगे उट्टुवेह चि हेराविओ नाओ वगुट्टावेत्ति विस्सुओ २ । तहा किंकरे चि जहा किल
एगंमि गामे एगो कुलपुत्तगो नियमहिलाए अक्कंतां गाढाणुरागरत्तो होत्था । सो य पहदिणं पभाए उट्टिऊण आएसं मग्गह ।
जहा दहए ! आहससु किं करोमि भणह तलायाउ उदयं आपोहि पिया जं आहसह चि भणिऊण तहेव करेह । पुणो वि भणह
किं करोमि । सा भणह तंदुले छडसु एवं जाव मे भोयणं देहि, उज्जसु उच्छिड्ड सोहेहि भायणाणि ठाणे नेऊण ताणि सुयसु तहा
ममं पाए पक्खालिय घएण फीणसुत्ति, जणेण नाओ किंकरो चि विस्सुओ ३ । तहा तत्थण्हायए चि जहा एगो भज्जायत्तो आसि
घाणियपुत्तो तेणन्नया नियमज्जा भणिया । जहा पिए अहं ण्हाउमिच्छामि तीए भणियं जह एवं ता आमलए वट्टिऊण गहसु, ण्हा-

णपोत्तियं परिहसु, नियसरीरं चोष्वहसु घडयं नेण्हसु, तलाए ण्हाइउं जहिच्छं देवच्चणं कुणसु घडयं च जलस्स भरिउं आगच्छसु
 चि । तेण पिययमा जं आइसइ चि भणिऊण तहेव कयं, एवं निच्चंपि । जणेण नाओ तत्थणहायउत्ति विस्सुओ ५ । तहा निद्धव्व-
 रिद्धिचि । जहा एगो तरुणपुरिसो भज्जावणनिदेसक.रो होत्था अन्नया तब्भज्जा रसोइए उवविट्ठा । तेण भोयणं जाइया । तीए
 भणियं थालं गहिऊण मम समीवे आगच्छसु सो पिययमा जं आइसइ चि भणिऊण तहेव आगओ । तीए परिविड्डं भणिओ य जहा
 भोयणट्ठाणे ट्ठाउं भुज्जसु । गओ य तओ तेण लुक्खमिणं ति काउं घयं जाइयं । तीए रंथंतीए तह डिियाए चेव भणियं । मम
 ममीवे थालं गहिऊण आगच्छसु तेण सो निद्धोविव उक्कुट्ठओ रिल्लति चि निद्धव्वरिद्धिचि विस्सुओ ५ । तहा हइनओत्ति,
 जहा एगस्स कुलपुत्तयस्स नियमज्जाए समं विसयसुहमणुहवंतस्स दारो जाओ । सो य खट्ठलियाए चेव ट्ठिओ मुत्तपुरीसं
 वोत्तिरइ । तउ मुत्तपुरीसेण बालओ खट्ठलियाबालपोत्तयाइं च खरडियाइं दट्ठण भज्जाए भण्णइ इमस्स बालस्स पुरीसं धोविऊण
 फेड्हि । तेण पिययमा जं आणावेइ चि भणिऊण तहेव कयं । एवं निच्चंपि जणेण नाओ हइनउ चि विस्सुओ ६ । ए एते
 छपुुरिसाहमा कहियत्ति । तउ तेहिं एककालं सअट्ठइहासं हसन्तेहिं भणियं, एयस्स छपिपदोसा संति । ता मा एयं महिलि-
 याम्भुणिसं(माणसं)जायसु । इंददत्तेण खुट्ठगो भणिओ जहा जायसु जं ते रुच्चइ । न एएसिं सारिच्छोहं । खुट्ठगेण भणियं जइ एवं,
 ता वयणुलजुत्ताउ पत्तभरणपमाणाउ सेवइयाउ इण्हहिं देहि सो य देमिति भणन्तो खुट्ठगं(गहिय) गहाभिमुहं चलिओ । जाव
 तिहहुवारे आगओ एत्थंवरं खुट्ठएण जं भज्जाए सह जंपियं आसि तं सव्वं कहियं । तेण भणियं जइ एवं ता तुमं एत्थेव गिह-
 दुहारे चिट्ठसु । हक्कारिओ आगच्छसु पविट्ठो इंददत्तो पुट्ठा सा जहा रद्धाउ सेवइयाउ वयणुलाणि पउणीकयाणि ? तीए भणियं

आमं तैण तीसे वंचणत्थं गुलं पलोइऊण भणियं । जहा धीवो एसो गुलो अबो वि मालाउ उचारिहि जेणं दिए भुञ्जावेमि । सा आरुढा माले, तैणावणीया निस्सेणी हकारिओ खुड्डणो, सेवइयाण पचं भरिउमाढत्तं, जाव नेहिणी मालमज्झाउ गुलं गहाय उत्तरिउं लग्गा, ता निस्सेणी नत्थि ति विस्सिया चिड्डइ । ताव तं चेव चेह्यं सेवइयाउ धयगुलजुत्ताउ लहतं यासइ । अहो अहं अभिभूआ चेह्येण ति अभिमाणा झरियहियया मा देहि २ इच्चाइ कोलाहलं काउं लग्गा । खुड्डण तीसे सम्भुहं द्विएण मए तुह नासियाए श्रुत्तियं ति कहणत्थं अंगुलियाए य नासियाउडं पसारिय दंसियं । पत्तयं भरेऊण गओ चेह्यओ । ते सन्वे साहूणी भुंजावियत्ति । एवं यो लभ्यते स मानपिण्डो दोषाश्चान्न वनितोदः प्रदोषात्मवधादयः प्रवचनोपधातादयश्च ज्ञेया इति नाथार्थः ॥६८॥

उक्तं मानपिण्डद्वारं अथ गाथापूर्वाद्धैन मायापिण्डद्वारमाह ।

मायाए विविहस्सवं रूवं आहारकारणे कुणइ ।

व्याख्या—मायाया परवञ्चनात्मिकया बुद्ध्या मन्त्रयोगाद्युपायकुशलस्सन् रूपपरावर्तनेन विविधरूपं काणत्वकुञ्जत्वदोषित्वा-
धनेकस्वभावमन्यान्याकारमिति यावत् । तत्र काणत्वमेकस्याऽऽश्रणो निमील्य सङ्कोचनेन, कुञ्जत्वं तु शरीरनमनात्, दोषित्वं त्वङ्गुली-
नां दुन्दुलीकरणादाकुञ्चनादि वा ज्ञेयमितिरूपं निजशरीरसंस्थानं आहारकारणे मोदकादिनिमित्तं करोति विदधाति यः साधुस्त्वस्यैवं
लब्धपिण्डो मायापिण्डः स्यादाषाढभूतियतेरिव यद्वक्ष्यति 'मायाए साढभूइ'ति । तद्वद्भातं च स्वस्थानत्वाद्भैव ब्रूमस्त्वचेदं यथा-
इहेव जंहुदीवे दीवे दाहिणड्डभरहे धणधन्नसमावले मगहाजणवए पमुइयजणसंकुलं अइव रमणिज्जं रायणिहं नाम नयरं होत्था ।
तत्थ य पडिक्कस्समयंगकुंभनिब्भेयणकेसरी पणयसामंतमणिकिरीडमसणियचलणो सीहरहो णाम राया । तत्थय विस्सकम्मो नाम

नङो, तस्स य जयसुंदरीतिहुयणसुंदरी नामाउ दुवे दुहियाउ । अन्नाया य नामाणुगामं विहरमाणसमणगणपरियरिया धम्मरुङ्णी नाम
क्षरिणो तत्थेव नाणादुमसंकिन्ने परमरमाणज्जे गुणधिले चेहए समोसदा, अच्छइ य तेसिं आसाढभूई नाम सीसो वेसभासाहअणेण-
विच्चाणकुसलो, सो य भिक्खवज्जेण वसहीउ नीहरिओ । संपत्तो भिक्खुदं विस्सकम्मणो गिहं । तत्थय पहाणो एगो मोयगो लद्धो ।
दुवारं निग्गएण तेण चित्तिं जहा एसो आयरियाण भविस्सइ तो अप्पणट्ठा रुवपरावत्तं काउं अन्नं मग्गोमिं चिं काणप्परुवं काउं
पुणो पविट्ठो, पुणो मोयगो लद्धो चित्तिं मेस उवज्जायाणं भविस्सइ चिं अप्पणट्ठा अन्नं मग्गोमिं चिं कुज्जप्परुवं काउं पुणो पविट्ठो
पुण उ मोयगो लद्धो चित्तिं मेस संघाडाहल्लसाहुस्स कारणवसेण अज्जं वसहीए चेव ठियस्स भविस्सइ चिं । तद्दोसियरुवं काउं
पविट्ठो, तहेव मोयगो अप्पणट्ठं लद्धो । इजय लोयणट्ठिएण विस्सकम्मणो सो रुवपरावत्तं कुणं तो दिट्ठो । तउ असरिसत्तविच्चाण-
संतुट्ठेण अणेण चित्तिं जहा सोहणो एस अम्हाणं मज्झ नङो होइ । परं केण उवाएण वेत्तव्वो चिं चित्तं तेण लद्धो उवाओ जहा
दुहियाहिं खुहिय धेत्तव्वो चिं हकारवेज्जण लद्धुगपत्तभरणेण पडिलामिओ भणिओ य तुब्भेहिं पइदिणं भत्तपाणगहणेण अम्हं
अणुग्गहो विहेयव्वो चिं । तट्ठाणाउ गओ सो नियवसहिं । तउ नट्ठेण रुवपरावत्ताइयं ज्ञाणाविज्जण भज्जा भणिया । जहा एसो तए
मोयगाहदाणेण तहा उवयरियव्वो दुहियाउ य खोभणखं भणियव्वाउ जहा अम्ह वसे हवइत्ति । तउ दिणे दिणे विउलं दाणं
तत्थ सो लहेइ । विस्सकम्मणो भज्जाए रुवपरावत्तकहणुव्वं ताउ दुहियाउ भणियाउ । जहा दाणसेणेहहासाहणा तुब्भेहिं तहा
कायव्वं, जहा एस तुम्हाणं वसे वइइ । ताहिं तहेव कयं । तउ स विलासविप्पोक्खियाईहिं सवियात्तेट्ठाहिं नागदम्पीहिं सुयगमिव
वस्स-माणसं ताहिं तहा आगरिसियं जहा सो उल्लियमज्जाओ अणुरायवमओ ताहिं समं परिरंभणपरिहासाइयं काउमाढत्तो । तउ

अत्रदिणे तेहि एतं भणिओ जहा तुङ्गानुरत्ताउ अम्हे परिणियं भुंजसु चि । इत्थंतेर उह्वं तस्स चारित्तावरणिञ्जं गलिओ गुरु-
वएसो पणट्ठो विवेगी, दूरीहओ कुलाभिसाणी चि । भणियं एवं हवउ । परं लिमं गुरुणं समप्पेमि । गओ गुरुसगासं । पणमिऊण
कहिओ निययाभिप्याओ । गुरुहिं भणियं वच्छ । तुम्हारिसाणं उभयकुलविसुद्धाणं विवेगारयणायरणं अवगाहियसयलसुत्तरथाणं
नहु एरिसं उभयलोगगरहणिञ्जं समायरितं जुत्तं । तहा हि-उत्तमकुलसंभूओ उत्तमगुरुदिविखओ तुमं वच्छ । । उत्तमपगर्हय तुमं
कह सहसा ववसिओ एयं ॥१॥ अविय दीहरसीलं, परिवालिरुण विसएसु वच्छ मा रमसु । को गोपर्यामि बुद्ध इदहिं तरिरुण
बाहाहिं ॥२॥ इत्थाह, तेण भणियं भयवं । एवमेयं किंतु-विदुसीकयं मे हिययं ताहिं उत्तद्धरिणनयणाहिं । तउ गुरुहिं तन्निबंथं
नाउ भणियं जहा-जिणसाह्वेइयाणं भत्तिपरो सम्मसन्निव्वलो य हवेज्जासि चि । तउ रओहरणमुहपोत्तियं अगए मोत्तुं पाए नमिउं
पुज्जाणं कहं पिट्ठी दिज्जइ चि पच्छिममुहहिं पाएहिं वसहीए निगंतूण गओ विस्सकम्मभवणं, परिणीयाउ ताउ, विस्सकम्ममुणा
भणियाउ जहा जेण एयावत्थंगएणावि गुरुणो सुमरिया सो उत्तमपगर्ह एसो ता मज्जपाणाह असुइपरिहारेण तुब्भेहि अच्चेयव्वं ।
अवहा विरज्जिहिं । सो य आसाढाहभूहं बाहत्तरीकलाकुसलो अप्पेगेहिं विजाणेहिं सव्वेसिं नट्ठाणं मज्झे पहाणो नट्ठो जाओ ।
पभूयद्विणवत्थाभरणाइयाह लहेइ । अन्नया प अज्ज निम्महिलं नाडयं नच्चियव्वं ति आहट्ठा नट्ठा राहणा, तउ इत्थियाउ सव्वाउ
गिहे मोत्तुं नट्ठा सव्वे आसाढभूयपमुहा राउलं गया । आसाढभूहभज्जाहि अज्ज विरहोत्ति मज्जं पीयं मत्ताउ विगयवत्थाउ माले
पडियाउ चिद्धंति । इउ य राउले परराहणो दूओ आगओ चि राहणो विक्खेवो जाओ । अणवसरो चि नट्ठा झडत्ति नियत्ता ।
सट्ठाणेषु आगया । आसाढाभूह य जाव नियमाले चडिओ, ताव दिट्ठाउ ताउ विक्खेयाउ वीमच्छाउ गडयडंतीउ लुडुवंकुवंतलक-

लावाड य सरियदुगंधाड वमियमयगंधायद्वियभिणिभिणितमच्छियछन्नसरीरदुपेच्छा विडंविद्यदुविवित्तचरणवाहाड । तड गरयः
 संवेगमुवगओ चितितं पवत्तो । जहा अहो मे मूढया ! अहो मे निविवेवया ! अहो मे दुविलसियं ! जं एयारिसाणं असुहंभूयाणं
 नरगहंऊणं कए तारिसं सुहंभूयं निव्वाणसुहजणयं चारिचहयमुल्लियं, अमयभूओ सुयधम्मो पणासिओ । सयलसोक्खावप्पो मुक्को
 गुरुकुलवातो । अविय 'निव्वर्णाणोदिसुखभदे नरभवे जेनेन्द्रधम्मोनिविते, लब्धे खलपमचारकामजसुखं नो सेवितुं युज्यते । वैडुर्यादिं
 मद्दोपलौघनिचिते प्राप्ते च रत्नाकरे, लातुं ह्रस्वमदीप्सिकाचयकलं किं सांप्रतं साम्प्रतम् ॥१॥ इत्यादि । परं अज्जवि अणुकुला मे
 भवियव्वया । अज्जवि न किंपि नटुं जड नट्टोवि सुहजोवि णिअत्तिऊण पुणरवि परवलं जिणह । ता इण्हि चेव गुरुणं सगासे गंतुण
 चारिसं सेवेमिचि चितिय नीहरिओ मालाड । दिट्ठो विसक्कमुणा इंगियागारेहिं लक्खिओ । जहा विरत्तो एसो तड आसंकियचित्तेण
 तव्वासभवणे गणण गयवत्थाड ताड दट्ठण उट्ठविऊण निभच्छियाड धूयाड निल्लक्खणाड किमेवं दुग्धेहि विलसियं । निहा-
 णभूओ तुब्भाणं भत्ता विरत्तो गच्छह त्ति । ता जह नियत्तावेडं सक्ह ता नियत्तावेह । अह न सक्ह ता पजीवणं मग्गह त्ति । तड
 ताड ससंभंताड परिहियनियवसणाड गच्छंतस्स तस्स पाएसु लग्गाड । सामिय ! एगं अवराहं खमिऊण नियत्तह मा अग्गहे अणु-
 रत्ताड भत्ताड अणाहाड चयसु । जड दोसपरे वि जणे साहुणो खंतिपरा हवंति त्ति इच्छाह भणिउमाहत्ताड । तेण भणियं मा किंपि
 भणह विरत्तो हं । न हंमं पाणक्खए वि इण्हि हवह त्ति । जड जह सरिससहहदलं विंझागिरिं उल्लिऊण करिक्कलहो । अप्पत्तज्जु-
 न्नायासं पि क्कहावि पाप्परिगिहं पत्तो ॥१॥ ता किं तत्थेव रहं सो बंधह, सुमारिऊण विंझं च । चलिओ किं विणियत्तह बहुयाहि वि,
 परत्थणाहि तहा ॥२॥ तड निबंधं नाडं ताहि एवं, जह एवं ता, पजीवणं कुणसुत्ति दक्खन्नयाए एवं हवड त्ति पडिवज्जिय नियत्ति-

ऊण भरहचक्रवद्विस्स चरियपसाह(यासणं)रहुवालं नाम नाडयं रहयं सत्तरत्तेण । विवत्तो तलभणिएण किस्सकम्भुणा सीहरया
जहा-देव ! आसाहभूहणा रहुवालयं नाम नाडयं अणुत्वं रहयं । तं नच्चियत्वं । रत्ता वुत्तं सिगवं तं मह पुरउ नक्केह, नडेण वुत्तं ।
देव महासामग्गीए तं नथेयत्वं । रत्ता वुत्तं जं किंपि भणह तमाहं संपाडेमि । नडेण भणियं देव तत्थ ददपइक्केहि आयरियवियूसि-
एहि पंचहि रायउत्तसयेहि क्खं ता, पसाई किंअत्तु, ताणि राहणा दिक्काणि । ताणि आसाहभूहणा भणियाणि जहा जं अहं करेमि
तं तुल्लभेहि वि कायत्वं । तदहि तेहि पडिवक्खं ते सिक्खविया नट्टविहा । तउ अप्पणा इक्खत्तागुत्तुल्लभवो भरहचक्रवट्टी ठिओ राय-
पुत्ता पुण तस्स पाइका कया । तउ जहा भरहेण सट्टीवाससहस्सेहि छखंडभरहं साहिंयं । जहा चोइसरयणाणि नवमहानिहीउ य
पत्ताउ । जहा बारवरिसिओ महारज्जाभिसेओ । जहा अणुत्तरा कामभोगा भुत्ता । जहा समिद्धं रजं परिपालियं, तदा सत्त्वं दरिसियं
तं च कइक्कद्वि साभिन्नयत्तेण सत्त्ववियं । जहा राहणा पउरलोभेण य ददं हयदियएण परिहाणं एणं मोत्तुं सेसाणि वत्थाभरणाणि
सत्त्वाणि विवहुवाटए खित्ताणि । जाओ य अहमहप्पमाणे कणयस्स रासी । तं च वत्थाभरणाइयं सत्त्वं जयसुंदरीतिहुयणसुंदरीण
पजीवणं जायं । तउ पुणो वि सो नट्टो अहअक्खित्तच्चित्तं सपरियणं रायाणं पासिय जहा भरहो आयंसनिहं पविट्टो तत्थ सरीरं पलो-
यत्तो जहा अंगुलीए रयणपट्टणेण विसोहो दीसिउं पत्त्वत्तो तउ सत्त्वाभरणाविमोक्खणेण उट्ठिणियपउमं पउमसरं पि व विसेसउवि-
च्छायसरीरं पासिय संवेगमुवगयस्स केवलनाणे समुत्पप्पे । जहा कयंपच्चमुट्टिलोओ गहियदत्त्वलिंणो रायपुत्ताविदपरिवुट्टो गिहाउ
निग्गओ । तदा अप्पणा पंचहि पत्तस्सएहिं सहिओ समणलिंणं वेत्तूण पंचमुट्टियं लोयं काऊण रत्तो धम्ममलामं दात्तुं रंजमज्झाउ
निगन्तु पयट्ठो । तउ किमेयं ति जंपमाणेण राहणा अक्खंतं विट्ठिपाई देवीहि य चारिउमादत्तो । तेण भणियं किं भरहो गयदिक्खवो

नियतो जेणाहं नियतामि चि । तउ भावं नाऊण सुक्को, गओ सपरिवारो गुरुसमीवं । ते वि पंचरायपुत्तसया लज्जाए कुलाभिमाणेण
सच्चपहन्नत्तणउ गहियदिकत्वा टिया । पच्छा सव्वेसिं भावओ वि परिणया । अन्ने भणंति ते पंचसए सिस्सत्तेण काऊण सयमेव गुरु-
त्तेण पडिवाञ्जितु अणुट्ठाणं काउं पयट्ठो चि । तउ सो तिक्कसंवेगवसाउ अणुट्ठाणं काऊण सुगइं संपत्तो चि । तं च नाडयं विस्सक-
रुण्णा कुसुमपुरे नच्चियं । तत्थवि अणेगे लोभा पव्वइया । मा एवं पव्वयंता वच्चंतेहिं दिणेहिं सव्वे पव्वइस्संति चि । ता अमहाणं
रक्खत्ता न भविस्सति चि नागरण्हिं तं नाडयं दड्ढंतिचि । अयं मायापिण्हो यतीनामकल्पो, गलानक्षपकप्राधूर्णकस्थविरसङ्गकार्या-
दिप्रयोजनोत्पत्तो चापवादंन गृह्यते । यद्यपि चात्र लोभवशादेव सायया विविधरूपकरणाह्लोभव्यापारोप्यस्ति, तथाप्यत्र प्राधान्येन
मायाया एव विवक्षितत्वाच्चद्वयपदज्ञेनदं ज्ञातं दयितं ।

उक्तं मायापिण्डद्वारमय लोभपिण्डद्वारं गाथापश्चाद्धेनाह ।

गिण्हस्समिमं निच्चाइ, तो वहु अडइ लोभेण ॥६९॥

व्याख्या—अद्याहं ग्रहीष्ये आदास्ये लभ्यमानस्तु लोभशृष्टाद्यपेक्षया, इदं हृदयं कल्पनाप्रत्यक्षमपरं शोभनास्वादं तदेवाह ।
स्त्रिययादि, सिंहकेशरसोदकधृतपूर्णप्रभृतिक्रमेवावधारणमध्याहार्यं, ततस्तस्मात्कारणादेतद् विचिन्त्येत्यर्थः । वहु प्रचुरं निजोदरपूर्वेष्वधि-
कप्रदाति गृहेषु आरयति केनेत्याह लोभेन रसगुह्या, ततो लोभाध्यावसायवता साधुना यदीप्सितं लभ्यते तल्लोभपिण्डः स्यात्
सिंहकेशरयत्तेश्च, यद्वद्भवति 'लोभे केशरयसाहु' चि । तदुदाहरणमपि स्वस्थानतत्वादेनैव द्रुमः, तच्चेदं यथा—

'चंपाए खवगरिसी अहक्कया, मोयगुसओ जाओ । तं दट्ठुं पारणए-सो साहु गिण्हइ पइत्तं ॥१॥ जह अज्ज मया सव्वं सेसं अस-

णाहयं परिहरिता । विडलं पि लब्धमाणं, धेत्तव्या मोयगा चैव ॥२॥ ते वि सिंहकेसर-नामा जं मोयगा इह पसिद्धा । सुबहुं पि भूमिडं, ते धेत्तव्या न वण सेसा ॥३॥ हियएण संपथारियमेवं लोल्याए सिणययो । भिक्खवड्ढमणुपविट्ठी, पुरिमड्डं जाव परिअडिओ । ॥४॥ तेसिं अट्ठाय मुणी, तहवि न लद्धा इमेण ते कहविं । तो न य नियत्तिओ सो, निहाणुणेहं परिब्भमइ ॥५॥ नेहंमि तउ पत्ते, तस्स दुवार भणिज्जमाणस्स । ठाणे, उ धम्ममलाभस्स सिंहकेसर य इह भणइ ॥६॥ सयलं पि दिणमईयं, परिभमंतस्स जाव रयणीवि । संपत्ता नो नाया, पणहुच्चित्तेण किं बहुणा ॥७॥ रयणीए पहरदुणे, एवमडंतो कमेण संपत्तो । सावयनिहंमि एसोऽस्तथच्चित्तो (सोअण)त्ति ॥८॥ भुणिणो चोयणहेडं, वुत्तं तो सावणेण जह भयवं । पुत्तो नवत्ति एसो, जो पुरिमड्डो मए य पकओ ॥९॥ कहस्सु तुमं जइ पुत्तो गंठिस्सहिंयं करेमि तस्सुवरि । जेणाहमिइ वुत्ते, पलोहयं साहुणा भयणं ॥१०॥ तो ताराणजुत्तो दिट्ठी नयणंमि निम्मलो चंदो । पच्चानयचित्तेणं तो नायं कालपरिमाणं ॥११॥ जह अङ्कुरत्तसमओ, वट्ठइ उवढतो यत्ततो जत्त विलसियं जायं (१) । लक्खियमेयं जह मम चोयणदान्त्थसेएण ॥१२॥ मणियमेयं पच्चक्खणं तो भिच्छादुक्कडं देइ । भणियं च सावया ! संतिया, उ मे चोयणा दिवा ॥१३॥ तट्ठणाल नियत्तिय भंतणं सुद्धथंडिले तओ । आगमभणियविहीए परिट्ठवितस्स समियस्स ॥१४॥ सुद्ध-उल्लवसाणपरस्स तस्स निहट्ठवाहकम्मस्स, सयलजगुज्जोयकरं केवलणणं समुप्पन्नं ॥१५॥ इत्थेवं लोभपिण्ड इति गाथार्थः ॥६९॥

अथ क्रोधादिपिण्डचतुष्टये उदाहरणसङ्गाहिणीं गाथामाह ।

कोहे धेवरखवओ, माणे सेवइय खुड्डओ नायं । मायाएऽऽसाढभूई, लोभे केसरयसाहु ति ॥७०॥

व्याख्या—क्रोधे क्रोधिपिण्डे, मृतकायंकृताः द्रुतपूर्णाः पक्वान्निशेषास्त्वेतरुपलक्षितः क्षपको मासक्षपणतपोविधायी यत्तिर्ज्ञातमिति

योगः । नेपामप्राप्तौ तस्य क्रोधभावात् । तथा माने मानपिण्डे सेवतिका राट्वाः श्लक्ष्णसेवा(वतिका)स्तदुपलक्षितः शुल्लको लघुवती
ज्ञातं निदर्शनं वाच्यः । तासामलामे तस्य मानभावात् । तथा मायायां मायापिण्डे आषाढभूतिनामा यतिज्ञातिं । तेन मोदकलाभमा-
श्रित्य मायाकरणात् । तथा लोभे लोभपिण्डे सूचनात् सिंहकेसरिकलङ्कविशेषास्तत्र श्लक्ष्णीकृतेन गोदुग्धसिकतेन रविकरशुष्कपिष्टेन
परिशोधितखण्डसुरभिघृतयुक्तेन शुङ्गाटकफलचूर्णेन ये निष्यन्वा मोदकास्ते सिंहकेसरकशब्दवाच्यः इत्याम्नायस्तदुपलक्षितः साधुर्यति-
ज्ञातिं वाच्यस्तानुद्दिश्य तेन लोभविधानादिति ज्ञातचतुष्टयवक्तव्यतासमाप्त्यर्थं, इति गाथाक्षरार्थः । भावार्थस्तु कथानकगम्यस्तानि तु
पूर्वं स्वस्थान एव कथितानीति गाथार्थः ॥७०॥

उक्तं क्रोधादिपिण्डचतुष्टयं सोदाहरणमथ संस्तवकरणद्वारमाह—

शुणणे संवंधि संयवो दुहा सो, य पुन्व पच्छा वा । दायारं दाणाड, पुन्वं पच्छा व जं शुणइ ॥७१॥

व्याख्या—इह संस्तवशब्दः श्लाघायां परिचये च वर्तते, इत्यर्थद्वयवृत्तिरपि गृह्यते, इत्याह 'शुणणे संवंधि'चि तत्र स्तवने
शुणस्तुतौ, 'संवंधि' चि विभक्तिलोपात्सम्बन्धिनि मात्रादिनात्रकथनया स्वाजन्यकरणे इत्येवं श्लाघापरिचयभेदात् संस्तवो द्विधा
द्विभेदः स्यात् । शुणसंस्तवः सम्बन्धिसंस्तवश्चेत्यर्थः । स च पुनरेकैकः संस्तवो द्विभेदः स्यात् । कथमित्याह । 'पुन्व पच्छा व'चि
विभक्तिलोपात् पूर्व्वं पूर्व्वसंस्तव इत्यर्थः । तथा पश्चादिति पश्चात्संस्तव इत्यर्थः । वा विकल्पे । अथ पूर्व्वपश्चाद्भेदेन द्विविधमपि
शुणसंस्तवं व्याख्यातुमाह । 'दायारमित्यादि' दातारं दायकं दानादेयवितरणात् पूर्व्वं प्रथमं देयेऽलब्धे सतीत्यर्थः तथा पच्छावचि
दानात् पश्चादानोत्तरकालं देये लब्धे सतीत्यर्थः । वा विकल्पार्थो, यत् स्तौति वर्णयति स पूर्व्वसंस्तवः पश्चात्संस्तवश्च । तत्र भिक्षायै

प्रविष्टः साधुरीश्वरादिकं कमपि दातारं यद्दानात् पूर्वं सत्यासत्यैरौदाय्यादिभिर्गुणैः स्तौति यथा अहो ! योऽस्माभिर्दानपतिः पूर्वं वार्त्तामात्रेणैव श्रुतः सोऽद्य प्रत्यक्षमवलोकितस्तथा नेदृशा औदाय्यादयो गुणा अपरस्य श्रूयन्ते । तथा धन्यस्त्वं यस्येदृशा गुणाः सर्वत्राप्रतिस्खलिता दिग्बलयव्यापिनः प्रसरन्तीति स पूर्वगुणसंस्तरवः । तथा दाने दत्ते यत्संस्तौति यथा निजदर्शनेन त्वयाद्यास्मल्लोचने विमलीकृते यतो गुणिदर्शने किल प्रतीतिजनकत्वेन चक्षुषी निर्मले स्यातामिति नेदमद्भुतं तथा तवगुणश्रवणं सत्यतया सज्जातं । यच्चदर्शनात् पूर्वमेवंविधगुणः स श्रूयते तत् किं सत्यमसत्यं वेति शङ्का ममासीत् , साम्प्रतं त्वदर्शनाद्यथाभूतः श्रुतस्तथाभूतस्यैव दर्शनाभिःशङ्कितं सम्पन्नमिति स पश्चाद्गुणसंस्तरव इति । उभयरूपेऽपि चान्न मायामृषावादासंयतानुमोदनादयो दोषा वाच्या इति गाथार्थः ॥७१॥

अथ सम्बन्धिसंस्तरं पूर्वपश्चाद्भेदेन द्विविधमिति वक्तुमाह ।

जगणिजगगाद् पुर्वं, पच्छा सासुससुरयाद् जं च जर्द् । आयपरवयं नाडं, संबंधं कुणद् तद्गुणुणं ॥७२॥

व्याख्या—जननीजनकौ मातापितरावादी प्रथमौ यस्य भविनीभ्रात्रादिसम्बन्धस्य स सम्बन्धसम्बन्धिनोरभेदोपचाराज्जननीजनकादिसम्बन्धः स किमित्याह । ‘पुर्वं’ति, पूर्वसंस्तरवः स्यात् जनन्यादीनां पूर्वकालभावित्वात् । तथा ‘पच्छ’ति, पश्चात्संस्तरवः स्यात् क इत्याह श्वश्र्वशुरादिः इहापि सम्बन्धतद्वतोरभेदात् श्वश्र्वशुरौ भायर्दिर्भातापितरौ तावादीर्यस्य कलत्रपुत्रशालकादिसम्बन्धस्य स तथेति । एवं पूर्वपश्चाद्भेदेन सम्बन्धिसंस्तरवस्वरूपमभिधाय यथा यतिस्तं द्विविधमपि करोति तथाह—‘जं च’त्यादि, च-शब्दः सम्बन्धद्वयापेक्षया समुच्चयार्थः । ततश्च यं कश्चन सम्बन्धं करोतीति योगः यतिः साधुः । किं कृत्वेत्याह आत्मपरौ प्रतीतौ

तयोर्वयस्नारूपद्वदिलक्षणकालकृता शरीरावस्थारूपरवयस्तज्ज्ञात्वा अवबुध्य, किमित्याह सम्बन्धपरिचयं, पूर्वकालभाविमाना-
दिनात्रकषट्नां पश्चात्कालभाविविश्रान्तिनात्रकयोजनां वा कुरुते भिक्षार्थं गृहे गतो गृहिणा सहाशरादिलिप्सया विधेचे । कीदृशं
सम्बन्धं करोतीति आह 'तदनुगुणमिति तयोरात्मपरवयसोरनुगुणमनुरूपं स जनन्यादिनात्रकषट्नारूपः सम्बन्धः पूर्वसम्बन्धिसंस्तवो
ज्ञेय इति प्रक्रमः । श्वश्रादिसम्बन्धश्च पश्चात्सम्बन्धिसंस्तव इति । कथं पुनरसौ स्वपरवयो ज्ञात्वा तदनुगुणं सम्बन्धं कुरुते ? उच्यते,
यथा कश्चित् साधुर्भिक्षार्थं कस्मिंश्चिद् गृहे प्रविशति, ततः काञ्चिन्निजमात्रादिसमानामुज्वीं दान्नीमिवेक्ष्याहारादिलभ्यतया मातु-
त्वादिवटनार्थं मातृस्थानेनाश्रितपूर्वकं गलदश्रूणीं लोचने कर्तुमारभते ततस्तथा किं त्वमीदृशो दृश्यसे इति पृष्टः सन् सम्बन्धवट-
नार्थं सगद्गदं वदति यथा मम त्वत्सदृशी मात्राद्याऽभूदिति । तत्र यदि स्वयं तरुणो दात्री तु मध्यवया वृद्धा वा तदा ममेदृशी माता
श्वश्र्वाऽस्ति स्मेति जल्पति यदि च स्वयं सा च समानवयास्तदा ममेदृशी स्वसा भार्या वा वभूवेति वदति, यदि च स्वयं मध्यम-
वयाः सा तु तरुणी तदा ममेदृशी पुत्र्यभूदिति भापते । यदि स्वयं वृद्धः सा च तरुणी बाला वा तदा ममेदृशी दौहित्री पौत्रिकादि-
वर्गीदिति जल्पति । तदत्र संस्तवकरणेनोपाज्जितः पिण्डः संस्तवपिण्ड इत्युच्यते । इहापि च मायामृगवादादयो दीपा बाच्याः ।
तथा परस्परं स्नेहवृद्धिवशात् मृतपुत्रस्य स्थाने अयमपि स्यादित्यभिप्रायेण मातृभावप्रतिपत्त्या दात्री तस्मै विधवानिजवधून्त्यां दास्या-
दिकां (वा) कदाचिदद्यादिति भद्रकदापीं प्रति दीपः । यदि च प्रत्यनीका सा स्यात्तदाऽयं कार्पटिकप्रायोप्यस्मान् जनन्यादितया
कल्पयतीत्यस्मदपश्चान्नाकार्यसाविति विचिन्त्य ग्राप्तादेर्निकासनादि कुर्यादिति । तथा या तेन श्वश्रूः प्रतिपत्त्या सा तस्मै स्नेहवशात्
मृतादिजामातृकस्थानेऽयमपि भवत्वित्यभिप्रायेण विधवानिजपुत्रीं कुरण्डां वा दद्यात्, या च तेन भार्यत्वेन कल्पिता तस्या यदि

भर्ता नमीपत्यः कथञ्चित्द्वयः श्रुण्यात्तदा मम भार्याङ्गेन स्वभार्या कल्पिता तत्तथैव भवत्विति विचिन्त्य (श्रुत्वा) तयाप्यत्मना
सहार्मा गन्धोर्गं कार्यत इति गार्थः ॥७२॥

उक्तं संस्तवपिण्डद्वारमथ विद्यामन्त्रचूर्णपिण्डाख्यद्वारत्रयं तल्लक्षणकथनद्वारेण व्याचिख्यासुराह ।

साहणजुता र्थदेवया व विज्जा विवज्जए मंतो । अंतज्जाणाह फला जुत्ता नयणंजणाहया ॥७३॥

व्याख्या—साधनशुक्ता धरादिजपधलयक्षतादिपूजोपचारान्विता यद्वा स्त्री प्रज्ञरयादिका देवताऽधिष्ठात्री यस्याः सा स्त्रीदेवता ।
स्त्रीस्वरूपदेवताधिष्ठानेत्यर्थो, वा विकल्पे । ओमित्याद्यक्षरपद्धतिः । किमित्याह 'विज्जे'ति विद्याशब्दव्यपदेशादिति शेषाह्यापारणं च(१)
शेषरतेन लज्जः पिण्डो विद्यापिण्ड इति । तथा 'विवज्जए मंतो'ति । तत्र विपर्यये साधनस्त्रीदेवतायुक्तत्वस्वरूपविद्यालक्षणवैपरीत्ये
भावं सतीति यावन्मन्त्रः स्यात् कोऽर्थोऽसाधनः पुरुषरूपदेवताधिष्ठित उक्कारादिवर्णरिमक एव मन्त्रो भवतीति तत्प्रयोगेण लब्धः
पिण्डो मन्त्रपिण्डः तथान्तर्द्धानिमहश्यभवनमादिशब्दात् वशीकरणादिग्रहस्ततोऽन्तर्द्धानादिकलं कार्यं तेषां ते तथोक्ताः । चूर्णा द्रव्य-
क्षोदरूपाः । के पुनस्ते इत्याह । नयनाञ्जनादय इति द्रव्यसमूहनिष्पन्ननेत्रोपलेपनललाटतिलकादिक्रियाहेतवस्तद्व्यापारणेन लब्धः
पिण्डदृष्ट्यापिण्डः स्यादत्र च विद्यापिण्डे भिक्षुपासकद्वयान्तो वाच्यो यथा—

गधसमिद्धं नाम नयरं होत्था । तत्थन्नया सद्धम्मकप्पवरुणो केह आयरिया ममोसहा । तत्थ एणो भिक्खूवासओ, ईसरो
सो य साहुण भिक्खद्धा निहाणायणं न किञ्चि देह । अन्नया य साहुणमेगत्थमिलियाण समुल्लाओ जाओ । जहा एसो भिक्खू-
वासओ ईसरो वि साहुणं न किञ्चि देई । ता अत्थि कोई जो एयं वयाहयं दवावेह । तस्सि मज्झाड एणेण साहुणा भणिपं । जहामं

आणह जेणाहं दच्चावेमि । अणुणाओ गओ तस्स नेहं अभिमंतिओ सो विज्जाए तेण वयगुलाइयं पउरं साहुणो दिच्चं, साहू वि
विञ्जं संहरित्ता मट्ठाणमागओ विज्जाए पडिहाहरियाए सहावत्थो जाओ नेहे वयगुलायाइ येवाइं पासइ, जाव केण हिंयं मे वयाइ
क्केण सुट्ठोभित्ति पलविउं विलगोत्ति ।

मन्त्रपिण्डे शालिवाहनराजप्रदी(पादलि)सकाचार्यदृष्टान्तो वाच्यो नवरं प्रायो बहुजनप्रसिद्धाद्विज्ञेयजनानुग्रहाय यथाज्ञायमादितः
पादलिस्माचार्यचरितं किञ्चिदिहोच्यते । तच्चेदम्—

जिणवयणरहरसज्जणकुसला कोमलापुरी नाम नयसी होत्था । तत्थ य जिणवयणसवणजायहरिसुफुल्लो फुल्लो नाम सेट्ठी । तस्स
य अणणपडिमा पडिमा नाम भारिया इउय सच्चमत्थि तेसिं न उण पुत्तो । तदत्थं च बहरोट्टं देवयं सा पोसहसालाए गंतुण चच-
नयलवावाता पोसहेण धम्मजागरियं करेमाणो आराहिउं पयट्ठा । तउ सा देवी तब्भत्तिरंजिया समागया पुत्ते देहि त्ति भणिए भणइ
य वच्छे ! बहवे तुज्झ होत्थाहि त्ति परसज्जेव विग्घविग्घायणत्थं विसुद्धभावेण तए इहेव नयरे विहरमाणानं नागहचिस्सरीणं बहिया-
समागयाणं पायपक्खालणजलं विवेयव्यं ति भणिऊण गया सट्ठाणं देवी, तउ गोसक्किच्चं काऊण पडिमा पढमपहरसमए तेसिं वसहीए
संपडिया एतो वसहीमाणिए य साहू बहियागयाणं स्सरीणं पायसोयजलपरिट्ठवणत्थं निगओ दिट्ठो । सो तीए पुट्ठो किमेयंति ।
तेण य भणियं स्सरिपायजलं, तीए तं से भणिऊण तत्थेव पीयंति । तओ वसहिमज्जे गया स्सरीणं वंदणवडियाए । तत्थ य ते दसासु-
यत्तवं परावचयतो दिट्ठा वंदिया य परमभचीए तेहिं सा धम्मलाभेहिं बुत्ता केण निमित्तेण तुममेत्थ एगाणिणी समागया ? । तीए
सच्चं देवयाउवइहं सुयभवणहेउयं पायसोयजलपणाइयं कहियं । तउ स्सरिहि सुओवओगं दाऊण बुत्तं भविस्सति तुज्झ बहवे पुत्ता

‘परं पदमो पुत्तो दसपहं वरिसाणमुवरिं जउणानदीए परउ चिहुंतो जीविही न अन्नहा । एवं निसम्म तीए वुत्त जेहुपुत्तमहं तुब्भं दाहामि ति । सरीहि वुत्तं जइ एवं तो अम्हे चिरजीवियं करिस्सामो । ततो सा एवं होउ ति भणिऊण नियगेहे गया, सेट्ठिणो य तं सव्वं साहियं । तउ तीए चैव रयणीए रयणमओ नागो सुमिणे पविस्संतो मुहे दिट्ठो । पडिबुद्धाए य सो सुमिणो दइयस्स साहिओ तेण वुत्तं गुणध्वरो पिए ! तुह पुत्तो होही गल्भे य परिवहुत्ताणे इमो दोहलो तीए जाओ जहा जइ हं, ससणिद्धसेलक्काणणाइट्ठोणे सुवहुं दीणाणाहाइयाणं दाणं देमि ति । सेट्ठिणो य तीए कहिओ, तेण य सविसेसवरो सो पुरीओ । तउ नियसमए सव्वंगलक्खणो-ववेयं पुत्तं पडिमा पस्रया । सेट्ठिणा अ वद्धावणाइयं कारियं । तउ मासे संपुचे सुमिणाणुमारेण जहा एयमि गल्भणाए सुमिणो नागो दिट्ठो तम्हा एसो नागिंदोत्ति तस्स नामं कयं । तउ सरीवसहीए नेऊण इमं सीसं निण्हत्ति भणिऊण सो तेसिं समप्पिओ तउ तं सव्वलक्खणगुणोववेयं दट्ठण वुत्तं सरीहिं । जहा एस जुवाप्पहाणो पवयणपुरिसो होहिस्ति । ता तुब्भेहिं एस महाजत्तेण रक्खेयव्वो जाव अट्ठवरिसो होइ ति । तेहिं तहेव तं सव्वं कयंति । तं च पइदिणं साहुवसहीए माया नेइ । पढंते गुणंते य साहुणो निसुणेइ अव-धारेइ य । इउ य सा पडिमा अन्नोवि बहुपुत्ते सव्वलक्खणधरे देवकुमारोवमे कुलुद्धरणे पस्रया । सो य नार्गेदो अट्ठवरिसिओ संतो सरीहि सोहणादिणे विहिणा पव्वाविओ । तउ सो अन्नदिणे खुइओ आसन्नविहाव चउत्थरसियं वेत्तं समानओ । गुरूणं पुरो ठिओ तेहिं वुत्तो इमं आलोइयं जाणसि नव ति । तेण वुत्तं अ(तु)ज्झपसाएण जाणामि । जइ एवं ता भणसु, ततो तेणिमं वुत्त, जहा अवं तंवत्थीए अपुप्फियं पुप्फदंतपतीए । नवसालिकंजियं नववहूए कुडएण मे दिन्नं ॥१॥ इमं गाहं सुणिऊण सरीहि वुत्तं भो भो सुणिणो पेच्छह पेच्छह अहो एसो खुइो सिगारणिणा पलित्तो ति । तउ खुइएण नमिउं वुत्तं । भयवं काणेण पसायं कुणह जेण पालित्तो

दोमि चि एवं तेण वुत्ते गुरुमद्वचमविक्रएण गुरुणा आसणे निवेसिय सो सापरमेवं पुट्टो, किं तुमं किंपि छंदाइयं जाणसि त्ति ।
 तउ तेण बालभावाउ आरब्धम साहुत्तेवापरेण वागरणच्छंदलंकाराइयं सव्वमवधारियं गुरुणो निवेइयं । अवि य-जं किंचि सुयं दिट्ठं
 पण्ढामेदागुणेण तं सयलं । साहइ सनिम्मियं पिव पालित्तो सुकयसंपुन्तो ॥१॥ तउ स्सरी समुदायं मेलिऊण तस्स इणमेव नामं
 पइदिदं, जेण एमो गुणपगारिसेण आलित्तो तेण होउ इमस्स नामं पालित्तो त्ति । तहा भणियं अमहवयणाउ अज्जपमिइ तुब्भमेहि
 सव्वायरेण उवयरियव्वो । समुदायेण वि तं स्सरिवयणं तहति पडिवज्जियं । तउ गुरुणा जोगो एस सयलसुत्तत्थाणं ति नाऊण
 भावोवहाणस्संवेण उरसारणकप्पेण सव्वाणि तस्स ताणि अणुत्तायाणि । तउ स्सरीहि अट्ठचारिसो वि सो संघसंमएण महापमोएण निय-
 पए टाविओ कयं च से नामं पालित्तयस्सरि त्ति । संघो भणिओ जहा अमहे जंघावलपरिहीणा अन्नत्थविहारं काउमसमत्था । एमो बालो
 वि पालित्तस्सरी अइय संघपुरीट्ठो जउणा नईए आसाया एयस्स संपयं अकुसलं । ता एयस्स विहारं अणुजाणे संघो । जेणेमं महु-
 राए देववंदणभ्यं पेसेमि । एवं च स्सरिवयणं निसुणिय संघेण चित्तियं जहा न एए पवयणपुरिसा निकारणमन्नहा जंपंति । तउ स्सरि-
 पत्तिणाउ अकदिदं पि किलेयं नज्जइ, जत्थेसो पालित्तस्सरी विहरिस्सइ तत्थ न्हणं संघस्स परा समुन्नइ भविस्सइ त्ति । ता जामोउमहे
 वि अणेण सदिदं तत्थ जत्ताए । तउ इणमत्यं स्सरीणं निवेइऊण वडतरो संघो तेण समं संपट्ठिओ । तउ स्सरीहि पालित्तस्सरी भणिओ
 जइ । मयमएमाइणा दोइयव्वं, संघकज्जेसु पुण विसेसउ वच्छल्लपरेण भवियव्वं । तउ सो संघजुओ संपत्तो महुरापुरीए । वंदेइ य
 देवनिम्मियं रमं धुमं अणे य चेइयं ति । तउ स्सरी संघेण समं चलिओ । पत्तो क्रमेण चोकारपुरे ठिओ स्सरी तत्थ कइवयदि-
 णाणि । संघो य मट्ठाणं गओ । अह अन्नदिदसे भिक्खासरीरच्चिंताइकज्जे गएसु सव्वमाहुसु तव्वेलं च सावयाइविरहे य बालभावत्त-

णञ् डिभे दृष्ट्वा समुपवसरमणवञ्छो चिलिमिलिं कडीए गोविचुं वसहीपञ्चासन्नतिएहिं डिभेहि समं रमिउं लग्गो । एत्थन्तरं
अच्चन्धुयगुणपसरं तस्स सोऊण कुओ वि ठाणाउ तस्स वंदणत्थं के वि सावया अपुन्ना आगया तेहिं ते डिभा पुट्टा जहा भो कत्थ
पालित्तस्सरिस्स वसहिं ति । तेण य ते विजाया जहा एए सावयत्ति । तउ तेसिं स्सरिणा भमाडेणं वसहीमग्गो कहिओ । जाव ते
आगच्छंति तावप्पणा आसन्नमग्गेण गंतूण आयारं संवरिऊण निययासणे उवविट्ठो । तउ समागया ते सट्ठा । वंदिऊण स्सरिं पूच्छिय
सुहविहारार्हं विम्वियचित्ता विजाय तच्चेट्ठा तप्पुरओ उवविट्ठा । चित्तिं च तेहिं कहं तं डिम्भवरियं कहं च एरिसं पट्टत्तणं
ति । एं तेसिं स्सरिणा भावं नेऊण मणिया ते भो एयं बालत्तणच्चेट्ठियं न कोट्टए छोटुं पारिज्झह । चंचलं च चित्तं जीवाणं,
कीसण्हं परिणयवयाणवि तुम्हाणं सया निककलंको नियओ धम्मो एसो न निव्वहह । ता मा एयं चोखं मन्नह ति । तउ
ते, उवलक्खिअओ स्सरीहि अम्ह भावो ति, हिट्ठमणा केच्चिरं कालं तं पज्जुवासिऊण सट्ठाणं गया । पुणो वि कयाह स्सरी जंतस-
गडभरं पिच्छिऊण निविजयणं च नाऊण उप्पन्नारमणवञ्छो वसहीउ निग्गंतूण डिभेहि समं सगडपिग्गेसु चडणउयरणकीलाए
कीडिउ मादत्तो । एत्थंतरे केहिं वि अपुन्वपुरिसेहिं आगंतूण ते डिभा पुट्टा जह कत्थ भो पालित्तयपंडीअस्स वसहिं ति ।
ततो केह एए विउसत्ति स्सरिणा लक्खिऊण भमाडेण तेसिं वसहिमग्गं कहिउं पञ्चासन्नमग्गेण सयं सट्ठाणमागओ । तउ निय-
यासणे पच्छयपडयं लुलंतं पंगारिऊण अलियनिहाए ठिओ । एत्थंतरे ते पत्ता वसहिदुवारे, तं दृष्ट्वा उवलक्खिअऊण य, तस्स
धरिसणत्थं कुक्कुडसहं करेमाणा वसहीए पविसिउमारद्धा । स्सरिणा वि तेसिं धरिसणत्थं तस्सद्विवरोही विमालियाए सही
माउंति तस्सदाणंतरं सिग्गं पकओ तउ नायं तेहिं दुद्धरिसो एसो । तउ स्सरिचलणे पणमिय ठिया ते पंडिया, गोटीए इमं च पुट्ठो,

जहा पालितय ! कहसु फुडं सयलं महिमंडलं भमंतेण । दिट्ठो सुओव कत्थ य, चंदणरससीयलो अग्गी ? ॥१॥ तव्वयणाणंतंरं
अग्निणो मीयलत्वं दिट्ठं सुयं च अणुहवपमाणसिद्धं, भणियं स्सरिणा, जहा-अयसाभिओगसंदुमियस्स पुरिसस्स सुद्धहिययस्स ।
देह वहतंस्स फुडं चंदणरससीयलो अग्गी ॥१॥ (ग्रं ३०००) । तउ तेहिं वुत्तं अहो स्सरिणो जए निरुवमा कीत्ती निम्मलं च
जगो विप्पुसइ । जोगं च तेसिं नाऊण स्सरिणा संसारा निव्वाहया सद्धम्मदेसणा कया, जहा-दीहरफणिंदनाले महिहरकेसरदिसामुह-
दलिहं । उप्पियइ कालभमरो जणमयरंदं पुहइपउमे ॥१॥ तउ संसाराउ निविना केइ समणा जाया, केइ सावयत्ति । एवं सो स्सरी
सेत्तुंजपउज्झिताइणि तिरयाणि वंदिऊण कमेण विहरंतो सिरिमवयखेडनयरे पत्तो । साइसयमइप्पनरिसवसा तत्थ सो चउसु पाहु-
उंउ कुसलो संपत्तो ताणीमाणि, जोणीपाहुडं निमित्तपाहुडं विज्जापाहुडं सिद्धपाहुडं । तत्थ पढसे सव्वदव्वसंयोगेण जीवाजीवुपत्ती
यन्निअइ । वीए पुण सउणजोइस-केवललियामाइयं (?) निमित्तं सुत्तिजइ । तहए उ, रायविज्जाउ मंताउ य निरुविज्जंति । चउत्थे सि-
द्धादियारो चि । एएसु चउसु वि सुरी कुसलो जाओ, सो तहरिसावणं विना णिव्वुइं न लहइ । तत्थ मन्नयखेडपुराया दुराराहो
वि धारणुणावज्झियहियओ मंघस्स अक्कारं न किंपि करेइ । तउ तयनयरसंघो तेसिं अन्नत्थ विहरिउं न देइ । तउ अत्थि सोरइदंसे
धाउव्वापसिद्धो ढंक्कणगोपरि ढंकनगरनिवासी नागज्जुणो नाम वंदओ । तेन य सोरइदंसेवसासी रायामच्चाइओ लोगो दाणसंमाणाइणा
यसीकओ । सेसदरिसणाइ निप्पभावाइ सो अभिमजइ । तन्मिय समए भरुयच्छे महुरापुरीए जिणंदण्हवणपूयाइणं धिज्जाइया विगवं
करेति । इमं च भरुयच्छाहसंघेण वासारत्तमज्जे गंतूण सव्वं स्सरीणं निवेइयं । तउ स्सरीहिं आइहं, कायव्वो वुब्भेहिं दीवुरस्सवदिणाउ
वीए सुद्धकत्तियपट्टिवयदिणे भरियरियापव्वाभिहाणांसि महामहसवो चेइयहरेसु । तन्मि दिवसे अम्हे संघं आपुच्छिऊण अमुगाए

वेलाए तत्थागभिरसामो चि । तउ भणियदिवसे भणियवेलाए पायलेवं काऊण कहवयजणसहिओ भरुयच्छे संपत्तो सरी । पारखो वट्टइ महसवो अ, सावयेहि चेहहरे । दिट्ठो य सरी हरिसनिभरेणं संघेणं चेईमज्झायाओ । तउ तुट्ठेणं निस्सकं तस्सागमणे पंचम-
हासदो अफ्फालिओ । विहिया सन्वा पडिवत्ती, उवविट्ठो तत्थ सरी, तउ तस्साणुभावेण जंगमतित्थमिहाणयं ति लोगप्पवाएण(सोड-
ण)राया वि तत्थ गओ । राहणा आणंदिएण संघेण सेसलोएण य वत्थाहएहिं सरी प्हइओ, तं च सव्वं तेण अत्थीणं वंभणाइयाणं दिवं ।
उच्छलिओ साहुकारो नयरमज्जे । तउ सूरिं नमिऊण सविणयं राया जंपह किं तुब्भे एवइयं कालं नावलोइय चि । सूरिणा वुत्तं महा-
राय ! इह विहरिउकामावि मण्णयखेडसंघेण नो सुक्का । संघाइक्कमणं च अम्ह सासणे महादोपयरं वणिणज्जइ । अज्ज पुण अम्हेहिं ति-
त्थाणं वंदणत्थं संघो विज्जतो । तेण भणिया जइ दिवसस्स पहरदुग्गसमए पुणो वि एत्थानंतूण भोयणं तुब्भे करेह तो वच्चइ नो
अवह चि । तं च अम्हेहिं पडिवच्चं । तउ महाराय ! सेतुंजयमहुरतित्थेसु देवे अभिवंदिय पुणोवि तत्थ अम्हेहिं गन्तव्वं । इमं च निस्सु-
णिय राया चलोणसु लणिगऊण सरीण सगग्गयं भणइ-जइवि तुम्ह निरंतरदंसणस्स अहो(म्ह)न जोगो तहावि कल्लदिणाउ आरब्भ,
एयंमि जिणमंदिरे जावपुजिमं ताव जत्तं गुरुपसाएणाहं करिस्सामि । ता जइ तुब्भे इहमाच्छह तो अहं अप्पाणं सकयत्थं मत्तोमि इहरा
मे जीवियं निष्फलं ति । तउ सूरिणा वुत्तं भो महायस ! पक्कयणुजइ तए सयं कायव्वा । तुज्झसम्मयं एयं पकरिस्सामो एयं वुत्ते राइ-
णा वुत्तं, परमो एस अम्हं अणुग्गहो चि । तउ तट्ठणाउ सरी दंसणसमुजइकरणत्थं वलहीपुरिं गओ । तउ सेतुंजे उज्जितेणिरिनयरे य
देवे अभिवंदिय ठंकपुरे दंसणपमावणत्थं संपत्तो । तत्थ य नागज्जुणो वंदओ सूरिं समागयं जाणिऊण केईदूरे सूरिसमीवे समागउं
विणएणं सूरिं मत्ताविच्चा तेण नियए आससे नीओ । कारावियं सरीणं चलणसोयं ति । भणियं बहुमाणपुव्वयं तेण जाया अम्ह तुम्ह

दंमणेण परमा चित्तनिव्वुई । ता इहासमे आगंतूण कोसुइ जाव मए सद्धि नियए चेइहरे तुब्भेहि गंतव्वं । तस्सेयं वयणं मन्निऊण
 छरी मइयाण गओ । ततो तत्थ पवयणुअहं काउं गओ मक्खयत्तेइ । एवमणुदिनं भक्खच्छाहमज्जेण कोसुई जाव आगच्छंतस्स छरिस्स
 देकपुरे पइदिणं पायसीयजलं जिअंतेण मइमया नागज्जुणेण पायलेवदव्वाणं सत्तोत्तरं मूलसयं विबायं, न उण एककं तंदुलधीयणं
 ति । तउ तव्विरुदउ कओ तेण पयलेवो । तउ तत्थभावेण सो किंचि उफिडित्तु पुणो पुणो पडंतो जज्जरियंगो जाओ । तहाविहं
 च दट्ठं पुन्निममहसवागएण छरिणा सो पुट्ठो किमेरिसो दीससित्ति । तेणावि सव्वो बइयरो सिट्ठो । तउ सम्भावं गोवंतेण छरिणा
 भणिअं मोहणं तए सव्वं विन्नायं । नवरं न एत्थ एको सेयभिकखुदरिसणयोगो मिलिट्ठि चि तं सोलण चित्ते चमक्किओ तज्जो-
 यजाणणत्थं तेण छरी भणिओ । थाउव्वायसिट्ठि तुभं ममाउ निण्हसु नियजोगं च कहसु चि । तउ जाणिस्सामो चि भणिऊण छरी
 चलिओ सट्ठाणसंसुहं । छरियागमणस्स चरिमदिवसो कोसुईलक्खणो एसो चि कलिऊणं अणुवयणत्थं छरिस्स सो वंदओ छरिणा
 ममं चलिओ । अह देकपुरस्स चाहि पच्चंतमिइयायं दइण छरिणा तस्सुवरि जुन्नो खित्तो । तउ छरिणा भणिओ वंदओ वीयदिणे
 तए एत्थ जोएयव्वो चि । एवं भणिऊणं तं तट्ठाणाउ नियत्तिय गओ सट्ठाणं छरी, निहालिओ गंतूण तेण वीयदिणे जाव सव्वं
 तं सुवण्णमयं पासइ । इउय अरिय गोलानईतीरपरिट्ठियं सयलपुरुणुणट्ठाणं पइट्ठानं नाम नयरं । तत्थ य वल्लुट्ठिजुत्तो सालि-
 वाइणो नाम राया सो य वसीकयासेमरायवभगो सन्थक्कवाइजुअए य पयं विउसाणं । जउ भणिअं । 'काउपशास्त्रविनोदेन, कालो
 गच्छति धीमताम् । व्यसनेन तु मूर्खाणां निद्रया कलहेन वा' ॥१॥ इति । अन्नया विण्हविउत्तजणपुरियाए रायपरिसाए विउमज्जण-
 पसंमाअसरं दंमणपभाज्जाकरणत्थं गइणो समीवे उवविट्ठाए भोत्तवईनामियाए पिंडवाराविलासिणीए जिणमययावियचणउ परमसावि-

याए जंपियं । जहा देव ! ताव ससिध्व सन्वे विउसा अहंमाणिणो नियगुणकरिसविप्पुरियपयावा रेहंति जाव सरोव्व पालित्तयसूरी
निरुवमणुणकिरणो न अज्झवि विप्पुरह, पट्ठियं च तीए-तत्तावदेव शशिनः स्फुरितं महो यावव तीक्ष्णरुचिर्मण्डलमभ्युदेति । अभ्युद्गते
सकलधामनि द्यौ तु तस्मिन्निन्दोः सिताश्रयकलस्य च को विशेषः ॥१॥ ततो सुणिऊणेमं राहणा भणियं भदे ! को एस सरोवमो
पालित्तयसूरी तए वनिनओ । तउ तीए सवित्थरो सन्वो सूरिवुत्तंतो तरस कहिओ । त च सोऊण विभिहओ राया भणइ कत्थ सो चि-
हइ । तीए जंपियं सिरिमवयखेडे नयरे, तं तिसुणिय सूरिसमाणयणत्थं राहणा संकरो नाम संधिविगहिओ तत्थ आणत्तो जहा मवय-
खेडे गंतूण कण्हरायं मोकक्यावेऊण पालित्ताभिहाणं सूरि एत्थ सिग्गमाणेसुत्ति । तउ रत्ता पेसिओ तत्थ गंतूण कण्हरायस्स समीवे निय-
सामिसमाहडं सन्वं निवेएइ । तउ तेणावि राहणा हरिसानिब्भरेण सूरी नियपुरसंघजुओ नियपरिवारसमिओ पट्टविओ । पत्तो य कमेण
बाहिं पइट्ठाणपुरस्स । तउ संकरेण गंतूण राहणो सूरीणमाणमणं जाणावियं । तउ राया हरिसियाच्चित्तो हट्टसोहाइयं नयरे महसवं कारा-
ऊण सपरिवारो सूरिसंमुहं जाव किल गमिस्सइ ताव एत्थावसरे राहणो समीवे विहफ्फइ नाम विउसो आगंतूण मच्छरवसा भणइ । जहा
देव ! अहं अज्जेवउस्स सूरिस्स बुद्धिं परिकिस्सस्स । तउ रत्ता भणिओ य परिकिस्सु, ता तउ भणइ देव ! तुम्ह परिवारे अत्थि एत्थ कोवि पुरिसो
जो गच्छंतो आगच्छंतो य हत्थडियाउ उदगाहभरियभायणाउ बिंदुमेत्तं पि न छड्डेइ रत्ता भणियं अत्थि हीरओ नाम थिरहत्थो नरो ।
जइ एवं ता एत्थ तं आकारह । आकारिऊण निवेण पर्यसिओ सो विहफ्फइस्स । तेणावि सबहुमाणं सो पयत्तेण सम्माणिऊण
भणिओ भो भइ ! तुममिणं विलीणययपुरियं वट्टयं सूरिस्स गंतूण दंससु, इयं च भणेज्जसु जहा तुम्ह मंगलकए इमं विउसेहिं पे-
सियं । एवं भणिय सो सिग्गं पेसिओ । तेण तहेव कयं ति । तउ वियहुत्तणउ सूरिस्स तरस परमत्थो तेण विवाओ, जहा मे मह-

परिभ्रवणन्यं विउसेहि एवं कयं ति । तत्थ वट्ठयवट्ठलागारतुल्लं नयरमेयं । तं च धयतुल्लेण पंडियजणेण परिपुन्नं । तउ जहा एत्थ
 वट्ठए अन्नस्स वरशुस्स कस्सह अवगासो नत्थि तहा विउसजणपुत्ते एयंमि नयरे तुल्लवि नो भविस्सह, तउ दायगपडिदायणत्थं
 सुमरेवि एयंमि स्सरितुल्लो विउसो नियसुहसंवेहनाइणुत्तणाउ संमाह ति चित्तिउण स्सरिणा साहुसयासाउ स्सहं सुहुमतारिमभिगाहिय
 तस्मज्जे धारिणिविज्जाए तं ठविउण सो नरो जुत्तो । तेसिं विउसाणं गंतूण एयं दंससुत्ति तेणावि तहट्ठियं नेउण निवपुरउ तं मुक्कं,
 ततो मज्जे तं स्सहं दट्ठं विहप्फहं नियमणे विसण्णे अहो ! महामहमं एसो ति । तउ रत्ता नियनयरे पमुहएण महया वित्थडेण
 मो स्सरी पवेसिओ । सपरिजणेण य रत्ता विसिट्ठपट्ठिवत्ति(उ) संमाणिओ । निसुया य बहुमाणपुत्तवं पालित्तयस्सरिविरहया बहुकव्वर-
 ससंकिक्खा तरंगवहया कहा, विमिहओ य तीए सवणेण सव्वो विउत्तयणो राया य । एत्थंतरे मच्छरवसा अवधारणासंपन्नो महसं
 पंचालनामा विउसो जंपिउमारद्धो । देव ! इयं कहा अपेण स्सरिणा अनेहि य मम कव्वाउ य चोरिय ति । रत्ता भणियं कहमिणं
 नअह । तउ तेण नियजुत्तीए रायाहलोयाणं पच्चयनिमित्तं अपेगयवेहि तरंगवहया कहा कविया । मणयं च संघो लज्जिओ । तउ
 स्सरीहि संकेयं काऊण सहसा, मयगखेडं विहियं । एत्थंतरे मउत्ति काऊण कुक्कुहियाए पविट्ठो जाव बाहि निज्जह ताव सव्वो वि
 नयरज्जो बहुतरा पसंसा करेह । ततो जणमज्झट्ठिओ पच्छायावविहुरिओ वा विहुदंडं लब्भेउण महयासहेणं पंचालो इमं गाहं भणइ ।
 जहा 'सीसं कहं व न फुट्ठं, जमस्स पालित्तयं हरंतस्स । जस्स मुहनिज्झराउ तरंगवहया नईं ह्खदा' ॥१॥ तउ स्सरिगुणुक्कट्ठिए सय-
 लज्जेण इमं तन्मणियं सोऊण एवं जंपतो झडित्ति उत्थिओ, भो भो पंचत्तमुवगओ वि अहं अपेण पंचालविउसस्स सच्चवयणेण ओस-
 हतुल्लेण सुहसुवगएण जीविउ ति । तउ सो विमणट्ठमणो संघो य अहपट्ठिमणो जाओ ति । इमं च रत्ता सोऊण सो पंचालो नि-

विसर्गो आणत्तो । स्वरिणा य रायाणं भणिय उद्धरिओ । तउ सो संतारियबहुं दह्ण नियक्कम्मविवरदाणाउ तस्सेव समीवे सावग-
धम्मं पवन्नो । अन्नया य केणइ वियड्डेण सालिवाहणस्स रण्णो वीयनामेणं मुलटनामस्स सभाए मयणोदयभाविंयं सुत्तं समप्पियं
तस्स छेओ लहेयव्वो । न य सो केणावि लद्धो तउ रत्ता पालित्तयस्सरी आहओ, तं सुत्तं दरिसियं, तेण य उण्होदगमज्जे तं पक्खित्तं ।
तउ निम्मयणत्तणउ तस्स सो छेओ लद्धो । तउ समवहुलदंडो मूलजाणत्थं तस्स नरवइणो सम्मप्पिओ । न य मूलं तस्स केणावि
णायं स्वरिणा पुण सो नीरमज्जे तराविओ । मणयं एणदिसाए सो नमिओ, ततो तेण तस्संतमूलं कहियं । पुणरवि समुज्जओ जउ-
धोलिओ तस्स समप्पिओ जस्स ढक्कणयसंतिया संधी गुक्खिलत्तणउ न नज्जइ । सो उण्होदए स्वरिणा छ्वो । तउ वियलिया जउक्क-
णयसंतिया संधी, या तेण नियमइमाहत्थेण पयंसिया । तउ स्वरिणा तम्महपरिक्खणत्थं तुंबयं फाडेरुण मज्जे रयणाइं पक्खिविय
मट्टाए सीवणीए तं सीविता रन्नो दंसियं । भणिओ य राया इमस्स संधि को वि जाणेउ चि । रत्तावि य तुम्भं सिव्वियं दंसियं न उण
संधी तस्स विन्नाय चि । अहन्नया तस्स मुल्लरन्नो सिरोवेयणा तिव्वा पाउब्भूया, सा य नो कहवि विज्जामंततंवाइएहिं उवसमिया ।
तउ रत्ता निओ मंती वुत्तो । जहा मज्जेमं सिरोपीडं पालित्तयस्सरिसयामाउ गंतुमुवसामेसु । एत्थ व वो(आ)हरसुत्ति । तउ मंतिणा
गंतूण स्सरी भणिओ जहा तुम्भे रायसमीवे आगच्छइ रन्नो महई सिरोवेयणा न केणावि उवसामिउं तीरइ चि । तउ स्वरिणो मंति-
वयणाउ तित्थस्स पभावणा भवउ चि मन्नमाणा रायसमीवे गंतूण उवविट्ठ । ते हि य तत्थ जहा लोगा न जाणन्ति तहा पाउरणस्स
मज्जे पच्छन्नं मंतं झयंतेहिं नियदाहिणजाणुमत्थयपासेण दाहिणहत्थपएसिणीं अंगुठसमीववत्तिणीं अंगुली भामिऊण भामि-
ऊण रायस्स सिरोवेयणा पणासिया । अण्णे भणंति सट्ठाणउिएहिं चेव जाणुवरि करंगुलिभामणेण तेहिं राया पउणीकउ चि । तहा

य तच्चरियमूहया इमा गाढा आगमे पटिञ्जह । 'जहा जहा पएमिणिं ज्ञाणमियालित्तउ भमाडेह । तहा तहा से सिरवेयणा य, णस्सह मूट्टरायस्म' ॥१॥ तउ पणट्टियमिरोवेयणेण राइणा अहियपरं परितुट्ठेण छरिणो विउलेणं असणाइणा पडिलाभिया । अणुदियहं च तंमणमत्तीए, मसुज्जुओ जाओ । एवमणेगसो राया छरिणुणावज्जियमाणसो संवुत्तो चि । एत्थज्जे पाडलिपुत्ते नयरे मुरंदो नाम राया मालिवहणाउ विभिन्नो होत्थ चि भणंति । एवं बहूहा पवयणुब्बहं विहेऊण कुन्देन्दुधवलजसेण तिहुयणं धवलीऊण दीहपज्जायं परियालित्तुण बहूविहे य मिस्से वायणाइणा निष्काइऊण चूडामणिमाइनिमित्तसत्थाईहिं निययाउयपमाणं जाणिऊण संघसमकखं आराइणापुत्तयं कालमासे कालं काऊण छरी देवलोगं गउ चि । पसंणेण सव्वमेव भणियं । एत्थ पुणो रज्जो सिरोवेयणोवसमे भत्त-
पाणाइणा पडिलाभणमेत्तसरुवेण मंतपिड्डेण चैव पगयं ।

तथा चूर्णपिण्डेऽन्तर्द्धानं प्रतीत्य चाणिक्यमंत्रो निदर्शनं यथा-पाडलिपुत्तं नाम नयरं आसि । तत्थ य चंदपुत्तो नरवई तस्स य चाणको नाम मदासंती । तत्थ य जंघावलपरिहीणा संभूइविजयाभिहाणा छरिणो परिकसंति । अणया य दुब्भिमकखं जायं । आयरि-
एहि चित्तियं । जहा एयं छरिपयजोगं नियसीसं आयरियत्तए ठाविउं सयलगच्छसहिं सुभिकखे देसंतरे पट्टवेमि । सयमेत्थेव एत्तागी चिट्ठापि ता ताव एयं जोणिपाहुडं सिक्खवेमि चि रहे तं सिक्खविउं पवत्ता । तत्थ य पच्छन्नएहिं दीहिं खुइएहिं अंजणं कटिञ्जंतं सुयं । जेण अंजियाहि अच्छीहिं न केणइ दीसिञ्जह । आयरिएहिं तहेव आयरियत्तणे सो ठाविओ सयलगच्छसहिओ पंमिओ ते सुइया आयरियणेहेण पुणो वि वलिया, सेसो गच्छो निहिट्ठठाणे संपत्तो । गुरुहिं ते भणिया । दुट्ठ तुब्भोहिं कयं जे ममागया मंपयं एत्थेव मंतोसनिरया संता विहरह । तउ सयमेव हिड्डिऊण समुदाणट्ठा आयरिया जंक्किचि भिकखाए आगच्छह तं

तेहि समं विरिंचिय भुजंति चि तेसि ओमोयरिया पवत्ता । दोहिबि मंतियं जहा किं आयरियाण ओमोयरियं करिमो । पुव्वसुयं अंजणं काउं चंदगुत्तेण सह भुंजामो चि तहेव भुंजिउमारद्धा । चंदगुत्तस्स ओमोयरियाए दुव्वलं जायं, चाणक्रेण पुच्छियं, जहा देव ! किं दुव्वलो सि । तेण भणियं ओमोरिया हवह । चाणक्रेण चितियं जहा नूणं एयंमि दुब्भिव्वे अंजणसिद्धो कोह अप्पेण सह भुंजह । अन्नहा एवहएण आहारेण कहं ओमोरिया । तउ तेण अंजणसिद्धगहणत्थं भोयणमंडवे हट्टगच्चो रिवविओ । दिट्ठाणि तत्थ मणुपययाणि निच्छहयं जहा अंजणसिद्धा दुवे एत्थगया चिहंति । दुवारं पिहाविया । मज्झे धूमो कारिओ, नीहरिउमस-कंतणं धूमेण नयणंसुएहि सह विगयमंजणं । दो वि दिट्ठा । चंदगुत्तेण दुगंछा कया । जहा एएहि विट्ठालिओ अहं । चाणक्रेण तस्स समाहाणनिमित्तं उट्ठाहरक्खणत्थं च पसंसिओत्ति । जहा धन्नो सि तुमं जो रिसिक्कमारहि पवित्तीकउत्ति । वंदिउं विसज्जिया चाणक्रेण आयरियकहणपुव्वयं ते उवालद्धा । जहा किमेवमुट्ठाहं कुणह । आयरिएहि सो चेव उवालद्धो । जहा तुमं चिय दोस-वतो जो दुण्हं पि खुड्डयाणं निव्वाहं न चितेसि, तेण तहसि पड्डिवन्नं, निव्वाहो अ कउत्ति । हह च विद्यादयो योगान्ता आहारा-धर्थं न व्यापारणीया हत्थुत्तरगाथयां वक्ष्यति । यतो विद्यादिषु व्यापार्यमाणेष्वमी दोषा यथा-यमुद्दिश्य विद्यादि मयुक्तं साधुना स भिक्षुपासकादिसत्पक्षपालन्त्यो वा भिक्षुकादिः साधुमयुक्तविद्याया नृपादिसमक्षं साधोः स्तम्भनमारणादि कुर्यात् । तथैते एवं व्यापारोपजीवनादधर्मिष्ठाः परवञ्चनाकारिणश्चेति प्रवचनोपघातः । तथा रुष्टो राजादिविद्यादिप्रयोक्तुः सर्वयतीनां वा वधं कुर्यादिति गाथार्थः ॥७३॥

अथ योगपिण्डद्वारं योगलक्षणकथनद्वारेण व्याख्यातुमाह ।

सोहगदोहगकरा, पायपलेनाइणो य इह जोगा । पिंडट्टमिमे दुट्टा, जईण सुयवासिणमईण ॥७४॥

व्याख्या—सौभाग्यदीर्घविकरा जनप्रियत्वाप्रियत्वविषयकाश्चन्दनगन्धधूपपादयो द्रव्यविशेषा योगाः स्युरिति योगः, तथाहि क्रिश्चिचन्दनादि जलादिना घृद्धाऽभिप्रभ्रय च दुर्मगः पाययते, शरीरं वा अभिप्रभ्रितधूपेन धूपयते, गन्धा वा शिरसि निक्षिप्यते ततः सुभगः स्यादिति, एवं दुर्मगतत्वेऽपि वाच्यं । तथा पादप्रलेपादयश्चरणस्तरणपटनप्रभृतय आकाशगमनजलाग्निसन्मादिफला द्रव्य-समूहलोदरूपा औपधिविशेषाः, चः समुच्चये । इह जगति योगा योगशब्दवाच्याः स्युः । ननु चूर्णयोगयोर्दयोः क्षोदरूपत्वेऽपि परस्परं कं विरोधः ? उच्यते, देहस्य वहिरुपयोगी चूर्णो, वहिरन्तश्च योगो, यतोऽस्माद्वाहार्यानाहार्यभेदाद् द्विविधः स्यात्तत्र जलपानादिना अभ्यवहार्य आहार्यः, (तदित्तोऽनाहार्यः) पादप्रलेपादि । तत्र पादप्रलेपरूपे योगपिण्डे आख्यानकं यथा—

आभीरविसए अयलउरं नाम नयरं आसि । तस्स आसण्णाउ कण्हाविजाभिहाणाउ हुवे नईउ । तासिं अंतरे वंभो नाम दीवो । तस्य य पंचहिं तावससएहिं साहिओ एगो तावमकुलवई परिवसह । सो य संकंताइपव्वेसु सतिरंशुभावणाइनिमित्तं सव्वेहिं तावसेहिं साहिओ पा-यलेंवणं कन्दसुत्तरित्तु अयलउरं आगच्छइ । तस्य लोगो आउट्टो भोगणाइसक्कारं करेइ । सावयाणं पुण खिसं करेइ, जहा तुम्ह गुरूणं ए-यारिसी मत्ती नत्थि । सावएहिं वहरसामिणो माउलगाणं अज्जसमियायरियाणं अक्खियं, तेहिं भणियं य, येवमेयं जं माहट्टाणेण पाय-लेंवं किंसा मो नई उत्तरह । तउ सावएहिं तस्म माहट्टाणपयडणत्थं सपरिवारस्स भोगणेण निमन्तणं कयं । निहे उव्वेसिय पाय-धोगणं दोइयं । तेन भणियं न धोवावेमि सावएहिं अथोविएहिं पाएहिं भुंजावन्ताण लोए अविणओ होइ ति भणंतेहिं वलावि धोइया पाया । भुंजाविओ य णिपट्टाण गमणाय चलिओ सावया य सरिसा चलिया । जाव कण्हं उत्तरह ता सपरिवारो हुडिउं

लभो । एतन्तरे बहुलोयसहियस्स पडिवोहणत्थं तत्थेवागया समियायरिया । चण्डियं दाउं भणियं कण्हे ! परं पारं गन्तुमिच्छामि ।
झडत्ति मिलियाह दोवि कुलाह । विम्विओ सपरिवारो कुलवई, तउ नयरजणसहिया तावसासमे गया, स्सरिणा पारद्धा तत्थ धम्म-
कहा, लोभो पडिवोहिओ पंचसयसहिओ कुलवई वि पव्वज्जं गहिओ । सरी गओ नयरं ति । जाया य बंभदिवगसाह चि । यध-
पीदं लौकिकयोगपिण्डे उदाहरणं, तथापीत्थं कृते यो लोकोचरेऽपि लभ्यते स योगपिण्ड इति विवक्षायां दर्शितम् । अथैते विद्या-
मन्त्रादयः किं सर्वदैव न प्रयोक्तव्या उत कदाचिदेवेत्याह 'पिण्डमिमिसे इद्वत्ति' पिण्डार्थमाहारानिमित्तमुपलक्षणत्वादुपकरणादिग्रहः ।
इमे एते अनन्तरोक्ता विद्यामन्त्रचूर्णयोगा न्यापार्यमाणा इति शेषः इष्टा दोषकारिणः स्युः सावद्यत्वेन कर्मवन्धहेतुत्वात् । इह
पिण्डार्थमित्यनेन महति कुलगणसङ्घचैत्यादिकार्यपुष्टालम्बने न्यापार्यमाणा अपि न दोषाय स्युः प्रवचनोत्सर्पणहेतुत्वेन जिनादि-
भिरनुज्ञातत्वादित्याचष्टे कथाञ्चिद् दुष्टा (केषां) इत्याह यतीनां साधूनां कीदृशानामित्याह श्रुतवासितमतीनां उत्सर्गपवादबहुलानामप-
रिर्कर्मितदुद्धिनां । अनेन चाणीतार्थ एव तुच्छत्वात् स्वल्पेऽपि कार्ये तद्व्यापारणं कुरुते न गीतार्थो गम्भीरत्वादित्यावेदयति । इह च
पूर्वसंस्तवपश्चात्संस्तवाभ्यामेक एव संस्तवावयो दोष उक्तश्चूर्णयोगौ तु भिन्नौ द्वौ दोषावुक्तौ । क्वापि ग्रन्थे न्यतययो दृश्यत इति
गाथार्थः ॥७४॥

उक्तं विद्यादिपिण्डद्वारचतुष्टयमथ मूलकर्मपिण्डद्वारमाह ।

मंगलमूलीणहवणाह गन्धमवीवाहकरणधायाह । भववणमूलकममंति मूलकममं महापावं ॥७५॥

न्याख्या — मङ्गलयमूलिका मङ्गलकृद्गनस्परत्यवयवस्व भावौषधयो लोकप्रतीतास्ताभिः स्तपनं, रज्यादिजनस्य सौभाग्यपत्त्यादिनिमि-

सं मूलिकाकन्यामिश्रजले ज्ञानविधापनं, तदादिर्यस्य धूपनक(का)ण्डकरणादेस्तन्महलमूलिलपानादि । तथा गर्भविवाहकरणधातादि, तत्र
 गर्भ उदरान्तवर्त्ता मनुष्यादिसत्त्वः, विवाहः परिणयनं, तयोः प्रत्येकं करणधातौ विधापनविनाशौ, तावादिर्यस्य तत्तथा गर्भकरणं,
 गर्भधातस्तत्परिघाटनरूपः तथा विवाहकरणं विवाहप्रतिधातश्चेत्यर्थः । आदिशब्दाद् स्त्रीणामक्षत्रयोनिक्षत्रयोनित्वकरणग्रहः । तत्रौ-
 पयप्रयोगेण मततमवाच्यदेशरक्तक्षरणं क्षत्रयोनित्वं तद्विपरीतमितरत्व(त्वं रक्त)स्यागम्यमानत्वाद् । भक्ताद्यर्थं प्रति(क्रिय)माणं चा साधुना
 मूलकर्ममोच्यत इति योगः । अस्य शब्दार्थनिरूपणायाह । 'भववणमूलकर्ममंति' भवन्ति नारकादितयोत्पद्यन्तेऽस्मिन् जन्तव इति भवः
 संसारः, म एव वनमतिगहनत्वात्तलवण्डरूपं काननं तस्य मूलं कारणं प्ररोहहेतुः कर्म ज्ञानावरणादिकर्मनिचयहेतुकाऽशुभा व्यापा-
 रक्रिया इति हेतोर्मूलकर्ममोच्यते । यद्वा सूचनाद्विभक्तिलोपाच्च 'भववन्'ति भववनरूपयोः मूलं कारणं कर्म क्रिया इति कृत्वा मूलं च
 तत्कर्म च, मूलं वा प्रतीत्य कर्ममंति विगुप्त मूलकर्ममोच्यते । तत्र भवस्य मूलं कर्म तस्मात्तिवन्धना गर्भधातादिक्रिया तथा
 जातिविक्षया वनम्पतेर्मूलं तत्प्ररोहकारणीभूतप्रविष्टोऽवयवस्तस्य औपधाद्यर्थं हेदादिक्रिया मूलकर्ममंति । इदं च कीदृशमित्याह
 महापापं चिरकालवेद्यक्लिष्टाशुभकर्मनिबन्धनं शिष्टजननिन्दाम् पापवहुलजनाचरणीयं चेति । अत एव भववनमूलमित्युक्तं । तत्र गर्भा-
 धानघाटरूपं मूलकर्ममणि राजपन्थो दृष्टान्तो यथा—

वनंतपुरं जिघमत्त गया । तस्म दो देवीउ । अण्णया विसयसुहमणुहवंताणं एणाए गल्भो पाउब्भुओ । हयसी इसीए पुत्तो भविस्सइ
 न मउअ चि ईमानत्तेन उज्झंती अधिईए चिद्धइ । एत्थंतरे ण्णो साह भिक्खवं अडंतो तीए णिहे पविट्ठो । तेण भणिया जहा भदे ! किं
 चिच्छायसुदी दीममि ! तीए वुत्तं जहा मम सवत्ती आवजसत्ता, पुत्तो तीए आहट्ठो नेमिच्चिण्णेति । तेण भणियं भदे ! ओसहपया-

पिण्ड-
विशुद्धे-
क्षत्रक्षरीया
शक्तिः

॥७९॥

णेण तुङ्गवि गन्धमाहाणं करिस्सामि मा अधीहं कुणसु । तीए भणियं भट्टारया ! जइवि मे सुओ होही तुम्होसहप्पभावाउ तहवि
सो पच्छासमुत्थूयगन्धमायात्तणेण कणिट्ठो त्ति न जुवराया भविस्सह । इयरीए पुण पढमसमुत्थूयगन्धमायात्तणेण जेहो त्ति जुवराया
भविस्सह । तउ साहुणा तीसे एकं ओसहं दिव्वं, अबं तीसे सयासाउ वैव इयरीए गन्धमाहाणं दवाविंयं, दिव्वे जायं गन्धमाहाणं,
इयरीए य स्रओ जाओ । जाओ य जुवराय त्ति । विवाहकरणरूपे तस्मिन् दृष्टान्तो यथा-

एगंसि कुले एणा वड्डकुमासी अत्थि । तउ एगो साह भिक्खमडंतो तम्मि मिहे पविट्ठो तं दड्ढण पिंडलोभेण साहुदा-
णसीला तज्जणणी भणिया । जहा भहे ! एसा दुहिया जोव्वणं पत्ता अपरिणीया संती केणावि सह अक्खं समायरिय कुलं मह-
लिस्सह । किं च लोए वि सुव्वह जहा जह कुमारी उच्चिट्ठा हव्वह तो जत्तिया विट्ठुणो रुहिरस्स नीहरंति तत्तियाउ वाराउ माया नर-
एसु वच्चह त्ति । तट्ठकत्तं लौकिकैः 'तावन्तो नरका घोरा, यावन्तो रुधिरविन्दव', इति । तउ सा परिणावियत्ति । तहा एगस्स कोडुं-
वियस्स पुत्तो अत्थि । पत्तो य सो जोव्वणं । इउय भिक्खवापविट्ठेण एणेण साहुणा तं पुत्तं वयपत्तं पासिय तम्माया दाणापियया
असणाहलोभेण भणिया । जहा कुलस्स गोत्तस्स किच्चीए संतर्हए य सुओ कारणं हव्वह । तो एयं जुव्वणत्तपत्तं पि किं न परिणावेसि जेण
कलत्तनेहेण थिरो थिओ चेड्डह । अपरिणाविओ पुण काएवि सच्छंदचारिणीए सह उट्ठिउं गच्छिहिह । किं च पच्छावि परिणावेयव्वो
(तउ संपहवि किह न परिणावेसि ? त्ति) । तउ तव्वयणाउ सो तीए परिणाविओ त्ति । अक्षतयोनित्वादिकरणरूपे तस्मिन्
दृष्टान्तो यथा-

एगंसि नयरे एगस्स सेट्ठिस्स थूया मिन्नयोनिया अत्थि, माया तं च जाणह न उण पिया, सा य तन्नयरावसिहन्धमुत्तस्स प-

रिणयणत्वं दिव्या । आसन्नो आगन्धो वीवाहो । एसा मे दुहिया परिणिया समाणी भत्तुणा भिन्नयोनियत्ति जाणिय उडिञ्जिअहि चि
 चित्ताण तन्माया अधिदमंता चिद्धइ । एत्थंवरं भिक्खवडं भमन्तो एगो साह भिक्खवडं तीसे गिहं पविट्ठो, दिट्ठा य सा, भणिया तेण
 जहा भद्दं ! किमोरिसी दीसासे । तीए दुहियावहयरो कहिओ । साहुणा आयमणोसहं पियणोसहं च दिन्नं अक्खयजोणिया जायत्ति ।
 तहा एणाए नयरीए एगो सत्थवाहो आसि । तस्स य अन्नया नियभज्जाए समं रइक्कहो जाओ । अउ अभिनिवेसवसा सत्थवाहेण
 तन्नपरनिजामिणो एगस्स सेट्ठिस्स थूया परिणयणत्वं वरिया । तं वइयरं परिजाणिय भज्जाए सत्थवाहो खमाविओ । वारिओ वि न
 चिद्ध सवत्तीचिक्ताए विद्याणमुही सा चिद्धइ । महाचित्ता एसा इत्थीणं, भणियं जेण वरि दालिहिउ, वरि अणाहु. वरि वरुड्ढालिउ,
 वरि रोगाउरु, वरि कुरुडु, वरि निग्गुणहालिउ वरि करचरणविहीणदेहु, वरि भिक्खभमंतउ ण पुणवि सवत्तिजुत्तुयइपति(जुत्तपति)संप-
 सउ । एत्थंवरं जंघापरिजिओ एगो साह तीसे गिहं भिक्खवडं पविट्ठो पुट्ठा य सा जहा भद्दं ! किं अधिदमंता दीससि । तीए बुत्तं-
 'जो य न दुक्खं पत्तो, जो य न दुक्खस्स निग्गहसमत्थो । जो य न दुहिए दुहिओ न हु तस्स कहिज्जेए दुक्खं' ॥१॥ साहुणा बुत्त
 एत्थंमेव नवरं 'अदयं दुक्खं पत्तो, अदयं दुक्खस्स निग्गहसमत्थो । अदयं दुहिए, दुहिओ ता मज्झ कहिज्जउ दुक्खं' ॥२॥ तउ तीए
 सवत्तीवइयो कहिओ । साहुणा ओसहं समप्पियं । भणिया य एवं केणइ पओणेण तीसे भत्तस्स पाणस्स वा मज्झे दायव्वं जेण
 या भिन्नजोणिया कवह । तउ भिन्नजोणिया सा इह भत्तुणो कहिज्जसुत्ति सो न परिणेही । तीए तहेव कयं जाव भत्तुणा न
 परिणीयत्ति । विवाहघावरूपमप्यन्नं जातमिति न पृथग् दृश्यते ।

एतेषु च मूलकर्मरूपेषु रूपनगर्भाधानतद्विन्यायविवाहकरणतद्विधातादिषु पिण्डार्थं यतिना क्रियमाणेषु कार्यमाणेषु वा पङ्जी-

वनिकायवधमैशुनप्रवृत्तिभोगान्तरायप्रद्वेषादयो दोषाः सञ्जायन्ते । तथाहि विवाहकरणरूपे तस्मिन् साधुना प्रवर्तकत्वेन पृथिव्यादयः
काया विराभ्यन्ते । अक्षतयोनित्वे, गर्भकरणरूपे च तस्मिन् यावज्जीवं मैशुनप्रवृत्त्या अधिकरणं यतोऽक्षतयोनित्वे सति पुरुषस्य
सततं काम्या स्यात्तथा पुत्रोत्पत्तौ प्राय इष्टा स्यात्ततः काम्येति । यत उक्तं 'रतिपुत्रफला नारीति' । अक्षतयोनित्वगर्भकरणरूपे वा
भगनादिना ज्ञाते सति प्रद्वेषात्मविनाशप्रवचनविसादिकं स्यात्तथा क्षतयोनित्वे कृते यावज्जीवं परिहार्यत्वेन कामसेवाविधातकरणाङ्गो-
गान्तरायोपाज्जनमिति भाग्यर्थः ॥७५॥

उक्तं मूलकर्मद्वारमधुनोद्गमोत्पादनादोषसङ्ख्याभणनेन समुदितगवेषणासंज्ञितदोषबुद्दस्य निगमनं ग्रहणैषणादोषप्रस्तावनां चाह
इय वुत्ता सुत्ताड, वत्तीस गवेस्पोसणादोसे । गहणेस्पोसणादोसे दस, लेसेण भणासि ते य इमे ॥७६॥

व्याख्या—इत्यमुना प्रदर्शितप्रकारेण उक्ता अभिहिता मयेति गम्यते । कुतः स्थानादुद्धृत्येत्याह सूत्रात् पिण्डनिर्युक्त्याद्याग-
मात् । क इत्याह उद्गमोत्पादनादोषषोडशकद्वयेन द्वात्रिंशत्सङ्ख्या, गवेषणैषणा दोषा इति । तत्र गवेषणं गवेषणा, अन्वेषणं एषण-
मेषणा, ततो गवेषणायामशनादेर्मर्गणकाले एषणा उद्गमोत्पादनादिभिः सदोषत्वनिर्दोष(त्व)पर्यालोचनं गवेष(णैष)णा द्वात्रिंशदो-
षबुद्दरहिताहारान्वेषणमित्यर्थः । तद्विषया दोषा दूषणानि प्रदर्शितरूपा गवेष(णैष)णा दोषा उक्ता इति पूर्व्वेण योगः । इह किलैषणा
त्रिविधोक्ता सूत्रे । यथा गवेषणा गहणैषणा ग्रासैषणा चेति । तत्रोद्गमोत्पादना(दोष)शुद्धाहारविषयाऽऽद्या, शङ्कितदिदोषशुद्धाहारविषया
द्वितीया, संयोजनादिदोषपञ्चकारहिताहारभयवहरणविषया तृतीयेति । तथा किल क्रमोपि त्रिविधाया अप्येवमेव यतो नाऽगवेषितस्या-
शनादर्ग्रहणं स्यान्नचागृहीतस्य भोजनकरणं सम्भवतीति तद्विषया(ता) ग्रन्थेनाद्याऽभिहिता, सांप्रतं द्वितीयां वक्तुमाह । ग्रहणेत्यादि

ग्रहणपादोषानिति । तत्र ग्रहीतिग्रहणं एषणमेपणा । ततो ग्रहणेऽशनादेर्ग्रहणकाले एषणा शङ्कितादिभिः प्रकारैरन्वेषणं ग्रहणेपणा । तद्विषया दोषा ग्रहणपणादोषास्तान्, दद्येति दद्यात्तद्वयान् लेशेन सङ्क्षेपेण भणामि कथयामि । तत्प्रस्तावनामाह, ते च ते पुनः दोषा इमे एतेऽनन्तरमेव बह्व्यमाणस्वरूपा इति गाथार्थः ॥७६॥

तानेव यथानामग्राहमाह ।

संक्रियमक्विवयनिक्रवत्त-पिहियसाहरियदायगुन्मीसे । अपरिणयलित्तछड्डिय, एस्सणदोसा दस्स हवंति॥
व्याख्या—‘संक्रिय’मि विभक्तिलोपाच्छङ्कितं सम्भावित्वाधाकर्ममादिदोषं भक्तादि । एवमुत्तरत्रापि । मिश्रं मुक्त्वा शेषपदेषु विभक्तिलोपो द्रव्यः । तथा दोषवतो निर्देशेपि दोषदोषवतोरभेदाच्छङ्कारूप एषणादोष उक्त्वोऽवसेयस्तरयैव विवक्षितत्वादेवं सर्वत्र । प्रक्षितप्राशयित्वं । निक्षिप्तं न्यस्तं । पिहितं स्थितं, संहृतमन्यत्र क्षिप्तं । ‘दायग’मि ह्यवनादायकद्रुष्टं । ‘उन्मीसे’ मिति उन्मिश्रं पुण्यादि-मिलित्वं, अपरिणतमप्राप्त्युक्तीभूतादि । लिसं दुग्धादिखरिण्डितं, छड्डितं परिसाटिमत्, समुच्चयार्थश्चकारो लुप्तो द्रव्यः । इवेर्लोपादित्येवमेते एषणादोषाः पिण्डग्रहणद्रव्यणानि । दद्येति सङ्ख्या भवन्ति जायन्ते इति गाथार्थः ॥७७॥

अथ शङ्कितद्वारं व्याख्यातुमाह ।

संक्रियगहणे भोए चउभंगो तरथ हुचरिमा सुद्धा । जं संकइ तं पावइ दोसं सेसेसु कम्ममाई ॥७८॥

व्याख्या—शङ्कितस्य (सं)भावित्वाधाकर्ममादिदोषस्य भक्तादेर्ग्रहणे आदाने, तथा भोगो भोजनं शङ्कितस्येत्यत्रापि योज्यं । चशब्दः समुच्चयार्थो लुप्तो द्रव्योऽत्र पदद्वये ‘चउभंगो’ मिति चतुरूपो भङ्गः चतुर्भङ्गो भङ्गचतुष्टयं स्याद्यथा ग्रहणे भोजने च शङ्कितः भक्ता-

पिण्ड-
विष्टुदे-
श्वद्रक्षरीया
श्रुतिः

॥८१॥

देर्ग्रहणकाले भोजनकाले च यदि पुनरमुकदीपवदिदमिति शङ्कावानित्यर्थः । तथा ग्रहणे शङ्कितो न भोजने २ भोजने शङ्कितो न ग्रहणे ३ न ग्रहणे न भोजने च शङ्कित ४ इति । एतेषां चैवं सम्भवो यथान्किल कयापि गृहे भिक्षार्थं प्रविष्टः माधुः प्रचुरां भिक्षां भिक्षाचरभ्यः स्वरमै वा गृहस्थेन दीयमानां दृष्ट्वा चिन्तयति, यथेयं भिक्षा किं स्वगृहार्थं प्रचुरोपस्करतया गृहिणैरेभ्यो मह्यं वा प्रचुरा दीयते, उत भिक्षाचरादिनिमित्तराद्वत्येति चेत्तसि शङ्कितस्ततः केनापि लज्जासंक्षोभादिना कारणेन किं निमित्तमेतत् प्रचुरं शङ्कामिति गृहिणं प्रश्रयितुमशक्नुवन् शङ्कितो गृह्णाति । गृहीत्वा च स्वस्थानमागत्य तथैव शङ्कितस्तद्बुद्धे इति प्रथमः १ । तथा भिक्षार्थं गृहं गतः प्रचुरां भिक्षां लभ्यमानां दृष्ट्वा चेत्तसि शङ्कितस्ततो लज्जादिना निषेधयितुं तां प्रश्रयितुं वा गृहस्थमशक्नुवन् गृहीत्वा स्वोपाश्रये समागतस्ततो भोजनसमये तं दोलायमानचेतसं दृष्ट्वाऽपरसाधुस्तद्भिक्षानिःशङ्कीकृतग्राही तदभिप्रायं ज्ञात्वा वदति । यथा साधो ! यत्र बह्वी त्वया भिक्षा लब्धा, तत्र तद्गृहे प्रकरणं प्रवर्तते लाहणकं वा समायातमित्येवं तद्वचः श्रुत्वा शुद्धमेतदिति निश्चित्य विगतशङ्कापरिणामस्तद्बुद्धे इति द्वितीयः २ । तथा कश्चित्साधुरीश्वरगृहानिःशङ्कितः प्रचुरां भिक्षां गृहीत्वा वसतावायातोऽन्यान् साधून् गुरोः पुरतः स्वभिक्षातुल्यभिक्षामालोचयतः श्रुत्वा सज्जातशङ्कया चिन्तयति यथा यत्स्वरूपा बह्वी मया भिक्षा लब्धा अमु-
कस्मिन् गृहेऽन्यैरपि साधुभिस्तत्र तत्स्वरूपैव बह्वी च लब्धा ततो मा कदाचिदियमशुद्धा भविष्यतीति, ततस्तथैवासौ शङ्कितचित्तस्वां
शुद्धे इति तृतीयश्चतुर्थमङ्गस्तु सम्भवं प्रतीत्य सुगम एवेति । अत्र चतुर्थपि शुद्ध्यशुद्धिमाह । तत्र तेषु चतुर्षु भङ्गेषु मध्ये द्वितीय-
श्वरमश्च तीयलोपात् द्विचरमौ द्वितीयचतुर्थौ भङ्गौ वा शुद्धावशुद्धाहारदोषायातकर्मबन्धदोषविकलौ । चरमस्तावदुभयथापि शङ्काया
अभावाच्छुद्ध एव । द्वितीयोऽपि भङ्गो ग्रहणापेक्षयैव सदोषः परमार्थतत्त्वतश्चुभपरिणामेन शङ्कितग्रहणदोषस्य निवर्त्तित्वाच्छुद्ध एव ।

तृतीयो बहुतरदोषः । आद्यश्च बहुतरदोषः, उभयप्रापि भोजनस्य शङ्कितत्वेनाऽशुद्धत्वात् । अथ तृतीयप्रथमावाश्रित्याशुद्धतामाह । यं कञ्चन दोषं 'कम्माह' चि ध्वननादावाकर्ममार्दिकं दूषणं । भक्तादर्ग्रहणकालेऽन्यवहारकाले वा शङ्कते अमुकदोषदृष्टमिदमथनादित्या-
रेकते सम्भावयतीत्यर्थः । तमेव दोषं, व्याख्यानादायाकर्ममार्दिपञ्चविंशतिदोषमप्यदेकतरं कञ्चन पिण्डप्राप्ती साधुः प्राप्नोति आप-
द्यते दोषयोरुद्धरितयोराद्यतृतीयभङ्गयोरित्यशुद्धावेताविति । तत्रावाकर्ममार्दयः षोडशोद्गमदोषाः शङ्कितस्य साध्यत्वाच्चद्वज्ज् नैवपणा-
दोषा प्राक्षिणादयश्चेति समुचिततः पञ्चविंशतिः । अत्र हि ननु यदि शङ्काऽकल्पनीयताविधायिनी, एवं शुद्धमपि भक्ताद्यशुद्धं स्यात्
शङ्काकरणात्, अशुद्धमपि शुद्धमेतदिति निश्चित्य गृहीतं शुद्धं स्यादित्यबोध्यते, सत्यमेव तच्छङ्कापरिणाम एव शुद्धेरशुद्धेश्च कार-
णम् । यदि हि शङ्काप्लुक्तपरिणामस्त्वदा शुद्धमप्यशनादिकमशुद्धं करोति । शुद्धमेतदित्येवं निश्चित्य गृह्णन् भुञ्जानो वा विशुद्धपरिणा-
मोऽशुद्धमपि शुद्धं करोति । तदिदंशुद्धमपि छद्मस्यपरीक्षया निःशङ्कीकृतं शुद्धमेव स्यात्तथाहि श्रुतबलेनाभायाविना प्रयत्नपरेण छद्म-
स्येन संशोष्य यद्गृहीतं तदशुद्धमपि तेनानीतं केवल्यप्युपभुङ्क्ते इतरथा श्रुताप्रामाण्यं कृतं स्यात्तदप्रामाण्ये तदर्शितज्ञानादित्रयाभाव-
स्त्वद्भावे ज्ञानादित्रयसाध्यमोक्षाभावस्त्वद्भावे तदर्थं गृह्यमाणाया दीक्षायाश्च नैफल्यमिति गाथार्थः ॥७८॥

उक्तं शङ्कितद्वारमथ प्राक्षितद्वारमाह ।

सच्चित्ताचित्तमक्खियं दुहा तस्य भूदगवणेहिं । तिविहं पढमं बीयं गरहियइयरोहिं दुविहं तु ॥७९॥

व्याख्या—सह चित्तेन चैतन्मेन वर्तत इति सचित्तः सजीवः पृथिव्यादिः, चकारस्य द्विरक्तिः द्वेने प्राकृतलक्षणाद्, यद्वा
सद्विद्यमानं चित्तं यस्य स सच्चित्तः । तथा अचित्तो निर्जीवः पृथिव्यादिरेव । इह च पृथिव्यादिः पूर्व्वं सचित्तः स्यात्ततः स्वकाय-

शस्त्रादिभिः प्राप्सुकीक्रियमाणः कियन्तमपि कालं मिश्रः, स जीवजीवरूपस्ततोऽचित इत्ययं क्रमः । परमत्र मिश्रस्य भेदेनाऽविवक्ष-
णाश्च तदुपादानं । अत्र च शिष्यहितार्थं सचित्तादिस्वरूपं किञ्चिदुच्यते । तत्र स्वकायशस्त्रादिनाऽविष्वक्स्वरूपः पृथिव्यादिः सचित्तः ।
परिणतापरिणतरूपश्च मिश्रः । तथा लवणसृचिकादिरूपः पृथ्वीकायः स्वकायपरकायशस्त्रोपहतोऽचेतन इति । तत्र मधुरपृथ्वीकायस्य
सृचिकादेः क्षारलवणोपादिः स्वकायशस्त्रं, शीतोष्णामिकाश्चिकसर्जिकातैलादिकं च तस्य परकायशस्त्रं । तथाऽष्काये क्षारादिरष्कायो मधु-
रादेः स्वकायशस्त्रं पृथ्वीकायादिषु तस्य सर्वस्यापि परकायशस्त्रं । वनस्पतिस्तु कन्दादिः सचित्तः स्वकायपरकायशस्त्रेण छेदेन पच-
नादिना च विष्वक्स्तोऽचित्तस्तथावृन्ते शुष्के कोमलाभादीनि फलानि व्रीहिकादीनि हरितानि पत्रपुष्पाणि वाऽचित्तानि स्युरिति अलं
प्रसङ्गेन । प्रकृतमुच्यते । तदिह सचित्तपृथिव्यादिभ्यश्चित्तयोगात्करमात्रं देयमपि च सचित्तं अचित्तयोगादचित्तं ततः सचित्तं चाऽचित्तं
च सचित्ताऽचित्तं । सचित्तभक्षितमचित्तभक्षितं चेत्यर्थः । इतैर्लोपादित्येवं सचित्ताचित्तभेदान्भक्षितं पृथिव्यादिना खरण्डितं भक्तादि
द्विधा द्विविधं भवति मिश्रस्य भेदेनाविवक्षणात् । तत्र तस्मिन् द्विविधे भक्षिते प्रथममाद्यं सचित्तभक्षितं त्रिविधं त्रिधा स्यात् । कैरि-
त्याह 'भूदगवणोर्हि'ति पृथिव्यन्वनस्पतिभिः प्रस्तावात् सचित्तैः पृथ्वीकायभक्षितमित्यादीनि तत्त्वं । 'वीर्यं'ति, द्वितीयमचित्तभक्षितं
पुनर्द्विविधमेव द्विप्रकारमेव भवति । तुशब्दस्यैवकारार्थत्वात् । कारभ्यामित्याह गर्हितेतराभ्यामिति तत्र गर्हितं लोकनिन्द्यं वस्तु इतर-
मगर्हितं लोकानिन्द्यं ताभ्यां द्रव्याभ्यामचेतनाभ्यां गर्हितवस्तुभक्षितमगर्हितवस्तुभक्षितं चेत्यर्थ इति गाथार्थः ॥७९॥

अधुना अचित्तभक्षितं चाश्रित्य कल्प्याकल्पविधिमाह ।

संसत्तश्चचित्तेहि, लोणागमगरिहिद्यहि य जर्दण । सुकल्लसचित्ते हि य, करमत्तं मक्खिवयमकप्पं ॥८०॥

न्याय्या—इह प्रत्यासत्तिन्यायादचित्तप्रक्षितस्यैव च सर्वत्रैव मुख्यतया ग्रहणाच्च पूर्व्वे मचित्तप्रक्षितस्य क्रमपरिहारेणाऽक-
 न्यनोक्ता । पश्चादिनस्येति । तत्र समस्तिर्मध्योरपक्षेकेन्द्रियादिमत्त्वयुक्तत्वं । सा विद्यते येषां द्रव्याणां तानि मत्त्वधीये संसक्तानि,
 तानि च अचित्तानि च दधितवद्रक्षापानकादीनि । एतेषु मात्रकादेः खण्डनवयापि जातेषु कदाचिद् संसक्तिः स्यात्तानि
 संसक्तानि चानि तैः अगर्हितैरपीति शेषः । करमात्रं प्रक्षितमकल्प्यमित्युत्तरेण योगः । अयमर्थः संसक्तिमद्द्रव्यैर्द्वयादिभि-
 र्नेपरुन्मध्यादिभिश्च हस्तमात्राभ्यां प्रक्षिताभ्यां दयं वा साक्षाद्वैप्रक्षितं सदीपमानमकल्प्यमेकेन्द्रियादिवधदोषात् मात्रकादिलभ्य
 यश्चिकार्काटिकापतङ्गादिमत्त्ववधदोषाच्च एतेनागर्हितवस्तुप्रक्षितमुक्तमथ गर्हितवस्तुप्रक्षितमाह । लोकागमगर्हितैश्चेति । तत्र लोकः
 पृथग्जनः 'आगमं'ति अर्हप्रवचनं तदभ्येता वा लोकोत्तरो यतिजनस्ततो लोकश्चागमश्च तौ, तथा च तयोर्मध्ये गर्हितानि निन्द्यानि
 पार्त मचित्तजनन्तानि मांमादीनि तैः, चः समुच्चये । यतीनां साधूनां करमात्रं प्रक्षितमकल्प्यमितीह सम्यग्धीनीयं । अयमर्थः लोक-
 लोभोत्तरागमगर्हितैर्मांगयमायोणितसुरासुत्रोच्चादिभिः शिष्टजनस्याभ्युपेयः साक्षान्प्रक्षितं सदैवैर्प्राक्षताभ्यां वा हस्तमात्राभ्यां
 दीयमानं गदयं पर्वानामकल्प्यमुद्गाढादिदोषात् । इह चाचेतनद्रव्यैर्प्राक्षितयोर्हस्तमात्रयोश्चतुर्भङ्गः स्याद्यथा हस्तो प्रक्षितो मात्रं च,
 हस्तो प्रक्षितो न मात्रं । मात्रं प्रक्षितं न हस्तो, न हस्तो प्रक्षितो न मात्रमिति । तत्र गर्हितवस्तुप्रक्षितत्वे भङ्गचतुष्टयेऽपि भक्ताद्य-
 कल्प्यं समस्तिमदादिद्रव्यवर्जागर्हितवक्ताद्यचित्तवस्तुप्रक्षितत्वे कल्प्यमिति । अधुना सचित्तश्रुतिव्यादिभिर्प्राक्षिते हस्तमात्रके आश्रित्य
 मचित्तप्रक्षितदयस्याकल्प्यतामाह । शुभ्राद्रसचित्तैश्चेति तत्र शुभ्रा अनार्द्राः आर्द्राश्चेत्सजलाः सचित्ताः सजीवास्ततः शुभ्राश्चाद्राश्च
 ते मचित्तमाधेति विग्रहस्तैः श्रुत्युपन्यनस्पतिभिरिति सामर्थ्याद् दृश्यम् । चः प्रकृतवाक्यापेक्षया समुच्चये । करमात्रं दातृहस्तकरो

पिण्ड-
विशुद्धे-

अंद्रक्षरीया

श्रुतिः

॥८३॥

टिकादिकं अक्षितमालिप्तं खरण्टितमिति यावत् । उभयमन्यतराद्वा उपलक्षणत्वात् साक्षादेव द्रव्यं वा किमित्याह । अकल्पयं यतीनां ग्रहणायानुचितं । कोऽर्थः सचिच्चैः पृथिव्यादिभिः करमात्राभ्यां अक्षिताभ्यां दीयमानं शुद्धमपि देयं तदेव वा तैर्अक्षितं सद् गृहीतुं न कल्पत इत्यर्थः । अयमत्र भावार्थः पृथिव्यन्वनस्पतिभिः सचिच्चैर्अक्षितत्वभावाज्जिघासा सचित्तमक्षितमुक्तं । तत्र पृथ्वीकायः शुष्का-
र्द्रमेदात् द्विधा । तत्र शुष्को भस्मवत् श्लक्ष्णतया यस्तेन, यद्वाऽऽर्द्रेण सचित्तमृदा यत्करादि खरण्टितं तत्पृथ्वीकायमक्षितं स्यात् ।
तथा पुरःकर्मपश्चात्कर्मसंस्त्रिभ्योदकार्द्रमेदादृक्कायमक्षितं चतुर्द्धा । तत्पुरो भक्तादेर्दानात्पूर्वं पश्चात्तस्यैव दानादुपरि तयोः कर्म
साध्वर्थं जलेन हस्तादेर्धावनं तत्पुरःकर्म पश्चात्कर्म चेत्यर्थः । संस्त्रिभ्यमीषलक्ष्यमाणखरण्टनजलं हस्तादि, उदकार्द्रं जलतीमितं
हस्ताद्येव । तथा प्रत्येकानन्तकायिनामाग्रादिद्वारणादीनां श्लक्ष्णखण्डैरपरिणतत्वात् सचिच्चैर्हस्तादि यत्खरण्टितं तद्वनस्पतिमक्षितं
तेजोवायुजसैश्च अक्षितं न भवति । यतः श्लक्ष्णतार्द्रताभ्यां अक्षितत्वं स्यात् । ते च श्लक्ष्णतासजलते एतेषु न स्तः । यद्यपि तेजः-
काये आर्द्रता नास्त्येव श्लक्ष्णता त्वस्ति परं तथापि सा भस्माद्यचेतनावस्थायामिति भावनीयं । इहापि सचिच्चैः पृथिव्यन्वनस्पतिभिः
खरण्टितयोर्हस्तकयोश्चतुर्भङ्गः स्याद्यथा हस्तो अक्षितो मात्रकं चेत्यादि । अत्र चाद्यभङ्गत्रये भक्ताद्यकल्प्यं चतुर्थे च निर्दोषत्वात्
कल्पते इति गार्थार्थः ॥८०॥

उक्तं अक्षितद्वारमथ निक्षिप्तद्वारमाह ।

पुढविद्गअगणिपवणे परित्तणंते वणे तस्सेसुं च । निविखत्तमच्चित्तं पिहु अणंतरपरंपरमगेज्झं ॥८१॥

व्याख्या—इह सर्वत्र सूत्रनाद्विभक्तिनलोपाच्च 'पुढवि'ति पृथ्वीकायो मृत्तिकात्त्रणोषत्वकारादिरूपस्तरिमन् । तथा 'दग्ग'चि

अक्षित-
द्वारम्

॥८३॥

उदयमन्त्राय इत्यर्थः न चावदनयादिजलावश्यापहिमकरकादिरूपस्तरिमन् । तथा 'अगणि'ति अग्निस्तेजस्कायः स च विध्यात-
 मुर्गाराग्राग्रासज्वालसमज्वालव्युत्क्रान्तभेदतया सप्तविधस्तरिमन् । तत्र यः स्वल्पतया पूर्वं दृष्ट्या न दृश्यतेऽग्निः पश्चा-
 द्युत्क्रान्तोपयचूर्णादिके इन्धने तदुपरि क्षिप्ते वर्धमानो दृष्ट्या दृश्यते स विध्यात इत्युच्यते । ये च ईषत् पिङ्गलाग्निकणा अर्द्ध-
 विध्यातभस्मोन्मिश्रास्ते मुर्ग इत्युच्यन्ते । यश्च ज्वालारहितो निर्धूमोऽग्निः सोऽङ्गार इत्यभिधीयते । यत्र च जुल्यामग्नौ प्रज्वा-
 लिते पिठरादिकं चारोपिते यावज्ज्वाला पीठरे न लगाति तावदसावप्राप्तज्वाल उच्यते । यदा च पीठरे ज्वाला लग्ना
 तदाग्री प्राप्तज्वाल उच्यते । यदा च ज्वालैवातीचोच्चत्वेन पिठरकसमा, पिठरकमुखान्ते ज्वालान्तो लग्न इत्यर्थः, तदाऽसौ
 समज्वाल उच्यते । यदा च पिठरमुखमुल्लङ्घ्य ज्वालार्धं प्रव्रजति तदाऽसौ व्युत्क्रान्त इत्यभिधीयते । 'पवणो'ति पवनो
 यानो वायुकाय इत्यर्थः । स च गुह्यवातमण्डलिकादिभेदादनेकरूपो दतिस्थश्च तस्मिन् , तत्र तावदचित्तमुखवातपुरिते
 सति द्वाकपदमुते यत्तस्थो वायुः स कालमाश्रित्य सचित्तो मिश्रोऽच्चिचश्च पौरुषीदीनैः स्यात् । तत्र वर्षाहिमन्तग्रीष्मरूप-
 धिनयो कालः सामान्येन स्निग्धो रूक्षश्च भवति । तत्र स्निग्धः शीतो रूक्षश्चोष्णः । अयं च स्निग्धोऽप्युत्कृष्टमध्यम-
 जपन्यमेदाग्निधः । रूक्षोऽपि च त्रिधः । तथा उत्कृष्टस्निग्धोऽतिशीतः, मध्यमस्निग्धो नातिशीतः । जपन्यस्निग्धः स्तोकशीतः ।
 जपन्यरूक्षः किञ्चिदुष्णः, मध्यमरूक्षो नात्युष्णः, उत्कृष्टरूक्षोऽत्युष्णः । तत्र च दतिस्थो वायुरतिस्निग्धकाले पौरुषीमेकाम-
 नंतनो, द्वितीयायां मिश्रः तृतीयायां सचिच इति । मध्यमस्निग्धो द्वे पौरुष्यावचित्तस्त्वतीयायां मिश्रश्चतुर्थ्यां सचिचः ।
 जपन्यस्निग्धः पौरुषीप्रक्रमचित्तः चतुर्थ्यां मिश्रः, पञ्चम्यां सचिचः । रूक्षकाले पौरुषीनां स्थाने दिनानि । पौरुषीवृद्धिस्थाने च दिन-

शुद्धिर्दृश्यः । यथोत्कृष्टरूपे एकं दिनमचितो द्वितीये तु मिश्र इत्यादि । तथा वायोऽचितो भवने स्वकायशस्त्रादिकं निमित्तं ज्ञेयम् । तत्र मण्डलिकवातादिः स्वरवातादेः स्वकायशस्त्रं । पृथ्वीकायादयस्तु परकायशस्त्रमिति । द्रव्यादिपरिणतस्तु छद्मस्यस्य दुर्लभ्यः इति प्राप्त-
ज्ञिकमेतदुक्तं । तथा 'परिचणंते' ति प्रत्येके अनन्ते च । 'वणे' ति वनस्पतिकार्ये तत्र प्रत्येको धान्यव्रीहिकादिहरिताम्रादिफलरूपः ।
अनन्तः साधारणः क्षरणगर्जरार्दिकन्दरूपोऽनन्तकायस्तस्मिन् द्विरूपेऽपि । तथा त्रसेसु कीटिकामत्कोटककुन्धुगवादिरूपेषु जीवेषु, चः
समुच्चये । एते च पृथ्वीकायादयः सर्वेऽपि सचित्ता मिश्राश्चान्न ग्राह्याः । ततः पट्टु पृथिव्यादिन्नसान्तेषु निक्षिप्तं न्यसृतं वस्तिवनि ग-
म्यते । कीदृशमित्याह अचित्तमपि निर्जीवमपि, सचित्तमिश्रं तावत्सर्वदैव यतीनामग्राह्यमित्यपर्यर्थः । हुशब्दोऽचित्तनिक्षिप्तस्याग्राह्यत्वे
विस्मयद्योतकः । कथं निक्षिप्तमित्याह 'अणंतरपरंपरं'ति तत्रानुसारे लोपादनन्तरमव्यवधानं, यथा सचित्तमिश्रस्य मृत्तिकादेरुपरि
सचित्तमृत्तिकादिकं मुक्तं । तथा च परम्परं स्थगनिकादिना सव्यवधानं सान्तरमित्यर्थः । यथा तस्यैवोपरि स्थगनिकादौ कृत्वा तदेव
मुक्तं । चः समुच्चयार्थो ह्यसौ दृश्यः । एतत् क्रिमित्याह 'अणेज्जं'ति अवधारणयोजनादग्राह्यमेवाकल्पनीयमेव । इह च समुदितसचित्-
तमिश्रपदाऽचित्तपदरूपपदद्वयेन चतुर्भङ्गः प्ररूप्यो यथा सचित्तमिश्रे पृथ्वीकायादौ सचित्तमिश्रं पृथ्वीकायादि निक्षिप्तमित्याद्यस्तत्र
कश्चित् सचित्तः, कश्चिन्मिश्र इत्येकत्रापि भङ्गे ज्ञमयं १ । तथाऽचित्ते सचित्तमिश्रं २ । सचित्तमिश्रेऽचित्तं ३ । अचित्ते अचित्तं निक्षि-
प्तमिति ४ चतुर्थः । अत्र चाऽऽद्यभङ्गद्वयेऽग्राह्यं, वस्तु निक्षिप्तं सचित्तं स्यादित्यादिदोषादकल्पमेव । चतुर्थभङ्गे चोक्तदोषाभावात् कल्प्यं,
तृतीयभङ्गे च प्रस्तुतग्राह्याक्षरस्यावतारक्षत्रस्य च सामान्येन शुद्धस्यापि भजनया कल्प्याकल्पयविधिर्भवति । तत्राचित्तमपि सचित्तपु-
थिव्यादिभ्यनन्तरनिक्षिप्तं सर्वत्राकल्प्यं, सचित्तपृथिव्याद्युपरि स्थितत्वात् सङ्गड्नादिदोषाभावात् । परम्परनिक्षिप्तं तु सचित्तसङ्गडादिप-

निदारेण यत्नतया ग्राह्यमर्थाति मञ्जना । तत्र विनेयानुग्रहाय प्रतिक्रियामचिचस्यानन्तरपरम्परतया निक्षेपसंभवा दश्यन्ते यथा—सचिच-
 मिश्रपृथ्वीकाये यत् पक्वानामण्डकादिकं व्यवस्थापितं तदनन्तरानिक्षिप्तं यच्च पक्वानादिकमेव ग्राह्यक(१)च्छ्लेषकादावपि तं पिठरादि
 च मयिनमिश्रपृथ्वीकाये तत्परम्परानिक्षिप्तं । तथा यन्नवनीतस्यानीभूतवृत्तादिकं सचिचामिश्रे उदके न्यस्त्वं तदनन्तरानिक्षिप्तं । यच्च
 पृतपक्वानादिकं तरिकात्रप्यकादौ स्थापितं नावादि च जले तत्परम्परानिक्षिप्तं । तथा विध्याताद्यन्यतरमेदेऽग्नौ मण्डकादिनिहितमन-
 न्तरानिक्षिप्तं । तदेव यदा स्यात्पदौ स्यात्पदि चाग्नावुपरि तदा परम्परानिक्षिप्तम् । अत्र च तेजस्काये परम्परानिक्षिप्तस्य ग्रहणमाश्रित्य
 विद्योपाऽभिधीयते । यथेश्वरसपाकस्थानेऽन्नावुपरि स्थिते पिठकटाहादौ मृत्तिकया पार्श्वेषु लिप्ते इक्षुरसः स्थितौ यदि स्यात्तदपि च
 यदि विस्तीर्णमुत्तनयाऽघट्टितकर्णं स्याद्विद्यालमुत्तादि तस्माद्वारकादिना कृप्यमाणे दानाय रसादौ तत्कर्णा न यद्गन्ते, तथा वहिरिक्षु-
 रमर्द्धनाभापाद्यधपरिद्यादिभांस्त्वत्स्याद्रसोऽपि च तत्क्षण एव क्षिप्तत्वात्तात्तुष्ण तदा गृह्यते । एवं यत्र पिठरादौ गुडः पूर्वं कथितोऽभू-
 क्षर जले कथनाय क्षिप्तमीषतममपि गुटरसेन भावितत्वाच्छीघ्रं मासुकीस्यात्ततो नात्तुष्णमघट्टितकर्णपार्श्वालिप्तकटाहस्यमपरिशादि-
 मध्व्योऽकमपि स्यात्तदपि गृह्यते । एवमन्नादित्वरपिण्डतथोपपिठरस्थेषु च सज्जलादेरपि ग्रहणं ज्ञेयम् । इह चेश्वरसस्य दीपमानस्य यदि
 कथितिन्द्रार्थद्वितीयाति न लेप पृत्तावर्तते नत्त्वप-चुष्टीमध्यस्थिततेजस्काये पवतीति पार्श्वालिप्तमिति कटाहस्य विशेषणं । घट्टितकर्णाच्च
 तस्माद् गुह्यमाणे इक्षुरसादौ मृद्वेषस्य क्षरणाच्छुष्टीस्यान्निविराधना स्यादित्यघट्टितकर्णत्वं विशेषणं । अत्तुष्णे चेश्वरसादौ गुह्यमाणे
 दाभ्या स्यात्पादार्भाजनस्य दानापोत्पाटितस्य, साधुना तु वसतावानयनयापोत्पाटितस्य पतद्ग्रहस्य दाहकतया द्वागिति भूमौ क्षेपा-
 न्नग्नः स्यान्नाथा दृष्टेन ददती दात्री साधुपतद्ग्रहे देयं प्रक्षिप्तुमशक्नुवती वहिरुज्जेत । एवं च पृथिव्यादिविराधना स्याद्विति ।

वातेऽनन्तरनिक्षिप्तं वातोत्पाटितः शुक्लवस्त्रमुद्रादिकोशरूपा पर्पटिकाः स्युः शालिपर्पटादि च यद्येनोत्पाद्यते तत्तत्रनिक्षिप्त-
मुच्यते इति विवक्षया वाते शुष्कपर्पटिकादीनां निक्षिप्तता । वाते परम्परनिक्षिप्तं वातोद्धूतवातभृतदृत्याद्युपरिस्थितं मण्डकादि
वायोरुपरि वासितचर्म तदुपरि मण्डकादीतिकृत्वा । वनस्पत्यनन्तरनिक्षिप्तं सच्चित्तवीहिकादिहरितफलादिष्वपूपादि न्यस्तं, पिष्टुरल्लप-
कादौ मण्डकापूपादि न्यस्तं पिष्टुरादि च वनस्पताविति परम्परनिक्षिप्तं । बलीवर्हादिपृष्ठे न्यस्ता अपूपादयस्त्रसानन्तरनिक्षिप्तं ।
बलीवर्दपृष्ठे वस्त्रादिस्रव(क)रूपो भरकः कृतपादिर्वा न्यस्तस्तत्र च मण्डकादिकं निक्षिप्तमिति परम्परनिक्षिप्तमिति गाथार्थः ॥८१॥

उक्तं निक्षिप्तद्वारमथ पिहितद्वारमाह ।

सच्चित्तचित्पिहीष्ट, चउभंगो तस्थ दुट्टमाहतिगं । गुरुल्लुचउभंगिह्ये, चरिमे वि दुचरिमगा सुद्धा ॥८२॥

न्याख्या—इह पिहितस्य साध्यत्वात् परिहार्यपरिहार्यविभागं विना सामान्येन सचित्तेऽचित्ते वा पिहिते वस्तुनीति गम्यते ।
कीदृशे इत्याह । सचित्तं सजीवमचित्तं निर्जीवं पृथिव्यादि, ततः सचित्तं चाचित्तं च ताभ्यां पिहितं स्थगितं, कस्मिन् किमित्याह—
'चउभंगो' ति सच्चित्ताचित्तपदद्वयेन चतूरूपो भङ्गश्चतुर्भङ्गो भङ्गश्चतुष्टयं स्यादित्यर्थः । सचित्तेन सचित्तं पिहितं । तत्र सच्चित्तमृत्ति-
कादिना सचित्तं मृत्तिकादिकमवष्टब्धमित्यर्थः । तथा अचित्तेन सचित्तं, सचित्तेनाचित्तं, अचित्तेनाचित्तं पिहितमिति । अत्राप्यन-
न्तरपरम्परपिहितता अनुक्तापि दृश्या । (ग्रं० ३५००) तेन तृतीयभङ्गं प्रतीत्याचित्तदेयद्रव्यभावात्सचित्तेनाऽनन्तरपरम्परपि-
हितसम्भवो विभाव्यते । यथा सच्चित्तमृत्तिकादिनाऽवष्टब्धमण्डकादिकं सच्चित्तपृथ्वीकायानन्तरं पिहितं, सच्चित्तमृत्तिकानर्भलज्जिका-
दिनाऽवष्टब्धं तु सच्चित्तपृथ्वीकायपरम्परपिहितं । तथा हिमादिनाऽवष्टब्धं तदेव सच्चित्ताकायानन्तरपिहितं, हिमादिगर्भलज्जिकादिना-

यद्व्यं तु तच्चिन्माक्रायपरम्परपिहितं । तथा यद् दृष्टरिकाष्टपरिन्यस्तदहमानहिङ्गवादिकेनाङ्गारेण चास्यते मण्डकादिकं चोपरिस्थि-
 ताङ्गारं तथेजस्त्रायानन्तरपिहितं । यन्मण्डकादि भाजनस्यमुपरिस्थिताग्निशरावेणान्यद्वोपरिन्यस्ताङ्गारादिकारिकादिना । यत्स्थगितं
 नभेजस्त्रायपरम्परपिहितं । तथा यदिदृष्टरिकाष्टपरिन्यस्ताङ्गारं तद्वायुनाप्यनन्तरपिहितं यत्राग्निस्तत्र वायुरिति वचनादिह स्पर्शभावे-
 णं विवक्षया पिहितत्वं ज्ञेयम् । यद्भाजनस्यं मण्डकादि वायुभुतवास्तिना पिहितं तदधो मण्डकादि तदुपरि वस्तिवर्म्म तदुपरि वात-
 श्निगुन्ना परम्परवायुपिहितं । तथा मण्डकादि पत्रवीजपूरकादिकलादिना स्थगितं वनस्पत्यनन्तरपिहितं । तथा मण्डकादि मध्य-
 स्थितफलादिप्रारावच्छिजिकादिना पिहितं परम्परपिहितं, तदेव मण्डकाष्टपरि सञ्चरत्कीटिकाकुन्थुशुक्तं त्रसानन्तरपिहितं । तदेवोपरि
 स्थितकीटिकादिकशरावादिना पिहितं परम्परपिहितं । अत्र परिहार्यापरिहार्याविधिमाह । तत्र तेषु चतुर्भङ्गेषु मध्ये दृष्टं दोषवदकल्प-
 णित्यर्थः । किं तदित्याह आदित्रिकमाद्यं भङ्गत्रयं । (दृष्टम्) ग्राह्यमेव सचितं स्यादिति दोषात्सचित्तसङ्ख्यादिदोषाच्च । नवरं यद्यपि
 भग्यान्तेन दृष्टमादित्रिकमित्युक्तं, तथापि तृतीयभङ्गेऽप्यनन्तरपिहितमेव, परम्परपिहितं तु यतनया ग्राह्यमिति ज्ञेयम् । तथा
 सामर्थ्याद्यतुर्था ग्राह्यस्तत्रापि गुरुलघुपदद्वयेन चतुर्भङ्गः स्याद्यथा गुरुकं गुरुकेण, गुरुकं लघुकेन, लघुकं गुरुकेण, लघुकं लघुकेन
 पिहितमिति । तत्र गुरुभारिकं देयं जलद्रव्यव्यभाजनं वा गुरुणा भारिकेण ग्रहेडकादिना पिहितमित्यर्थः १ ।
 तथा गुरुगुरुलघु लघुकं नाल्पभारेण स्थानिकादिना २, तथा लघुकं मण्डकादि स्तोत्रभावं देयद्रव्यभाजनं वा गुरुकेण पूर्वोक्तेन ३
 तथा लघुगुरुलघुलघुमेव लघुकं स्थानिकादिनैव पिहितमित्यर्थः ४ । अत्र च ग्रहणं प्रति भजना । अत एवाह-गुरुलघुपदाभ्यां
 चतुर्भङ्गो विधत्ते यत्र स गुरुलघुचतुर्भङ्गवान् प्राकृते हलप्रत्ययस्य मतुर्थत्वात् तस्मिन् । चरमेऽपि अचित्तेनाचितं पिहितमित्ये-

तस्मिंश्चतुर्थेऽपि भङ्गके इत्यर्थः । न केवलं सच्चित्ताचित्तपदोत्थचतुर्भेदे आदित्रिकं द्रुष्टं चतुर्थश्च शुद्ध इत्यपेरर्थः, यद्वा किल चरमः शुद्धस्ततस्तत्रापीति शुद्धशुद्धिर्विसयद्योतकोऽपिशब्दः । द्वितीयश्च चरमकश्च तीयलोपात् द्विचरमकौ द्वितीयचतुर्थौ शुद्धौ भक्तादिग्रहणं प्राति निर्दोषौ । लघुपिधानोरपादनेन दातुरनर्थाऽसम्भवात् । पारिशेष्यात्प्रथमतः तीयभङ्गावशुद्धावेतयोरग्राहं भक्तादीत्यर्थः, गुरुद्रव्यस्योत्पादितस्य पातेन पादादिभङ्गासम्भवादिति गाथार्थः ॥८२॥

उक्तं पिहितद्वारमथ संहतद्वारं व्याचिख्यासुः पूर्वार्द्धेन संहतलक्षणमुत्तरार्द्धेन तद्भङ्गादिकं चाह ।

स्विवियन्नतथमजोगं, मत्ताड तेण देइ साहरियं । तत्थ सच्चित्ताचित्ते, चउभंगो कप्पइ उ चरमे ॥८३॥

व्याख्या । येन केनचिन्मात्रकेण दात्री साधवेऽज्ञानादिकं दास्यति, तत्र यदि साधोरयोग्यमकल्पनीयतया सचित्तं पृथिव्यादिकं दानानुचिततया तुषादिकं वा स्यात्तदयोग्यं तस्मान्मात्रात् करोटकानिस्समाजनादन्यत्र पृथ्वीकायादौ सचित्तेऽचित्ते वा स्यात्प्यादिभाजनादौ वा क्षिप्या मध्ये निधाय यदज्ञानाद्यन्यदवधारणयोजनात्तेनैव मात्रकेण रित्तीकृतेन ददाति साधवे यच्छति तदज्ञानादि संहतं स्थानमात्रकस्य भक्तादेरन्यत्र संहरणेन, मात्रकस्य संहतधर्मयोग्योक्तद्वयोगादीयमानमपि संहतं स्यात् मात्रकस्ययोग्यं संहतत्वेनैव दत्तत्वादितिकृत्वा । तत्र तस्मिन् संहते येन भाजनेन दास्यति तत्रस्यस्य भक्तादेरन्यत्र क्षेपणे, सच्चित्ताचित्ते सजीवनिर्जीववस्त्वभिधायके द्वे पदे आश्रित्य सच्चित्ताचित्तपदाभ्यामित्यर्थः, मिश्रस्य सचित्त एवान्तर्भावाच्चतुर्भङ्गो भङ्गचतुष्टयं स्याद्यथा—सचित्ते सचित्तं १ अचित्ते सचित्तं २ सचित्ते अचित्तं ३ अचित्ते सचित्तं ४ संहतमिति । तत्र सचित्ते पृथ्वीकायादौ सचित्तं पृथ्वीकायादि संहतमित्यर्थः, अचित्तं चायोग्यं तुषादि ज्ञेयं । इह चाद्यभङ्गत्रये ग्राह्यवस्तु सचित्तभावात्सचित्तसङ्ग्रहादिदोषाच्चाकल्पनीयतैव नवरं

प्रस्तुतमंदनदोषस्य तृतीयभङ्गेऽवतारो ज्ञेयस्तथाऽनन्तरपरम्पराताऽत्र न व्याख्येया, संहरणस्य परम्परातया अवदनात् । तथा कल्पते तु,
यत्तादि श्राव्यम् पुनः स्यात्, 'चरमे' चतुर्थभङ्गे इति गाथार्थः ॥८३॥

नगरं चतुर्भङ्गेषु भजनया कल्पनीयतत्त्वात् ।

नरयवि यथोवचद्वयं, चतुर्भंगो पटमवर्तयगाहणम् । जडं तं थोवाहारं, मत्तगमुक्खिवि य वियरैज्जा ॥८४॥
व्याख्या । तत्रापि तस्मिन्नापि चरमभङ्गेऽचिन्तयितुं संहतमित्येवंरूपं, चः पुनरर्थे, न केवलं सामान्यसंहते, सचिन्ताचितपदो-
न्यचतुर्भङ्ग इत्यपेक्षार्थः । किमित्याह । स्तोत्रवद्बलक्षणे ये पदे शब्दरूपे ताभ्यां चतुर्भङ्गो विकल्पचतुष्टयं स स्यात् । यथा स्तोत्रं स्तोत्रं,
स्तोत्रं वद्बलं, वद्बलं स्तोत्रं, वद्बलं वद्बलं संहतमिति । तत्र स्तोत्रं स्वल्पं, वद्बलं प्रचुरमुच्यते । तथा यत् संहियमाणं यन्मध्ये संहियते
च तं इदं अपि वस्तुना शुष्कं वा स्यातामाद्रे वा तत्र शुष्कं पुर्युषितं क्वादि, आद्रे तीमनादि । तत्रेह स्तोत्रवद्बलत्वे शुष्काद्रद्रव्यविशेषो-
पपत्तया दृश्ये । यथा स्तोत्रं वद्बलं वा शुष्कं तथाद्रमपि । अधुनैतेषु कल्प्याकल्प्यभजनामाह । 'पटमवर्तयगाहन' इति स्तोत्रं स्तोत्रं
वद्बलं स्तोत्रं संहतमित्येवैव प्रथमतः तृतीयो भङ्गायार्चनां भिक्षाग्रहेण शुद्धतयाऽङ्गीकृतौ । तेन स्तोत्रं वद्बलं वा शुष्कं स्तोत्रममाद्रे संहतं ।
स्तोत्रं वद्बलं वाद्रे स्तोत्रममाद्रे संहतमित्यार्चनाग्रहणं । संहियमाणस्यार्द्रत्वेऽपि स्तोत्रवत्त्वेन दाढ्याः प्रज्ञापनया हस्तधावनानादिदोषस्य
रथपितुं शक्यपत्तवान् । तथा स्तोत्रं वद्बलं वा शुष्कं शुष्कं स्तोत्रं संहतं । तथाद्रं स्तोत्रं वद्बलं वा शुष्कं स्तोत्रं संहतमित्यपि कल्पते
उक्तदोषाभावात् । पारिदोष्याव स्तोत्रं वद्बलं, वद्बलं संहतमिति द्वितीयचतुर्थवद्बलवित्ति दृश्यं । तेन स्तोत्रं वद्बलं वा शुष्कं,
स्तोत्रं वद्बलं वाद्रे वद्बलममाद्रे संहतमित्यार्चनाग्रहणं । संहियमाणस्य वद्बलत्वेन दाढ्याः प्रज्ञापनया हस्तधावनानादिदोषस्य रक्षितुमशक्य-

त्वात् । अनुज्ञातप्रथमतृतीयमङ्गयोरपि विशेषमाह । 'जह तमि'त्यादि, यदीत्यभ्युपगमे तन्मात्रकमिति योगः । ततस्तद्देयं संहतसक्तं
स्थाल्यादिभाजनमुत्क्षिप्योर्ध्वमुत्पाठ्य भूमौ स्थितेन हि भाजनेनावनम्य तन्मध्यस्थिते वस्तुनि दात्र्या दीयमानेऽथोभूमिभाजनयो-
रन्तरे कीटिकाह्युपमर्दः सम्भवति । कथंभूतं तन्मात्रकमित्याह । स्तोको हस्तग्रहणमात्र आधारः साहाय्यं यस्य, स्तोके वा वस्त्वा-
समन्ताद्धारयति यस्तत्स्तोकाधारमभारिकमित्यर्थः । अनेन स्तोकमित्येतद्व्युत्पन्न एवार्थो विशेषितः । उत्पाटनानन्तरं पुनः किं कुर्यादि-
त्याह । वितरेद्वात्री दधान्मात्रक्रममध्यस्थं, संहतं प्रकान्तं वस्तु तदा तत्संहत कल्पयामिति शेषः । एतेन स्तोकसंहतत्वेऽप्यन्यद्वस्तुदा-
नाय यद्यभारिकं मात्रकमुत्क्षिप्य तद्वदाति तदा कल्पते । यदि च प्रचुरसंहियमाणद्रव्ययुक्तं गुरुस्थाल्यादिकं रित्सीकृत्यान्यद्वस्तु-
दानाय तदेवोत्पाटयावनम्य वा तत्स्थमन्यद्रव्यं तेनैव ददाति तदा अकल्पयामिति दोषसम्भवात्तथाहि तस्मिन् महाभाजने उत्क्षिप्य-
माणे भूमौ निक्षिप्यमाणे च दातुः पीडा, भाजनमङ्गे च मदीयमनेन साधुना परमार्थतो भग्नमित्यादि । प्रद्वेषात्तद्रव्यान्यद्रव्यव्यव-
च्छेदं कुर्यात्तथा तद्भङ्गे तन्मध्यस्थितभक्तादिविक्रमे भूमिस्थजीववधः । उष्णभक्तादिभ्युत्पन्नतद्भङ्गे च साधोर्दत्तुश्च तन्मध्यस्थित-
भक्तादिना भूमौ विकीर्यमाणेन पादादिदाहः स्यादाहारलभ्यतोऽयमिति साधोर्जनपवादश्चेति त्रिविधा विराधनेति गाथार्थः ॥८४॥

उक्तं संहतद्वारमथ दायकद्वारं विवरीषुर्दोषदोषवतोरभेदादायकान् गाथाचतुर्केणाह ।

शेरपहुपंडवेविरजरियंधवत्तमत्तउत्तमत्ते । करचरणहिन्नपगालिय—नियलंडु य पाउयारूढो ॥८५॥

व्याख्या—'शेर'त्ति । तत्र स्थविरो वृद्धः स च सप्ततेः षष्टेरित्यन्ये वर्षाणामुपरिवर्ती तस्मिन्, सर्वत्र विभक्तिलोपात् स्थविरे
ददति मुनयो भिक्षां न गृह्णन्तीति वक्ष्यमाणचतुर्थगाथाखण्डेनात्रोत्तरत्र च योगः, अनेकदोषभावात्, तथाहि स्थविरो मुखनिर्यन्निन-

दीयन्लालः कम्पमानहस्तश्च स्यात्ततोऽसौ ददत् स्वयं पतेत् देयं मात्रं वा भूर्मा पातयेत् , तत्र च कीटिकावघादयो दोषा हेयाः ।
 तथाऽयमनादेयवाक्यत्वात् , देयस्यास्वार्माति विचिन्त्य तस्मिन् ददति तत्पुत्रादयः साधौ बृद्धे वा उभयस्मिन् वाऽग्रीत्यादि कुर्युः ।
 नयेह चतुर्थगाथान्तपादं ओषेन वक्ष्यति । ओषश्चोत्सर्ग उच्यते । तत उत्सर्गेण स्थविरादिदायकेष्वयं दर्शयमाननिषेधो हेयोऽपवादेन
 तु यत्तनया केषुचिद् ग्रहणमप्यनुज्ञातमतो निषयानन्तरं स्वे स्वे स्थानेऽपवादोऽपि दर्शयिष्यते । तत्र स्थविरमाश्रित्यायं ग्रहणविधि-
 यथा स्थविरोऽपि पुत्रादिमध्ये यथादेयवाक्यः स्यात्तत्रापि यद्यसौ कम्पमानदेहस्तदा अन्येन पुत्रादिना हस्ताद् गृहीतोऽन्यथा कम्प-
 मानदेहत्वाद्भूमिपातघनर्थान् लभते अवेपमानदेहश्चान्येनाधृतोऽपि पतनाद्यभावादगलल्लालो यदि ददाति तदा भिक्षा गृह्यतेऽन्यथा
 निषेधः । १ । 'अपहृति' । अपहृर्दीयमानभक्तादेरस्वामी भुतकादिस्त्वस्मिन् । अपहृत्त्वादीयमानं तेन न कल्पत इत्यर्थः । स्वाभिना
 तु तदस्तेन दाप्यमानं कल्पते एव । २ । 'पट'ति । पण्डो नपुंसकस्त्वस्मिन् दोषाश्चाभीक्ष्णं तद्वस्त्वद्भिक्षाग्रहणेऽन्योन्याभिलाषादयः ।
 स हि अतिपरिचयात् क्षोभणं कामोत्कटकत्वात्साधोर्हिङ्गधावनादि कुर्यात्ततः कर्मवन्धः, सकृद्ग्रहणे च न तथादोषस्तथाऽहो
 एते नपुंसकादपि गृह्णन्ति इत्यादि लोके जुष्टा स्यात् । अपवादस्तु वर्द्धित्विषितमत्रोपहर्तौपधुपहतऋषिशसदेवशसादिषु
 केषुचिदप्रतिसेविनपुंसकेषु ददत्सु भिक्षा ग्राह्या । ३ । 'वेविर'त्ति वेपमानः कम्पमानः कम्पमानकायस्त्वस्मिन् । स हि देयमान-
 यन्युषो परिघाटयेत् तथा माहुभाजनाद्रहिभिक्षां क्षिपेत् देयमात्रकं वा पातनेन स्फोटयेत्तथा यद्यसौ दृढभिक्षाभाजनग्राही स्यात्,
 इतरथा मात्रादि भूर्मा पातयेत्, तदा ग्राह्या । ४ । 'जरिय'त्ति ज्वरित आगततापस्त्वस्मिन्, दोषाश्चात्र वेपमानसत्कास्तथा जैना आहार-
 लभ्यता ये ज्वरिणमपि न परित्यजन्तीति जने खिन्ना स्यात्तथा विस्फोटाद्याशिवज्वरस्य संक्रमोऽपि साधौ स्यात् । यदि सौचा

विस्फोटकाद्यशिवज्वरेत्वरज्वरान्वितस्तदा यतनया ग्राह्या । 'अंध'ति अन्धो विगतदृष्टियुगमस्तस्मिन् । अन्धो ह्यपश्यन् पादाभ्यां भूर्यकीटिकादिघातं कुर्यात् लेब्धादौ च पादाभ्यां स्वलितो भूमौ पतेत्तथा पततो हस्तगृहीतस्थाल्यादेर्भङ्गः स्यात् । साधुपात्र-
काद्वहिः क्षेपणे परिश्राटिर्जने उद्गाहश्च । तथा तस्यापि देयं यदाऽन्यः पुत्रादिर्हस्ते समर्पयेद्, अन्यथा तत्स कथं शुक्लाति, सोऽपि पुत्रादिना धृतो यदि ददाति, अन्यथा सोऽपश्यन् लेब्धादिस्वलितो भूमौ पतेद्देयं वा साधुभाजनाद्वहिः क्षिपेत्, तदा ग्राह्या । 'अवत्'ति अव्यक्तः स्पष्टज्ञानाभावाज्जन्मतो वर्षाष्टकाभ्यन्तरवर्ती बाल उच्यते, तस्मिन् बाले हि देयमानमजानति सति मात्राद्यसमक्षं ददति अहो ! लुण्टाका एते हत्युद्गाहो, मात्रादेः प्रद्वेषादिकं च स्यादत्राख्यानकं यथा—

अणेनकोष्ठुविषयसंकिन्ने एर्गमि नामे एणा भदिया नाम अगारी होत्था । तीए उहरिया, एणा दुहिया अहेसि । अन्नया तत्थ समुहवोसो नाम दारिणो विहरता आगया । तेसिं च एगो सीसो अर्हव लोभिह्यो भदियाए निहे निचं भिक्खुद्दा एह, अन्नया च तुमं साहुस्स भिक्खवं देज्जसु सि नियसुयं पन्नविष भदिया खेत्तं गया । आगओ सो साहु जावहओ ओयणो जणणी देंती तावहओ तीए तस्स दिन्नो । तेण लोभवसा भणियं, पुणो वि देहि, तीए मुद्धत्तणेण पुणो वि सो दिन्नो । एवं मुग्गकरंवाहयं दिन्नं जाव सव्वं कंजियं ति । आगया भदिया भोयणहमुवविट्ठा य भणिया य तीए सुया । जहा पुत्ते ! ओयणं देहि ? । तीए भणियं से सव्वो साहु-
स्स दिन्नो । भदियाए भणियं सुट्ठं कयं मुग्गं आपोहि, तीए वुत्तं तेवि सव्वे साहुणो दिन्ना । एवं जाव सव्वं कंजियं दिन्नं । भदि-
याए भणियं कीस सव्वं दिन्नं ? तीए दाणवुत्ततो कहिओ तउ भदिया अभदिया जाया । साहुस्स उवारी पउट्ठा । आगया आयरिय-
स्स समीवं भणियमणाए जहा एसो तुरुह सीसो अर्हवल्लोहिओ ल्हिऊण, अण्णाहयं सव्वं मज्झगेहाओ आगओ । ता किं धाडिदा-

यथा एषो द्वाद, तेनो मिलिओ उद्वाहो जाओ । लुटगा एए हवंते चि लोए वाओ जाओ । तउ आयरिहि तीए कीवोवसमण-
नं पुंउनीण, केव उयरणं उद्वालिउण सकोवं सो साह भणिओ. जहा जो तुमं एवंविहाउनीईकारओ तेण अम्हाणं न किंचि
कउं, नीउरह चि, नउ तीण उजसेनो कीवो । पच्छावाऊरियहियए भणिया छरिणो भयवं ! एयमवराहं मम खमह । ते खमा-
विउण गया मा मणिदंति । तथा वाओओपि यद्यसो दक्षः स्यात्, मातुः परोक्षं स्तोकं च ददाति, तदा त्वं मावेदं दापित इत्यादि
पुंशं विना नद्धत्वाद् गुलते स्तोत्रद्वयवयोक्तदोषासम्भवात्, स्तोकदानेऽपि दोषासम्भवेऽसौ (पुच्छा) कार्या । यदि च मातुः परोक्षं
प्रचुरमनो ददाति तदाऽयमं मा (पुच्छा) कार्या । ततो मातृमत्का प्रचुरमुत्कलना चेत्तदा गुलते नान्यथा । पार्श्ववर्त्तिन्या मात्रा पुत्रि !
माधवे दर्शनयुक्ते च यद्यसौ नत्समदां स्तोकं प्रभृतं वा ददाति (तदा) पुच्छां विनापि गुलते । ७। तथा मत्तो मदिरापानोत्थमद
धिरलज्जनमन । अयं हि माथोरालिङ्गनमाहननं पात्रभेदं वा कुर्यात् । तथाऽशुचित्वात्साङ्गिश्चाग्रहणे जनस्त्रिंसा स्यात् । तथा यद्यसौ
मत्तासम्भोऽन्यथानिबिदलः मन दातव्यादानव्यविभागं न जानाति, सोऽपि चेच्छूद्रः, इतरो ह्यसार्थस्य लोके प्रकाशनात्प्रवचने
रिगकः स्यात्, सोऽपि चञ्चुचित्वास्तोऽममयज्ञजनरहिते स्थाने च दद्याद्, अन्यथा प्रवचनस्त्रिंसा. तदा तद्गत्वाद् गुलते नान्यथा ।
८। उन्मत्तो गृहमहामादिजघाहृषांष्मातो गृहगृहीतादिश्च तस्मिन् । इहापि आलिङ्गनाहननभाजनभङ्गकरणगालीप्रदानादयो दोषा
ऽऽयाः । तथा यद्यसौ धर्मप्रियः शुचिश्च स्याद्, अन्यथा प्रवचनस्त्रिंसाः स्यात्, तदा ग्राह्या । ९। तथा करचरणौ हस्तपादौ लिङ्गौ
कर्माणी यस्येति विग्रहे वाऽऽदितान्पादोराकृतिगणत्वादिष्टान्तस्य पूर्वनिपाताभावे करचरणच्छिन्न इति स्यात् । करलिङ्गक्षरणलिङ्ग-
धनि इयं तस्मिन् । तत्र लिङ्गस्याङ्गिश्चाग्रहणे मूत्राद्युत्सर्गादौ जलनौचाभावेऽशुचित्वाहोकिनन्दत्वाच्च जनस्त्रिंसा. दानासमर्थत्वादे-

यमात्रकयोः पातं च कुर्यात् । छिन्नपादश्च स्वयं पतेत् जनविंसा च, तथा छिन्नकरोप्यपरिशाटिमदशावदसागारिकस्थाने दद्यात् ॥१०॥
छिन्नपादोऽप्युपविष्टोऽसागारिकस्थान एव वा चेत्तदा गृह्यते ॥११॥ प्रगलितो गलत्कुष्ठस्तरिम्बन् अत्यर्थं गलदर्दपक्कलधिरे स्फुटितदेहे च
ददति साधोरपि कुष्ठसंक्रमः स्यात् । तदीयोऽङ्गुलसत्त्वक्संस्पर्शस्वेदमलमूत्रोच्चारहारलालादिभिः शरीरान्तरे तत्संक्रमस्य शार्ङ्गेऽभि-
हितत्वात्ततो न ग्राह्या । तथाऽत्रापि त्वग्दोषिणि यदि धृत्तदद्गुरुपस्त्वग्दोषः स्यात्, सोऽप्यसागारिकस्थाने, तदा ग्राह्या ॥१२॥ तथा 'निय-
लंध्य' इति सूचनान्निगदहस्तान्दुकबद्ध इति । तत्र निगदः पादविषयलोहमयवन्धनैर्हस्तान्दुकेन वा करविषयकाष्ठमयवन्धनेन बद्धो
नियञ्चितस्तरिम्बन्, पादनियञ्चितो हीतश्चेतश्च पर्यटन् बाध्यते पतद्वा जनविंसा च । हस्तबद्धस्तु भिक्षां दातुमपि न शक्नोतीति तत्र
प्रतिषेधः सिद्ध एव, केवलं स्वरूपविशेषणतया बद्धप्रसङ्गादेतद्ग्रहः । अत्रापि यदि निगदबद्ध इतश्चेतश्च पर्यटनसमर्थः पर्यटनाशक्त-
श्चोपविष्ट एव असागारिके चेद्दद्यात्तदा ग्राह्या ॥१३॥ तथा पादुकयोः काष्ठमयोपानहो गारूढश्चटितः पादुकारूढः तरिम्बन् ददति न
गृह्णतीति, अयं हि दुःस्थिततया ददद् भूमौ पतेत् पतंश्च कीटिकादीन् विराधयेत् । तथा यद्यसौ स्थानस्थो ददाति, स हि चलन्
कदाचित् पातयेत्, तदा ग्राह्येति गार्थार्थः ॥१४॥८५॥

खण्डइ पीसइ भुंजइ, कत्तइ लोढेइ विक्रिणइ । पिंजे दलइ विरोलइ, जेमइ जा मुठिवाणि बालवच्छा य ॥८६॥

व्याख्या—अत्र वक्ष्यमाण—'य' शब्दः प्रत्येकमभिसम्बध्यते । ततश्च या काचित् स्त्री कंडयति उदुखले फटयादिकं छडयति,
तस्यां ददत्यां भुनयो भिक्षां न गृह्णतीत्युत्तरेण सर्वत्र योगः । इयं हि उदुखलक्षिप्तयात्यादिबीजतद्ग्रहनादि करोति भिक्षादानात्प-
रंभुत्तरकालं वा जलेन हस्तधावनत् पुरःपश्चात्कर्मर्दोषं चेति । इह च कण्डनादिव्यापारस्य स्त्रिया उचितत्वाद्दानप्रवृत्तौ प्राय-

स्वायां मूल्यत्वाच्च कण्टनीत्यादिक्रियाः प्रतीत्य यच्छब्दे खीलिहनिर्देशं कृतवानिति । एवं उत्तरत्रापि दृश्यं । तथाऽत्रापि यदा कण्डना-
 योत्पादितं सुश्लमग्रान्तरं साधुरायावस्त्वच्च यदि सुसदत्तलोहमयकुण्डलिकारूपायां कांभ्यामलमकराद्यादिवीजं पाताघनर्थरहितगृह-
 कोणादौ तु सूचया दद्याति तदा कल्पते । १५१। तथा पिनष्टि शिलायां जलार्द्रसचिचमुद्रादिसत्कदाल्यादि तिलामलककुस्तुम्बुरल-
 यणजीरकादि वा मुद्राति वर्तयतीति यावत् । तत्र च काचिश्रविका मुद्रादिर्वा तिलादिर्वा सचिचः सम्भवतीति तत्सङ्गद्भौ, भिक्षा-
 न्नाभिद्रवस्त्रयोध जलेन प्रक्षालनं पुरःकर्म्मोद्दोषश्च, तथा पिपत्त्यामपि जलार्द्रसचिचमुद्रादिसत्कदाल्यादिपेषणसमाप्ता यदि दद्याति,
 भिष्टदं तंद्रुत्तादि वा पिपत्ती यदि स्यात्तदा ग्राह्या । १६। तथा 'भुंजह'चि भुञ्जति रवितुल्यं (जुल्लयां) कडिल्लकादौ चणकगोधूमा-
 र्शेन भ्योऽप्यनि, भर्जमानाया हि भिक्षां ददत्या वेलालना(गनेन) कडिल्लकादिप्रक्षिप्तचणकगोधूमादेर्दहिऽप्रीत्यादिभावात्,
 तथैतस्यामपि यत्नचित्तं गोधूमादिकं कडिल्लके क्षिप्तं तद्भुद्भोत्तारितमन्यन्नाऽद्यापि हस्ते गृहीतमेतस्मिन् प्रस्तावे साधुरायाव-
 रानो यद्यन्तिष्ठति तदा गृह्यते । १७। 'कर्त्तयति कुणत्ति वा' चक्रेण रूतप्रोणिकां ध्रुवतया विदधाति । १८। 'लोठयति' लोटिन्त्यां
 कण्यकन(गलायत्या) कर्प्यासं स्तवया विदधाति । १९। 'विकणुते' विकीर्णयति वा रूतं कर्ताभ्यां पीनः पुन्येन श्लक्ष्णयति । २०। 'पिञ्जयति'
 पिडनेन रूतं मृदु करोति । २१ कर्त्तनादिकर्मी दयलिसहस्ता सती हस्तधायनरूपं पुरःकर्मादि कुर्यात् । तथा लोठयन्त्या हस्ते सचिच-
 कर्प्यासः स्यात्कर्पासिमिश्रंश्च पादादिना मलुद्वयति । तथा चतसृष्वपि चायं ग्रहणविधिरस्त्र कर्त्तयत्यां यदि श्वेतताऽतिशयोत्पा-
 दनाय ग्राह्यत्वेन हस्तौ न लिप्तौ स्यातां. लिप्तौ वा चूर्णेन यदि निःशुक्रतया शुच्यर्थं जलेन न धावति पुरः पश्चाद्वा, तदा गृह्यते ।
 लोठयन्त्यां च यदि हस्ते धृतः कर्पासो न स्यात्कर्पासिकान्ता यद्युचिष्ठन्ती न षड्वयति तदा गृह्यते । विकृण्वन्त्यां पिञ्जयन्त्यां च

पिण्ड-
विशुद्धे-
धंद्रवरीया
धृतिः

॥९०॥

यदि हस्तधावनादिना पुरःकर्ममिदि न स्यात्तदा गृह्यते ।२१। तथा 'दलयति' धरद्वे सचिच्चतुद्गणोभूमादींश्चणयति पिनटीति यावत् । दलयन्त्यां हि धरद्वक्षिसबीजसङ्घट्टादि, हस्तधावने जलविराधना चेति । तथा दलयन्त्यामपि सचिच्चतुद्गणादिना दलयमानेन सह धरद्वो मृत्क एतत्प्रस्तावे साधुरायातस्ततो यष्टुचिष्टति, अचेतनं वा भञ्जितगुहादिकं दलयन्ती यदि स्यात्, पुरःकर्ममिदि च न कुर्यात्तदा ग्राह्या ।२२। तथा 'विरोलयति' मन्थानकसादिना दध्यादि मथ्नाति । तद्धि कदाचित् संसक्तं स्यात्ततश्च तद्विरोलने उल्लीरूपै-
केन्द्रियादिमुक्तलिप्तकस्तत्वात्तद्धिधःस्यात्तथा विरोलयन्त्यामपि यदि दध्याद्येकेन्द्रियाद्यसंसक्तं मथ्न्नन्ती स्यात्, तद्धि क्वचिद्देशे-
ऽतीव संराज्यते, तदा गृह्यते ।२३। तथा 'जेमति' अभ्यवहरति, जेमन्ती हि यदि भिक्षादानार्थमुत्थाय जलेन शौचं करोति तदाऽष्काय-
विराधना, हस्तोत्सृष्टा ददाति तदा लोकगर्हि उत्सृष्टमप्येते न त्यजन्तीति तत्र च महादोषो, यत् उक्तं—'छफायदयावंतो वि-
संजड दुह्यदं कुण्ड बोहिं । आहारे नीदारे दुःखिष्ठं पिंडगहणे य' ॥१॥ तथा अत्रापि यद्यनुत्सृष्टा सती यावन्मुखे कवलं
नाद्यापि क्षिपत्येतत्प्रस्तावे साधुरायातस्तदा गृह्यते ।२४। तथा या काचित्स्त्री शुर्विष्यापन्नसत्त्वा स्यात्तरयां हि भिक्षा-
दानार्थमूर्ध्वमवत्यां भिक्षां दत्त्वाऽऽसने उपविशत्यां च गर्भस्य बाधा स्यात् । तथा शुर्विष्या अपि मासाष्टकवर्त्तिगर्भाया
हस्ताद् गृह्यते नवमवेलामासगर्भायाश्च नेति । स्वभावस्थितया तयाऽपि दीयमानां गृह्णन्ति । स्थविरानाश्रित्येयमनुज्ञा । जिनकल्पि-
कादीनाश्रित्य च निरपवादत्वात् सर्वनिषेधो यतस्ते स्त्रेण ज्ञात्वा गर्भाधानदिनादारभ्य नवापि मासान् परिहरन्ति ।२५। तथा
बालवत्सा स्तनजीविशिशुका तस्या हि भिक्षां ददत्या बालं भूमौ मुक्त्वा श्लक्ष्णकादिपिशितपिण्डोऽयमिति तं भूमिसंस्थं श्वविरालादि-
विनाशयेत् । तथाऽऽहारेण खरपिटतौ शुक्रौ हस्तौ कर्कशौ स्याताम्, ततश्च भिक्षां दत्त्वा पुनर्दन्त्या गृह्यमाणस्य बालस्य पीडा

स्यान्वाद्यापि स्थितिकल्पिका बालनमायाः स्तन्याग्रनादिजीविनिशुक्राया हस्ताद् गृह्णन्ति यदि बालः स्वनं धयन्नधयन्वा तथा भुक्तो न चेदिति, रुदन्ति च तस्मिन्नेति । केवलस्तन्यजीविशिशुक्रया च स्तनपानादाले मुक्ते रुदत्यरुदति च तद्धत्वान्नेति । अपि-
 धानं च तथा निक्षिप्ते ऋदति च स्तन्यजीविन्यपि तद्धत्वाद् गृह्णन्ति, रुदति च नेति । जिनकल्पिकादयश्च यावद्बालः केवलस्त-
 न्यधार्था नारातं भुज्या ददन्त्या निरूपनात्तद्धत्वाद् भिक्षां न गृह्णन्ति । अयमत्र विभागः । केवलस्वन्य्यजीविनि पिवत्यपिपवति च
 निक्षिप्ते रुदत्यरुदति च न गृह्णन्ति । स्तन्याग्रनादिजीविनि च पिपवति निक्षिप्ते रुदत्यरुदति च न गृह्णन्ति । अपिपवति मुक्तेऽरुदति
 गृह्णन्ति, रुदन्ति च नेति । १२६। चः समुद्ये इति गाथार्थः ॥८६॥

तद् छम्नाप निषदद्, घट्टद् आरंभद् खिचद् ददुतु जडं । साहारणचोरियगं देइ, परकं परदुं वा ॥८७॥

न्यान्वा—नयेति वाक्योद्देशे 'यां' इति पदं सर्वत्रेहापि सम्यच्यते । ततश्च या काचिन्महिता पद्कायान् लवणोदकाविव्रात-
 पुनिरतिध्वंर्धजपूरादिपुनरुत्पत्त्यदिन्यान् पदजीवनिकायान् गृह्णाति हस्ते धारयति, तस्यां ददत्यां न गृह्णन्ति, पद्कायस्य पीडा-
 दिदोषमद्रागादं वस्तुत्तरादप्येभ्यस्य हेतुर्दन्त्यः । १२७। तथा 'घट्टयति' प्रकान्तात् पद्कायान् शेषशरीरावयववशिरुतः कर्णादिस्थान् संघ-
 श्यानि चालयतीति यावत् । तथा पादाभ्यां या तानेव चालयतीत्यपि दृश्यं । तत्र सिद्धार्थकत्वरूपपाण्यद्गूर्वाजिकाग्रतपत्रिकादि-
 पुण्याणि वा शिरःस्थानि, अम्लानमालतीमालादीन्सुरःस्थानि, चदरकरीरजपाकुमुमादीनि आभरणतया कर्णस्थानि, परिधानाद्यन्तर
 र्यापिनपरमपुनस्तनाप्युत्पत्त्यादीनि शरीरस्थानि या धारयति, तस्यां शरीरन्यस्तपुण्यादिकायां ददत्यां दाज्यां न गृह्णन्ति । १२८। तथा
 'जामने' पदकायान् पिबेताग्रयति । तत्र पृथ्वीकापं कुश्यादिना खनन्त्यारमते । मञ्जनवस्त्रादिधावनगवादिसेचनानीनि च कुर्वन्त्य-

एकायं । उत्सुकषट्पुत्रादिना अग्निं ज्वलयन्ती तेजस्कायं, जुह्वयां तमेव पुत्रकुर्वाणा वायुं, चिभैटादिच्छेदनेन सूर्यादिना शुक्रादि-
शोधनेन च वनस्पतिकायं, पीडयोद्वेष्टतो मत्स्यादिमत्कुणादीन् ज्यथयन्ती व्रसकायमारभते ॥२९॥ तथा दृष्ट्वा व्यवलोक्य यतिं सायुं,
तस्मै भिक्षादि दानाय पदकायान् शरीरस्थान् या क्षिपति भूम्यादौ मुञ्चति ॥३०॥ तथा 'साधारणं' बहुजनसाहिकं या ददाति । तस्यां
गृह्णन्ति । साधोर्ग्रहणार्कपर्णधर्माधिकरणनयनादिदोषभावात् । दातुर्वा स्वामी निग्रहादिकं कुर्यात् ॥३१॥ तथा 'चोरितकं' चोरिकया
ददत्यां न गृहीतं द्रव्यं लङ्ङुकादि या ददाति प्रयच्छति, तस्मिन् हि स्वाभिवञ्चनेन कर्मकरेण अपशुवधूटीभ्रातृजायादिना वा भ्रष्ट-
नानान्द्रादिवञ्चनेन दीयमाने साधुना च गृह्यमाणे साधोर्दातुर्वा बन्धनादिः स्यात् ॥३२॥ तथा 'पराकयं' परकीयमिदमिति सत्यमेव
जल्पित्वा गोस्यामिकविषयासङ्घकेन (?) ददाति तत्र ब्राह्ममदत्तादानान्तरायादिदोषात् ॥३३॥ तथा परस्वेदं परार्थं, तत्र परोऽन्यः
साधुः कर्पटिकादिकस्त्विति यत्तं यद्दानाय कल्पितं साधवे ददाति तत्परमार्थतो यदर्थं स्थापितं तत्सत्कवाज गृह्णन्ति ॥३४॥ वा समुच्चये
इति गार्थार्थः ॥८७॥

तथा—

ठवइ बलिं उज्वत्तइ, पिठराइ तिहा सपच्चवाया जा । दंतैसु प्वमाइसु, ओवेषेण मुणी न निणहन्ति ॥

न्याख्या—इहापि 'या' इति पदं सम्बन्धनीयं । ततश्च या काचित्स्त्री 'ठवइ बलिं'ति बलिप्रकरसंज्ञित उपहारस्तं स्थापयति साधु-
दानाय प्रवृत्ता सतीति, मूलस्थाल्या आकृत्य स्थानिकादौ मुञ्चति, तत्स्थालीमकतं ददती वर्जनीयेत्यर्थः, तत्र प्रवर्तनादिदोषभा-
वात् ॥३५॥ तथा 'उज्वत्तइ पिठराइ'ति तत्र पिठरादि कांजिकिन्यादिकं(?) भाजनं । तत्तन्मध्यस्थितवस्तुदानायोद्धर्तयति भूमौ स्थितं

नमयति । उपलक्षणत्वात्तन्मदन्विष्टादिकमुन्विषति चेति द्रव्यं । तत्र चोद्भूतमाने कीटिकामन्कोटकोद्वेधः स्याद्ध्योत्पादनाच्च स-
न्नमयः, दात्र्याः पीटा, भाजनमृदादि च स्यात् ॥३६॥ तथा त्रिधा त्रिभिः मकारैरुर्ध्वाधोऽसितयैर्गुल्लर्णः सप्रत्ययाया सम्भाव्यमाना-
भिधानाप्रत्यया या काचिन्मारी स्यादप्रत्ययः-भिन्नां ददत्या यस्य दात्र्याः क्रमशः उत्तराह्णकाष्टादेः कण्टकोद्वेगादेः सकाशाद्ध्यो-
न्विर्पट्ट्याः प्रत्ययायाः सम्भाव्यन्ते, तस्यां ददत्यां न गृह्णति ॥३७॥ ननु माधारणस्य निस्पृष्टोपत्त्वात् परार्थं स्यापितस्य च स्थाप-
नादोपपत्त्यात् पिष्टाद्युद्भूतस्य संवृतदोषन्यादेतदुपादानमयुक्तं, नैवं, पूर्वदोषप्रस्तावेन, इह दातृप्रस्तावादुक्तमिति, न चैकस्यापि व-
स्तुनोऽन्तर्दोषोपनिधानो नोपपद्यते, अस्य न्यायस्य तत्र तत्र प्रवेष्टत्वात् । एवमन्यत्रापि लक्षणसङ्घर्षे प्रत्युत्तरं वाच्यमिति । तथा
भक्त्या यतिशरीरोपलभ्यायं माधुनामित्यं न कल्पते इत्येतज्ज्ञानानः कश्चिदावाकर्ममादिमध्याध्यासात्मभवमन्यतमं दोषं कुर्यात्, कश्चित्
प्रत्ययोक्तया अनेपथ्यायाऽप्रवृत्तानियममञ्जनायं, यतेश्चेत्यं न कल्पते इत्येतज्ज्ञानानः क्रजुतयैव कुर्यादित्युपलक्षणवाङ्मोहायकाऽज्ञाय-
कदात्रद्रव्यमपि द्रव्यं ॥३८॥ एवं दात्यकानभिधाय माध्यायकथनायाह । 'दंतेसु एव माहसु' चि स्त्रीपुरुषाविवक्षया सामान्येन ददत्सु
प्रयत्नशब्देनमादिप्यनन्तरं कस्यचिदिदं सप्रत्ययान्तेषु दात्रेषु, विशेषविवक्षायां स्थितिरादौ ददति दातरि ददत्यां वा दात्र्यामिति
योज्यमपेक्षेन सामान्येनोक्तमपेक्षेत्यर्थः, सुनयो यनयो न गृह्णति, नाददनेऽज्ञानादीति शेषः । सामान्यत्वं स्थितिरादिविपरीतेषु प्राप्तं ।
तत्र स्थितिरस्य विपरीतं मृदा । म न पीटद्यर्थेभ्य उपरि यावच्चान्तरिद्रव्याणि तावत्स्यादित्यादि भावनीयम् । तथेतेष्वेतेति वद-
न्तुमर्थेन स्थितिरादिषु ददत्सु न गृह्णतेऽपवादत्वेन तु ग्लानादिकार्ये स्थितिरादिदातृभ्योऽपि हस्तात् कथञ्चिद् गृह्णते, कथञ्चित्तु नेत्या-
द्याह । तच्च यथास्थानं ददित्वमेवेति माध्यायः ॥३८॥

उक्तं दायकद्वारमथोन्मिश्रद्वारं व्याचिख्यासुस्तल्लक्षणं तद्वतं कल्प्याकल्पविधिं चाह ।

जोग्गमजोग्गं च दुवे वि मिसिउं देइ जं तमुन्मसिं । इह पुण सच्चित्तमोसिं, न कप्पमियरंमि उ विभासा ॥

व्याख्या—योग्यं साधुदानायोगितं पूरणौदनकरं वकादि, तथा अयोग्यमकल्पयतया साध्वनुचितं मचितं, मिश्रं दाडिमकलि-
काप्रादि स्वरुडलवणादिदानाद्, अचितं दुषादि वा, चः समुच्चये । द्वे अपि द्विसङ्ख्ये अपि वस्तुनी न त्वेकं किञ्चिन्मिश्रणस्योभया-
श्रितत्वादित्यपेक्षः । मिश्रयित्वा एकीकृत्य ददाति साधवे प्रयच्छति । यद्यस्मात्तस्मात्तद्भवतादि, उत्प्रावलेन मिश्रीकृत्य दीयमान-
त्वादुन्मिश्रमुच्यते । उन्मिश्रणं चेहाचिच्छब्दयोरपि मीलनमात्रमेव ज्ञेयं न तु करंवीकरणं तस्य कुतौदेशिकतया प्रागभिधानात् ।
इह च योग्ये वस्तुनी अनेन निमित्तेन किल केवलं दीयमानं स्तोत्रं स्यादिति लज्जया, पृथग्दाने वेला लयातीत्यौत्सुक्येन, मीलितं
मिश्रं स्यादिति भक्त्या, अनाभोगेन वा, सचित्ताभक्षणनियमभङ्गे भवत्वेषामिति प्रत्यनीकतया चोन्मिश्रं ददाति । इहापि च
चत्वारो भङ्गा भवन्ति यथा सचित्तमिश्रे सचित्तमिश्रमुन्मिश्रितं । तत्र सचित्तमिश्रे नारङ्गखण्डादौ सचित्तमिश्रं दाडिमकलिकादि
लवणादि वा । पूर्वोक्तकरणेनोन्मिश्रितमित्यर्थः । तथा अचित्तमिश्रे (सचित्तमिश्रं) २ सचित्तमिश्रेऽचित्तं ३ अचित्तेऽचित्तमुन्मिश्र-
तमिति ४ । अत्र कल्प्याकल्पविधिमाह । इह पुनरित्यादि, इहोन्मिश्रिते पुनः शब्दः संहतोऽन्मिश्रयोगौघशिष्टव्यापनार्थः । एतच्चो-
परिष्टादर्शयिष्यामः । सचित्तमिश्रं बीजकन्दहरितादि तन्मिश्रं देयद्रव्यं च, किमित्याह । न नैव कल्प्यं ग्रहीतुमुचितं यतीनामेतेनादि-
भङ्गान्निके ग्रहणनिषेध उक्तो, ग्राह्यमेव सचित्तं स्यादित्यादिदोषात् । इतरस्मिन्स्तु चरमभङ्गाश्रितेऽचित्तमिश्रिते देये पुनर्विविधा भाषा
भाषणं विभाषा । संहतद्वारोक्तचतुर्थभङ्गविषयस्तोक्कवहुपदोत्थचतुर्भङ्गकरुणा भजनारूपा च विकल्पना कार्या तेनेहापि शुक्काद्रद्व-

उच्योऽस्मिन्नपि द्रष्टव्यं । तत्रः स्तोके स्तोत्रं, बहुकं स्तोत्रमचिचष्टुनिमित्तमिति प्रथमतृतीयभङ्गयोर्धुत्विष्य स्तोकाधारेण भोजनेन दद्याति तदा कल्प्यता । स्तोके बहुकं, बहुकं बहुकमुनिमश्रितमित्यनयोरकल्प्यता, दातृपीडादिपूर्वकजदोषात् । ननु संहतोन्मिश्रयोः मच्चिकादिवस्तुनि मच्चिकादिवस्तुनो निक्षेपादन्योन्यं कः प्रतिविशेषः १, उच्यते, संहते भिक्षादानार्थं [द्रव्यादि] मात्रकस्त्वितं [च] द्रव्यमयोऽयं दातिमकलिकादि तुपादि वाज्यय स्वगनिकादौ सञ्चार्य तैर्नैव रिकतीकृतभाजनेन कुरादिकं साधवे ददाति, उन्मिश्रिते तु योग्यायोग्ये द्रव्ये यत्र भाजने तं दे अपि मिश्रितं तद्वनामनेन तैर्नैवान्येन वा भाजनेन ददातीत्युभयोर्विशेषः पुनःशब्दवचिचोरेप इति गाथायः ॥८९॥

उक्तमुन्मिश्रद्वारमथापरिणतदारमाह ।

अपरिणयं दत्तं चिय, भावो वा दोषह दाण एगस्स । जइणो वेगरस्समणे, सुद्धं नद्धस्स परिणमियं ॥९०॥

उपाख्या—इहापरिणतं साध्यं वस्तु नष्ट द्रव्यभावभेदाद् द्विधा, पुनर्भावापरिणतं दातृग्रहीतृयोगाद् द्विधैव । तत्र द्विधाऽपरिणतं तापदाह । अपरिणयं दत्तं चियचि, अपरिणतमनपगतजीवं सत्त्वेतनमित्यर्थः । द्रव्यमेव देयस्वरूपं पृथिव्यादिकं यो दाता ददाति । यद्य गृह्णाति तदपरिणतत्वधर्मयोगाद् द्रव्यापरिणतमुच्यते । दोषाश्च सच्चित्तग्रहणाज्ञाभङ्गादयो वाच्याः । दातृविषयं भावापरिणतमाह । भावोऽप्यवसायो दानपरिणाम इत्यर्थः । वा विकल्पे । द्रयोद्विसङ्ख्ययोर्दात्रादिस्वामिनोर्मन्यादुपलक्षणत्वाद् बहुनां च साधारण-स्याप्रज्ञादिति विवरणे पूर्वत क्रियमाणे एकस्य दात्रपक्षपा द्वितीयस्य आत्रादित्यर्थः यत्रापरिणतोऽमवनशीलो भवतीति शेषः वराहभाषापरिणतं, अपमर्धः—दातुः पितृशत्रुत्याभ्यादिभिः साधारणेऽञ्जनादौ यदाता, यच्छान्येतत्साधवे इतिदानपरिणामयुक्तो

ददातीतरेषां च तद्वातुर्दानादधिकरणमनुजआन्नादीनां तरिम्न् तेन दीयमानेऽपि चित्तसंक्लेशः स्यात् तद्वातुविषयभावापरिणतं । अस्य साधारणानिस्तुष्टस्य च दायकसमक्षासमक्षत्वकृतो विशेषः, दोषाश्चात्र साधारणानिस्तुष्टोक्ता हेयाः । ग्रहीतुविषयं भावापरिणत-
माह । 'जह्णो' इत्यादि भिक्षार्थं सङ्घाटक रूपेण गृहे गतयोः साध्वोर्यत्तनमध्यादेकस्य कस्यचिद्यतेः साधोरेतल्लभ्यमानमशनादि-
शुद्ध दोषरहितमिति मनसि चित्ते परिणमितं निर्णीतं, तदेवाशनादि, न नैवान्यस्य कस्यचिद्यतेः साधोः शङ्कायुक्ततया शुद्धत्वेन मनसि
परिणतं तद् गृहीतुभावापरिणतमेतदपि न ग्राह्यमन्योन्यं कलहादिसम्भवादिति गाथार्थः ॥९०॥

उक्तमपरिणतद्वारमथ लिप्तद्वारं विवरीषुस्तत्स्वरूपं तद्वतं विधिविशेषं चाह ।

दहिमाइलेजुत्तं लिप्तं तमगेज्जमोहओ इहयं । संसट्टमत्तकरसाव—सेसद्ववेहिं अडभंगा ॥९१॥

व्याख्या—इह लिप्तमिति साध्यं । ततो 'दहिमाह' चि मकारस्यालाक्षणिक्त्वाह व्यादिगोरसदुग्धतीमनप्रभृति तत्स्वरणित्वं,
कूटादि वा । कीदृशमित्याह लेपयुक्तं लेपवदित्यर्थः । तत्किमित्याह 'लिप्तं' ति कसमात्रकादिस्वरण्टनकारित्वालिप्तमुच्यते । तल्लिप्तं
दद्याद्यग्राह्यं साधुना नाऽऽदातव्यं । ओषतः सामान्येनोत्तमर्गेनेत्यर्थः । इहास्मिन् प्रवचने, किन्तु सामर्थ्येद् ग्राह्यमलेपकद्रव्यौदनार्दिक-
मेव । लेपकृति हि दुग्धादौ गृह्यमाणे दात्र्या तल्लिप्तहस्तादेर्धावने पश्चात्कर्मपीदिर्यते रसगाढ्यं च स्यादलेपकृतोऽग्रहणे तद्भावो यते
रसगुह्यभावश्च । तथोषत इति वदता अपवादेन लेपकदपि ग्राह्यमित्यावेदितं । अत्राह परः—नन्वाहारग्रहणे पश्चात्कर्मपर्यटनाक्लेशादि-
दोषमवाद्यावज्जीवं भोजनं विनैव तपः कुर्वस्वित्तु किमर्थमाहार एव गृह्यते ? एवं हि मूलदोषोत्थानं निषिद्धं स्यात् . नैवं, निरन्तरं
यावज्जीवमुपवासान् कुर्वतस्तस्य बुभुक्षितत्वेनाशक्ततया त्रैयाष्ट्रस्यसंयमपालनाऽभावात्, न वैतत्तीर्थे उत्कृष्टतोऽपि षण्मासाभ्यधिकतप इति

दायमाणमभ्यात् । यद्येवं तर्हि निरन्तरं पाप्मासिकं तपो विधाय, तत्परिपूर्णकरणाशक्तौ एकश्चरिदिनोत्तमं तदेव कृत्वा, यावच्चतु-
 र्धमपि प्रियाय मर्त्यं पारणकदिने आचारान्तेन पारयित्वाऽऽचाम्लतपसो हि शुष्कप्रायोदनाहुष्णोदकाभ्यामुत्कृष्टस्यागमेऽभिधानाद्विपुल-
 निवेशामद्वाचान् । इन्धमप्यशक्तौ मतिदिनमाचाम्लमेव करोतु किं लेपकृत्तकादिद्रव्यग्रहणेन ? उच्यते । कः किमित्याह । करोतिवत्यं
 यदि माधोस्तस्मिन्नेव दिने, भविष्यति वा द्वितीयादिदिने प्रत्युपेक्षणादिसंयमयोगदानिर्न भवति । किन्तु सम्प्रति सेवार्त्तसंहननित्वात्
 दास्यनोन्येवं तपः कर्तुमिति । ननु किमुच्यते न शक्नोत्येवं कर्तुं ? किमाचाम्लमपि दुष्करं ? तथाह्यधोऽवनिस्त्रिमहाराष्ट्रादिदेशजाः
 क्रेन्द्राद्रेऽज्जाश्च मान्म्रतमपि संवात्सहनिनो मनुजा गृहस्था अप्रत्याख्यानिनः सदैव काञ्चिकौदनाभ्यवहारादाचाम्लतपःकारिण-
 निरुति । ततश्च यदि तथाभयमेवंविधाहारेणापि निराकुलाः प्राणाः (न) रक्षयन्ति, तर्हि मोक्षार्थित्वेन बहुकष्टसह्य यतयस्तुल्याहारि-
 णाऽऽज्जास्तपसा मर्त्यं किं न धारयन्ति ? तस्मात्प्रकृतकादेः पश्चात्कर्मादिदोषकारिणो ग्रहणमयुक्तं, नेवं, यतो गृहिणां शीतकालेऽ-
 प्याहारं प्रथिग्न्याः, आहारस्य रन्धनानन्तरमेव भोजनकरणदुपधेस्त्वष्टमाष्टमाहप्रक्षालनात् शय्यायास्तु चुल्लीस्थितज्वलनयुक्त-वाच्च,
 उष्णाः स्फुरन्तं तपोभिः शरीरस्थान्तर्वाहिश्च तापभावात्तपः तक्राद्यभावेऽप्याहारपाकभावादजीर्णादिदोषा न स्युर्यतीनां चाहारोपधि-
 द्वायाः, उष्णकालेऽप्याहारस्य भिक्षाचर्यायां बहुगृहेषु स्नोक्तोक्तलाभेन दृढद्वेलालग्नानादुपधेस्तु वर्पन्ति एकामेव वेलां प्रक्षालनेन
 मलिनान्द्वययास्त्वग्निरहितत्वेन, शीतलाः स्युस्तन्नेतेषां प्रतिदिनमाचाम्लकरणेन तक्राद्यभावाज्जठराग्निनाहारपाकाभावादजीर्णादि-
 दोषाः स्युस्ततश्च न केवलं जठराग्निनाऽऽहतः पच्यते किन्तु लेपकृता तक्रादिनाऽपीत्याहारपरिणत्यबुभुक्षापनोदार्थं यतीनां तीर्थक्रा-
 दिभिस्तद्ग्रहणमनुजितं । तच्च निरन्तराचाम्लतपःपरिहारेणैव स्यात्तद्वै कापि दिने आचाम्लं कापि निर्विकृतिकं कार्यमित्यायातम-

आपि स्त्रिभ्यसरसशालनकानां भोज्यं जलानाद्यर्थं गृह्यतेऽन्यथा नेति, प्रायो बहुलेपवत्वाद् शुद्ध्यादिजनकत्वाच्चेति स्थितं । प्रस्तावा-
द्रहुलेपादिस्वरूपं किञ्चिद्वच्यते । इह बहुलेपालपलेपालपभेदात्रिधा द्रव्याणि स्युरतस्तत्र दुग्धदधिघृततैलघृताहुनिमिश्रप्रलेहकक्कयगुड-
पानखर्जूरक्षीरपेयाजगार्यादीनि द्रव्याणि बहुलेपानि स्पर्शो हस्तादीन् प्रचुरं खरण्टयन्तीति कृत्वा, तथा वत्शुलादि(वस्तुलादि)भर्जि-
कायवानुकोद्रवकूरक्षपतकतीमनकाञ्जिकादीन्यल्पलेपानि स्पर्शो हस्तादीन् स्तोके खरण्टयन्तीति कृत्वा, कूरमण्डककुलमाषवल्लचवलक-
चणकाढकीमक्षरमुद्रादीनि द्रव्याण्यलेपानि शुष्कप्रायत्वात् स्पर्शो हस्तादीन् न खरण्टयन्तीति कृत्वा । तदिहालेपमल्पलेपं वा साधुना
ग्राह्यं पश्चात्कर्मादिदोषाभावात् । अधुना अलेपादिद्रव्यग्रहणविधिगतं भङ्गाष्टकं निरूपयन्नाह । 'संमृदे'त्यादि । तत्र संसृष्टावल्पलेपेन
स्वयोगेन खरण्टितौ । मात्रं च करोटिकादिकं भाजनं करश्च दातृहस्तौ मात्रकरी तौ, संसृष्टौ च तौ मात्रकरी च संसृष्टमात्रकरी ।
तथा यस्य साधवे दत्तस्य मध्यात् किञ्चित्स्थाल्यादावुद्धरति तत्सावशेषं द्रव्यं कूरादि । अत्र कर्मधारयस्वतः संसृष्टमात्रकरी च सावशे-
षद्रव्यं चेति विग्रहे तानि तथोक्तानि, तैः संसृष्टमात्रं संसृष्टकरः सावशेषद्रव्यं चेति त्रीणि पदानीत्यर्थः । एतैश्च त्रिभिः पदैः स्वप्रति-
पक्षयुक्तैरलेपादिद्रव्यग्रहणविधा(व)ष्टसङ्ख्या भङ्गा स्युरिह च भङ्गकप्रमाणपरिज्ञानं रचनाक्रमश्च दृश्यते । तत्रेह यावतां पदानां भङ्गाः
कार्यास्तावन्तो द्विका अन्योऽन्यं ताडिताः सर्वभङ्गप्रमाणं । रचना तु स्वीयस्वीयसर्वभङ्गानां पर्यन्तवर्त्तिनि पदे ऊर्ध्वाध एकान्त-
रितौ लघुगुरु स्याप्यौ । ततो द्विगुणा द्विगुणा लघुगुरवः क्रमयो वामेभु वामेभु पदेषु स्याप्याः । उक्तं च । "पयसमदुग्धश्रद्धासे माणं
भंगाण तेसिमिहरयणा । एगंतरियं लङ्गुगुरु दुग्गुणा दुग्गुणा य वामेभु"ति ॥९॥ तदिह त्रयाणां पदानां सर्वेष्टौ भङ्गाः । रचनात्विचयं
यथा- । । , । । ५, । ५ ।, । ५ ५, ५ । ।, ५ । ५, ५ ५ ।, ५ ५ ५, अत्र ऋजूणामंशानां स्थानीयानि शुद्धानि

चदानां त्वशुद्धानि पदानि, तत्रापि भङ्गे व्रीणपि पदानि शुद्धान्यतः सर्वशुद्धोऽसौ अष्टमे त्वशुद्धान्यतः सर्वोऽशुद्धोऽसौ, मध्यव-
 र्थिनां तु मध्यात्केचिदंकेन केचित्तु द्वाभ्यां पदाभ्यामशुद्धान्स्ते चाष्टावप्यमी यथा—संसृष्टमात्रं, संसृष्टो हस्तः, सावशेषं द्रव्यं । १॥ संसृष्ट-
 मात्रं, संसृष्टो हस्तो, निरवशेषं द्रव्यं । २॥ संसृष्टमात्रमसंसृष्टो हस्तः, सावशेषं द्रव्यं । ३॥ संसृष्टमात्रमसंसृष्टो हस्तः, निरवशेषं द्रव्यं । ४॥ असंसृष्टं मात्रमसंसृष्टो हस्तः,
 नमंसृष्टं मात्रं, संसृष्टो हस्तः, सावशेषं द्रव्यं । ५॥ असंसृष्टं मात्रं, संसृष्टो हस्तो, निरवशेषं द्रव्यं । ६॥ असंसृष्टं मात्रमसंसृष्टो हस्तः,
 नावशेषं द्रव्यं । ७॥ असंसृष्टं मात्रमसंसृष्टो हस्तो, निरवशेषं द्रव्यं । ८॥ इति गाथार्थः ॥९१॥

अथाना गङ्गाएकविधिं ग्राह्याग्राहविधिं छर्त्तिवद्वारं (च) विवरीषुलङ्घनादि चाह ।

अथ विस्मयेषु घोरपद् छर्त्तियमसणाद् होतपरिसाडि । तस्य पडते काया पडिष महुविदुदाहरणं ॥९२॥

व्याख्या—अथतेष्वष्टसु भङ्गरेषु मध्ये विपमेवसमेषु प्रथमवर्तीयपञ्चमसप्तमभङ्गेषु गुराते भक्तायादीयते । एतेषु सावशेषद्रव्य-
 यानि गन्ति, साध्यं वा संसृष्टानि भवन्तु (परं) न तद्वशेन पञ्चात्कर्म । किं तर्हि ? द्रव्यवशेन । यत्र हि द्रव्यं सावशेषं तत्रैतानि

मात्रं स्वपिष्टान्यपि दात्री न धावति, किं तर्हि ? तत्र द्रव्ये व्यापारयतीति साधवः (व्यर्थं) पञ्चात्कर्म न स्यात् । यत्र तु द्रव्यं निरवशेषं
 तत्रैतानि तद्वद्रव्याधारवर्त्तो च साधुदानानन्तरं सा धावतीति साधोस्तस्यदेवेति समेवकल्पता । गतं लिप्तद्वारं । छर्त्तिवद्वारमधु
 नोऽप्येन । तत्र छर्त्तितं नाभ्यं । ततो यदयनादि अशनपानप्रभृति दीयते दात्र्या, कीदृशं सदित्याह 'होतपरिसाडि'ति । भवती
 ज्ञापयता परिग्राष्टि-छर्त्तने यस्याजनादेन्नद्रवत्परिसाडि, भिक्षामप्याह भूम्याष्टुपरि तदवयवत्वेन छर्त्तनधर्मकं यदित्यर्थः, तच्छ

द्वितमुच्यते । अत्रापि गुरुपदेशाच्चतुर्भङ्गः स्यात्, यथा-सचित्ते सचित्तं छर्दितं, तत्र भिक्षादानाय प्रवृत्तया दाज्या भिक्षामभ्यान्छर्दितं भूम्यादिस्थसचित्तमृत्तिकादेरुपरि सचित्तलवणादिकं पातितमित्यर्थः । अचित्ते सचित्तं । २। सचित्ते अचित्तं । ३। अचित्ते अचित्तं । ४। छर्दितमित्यत्र भङ्गचतुष्टयेऽप्यकल्प्यं, तत्राद्यत्रये(द्वये) ग्राह्यमेव सचित्तं (तृतीये ग्राह्यमचित्तं परं सचित्ते पतितं) स्यादित्यादि दोषाश्चतुर्थे चाज्ञाभङ्गाऽनवस्थामिथ्यात्वविराधनादोषादि । अत्र विराधनां विशेषतः सूत्रकारः स्वयमेव दर्शयितुमाह । तत्र तस्मिन्नश-
नादौ साधवे दाज्या दीयमाने पतति भूमौ छर्दमाने सति कायाः पृथ्वीकायादयो विराध्यन्त इति शेषः । एतेन संयमविराधनोक्ता ।
अनया च शेषे द्वे अप्युपलक्षिते, तथाहि-तद्भुक्ताद्युष्णं शीतलं वा स्यात्तत्र तस्य भूम्यादौ छर्दने दाता ग्राहको बोभयं वा दद्येत् ।
भूमिस्थसचित्तपृथिव्यादीनामुपरि पातेन तद्ग्राहः । शीतलभक्तादिपरिश्राटी च तेषामेव विनाशः, इति साधोः स्वदाहेनात्मविराधना,
पृथिव्यादिदाहादिना संयमविराधना, दातृदाहेन प्रवचन(विराधना) भावनीयेति । अथ पतितं द्रव्यमाश्रित्य दोषपरंपराह्वयकं ज्ञात-
माह । पतिते छर्दिते मधुविन्दूदाहरणं । दोषानाश्रित्य माक्षिकलवेनोपलक्षितो दृष्टान्तो वाच्यस्तच्चेदं यथा—

वारत्तपुरं नाम नयरं, तत्स्थ य अभयसेणो नाम राया । तस्स वारत्तओ नाम अमच्चो सयलरायकज्जचित्तणपरो आसि । अन्नया
य धम्मघोसो नाम साह् भिक्खवं अड्ढतो वारत्तगस्म धरं गओ । तस्स भिक्खवादाण्डं धयणुलज्जुयपायसपडिपुन्नं थालं गहाय आगओ
एणो दाणनिउत्तो अमच्चपुरिसो । एत्थंतरे तउ मज्झाउ एणो विंदू धरणीए पडिओ । छड्डिपदोसोत्ति तं मोत्तुं निगओ साह् । वार-
त्तणेण मत्तवारणाड्डिएण तं दिड्ढं, किणणेण एरिसा भिक्खवा न गहियत्ति जाव चित्तंतो चिड्ढह, ताव विंदुमि मच्छियाउ लग्गाउ ।
ताणं वरकोइलिया धाविया तीसे सरडो आगओ तस्स य मज्जारोपहुत्तो तस्स य पाहुणगसुणओ पहाविओ । तस्स वत्थव्वगसुणओ

च्छिन्नः । पृथगकृतश्चाश्छिन्नः । तथा किल कश्चित् कौटुम्बिको भक्ताहारकहस्तेन गृहात् क्षेत्रे हालिकानां भोजनाय चोच्छ्रितं स्थाप-
 यति । तत्र गृहादिसाधारणाया गृहे स्थितायाः क्षेत्रे नीताया वा स्थाल्या मध्याद्भालिकभोजनाय पृथक् पृथक् भाजनेषु परिवेषित-
 श्छिन्नः स्यात् । तथा गृहस्थितः क्षेत्रे चानीयमानः क्षेत्रे नीतो वा हालिकभुक्तशेषो वा क्षेत्राद्भक्ताहारकहस्ते व्यावर्त्तमानो वा स्था-
 लीस्थितोऽच्छिन्नः, स्यात्, तत्राप्यच्छिन्नो गृहसाधारणस्तेन कौटुम्बिकेन साधुभ्यो दानाय मुत्कलितोऽमुत्कलितश्च स्यात् । तत्र
 च्छिन्नचोच्छ्रितके यदर्थं छिन्नः स यदि हालिकस्तन्मध्यात् किञ्चित् साधवे ददाति, तदा स हालिकेन दीयमानः कौटुम्बिकेन पार्थव-
 तित्त्वावर्त्तित्वाभ्यां दृश्यमानोऽदृश्यमानश्च ग्रहीतुं कल्पते तेन छेदेन तस्य स्वकीयीकृतस्य दत्तत्वात् । अच्छिन्नचोच्छ्रितके च भक्ताहार-
 कहालिकयोर्मध्याद्यः कौटुम्बिकेन साधवे दानायाऽनुज्ञातः, स यदि ददाति तदाऽसौ कल्पते तथा छिन्नोऽपि कौटुम्बिकेनापि निसृष्टः
 कल्पते ग्रहीतुं नवरं यदर्थं छिन्नस्तस्य यद्यप्रीतिरन्तरायकरणं वा न स्यात्तदा, नान्यथा । अच्छिन्नानिसृष्टश्च चोच्छ्रितः कौटुम्बिकेन
 दृष्टोऽदृष्टो वा भक्ताहारकेण हालिकेन वा साधवे दीयमानस्तस्य ग्रहीतुं न कल्पते अदत्तादानदोषात् कौटुम्बिकस्य मच्छरादिस-
 मभवाच्च । प्रायः क्षेत्र एव हालिको भुञ्जते इति क्षेत्रे चोच्छ्रित उक्तः । यदि कश्चिद्गृहेऽपि भुङ्क्ते तदा सोऽप्येतदनुसारतो भावनीयः ।
 एवं तडागखननादिके उड्ढादिष्वपि (?) भावनीयं । तथा जडस्य हस्तिनः सम्बन्धि पिण्डरूपं वस्तु राज्ञा गजेन चाननुज्ञातत्वादिनि-
 सृष्टं जडानिसृष्टमुच्यते । इह कश्चिन्मेण्डः साधुभक्तो हस्तिस्तस्य स्थाहारस्य मध्यादाहारं साधवे यदि ददाति, तदा स गजस्य
 पश्यतोऽपश्यतो ग्रहीतुं न कल्पते तस्य गजपिण्डत्वात् स च साधूनां न कल्पते राजगजाभ्यां साधवेऽननुज्ञातत्वादसावदत्तादानत्वेन
 चाकल्प्यः । तथा तं पिण्डकं दीयमानेन असौ गजो दातुमिच्छति न वेति न ज्ञायते । ततो यदि नेच्छति तदा तद्गृह्णति तस्य

तस्यास्तस्यां वेमेऽनन्तरमेव वक्ष्यमाणाः संयोजनादयः स्मुरिति गाथार्थः ॥९३॥

अधुना तानेव प्रस्तावितात् नामतः, आद्यस्य स्वरूपं चाह ।

संजोयणा पमाणे इंगाले धूम कारणे पढमा । वसहि वहिन्तरे वा रसहेउं द्रव्यसंजोगा ॥९४॥

व्याख्या—संयोजनं संयोजना । गृह्या रसोत्कर्षोत्पादनार्थं द्रव्याणां सुकुमारिकादीनां गुडादिद्रव्यैः सह मीलनमित्यादिरूपा सा क्रियमाणा शासैषणादोषः स्यात् । ‘पमाणे’ चि, प्रमितिः प्रमाणं कवलसङ्ख्यादिना आहारमात्रलक्षणं, एकारः प्रथमैकवचनार्थः । तच्चातिक्रम्यमाणं भोजनदोषो भवेत् । ‘इंगाले’ चि चारित्रेन्धनस्याङ्गाराणामिव करणमिति कारिते अन्यस्वरादिलोपे, पुंसि ‘संज्ञायां धः’ इति धे चाङ्गारश्चारित्रेन्धनदहनसमर्थो रागपरिणामः । एकारः पूर्ववत् । ‘धूमे’ ति चारित्रेन्धनस्य धूमकरणमिति कारिते, ‘मंतु-
वंतुविना लुक् चे’ति वंतुलोपे अन्यस्वरादिलोपे पूर्ववद् धे च धूमश्चारित्रेन्धनस्य धूमायमानताकरणसमर्थो द्वेषपरिणामः । प्रथमैक-
वचनलोपः छन्दोऽर्थ । ‘कारणे’ चि कार्यते प्राणी कार्यं भोजनाख्यमनेन निमित्तेनेति कारणं निमित्तमेकारः पूर्ववत् । रूपबलाद्यर्थ-
मज्ञानाद्युपभोगः कारणाख्यो दोषः चः समुच्चयार्थो लुप्तो दृश्यते । पञ्च भोजनदोषा भवन्तीति शेषः । तत्रैतेष्वार्थं व्याख्यातुमाह ।
‘पढमि’ति, दोषपञ्चकापेक्षया प्रथमाऽऽद्या प्रक्रमात् संयोजना भवति । कथमित्याह वसतेरुपश्रयाद्बहिर्बहिष्टाद् भिक्षाटनं इत्यर्थो यद्वा
ऽन्तरे वसतेर्मध्ये, वा विकल्पे । रसहेतो रसोत्कर्षार्थं शोभनास्वादनिमित्तमिति यावत् । द्रव्याणां क्कारादीनां लाभे संयोगो रसगृह्या
दध्यादीनां संयोजनं मीलनं द्रव्यसंयोगास्त्वस्मिन् साधुना क्रियमाणे सति प्रथमा भवतीति पूर्वोपयोगः । अयमत्र भावार्थः—द्विधा
संयोजना, भावसंयोजना द्रव्यसंयोजना च । द्रव्यसंयोजना(नया) चेह प्रकृतं । तत्र क्षीरादीनि द्रव्याणि गार्ह्यपरिणामेन संयोजयन्ना-

नमिति यथा शान्तारवादिभ्यः कर्म संयोजयति वचनाति, सा भावेन द्रव्यगुद्विरूपाभ्यवसायेनात्मना सह कर्मणां संयोजना मीलनं
 नैव संसारस्य, तेनैव दुःखव्योषि भावसंयोजनेति । द्रव्यसंयोजना तु द्विधा बाह्याभ्यन्तरभेदात् । तत्र बाह्याभ्यन्तरत्वे भोजनक्रियायाः
 क्रमशोऽपत्यामजयाऽऽमनने आश्रित्य द्रष्टव्यं । तत्र च रसहेतुकद्रव्याय पर्यटनं १ तेषां पृथक् पात्रे ग्रहण २ मिति द्विधा बाह्या
 द्रव्यसंयोजना । तां च द्विधामपि वसतैर्वाहभिक्षामटन् करोति । यथा कथितसाधुभिक्षामटन् शाल्यादिह्रस्वी क्षीरं वा प्राप्तवांस्व-
 न्नाप्तौ च रत्नगुद्विनिमित्तं दधिगुदयोर्गवेषणाय पर्यटति मण्टकगृहशाल्यादिप्राप्तौ च सर्पिर्दधिलिभ्यपन्नद्याकादिशालनकायय
 पयट्यादिंका १, दुं वा लभ्यमाने भिक्षाभिक्षपात्रकंषु स्थापयेत् साधुर्गतोऽपुनैव मीलितानि भोजनवेलायां यावद्दुतानि विरूपरसाणि
 भविष्यन्तीति भोजनं कुर्यान् मीलयिष्यामीति विचिन्त्य क्षीरादीनि लभ्यमानानि यदिरेव पृथक् पृथक् भाजनेषु गृह्णातीति द्वितीया
 २ । अभ्यन्तरा पुनर्द्रव्यसंयोजना त्रिधा पात्रकविषया, मुखविषया, चेति त्रिविधामभ्यन्तरां वसतावायावः करोति । तत्र
 भोजनप्रभवे यन्मुतुमारिकादि येन रजटादिना सह रोचते तद्रसगृह्या तेनैव सहैकस्मिन्नेव पात्रे संयोज्य स्थापयतीत्याद्या १ । यदा
 तु यत्र वयाभूतं तेनैव सह कनलनया करोति तदा द्वितीया २ । यदा तत्रयाभूतमेकं मुखे प्रक्षिप्यान्यत्रयाभूतं बहुपरि प्रक्षिपति
 तदा तृतीया ३ । तदिदं वसतैर्भेदि द्रव्यसंयोजनं बाह्या । वसतावागतेन रसनिमित्तं वस्मिन् क्रियमाणे अभ्यन्तरेति स्थितं ।
 भिन्नद्रव्यावादिभ्यं पिष्टत्रिषया दर्शितम् । द्रव्ययोपग्रहणं गवेषयतः साधोभोलपट्टकावाप्तौ विभृपाप्रत्ययमन्तरकल्पं याचित्वा परि
 तुञ्जानरसं बहिरप्यग्रपासंयोजना । वसतो चागत्य परिरुञ्जानसामन्तरकल्पसंयोजनेत्याद्यापि द्रष्टव्यमिति । इह च रसहेतोरिति
 सिद्धेपत्तेन काव्यमः नयोजनाऽप्यनुज्ञातेत्यावेदयति, तथाहि-रोगिणः साधोर्यस्य वाऽऽहारोऽन्तरिचिः स्यात्तस्य, तथा प्रधानाहारोचिक्तराज-

पिण्ड-
विशुद्धे-
अक्षरीया
शुचिः

11911

पुत्रादेस्तथा साधुचित्तेन संयोगसहिताहारेण नाद्यापि सम्यग्भाषितस्य श्रद्धाप्रदेर्वा मयपानुज्ञाता । प्रत्येकां हि बालनकादि विना नैवादायोगोच्यते ।
 नोच्यते इति नाथार्थः ॥९४॥

वक्ता संयोजना, अथ प्रमाणातिक्रमदोषमभिहितसुराह ।

धिद्वयलसंजमजोगा, जेण ण हायंति संपद् पण् वा । तं आहारपमाणं जइस्स सेसं किलेसफलं ॥९५॥

[illegible]

भारतवर्षः
सन् १९६१

114511

समुद्विओ । दोण्हं पि सुणगाणं भंडणं जायं नियगणियगाणं रक्खणट्ठा दोण्हं पि ताण सामिणो समुद्विया । तेसिं पि सपरि-
 वाराणं महाजुज्झं जायं । जाव ओगेगाणं सुहडाणं मारामारी जाया । तं सव्वं वारत्तगेण उल्लोयणाट्ठिएण दिट्ठ निच्छइयं च जहा
 नूणमेएण मारामा(रा)दिदोसेण साहुणा भिक्खा ण गहिया इच्चाइ भावंतस्स सुहभावे वट्टमाणस्स जायं जाईसरणं । सयंबुद्धो जाओ ।
 देवयाए उवगरणं सव्वं समप्पियं । जाओ सो समणो अईव महादुकराणुट्ठाणकारओ । तउ सम्मं निरइयारं अणुट्ठाणं काऊण काले
 सिद्धो चि नाथार्थः ॥९२॥

उक्ता दशाप्येषणादोषास्तदुक्तौ चाभिहिता द्विचत्वारिंशदपि पिण्डदोषाः, सारप्रतमेते उद्गमोत्पादनैषणादोषाः क्रमशः स्वस्वस-
 ह्वयान्विता यत्समुत्था इत्यावेदयन्नाह ।

इय सोलस सोलस दस, उगमउत्पायेणसणा दोसा । गिहिसाहूभयपभवा, पंच गासेसणाए इमे ॥९३॥
 व्याख्या—इत्येवं प्रदर्शितप्रकारेण षोडश षोडश दश सङ्ख्या यथाक्रमं ये उद्गमोत्पादनैषणाविषया व्यावर्णितस्वरूपा दोषा
 आहारदूषणानि ते यथासङ्ख्यं गृहिसाधूभयप्रभवा भवन्तीति शेषः । अत्र षोडशाऽप्युद्गमदोषा गृहस्थादुत्पद्यन्ते । गृही प्रायेण तत्क-
 र्तृत्यर्थः । उत्पादनादोषाः षोडशापि यतेरेव सकाशात् प्रादुर्भवन्ति, यतिरेव तान् कुरुते इत्यर्थः । उभयं गृहिसाधुलक्षणं । तस्मात्प्र-
 भवन्ति जायन्ते एषणादोषा गृही साधुश्च तद्विधायीत्यर्थः । तत्र शंकितदोषः साधुभावापरिणतदोषश्चेति द्वौ साधुप्रभवौ शेषा अक्षिता-
 दयः पुनरष्टाववश्यं गृहस्थादेव स्युरिति । तदेवं विधिना गृहीतस्याप्याहारस्य विधिना ग्रामः कार्य इति ग्रामैषणाया अवसरोऽतस्तद्धो-
 पप्रस्तावनार्थमाह । ‘पंच’चित्ति, पञ्चसङ्ख्याः पुनर्दोषाः । ‘गासेसणाए’चित्ति ग्रामो भोजनं तद्विषया एषणा शुद्धाशुद्धपर्यालोचनं ग्रामैषणा

मानं वेति । तत्र त्रयस्त्रिंशदादिभिः कवलैः भोजनमेकस्मिन्नेव दिने कृतं प्रकाममित्युच्यते । तच्च केवलप्रकामत्वेनैतैर्गलत्स्नेहविन्दुभि-
र्ज्ञेयम् । यदि तु गलत्स्नेहविन्दुभिः स्यात्तदा प्रकामः प्रणीतश्च दोषो स्यातामेवं शेषदोष(षेष्टु)दोषसङ्करत्वमपि भावनीयं १ । तथा
प्रकामभोजनमेव ज्ञादिदिनेषु क्रियमाणं निकाममुच्यते २ । उत्पाद्यमानकवलेभ्यो गलद्द्रव्यादिकं भोजनं प्रणीतमुच्यते ३ । एकस्मिन्
दिने न्यूनोदरतरहितत्वेन परिपूर्णभोजनं बहुकुमुच्यते तद्रहकमतिक्रान्तमतिशयेन स्वप्रमाणाधिकं यदशनादिकं वारद्वयं भुङ्क्ते तद-
तिबहुकमिति ४ । तिस्रो वारा यदशनादिकं भुङ्क्ते तदतिबहुश उच्यते ५ । तिसृभ्यो वाराभ्यः परतश्चतसादिवारा अतिलौल्यात्तस्मिन्-
मन्यमानः साधुर्यदशनादिकं भुङ्क्ते तदतिप्रमाणमतप्यमानं वोच्यते ६ । तदिदं प्रमाणदोषदृष्टं षड्विधमप्याहारं साधुर्न भुञ्जीत । तथा
विरुद्धद्रव्याहारोऽपि देहसंयमक्षतिकारित्वेन क्लेशफल एव ज्ञेयोऽतः सोऽपि न भोक्तव्यो यथा दधितैलयोः क्षीरतैलयोर्वा संयोगः
कुष्ठविकारकारी, समभागयोश्च तैलघृतयोर्मिलितयोः संयोगः क्रियताऽपि कालेन विषयत्वभाजी भवेच्चेति गाथार्थः ॥९५॥

शेषं क्लेशफलमिति प्रागुक्तं ततश्च कृतः पुनः शेषं क्लेशफलमित्याह ।

जेणइवहु अइवहुसो, अइप्पमाणेण भोयणं भुत्तं । हादेज्जव वामेज्जव, मारेज्जव तं अजरितं ॥९६॥

व्याख्या—येन कारणेन 'अतिबहु' अतिबहुकाख्यं वारद्वयमित्यर्थस्तथा 'अतिबहुसो' अतिबहुशोऽभिधं वारत्रयमित्यर्थः ।
अतिप्रमाणेन वारत्रयोह्यङ्घ्रिनेन करणभूतेन अतप्यमानेन वा तद्विममन्यमानेन साधुना कर्त्ता भोजनमशनादिकं भुक्तमभ्यवहृतं । किं
कुर्यात् इत्याह । हदयेद्वा पुरीषाधिक्यं कारयेत्, वमयेद्वा छर्द्दि कारयेत्, मारयेद्वा प्राणत्यागं कारयेत् । वाशब्दाः स्वस्थाने विक-
ल्पाः । तदतिबहुकादिभोजनं कीदृशं सदित्याह—अजीर्यदपरिणमत । इह च सन्नकृता दोषदर्शनद्वारेणातिबहुकादित्रयस्य दर्शनेन

कुक्कुटचण्डकमात्राः कवला भवन्तीति । तत्र कुक्कुटी द्विविधा द्रव्यकुक्कुटी, भावकुक्कुटी च । तत्र साधोः शरीरं द्रव्यकुक्कुटी तस्य मुख-
 मण्डकं, तत्राऽविष्कृते मुखेऽक्षिकपालौष्ठभ्रूभिरविकृताभिर्यः प्रविशति तत्प्रमाणं कवलस्य । अथवा कुक्कुटी तस्या अण्डकं तत्प्रमाणः कव-
 लो ग्राह्यः । (ग्रं. ४०००) भावकुक्कुटी पुनर्याविन्मात्रेणाहारेण भुक्तेन नातिन्यूनं नात्याध्मातं चोदरं भवति, दृतिज्ञानादिद्विष्य भवति,
 अस्याहारस्य द्वात्रिंशोभागोऽण्डकं तत्प्रमाणं कवलस्य । तथा द्वात्रिंशत्कवलादिकं पुरुषाद्याश्रित्य कवलाहारस्यैव मानमिदं । सपानस्य
 च तस्योदरमाश्रित्य कालापेक्षया भागतः प्रमाणं वक्तव्यं । तत्र कालस्त्रिधा शीत उष्णः साधारणश्च । तदिह यत्र काले शीतमधिकं स
 शीतः । यत्र घर्मोऽधिकः स उष्णः, यत्र द्वयोः साम्यं स साधारणः कालः । तथा सर्वमपि भोजकोदरविवरं षड्भिर्भागैः कल्प्यते ।
 ततश्च साधारणकाले भक्तपानयोरभ्यवहारे इदं प्रमाणं यथा-उदरभागत्रयं तन्कादिव्यञ्जनयुक्तेनाशनेन पूरयेत्, द्वौ च भागौ काञ्जिक-
 पानकेनेति । षष्ठ्यांशो न्यूनो धरणीय इतश्चेतश्च वायोः सञ्चरणायान्यथा हि वातः पीडां कुर्यादिति पञ्चैव भागाः सदोपयोगिनः ।
 तदुक्तं- 'अद्धमसणस्स सर्वजणस्स कुञ्जा, दव्वस्स दो भाए । वाउपवियारणद्धा ण्छब्भायं ऊणयं कुञ्जा' ॥१॥ इति । तथा शीते पानस्यैकः,
 भक्तस्य चत्वारो भागा इति पञ्च । उष्णे त्रयः पानस्य, भक्तस्य द्वाविति पञ्च । इह बुभुक्षामृज्या भक्तभागवृद्धिः, पिपासाहान्या तु
 जलाहानिरित्यादि भावनीयं । तदिदमाहारप्रमाणमेतद्व्यतिरिक्ते च प्रमाणदोषोऽस्त एव आह-शेषं संयमादिनिर्वाहेतोः स्वदेहानुगु-
 णादाहारमानान्यत् न्यूनमधिकं वा प्रकामातिबहुकादिवक्ष्यमाणदोषयुक्तं वाहार्यमाणमशनादि, किमित्याह, क्लेशः शरीरपीडा स एव
 फलं प्रयोजनं यस्य तत्क्लेशफलमधुधाऽजीर्णादिजनकतया शरीरव्यथोत्पादकमित्यर्थः । एतेन ज्ञानादिद्विजनकादन्यत्प्रमाणदोषदुष्टं
 ज्ञेयमित्युक्तं भवति । ते च प्रमाणदोषभेदाः षड् भवन्ति । यथा प्रकामं, निक्रामं, प्रणीतं, अतिबहुकं, अतिबहुशः, अतिप्रमाणमतृप्य-

नतारूपं रूक्षोऽयमाहार इत्यादिवचनोच्चारणेन तस्यैव मलिनत्वकरणं अङ्गारताकरणरूपं च । मिष्टोऽयमाहार इत्यादिवचनोच्चारणेन सर्वथा निर्दग्धत्वेन तस्यैवासारताकरणं मोक्षकार्यं भवति । यथाहङ्गारैः काष्ठादिकार्यं न सिध्यति । तथा तेन चारित्रेण कृतदुःख-
मोक्षो मोक्षो न शीघ्रं लभ्यत इत्येवं च चरणेन्धनस्य द्रव्येन्धनौपम्यम् । ततश्च यत्प्राप्तुकमेवमणीयमप्यशनादि, 'इह' तु स्याप्यं,
रक्तो मिष्टमेतदिति तत्प्रशंसया रागवान् सन्, द्विष्टो रूक्षमेतदित्यादिदोषग्रहणतो द्वेषवान् भुङ्क्ते अभ्यवहरति तद्ग्रहणादि, यथाक्रमं
भवति । 'इह' एषु प्राप्तैपणादोषेषु मध्ये, अस्मिन् प्रवचने वा, किमित्याह—'अङ्गारं च धूमं' चेति, तत्राङ्गारः पूर्वोक्तशब्दार्थश्चारित्रे-
न्धनदहनसमर्थो रागपरिणामो, धूमश्च पूर्वोक्तशब्दार्थश्चारित्रेन्धनस्य धूमायमानताकरणसमर्थो द्वेषपरिणामस्तद्योगादशनाद्यप्यङ्गारदो-
षवद्धूमदोषवच्च भवति । रागवानेवमणीयमपि भुञ्जानोऽङ्गारदोषवत्करोति द्वेषवांश्च तदेव भुञ्जानो धूमितं करोति । चशब्दौ परस्पर-
पेक्षया समुच्चयार्थौ । इह यद्यपि पूर्वं काष्ठादिदह्यमानमर्द्धदग्धोलुप्तकस्वभावं सधूमं स्यात्ततः सर्वथा उवलनरूपामङ्गारतां भजते इति
सधूममङ्गारयोस्तत्तत्क्रमस्तथाप्यनयोर्भारूपयोर्गुरुलघुदोषतामाश्रित्येतत् निर्देशस्तथाहि—रागेण सर्व्वथा दग्धेन्धनसमं चारित्रं करो-
तीति स गुरुदोषो, द्वेषेण त्वर्द्धदग्धेन्धनसममिति स लघुरिति । तथा शेषेषूद्गमादिदोषेषु जगज्जयकदर्थकरागद्वेषस्वरूपत्वादुक्तमावि-
भाविति ख्यापनाक्रमभणनं त्यक्तवैतौ दोषौ विसदृशावुक्ताविति गाथार्थः ॥९७॥

उक्तमङ्गारधूमाख्यं दोषद्वयं साम्प्रतं कारणाख्यमभिधत्तुर्यजिमिन्माहातरयति, यजिमिन् च नेत्येतदाह ।

हुहवेयणवेयावकच—संजमसुज्ज्ञाणपाणारकवट्टा । इरियं च विसोहेडं, भुंजइ न उ रुवरसहेऊ ॥९८॥

व्याख्या—इह क्षुद्धवेदनादिपदानां कुतश्चिद्भानां रक्षार्थमिति पदेन प्रत्येकं सम्बन्धो भवति । ततश्च क्षुद्धवेदनारक्षार्थं बुभुक्षा-

लक्षणपीडास्वभावात् । पृथुश्यामट्यो हि नास्त्यन्या पीडा, अतन्वद्विनाशाय भुञ्जीतेति सर्वत्र योगः साधुराहारमिति शेषः । तथा
 येयाहस्यमाचार्यार्दानां भक्त्यानादिना प्रतिचरणस्य । तदिदं बुभुक्षितेन कर्तुं न पार्यते, अतः तद्रक्षार्थं तस्य हानिनिवारणार्थं । तथा
 संयमः मन्त्रपुंशपाप्रमाञ्जनादिभ्यः साधुव्यापारस्त्वं बुभुक्षितः कर्तुं न शक्नोत्यतस्तत्पालनार्थं । तथा शोभनं ध्यानं सुध्यानं स्रग्वा-
 र्थानुचिन्तनादित्यन्तर्गणं धर्मध्यानं, तदपि बुभुक्षितस्य परिक्षीयते । यतो बुभुक्षितः पूर्वार्थावस्थितपरावर्त्तनेऽर्थचिन्तनिकायां चासमर्थः
 रम्यादस्तन्मन्त्रार्थं सुभयानक्षानिनिवारणार्थमिन्त्यर्थः । तथा प्राणरक्षार्थं, तत्र प्राणा इन्द्रियादयो दृश्य तेषां रक्षार्थं तत्संधारणाय, बुभुक्षि-
 तस्य ह्यापुर्वन्नादि र्क्षीयते । तथेयां च विद्योभयितुमीयांसमितिपालनाय, बुभुक्षितो दीर्यांसमिति व्यामललोचनानि(तत्वेन) विज्यो-
 धयितुं न शक्नोति । चः मधुचये । एतः षट्भिः कारणस्साधुराहारं भुञ्जीताश्रीयत् । न तु न पुनर्भुञ्जीत रूपरसहेतुः । तत्र रूपं
 शरीरस्य प्रिदिष्टगर्णाद्याकृतिः 'रस द्रव्ये' इति वचनाद्रसः शब्दस्त्वयोर्हेतुर्निमित्तं शरीरोपचितत्त्वकण्ठमाधुर्यापादनायेत्यर्थः । आहा-
 रविषयो वा रसो मधुरादिकलत्रिमितं स्वादुरसोपेतमिदं वर्त्तते, अतोऽवश्यं भोक्तव्यमिति गार्ह्येन न भुञ्जीतेत्यर्थः । अनेन रू-
 पाल्लभ्यमाहारमाहारपन् धर्मप्रयोजनाभावात् कारणाल्पदोषदुष्टं तत्स्यादित्यावेदितं । यतः कारणाभावः कारणदोषोऽत्राभिप्रेत इति
 गायार्थः ॥९८॥

धैः कारणगटारयति यतित्तान्मुक्तान्यधुना धैर्नाहारयति तान्याह-

अहव न जिमेज्ज रोगे, मोहुदये सयणमाहउवसरगे । पाणिदयातवहेडं, अन्ते तणुमोयणत्थं च ॥९९॥

न्यास्या-अथवेति बलवर्णविषेक्षया भोजनाऽकरणे विकल्पान्तरार्थः । 'न' नैव जिमेदद्यात् साधुभोजनं कुर्यादित्यर्थः । केत्याह-

‘रोगे’ आकस्मिकज्वराक्षिरोगादावर्जणीदौ च । उपवासान् कुर्वतो हि प्रायो ज्वरादयस्त्रुटयन्ते । यदुक्तं ‘बलाविरोधि निर्दिष्टं ज्वरादौ लङ्घनं हितं । ऋतेऽनिलश्रमक्रोधशोककामक्षतज्वरात् ॥१॥ तथा मोहोदयेऽत्युत्कटकामपीडोद्भवे मैथुनविरतिरक्षणार्थं न जिमेत् । उप-
वासान् हि कुर्वतः कामः काममपकामति । यदुक्तं-‘विषया विनिवर्तन्ते निराहारस्य देहिनः । रसवर्जं रसोऽप्यस्य परं दृष्ट्वा निवर्तते’ ॥१॥ इति । ‘स्यणमाह’ति मोऽलक्षणिक्कलतः खजनद्युपमर्गे । तत्रोपसर्गः स्खलीकरणम्, स चातुक्लप्रतिकूलभेदात् द्विधा । तत्र
मातापितृकलत्रादिखजनोपसर्गोऽनुक्लः । ते हि मत्प्रज्यमोचनाद्यर्थं कदाचिदुपतिष्ठन्ते । तत उपसर्गोऽयमिति मत्वा तत्र न जिमेत् ।
ते हि उपवासान् कुर्वन्तमवलोक्य तन्निश्चयावगमान्मरणादिभीतेर्वा प्रायस्ते मुञ्चन्ति । आदिशब्दात् प्रतिकूलोपसर्गे कृपितराजादौ
न जिमेदिति । तथा प्राणिदया च तपश्च ते तथा । तद्वेतोस्तस्मिन्तं । तत्र प्राणिदयाहेतोः सत्त्वरक्षणाय जलदृष्टौ, महिकापाते, सचि-
तरजःपातादौ, प्रभूतश्लेष्णमण्डकिकामसिकादिसत्त्वसमाकुलायामिलायां न जिमेत् किन्तु मेघदृष्ट्यादावुपवासं करोति येन भिक्षा-
दनादिजाताकायादिविराधना न स्यात् तथा तपोहेतोस्तपोऽर्थमेकज्याद्युपवासकरणेन षण्मासान्तं यावत्तपःकुर्वतो न भोजनसम्भवः ।
इह तीर्थे उत्कृष्टतः षण्मासमेव तपो भवति न परत इति वेदितव्यं । तथा ‘अन्ते’ पर्यन्तसमये दृढभावे इत्यर्थः । अन्यदा हि प्रायो
बुभुक्षाधिक्यादाहारत्यागे आर्तध्यानापत्तेरिति । तजुः शरीरं तस्या मोचनं मरणार्थं परित्यागस्तदर्थं, चः समुच्चये । संलेखनार्थं निर्मो-
जनो भूयादित्यर्थः । अयमर्थः । पूर्वं हि दीर्घपर्यायपरिपालनं, शिष्येभ्यो वाचनादानं, शिष्यनिष्पादना च श्रेयो, अन्ते च वार्द्धिके
सर्वस्याप्यनुष्ठानस्य मरणाराधना सारेति तस्यां महाप्रयत्नो विधेयः । सा च संलेखना क्रमेणोपशमयुक्तेनाऽऽहारत्यागादिरूपा
कार्या । अतः शरीरत्यागार्थं तत्करणे भोजनाभावः सम्भवतीति गाथार्थः ॥१९॥

प्रकामादिदोषत्रयमप्युपलक्षितं द्रष्टव्यं । केवलं प्रकामादित्रयाभगनेन यदतिबहुकादित्रयस्योपादानं तदस्यात्मविराधनादिजनकत्वेनातिपरिहारताख्यापनार्थं, तत्रात्मविराधना मरणादेः, संयमविराधना तु तापनार्थं तेजस्कायादिविराधनातः, प्रवचनविराधना तु औदरिका एते इत्यादि जनापवादात् । उपलक्षणत्वादेतदनुसारतः प्रकामादिभोजनत्रयेऽप्येतेऽन्ये च ब्रह्मचर्यविराधनादयो दोषा वाच्याः । तस्मादुणकारित्वात् प्रमाणोपेतमेव भोक्तव्यं । किं च ये नरा अपथ्यपरिहारिणः, द्वात्रिंशत्कवलभोजिनो वा, द्वात्रिंशतः स्तोकरतरभोजिनो वा स्युस्तेऽपरवैद्यचिकित्स्या न स्युः किन्तु ते स्वत एवोक्ताहारनिषेवणादात्मनो वैद्यकल्पा इति प्रमाणयुक्तभोजने विशेषगुणस्ततो ज्ञानादिद्विद्विरिति गाथार्थः ॥९६॥

उक्तः प्रमाणदोषः, साम्प्रतमङ्गारधूमाख्यं दोषद्वयं युगपद्वाख्यातुमाह ।

अंगारसधूसोवम, चरणिंधणकरण भावओ जमिह । रत्तो दुट्टो भुंजइ, तं अंगारं च धूसं च ॥९७॥

व्याख्या—इह काष्ठादिकमिन्धनम्, अग्निदग्धं निर्धूमं ज्वलदग्निरूपमङ्गार इत्यभिधीयते । तथा सह धूमेन सधूमं, तदेवेन्धनमङ्गारभावमप्राप्तं दाहक्रियामनुभवद्यावद्धेदग्धं तावद्धूमसद्भावात्सधूममुच्यते । ततोऽङ्गारश्च सधूमं च अङ्गारसधूमं द्रव्येन्धनं तेन उपमा औपम्यं सादृश्यं यस्य तच्चरणेन्धनं च । तत्र चरणं चारित्रं तदेवेन्धनं बालनं दाह्यत्वाच्चरणेन्धनं, तस्य करणं विधानं, तस्य भावः सद्भावस्तस्माच्चारित्रेन्धनस्याङ्गारसधूमसदृशकरणतयेत्यर्थः । अयमर्थो यथाहि द्रव्येन्धने, दाह्यं दाहकस्तत्साध्यं कार्यं चेति त्रितयं भवति । तथा भावेन्धनेऽपि दाह्यं दाहकस्तत्तन्त्रयं कार्यं च वाच्यं, तत्र द्रव्येन्धने काष्ठादिबालनं दाह्यं दाहकोऽग्नितत्साध्यं च धू(मा)यमानताऽङ्गारतालक्षणं, भावेन्धने चारित्राख्यं दाह्यं, रागद्वेषपरिणामश्च साधोःशनादिगोचरोऽग्निर्दाहकः, तत्साध्यं च कार्यं धूमायमा-

सर्वगुरु मूलकर्म, तस्माच्चाधार्मिकं, कर्ममौद्देशिकचरमन्निकं, मिश्रान्त्यद्विकं, बादप्रभृतिका, सप्रत्यपायप्रशामाभ्याहृतं, लोमपिण्डो-
ऽनन्तकायाव्यवहितनिक्षिप्तपिहितसंहतोन्मिश्रापरिणतछर्दितानि, संयोजना, सागारं वर्तमानमविष्यन्निमित्तं चेति लघवो दोषाः, मूल-
प्रायश्चित्ताच्चतुर्थतपोवत् । एतेभ्यः कर्ममौद्देशिकाद्यभेदो मिश्रप्रथमभेदो धात्रीत्वं दृतीत्यमतीतनिमित्तमाजीवनापिण्डो वनीपकत्वं बाद-
रचिकित्साकरणं क्रोधमानापिण्डः सम्बन्धिसंस्तवकरणं विद्यामन्त्रयोगचूर्णपिण्डः प्रकाशकरणं द्विविधं द्रव्यक्रीतमात्मभावक्रीतं लौकि-
कप्राप्तिरूपरावर्त्तिते निष्प्रत्यपायप्रशामाभ्याहृतं पिहितोद्भिन्नकपाटोद्भिन्ने उत्कृष्टमालापहृतं सर्वमन्त्रिष्टुष्टं, पुरः-
कर्म पश्चात्कर्म (निर्भिश्रकर्दमेन अक्षितं) गर्हितप्रक्षितं संसक्तप्रक्षितं मृत्येकाव्यवहितसंहतोन्मिश्रापरिणतछर्दितानि प्रमाणोल्लङ्घनं
सधूममकारणभोजनं चेति लघवश्चतुर्थादाचाम्लमिव एतेभ्योऽध्यवपूरकान्त्यभेदद्वयं कर्तौद्देशिकभेदचतुष्टयं भक्तवानपूतिका माया-
पिण्डोऽनन्तकायव्यवहितनिक्षिप्तपिहितादीनि मिश्रानन्तकायाऽव्यवहितनिक्षिप्तादीनि चेति लघवः, आचाम्लादेकभक्तमिव । एते-
भ्योऽप्यौद्देशिकमुद्दिष्टभेदचतुष्टयमुपकरणपूतिकं चिरस्थायितं प्रकटकरणं लोकोत्तरं परावर्त्तितमपमित्यं च परभावक्रीतं निष्प्रत्य-
पायसप्रत्यपायस्वशामाभ्याहृतं दर्दरोद्भिन्नं जघन्यमालापहृतं प्रथमाध्यवपूरकः क्षुभचिकित्सा, गुणसंस्तवकरणं मिश्रकर्दमेन लघणसे-
टिकादिना च अक्षितं पिष्टादिप्रक्षितं किञ्चिदायकदुष्टं मृत्येकपरम्परक्षिप्तादीनि मिश्रानन्तरनिक्षिप्तादीनि चेति लघवः, एकभक्तात्
पुरिमार्द्धमिवेत्याद्यं गुरुलघुविशेषः ।

अथ शय्यातरपिण्डविचारणा । तत्र शय्यया साधुसमर्पितगृहलक्षणया भवार्णवं तरतीति शय्यातरः १ कदा च शय्यातरो
भवति २ कतिविधस्तरपिण्डः ३ कदा चाशय्यातरो भवति ४ कस्य च सम्बन्धसौ वर्जनीयः ५ के चैतत्पिण्डग्रहणदोषाः ६

उक्तं कारणारूपो दोषोऽधुना ग्रन्थोपसंहारं चिकीर्षुरेषणात्रयसङ्गृहीतपूर्वोक्तसमस्तदोषनिगमनमनुक्तस्य परिज्ञानायातिदेशं चाह ।
 इदं त्रिविहेसणदोसा, लेसेण जहागमं सएऽभिहिया । एसु गुरुलहुविसेसं, सेसं च सुणेज सुत्ताउ ॥१००॥
 व्याख्या-इत्यनेन प्रदर्शितप्रकारेण त्रिविधा त्रिभेदा गवेषणग्रहणग्रामभेदात् या एषणाऽऽहारशुद्ध्यशुद्धिपर्यालोचना । तस्या दोषा
 उद्गमोत्पादेषणासंयोजनादिरूपाः सप्तचत्वारिंशत् सङ्ख्या अशुद्धयः । अध्यत्रपूरकस्य किञ्चिन्मिश्रसाम्यान्मिश्रेऽन्तर्भवित्वा षट्चत्वारिंशत्
 सङ्ख्या वा त्रिविधेषणादोषास्ते लेशेन सङ्क्षेपेण आगमस्यानतिक्रमेण । यथागमं तत्रागमः श्रुतं स पिण्डप्रस्तावान्नवमपूर्वगतश्रुतादिरू-
 पोऽत्र सामान्येन सर्वोऽप्युपयोगी किन्तु प्रतिनियतो भिक्षादोषशोधकः पिण्डनिर्गुक्त्यादिरूप एव प्रायो भिक्षाचर्योपयोगी अतः
 पिण्डनिर्गुक्त्यादिशास्त्रानुसारत इत्यर्थः । अनेन स्वमनीषिकापरिहारेण शास्त्रस्याऽऽदेयतामाह । तथावृत्त्या निजमत्यनुसारेण यथाव-
 बोधं चेत्यपि व्याख्येयं । मयेत्यात्मनिर्देशः । अभिहिताः प्रतिपादिताः । 'एसु' च्छि, चकाराध्याहारादेषु च प्रदर्शितोद्गमदिदोषेषु
 विषये । किमित्याह । अयमेतस्माद्दोषो गुरुश्च महान्, अयमेतस्मात्प्रत्यक्षपक्षिद्वारेण गुरुदोषाल्पदोषविभागमित्यर्थः । मुणेत् सूत्रादिति योगः । तथा शेषं उक्तादन्यदनुक्तं प्रद-
 शितदोषविषयं दृष्टान्तप्रत्यपायादिकमुत्सर्गपवादादिकं च । प्रत्यपायादयो हि श्रुते विनेयानामकार्यपरिहारार्थं स्वे स्वे स्थाने दर्शिता-
 स्तदनुक्तं 'पायं अवायभीओ, पावाययणाणि परिहरह लोउं । तेण अवाओ बहु हायए, पए देसिओ सुत्ते' ॥१॥ यद्वा शेषमाहारदोषेभ्यो-
 ऽन्यच्छ्रुत्यातरराजपिण्डोपाश्रयवत्सपान्नाद्युपधिगोचरं दोषवृन्दमित्यर्थः । चः समुच्चये । 'मुण प्रतिज्ञाने' । मुणेद्विजानीयाच्छिष्यः सूत्रा-
 दागमान्विशिष्यादिरूपादिति । तत्र यदुक्तमेतेषां लघुगुरुविशेषं सूत्राद्विजानीयादिति । तत्र विनेयानुग्रहायासौ किञ्चिदुच्यते । तदिह

वयं चि, शय्यातरतत्पुत्रभ्रातृव्यादिभ्यो बहूपकरणं लिखाहारं च गृह्णत उपकरणशरीरयोर्लघवं न स्यात् । तत्रैव चाहारादि गृह्णतः शय्यातरवैमनस्यादिकारणाच्छय्या दुर्लभा स्यादिति सर्वथा तद्व्यवच्छेदः स्यादतस्तरिपण्डो वर्जनीयः ६॥ सप्तमद्वारे “दुविहे नेलन्तमी निमंतणे दन्वदुल्लभे असिबे । ओमोयरिय पओसे, भए अ गहणं अणुत्तायं” ॥४॥ व्याख्या—आगाढानागाढे द्विविधे ग्लानतवे स्रजोक्तविधिना शय्यातरपिण्डोऽपि ग्राह्यः । निमन्त्रणे च शय्यातरनिर्वन्धे स कृतं गृहीत्वा पुनः प्रसङ्गो निवारणीयः, दुर्लभे च क्षीरादिद्रव्येऽन्यत्रालभ्यमाने तत्तत्रैव गृह्णन्ति । ‘पओसे’ चि राज्ञा प्रदिष्टेन सर्वत्र भैक्षे निवारिते प्रच्छन्नं तद्गृहेऽपि गृह्णन्ति, तस्करादिभ्ये चान्यत्र(त्रालभ्यमाने) तत्रापि स्वीकुर्वन्ति ७। अष्टमद्वारे स्वस्थाने वसन् शय्यातरो भवति, देशान्तरे तु गतो न भवत्यपि, केवलं भद्रकप्रान्तदोषात्तरिपण्डस्तत्रापि वर्जनीयो, भद्रको हि मम तावत् स्वगृहवस्थितस्याऽमी न किञ्चिद् गृह्णन्ति ततोऽत्र यदि गृह्णन्ति तथापि शोभनमिति विचिन्त्यानेपणीयमपि कृत्वा दद्यात् । प्रांतस्तु मम स्वगृहस्थितस्यामी न किञ्चिद् गृह्णन्ति, अत्र तु सर्वं गृह्णन्ति, तत्किमिदानीमहमन्यः सज्जातः ? तस्मान्मायाविन एते इति विचिन्त्य वसत्युच्छेदादि कुर्यादिवं शय्यातरसम्बन्धिनं आतृमातृलकादीनामुपश्रयस्याप्रभूणामपि सम्बन्धो पिण्डो वर्जनीयो भद्रकप्रान्तादिदोषादिति ८।

अथ राजपिण्डविचारः । ‘मुहयाइगुणो राया, अट्टविहो तस्स हेइ पिंडो चि । पुरिभेयराण एसो, विज्जायाईहिं पडिक्कुट्टो ॥१॥ मुहओ मुद्धभिसितो, पंचहिं सहिओ य भुंजए रज्जं । तस्स उ पिंडो वज्जे, तन्निवरीयंमि भयणाउ’ ॥२॥ ‘पंचहिं’ ति अमात्यमंत्रि-युवराजपट्टबद्धश्रेष्ठिसेनापतिभिः । राजपिण्डश्चायं । “असणाइया चउरो वत्थं पत्तं च कंबलं चैव । पाउल्लणगं च तहा, अट्टविहो राय-पिंडो चि” ॥१॥ आद्यान्तिमजिनसाधुनामेष प्रतिकष्टः, दोषाश्चात्राज्ञादयो व्याघातादयश्च, तथाहि राजकुले ईश्वरादिभिः पवित्राद्भि-

कदा च तत्पिण्डो गृह्यते ७ क च शय्यातरो भवतीत्यष्टौ द्वाराणि ८ । तत्राद्यद्वारे यतिप्रदत्तोपाश्रयप्रभुस्तेन यः कृतप्रमाणतया निर्दिष्टो वा स्यात्तदा शय्यातरः । द्वितीयद्वारे यदा शय्यातरगृहे रात्रौ सुप्त्वा जागरित्वा वा प्राभातिकप्रतिक्रमणं कुर्वन्ति तदासौ शय्यातरः १ । अथैतच्छय्यायां सकलां रात्रिं जागरित्वा प्राभातिकप्रतिक्रमणमन्यत्र कुर्वन्ति तदा मौलः शय्यातरो न भवति किन्तु यद्गृहे प्रतिक्रमणं कृतं, स एव । अथ मूलशय्यायां रात्रौ सुप्त्वाऽन्यत्र प्रातः प्रतिक्रामन्ति, तदासौ मौलोऽन्यश्च द्वावपि शय्यातरौ । यदा तु वसतिसङ्कीर्णतादिकारणादनेकोपाश्रयेषु साधवस्तिष्ठन्ति तदा यत्राचार्यः स्थितः स एव शय्यातरो नान्यः २ । तृतीयद्वारे द्वादशधा तत्पिण्डस्तदुक्तं—असणाईया चउरो पाउंछेणवत्थपत्तंकवल्यं । ‘सुईछुरंकरणसोहण नहरणिया सागरिय-पिण्डो’ ॥ १ ॥ अयं त्वपिण्डः, ‘तण्डगलछारमल्लग—सेजासंथारपीढलेवाई । सेजायरपिण्डो सो, न होइ सेहो थ सोवहिओ’ ॥ २ ॥ ३ । चतुर्थद्वारेऽहोरात्रात्परतोऽशय्यातरो भवति । यदुक्तं—‘बुन्थे वज्जिज्ज होरत्तं’ । इदमत्र हृदयं यत्रोपितास्ततः स्थानाद्यस्यां वेलायां निर्गता द्वितीयदिने तावत्या वेलायाः परतः शय्यातरो न भवति ४ । पञ्चमद्वारे साधुगुणविरहितस्य लिङ्गमात्रावशेषस्यापि सम्बन्धी शय्यातरः वर्जनीयः ५ । षष्ठद्वारे “तित्थंकरपडिक्कुडो आणाणाउगमो वि य न सुज्जे । अविमुत्ति अलाघवया दुल्लह सेजाइ, वोच्छेओ” ॥ ३ ॥ व्याख्या—आद्यन्तवर्जमध्यमैर्महाविदेहैश्च तीर्थकरैर्वरमाधाकर्म कथञ्चिदुक्तं न पुनः शय्यातरपिण्डोऽतस्तत्प्रति-कृष्टत्वाद्वर्जनीयोऽयं । ‘आण’ति तं च गृह्यता तीर्थकराज्ञा न कृता स्यात् । ‘अणाउ’ति यत्र स्थितस्तत्रैव भिक्षां गृह्यतामज्ञातोऽञ्चं च न कृतं स्यात् । ‘उगमो वि य न सुज्जे’ति आसन्नादिभावतः पुनः पुनस्तत्रैव भक्षणानकादिनिमित्तं प्रविशत उद्गमदोषाश्च स्युः । स्वाध्यायश्रवणादिभ्यश्च प्रीतः शय्यातरः क्षीरादिलिग्धं द्रव्यं ददाति । तच्च गृह्यताऽविमुक्तिर्गाढ्याभावो न कृतः स्यात् । ‘अलाघ-

शिता । बलिकृता कृतक्यादिवलिविधाना । 'अवत्'ति छगणमृत्तिकाभ्यां जलेन चोपलिसभूमितला, सिक्का केवलोदकेनाऽऽर्द्रकृता, सन्मृष्टा प्रमाज्जिता साभ्वथयिति सर्वत्र दृश्यं । अविशोधिकोटौ एते न भवन्तीत्यर्थः । एवं चतुःशालादिष्वप्येतदनुसारतो मूलोत्तरगुणविभागे हेयः । नवरं- 'बहिरंताणं पायं समत्तकज्जाण जेण गामेसु । वासो तेसु ज वसही, पट्टाहजुया तओ वुत्ता' ॥४॥ तथेयं स्त्रीपशुपण्डकविवर्जिता सेवनीया । इतरथा- 'शीपशुपुंडगजुत्ताए मोहानलदीवियाण जंतुण । पायमसुहा पविती, पुंवभ- वन्भासओ होज्जा' ॥५॥ तथा वस्त्रमपि दोषदुष्टं वर्ज्यं । तत्र तावत् वस्त्रमेकेन्द्रियविकलेन्द्रियपञ्चेन्द्रियावयवनिष्पत्तिमेदात् त्रिधा स्यात् । तत्राद्यं कार्पासिकं, द्वितीयं कौशेयकादि पञ्चेन्द्रियावयवनिष्पन्नमूर्णादिमयं च तृतीयं । नवरं कारणग्राह्यं कौशेयकादि । तथा जघन्यादिभेदाद्वस्त्रं त्रिविधं हेयं । तत्र मुखवस्त्रिकादि जघन्यं । चोलपट्टपटलादि मध्यमं । प्रच्छादनपट्याद्युत्कष्टं । एतत्पुनः प्रत्येकं यथाकृतालपबहुपरिकर्मभेदात् त्रिधा स्यात् । अत्र च ग्रहणविधिं प्रतीत्य पूर्व यथाकृतं ग्राह्यं, तस्य सर्वोपाधिशुद्धत्वात् । तदलामेडल्पपरिकर्म ग्राह्यं । तस्य स्तोकोषत्वात् । तस्याभावे बहुपरिकर्ममपि ग्राह्यं । एतच्च सर्वमपि वस्त्रं गच्छवासिभिश्चतसृभिरैषणादिभिर्भवेष्णीयं । यथा- 'उद्दिट्ठा १ पेह २ अंतर ३ उज्झितधम्मसत्ति' ४ तत्रोद्दिष्टा, यदुरुत्तमं स्वयं प्रतिज्ञातं जघन्यादिभेदमेकेन्द्रियावयवनिष्पन्नादिकं वा वस्त्रं तदेव शुद्धिभ्यो याचमानस्य स्यात् । प्रेक्षा नाम वस्त्रमवलोक्य ब्रवीति यतिर्यथा भो श्रावक ! यादृशमिदं दृश्यते तादृशमिदं वा मह्यं वस्त्रं देहि । तृतीया तु परिधानवस्त्रं प्रावरणवस्त्रं वा शय्याया अधस्तनवस्त्रमुपरितनवस्त्रं, अन्यद्भोक्तुकाममग्रेतनं च भोक्तुमनसं दातारमत्रान्तरे याचमानस्येति । चतुर्थी पुनः स्वदेशं बहुवस्त्रदेशं वा गन्तुकामाः कार्पाटिका यदुज्झन्ति, बहुवस्त्रदेशे वा पर्यक्तं लभ्यते, तथाचित्तमयाचितं वा शुक्लां स्यादिति । जिनकल्पिकारु चतसृषु मध्यादुपरितनद्वयादन्यतरयैवाददते,

निर्गच्छद्भिश्च साधोः प्रवेशाद्यभावाद्भिश्चास्वाध्यायकार्याणामपि स (विधातः) स्यात्, अमङ्गलधिया प्रेरणा हननं वा कुर्याद् । तथा लोभः
 एषणाव्याघातः चौरादिशङ्का, गहरी च स्यात् । यतोऽहो ! राजप्रतिग्रहमेते गर्हणीयमपि गृह्णन्ति । तथा च स्मृत्यां “राजप्रतिग्रहदग्धा-
 नां ब्राह्मणानां युधिष्ठिर ! । स्विन्नानामिव बीजानां पुनर्जन्म न विद्यते” ॥१॥ इति गर्ह्यतोक्ता । मध्यमजिनसाधुभिश्चायं गृह्यतेऽपि
 उक्तदोषाणामृजुप्राज्ञत्वेनाप्रमादपरतया परिहर्तुं शक्यत्वादितैस्तु ऋजुजडवक्रजडत्वेन न तथेति ।

तथा शय्याऽपि मूलोत्तरगुणाद्यशुद्धा परिहर्त्तव्या । तत्रेयं मूलगुणैरशुद्धा यथा “पिष्टिवंसी दो धारणाउ चत्तारि मूलवेलीउ ।
 मूलगुणेहुववेया एसा आहागडा वसही” ॥१॥ पृष्ठिवंशो मध्यवलको द्वे धारण्यौ बृहद्वेल्यौ यत्प्रतिष्ठोऽसावेव । चत्तारो मूलवेत्यो
 याः चतुर्षु गृहपाशेषु क्रियन्ते । एते सप्त मूलगुणाः । एतैः साधुमाधाय कृतैर्युक्ता वसति । ‘आहागड’ति आधार्कर्मिकी स्यात् ।
 साधुमाधाय कृतत्वात्, उत्तरगुणाश्च द्विधा भवन्ति । मूलोत्तरगुणा उत्तरोत्तरगुणाश्च । तत्रैते मूलकल्पा उत्तरगुणाः । यथा ‘वंसग
 १ कडणु २ कंवरण ३ च्छायण ४ लेवण ५ दुवार ६ भूमीय ७ । सपरिकम्मा वसही एसा मूलोत्तरगुणेहिं” ॥२॥ वंशकाः दण्डकाः ।
 ‘कडणं’ ति कटकादिभिः कुड्यकरणं, ‘उकंवरणं’ दंडगोवरि कंवाइयवंधणं । ‘छायणं’ति दर्भादिनाऽऽच्छादनं । ‘लेवणं’ ति, चिक्ख-
 लेण कुड्डुण लिम्पणं । ‘दुवार’ति गृहद्वारस्य बृहत्करणं अन्यस्य वा विधानं । ‘भूमि’ ति विसमाए समीकरणरूपं भूमिकम्मं भणइ ।
 एते सप्त मूलभूतोत्तरगुणाः । एते च पृष्ठिवंशादयश्चतुर्दशाप्यविशोधिकोटिसंज्ञाः । उत्तरोत्तरगुणाश्चैते यथा—‘दूमिय धूविय वासिय,
 उजोविय वलिकडा अवत्ता य । सित्ता संमट्ठावि य, विसोहिकोडि गया वसही” ॥३॥ ‘दूमिय’ति सेटिकादिभिर्धवलिता । ‘धूविय’
 ति दुग्गंधं चि काउं अगरुमाईहिं सुगंधीकया । ‘वासिय’ ति पटवासपुष्पादिभिरपनीतदौर्गन्ध्या । उद्योतिता रत्नप्रदीपादिभिः प्रका-

पिण्ड-
विशुद्धे-
श्वद्विरीया
शक्तिः

॥१०४॥

न्यो हि स्तोत्र एव दीपः (किंतु) अकथिते उज्जुहादितो महानिति । तत ऊर्ध्वं नवभागकल्पनया अञ्जनखञ्जनमूषकादिभक्षितदीपाणामे-
कतरभागस्यस्य शुभाशुभफलं निभालय तद्वत्त्रं गृह्णति वर्जयन्ति वा । ते चामी नव भागाः यथा 'चत्वारि देवयाभागा दीभागा य माणुसा ।
आसुरा य दुवे भागा मज्जे वत्थस्स रक्खसो ॥१॥ तत्र च अंजणखंजणकदमलिचे मुसगमवित्थयअग्निविदुहे । तुजिपक्कुट्टियमज्झव-
लिह । होह विवागो सुहोऽसुहो वा ॥२॥ देवेसुत्तमो लाभो माणुसेसु य मज्झिमो । आसुरेसु य गेलन्नं मरणं पुण रक्खसे जाण ॥३॥ अ-
नेन विधिना वस्त्रे लब्धे तद्वसतावागतैरुरोः समर्पणीयं । ततोऽसौ यस्य तज्जास्ति तस्मै प्रयच्छति । तथा परिभो-
गकालेऽतिप्रमाणं वस्त्रं छिन्दानैर्मूलभागाव छेत्तव्यममङ्गलत्वादिति याचनावस्त्रविधिः । निमज्जणावस्त्रविधिश्चायं-
यथा भिक्षार्थं साधुसङ्घाटकः कश्चिद्गृहे मविष्टः सन् न केनचित्प्रमादादिना, (किंतु) दातृविशेषेण महाभक्त्या
भक्तादिना प्रतिलभ्य, वस्त्रे निमज्जितः ततस्तेन प्रष्टव्यं कस्येदं, किं चाऽऽसीत्, किमत्र वा भविष्यति, कुत्र वाऽऽसीत्, केन वा
कारणेन मयं दीयत इति । यद्येवं न पृच्छति तदा प्रागुक्ता दीपा आज्ञादयश्च स्मुरिति । एवं सति यदि कोऽपि मम पिताऽयं मम
पितृसदृशो वाऽयमित्यादिपूर्वसम्बन्धेन, मम आता भर्ता भर्तृसदृशो वायमित्यादिपश्चात्सम्बन्धेन वा ददाति तदाऽग्राह्यं । यदा तु
भवन्तः सद्गर्भानिरता वयं चारमभगृह्णाता इत्यतो निस्तारार्थं दीयतेऽस्याभिरिति बुद्ध्या ददाति तदा ग्राह्यमेवेति वस्त्रविधिः । तथा
पात्रकमप्येकेन्द्रियदेहनिष्पन्नतुल्यकदारुमृन्मयभेदात् त्रिधा स्यात् । पुनर्जयन्यादिभेदात् त्रिधा । तत्रोल्लङ्घकादि जघन्यं, मात्रकं मध्यमं,
उत्कृष्टं पतद्गृहः, पुनरेकैकं त्रिधा यथाकृतमल्पकर्मबहुकर्म चेति पूर्वपूर्वाभावे चेहोचरोत्तरं ग्राह्यं । एतदपि चतसृभिरपणाभिर्निवे-
षणीयं । यथा—'उहिद्धा ।१। पेह ।२। संजया ।३। उज्झायधम्मसि ।४। अत्र त्रितयं प्राणवन्नवरं पात्राभिरापो वक्तव्यः । तृतीया पुनरेवं

दे	आ	दे
मा	रा	मा
दे	आ	दे

वस्त्रपात्रै-
पणार्यां
दीपादि-
विचारणा

॥१०४॥

नत्वाद्यद्येनेति । तत्पुनर्गच्छासिनः कदोत्पादयन्तीति चेदुच्यते सूत्रार्थपौरुष्यौ विधाय भिक्षार्थमेव पर्यटन्त उत्पादयन्ति । यदि च तदा न लभन्ते, ततो द्वितीयपौरुष्यामपि गवेषयन्ति । तथा(दा)प्यलाभे प्रथमायामपि मृगयन्ति । तदर्थं गच्छन्तश्च दण्डकं भूमौ न लगयन्ति यावत्प्रथमो लाभ इति । इत्थं च गृहग्रविष्टरभावितश्रावकः प्रथमं न याचनीयो विपरिणामाप्रियतादिदोषसम्भवात् । किञ्च श्राद्धानामाचार एवायं यदेषणीयमुद्धरितं स्वत एव यच्छन्ति, तदिह यान्यन्याभिभावितकुलानि तेषु याञ्चा कार्या । तां च कुर्वद्भिस्तत्प्रभुर्वक्तव्यो यथा-धर्मलाभो भो श्रावक ! तव समीपे वयमागता । ईदृशैर्वस्त्रैश्च प्रयोजनमस्तीति । ततश्चानुग्रहं मन्यमानेन तेन वस्त्रे दर्शिते साधुना प्रष्टव्यं कस्य सम्बन्धेतदिति । एवं च पृष्टे प्राञ्जलतया कथयत्यसौ यथा भवदर्थं कुतमिदं क्रीतं धौतं चेत्यादि । अमुकेन वा भवदर्थमेवेहानीय मुक्तं येन तद्गृहे न गृह्णन्ति भवन्त इत्यादि । ततः साधुना अविशोधिकोटिविशोधिकोटिदोषो विचिन्तनीयः । तत्र यत्यर्थं वस्त्रस्य तणणं विणणं च मूलगुणाः । 'अविसोहिकोडि'ति । तथा पूर्वोपभुक्ते वस्त्रे दर्शिते प्रष्टव्यं किमेतदासीदिति । ततो दाता वक्ति नित्यनिवसनं यद्वा मज्जनवस्त्रं यद्वा राजदौवारिकं यद्वोत्सववस्त्रमिदममुकस्येति । एवं च सति दर्शितवस्त्रसदृशं बहमानमन्यदपि दातुर्यद्यस्ति ततस्तद्गृह्यते, इतरथा गृही अन्यदुत्पादयेत्, क्रीणीयाद्वेति । अपरिभुज्यमानेऽपि च दर्शिते किमत्र भविष्यति, क्व च स्थाने इदमासीदिति प्रष्टव्यं । ततो दाता यत्कथयति तन्निशम्य तत्सदृशाऽपरवस्त्रसद्भावे तस्य ग्रहणं कर्त्तव्यं, नाऽपरस्याभावे, उत्पादनक्रयादिदोषाभावात् । एवं च कल्पनीयतया निश्चिते सति तद्द्वयोरप्यन्तयोर्गृहीत्वा सर्वतो दृष्ट्या निरीक्षणीयं । मणोः सुवर्णस्य रूपकादिद्रव्यस्य वा तत्र निबद्धस्य भावात् । गृहस्थोऽपि च वक्तव्यो निरीक्षस्वैतत्सर्वतः । एवं च यदि तेन तन्मण्यादि दृष्टं तदा भव्यं । अथ न दृष्टं ततो यतिरेव दर्शयत्येनमपनयेति । न चेत्थमधिकरणं यतेरिति वाच्यं यथा-

ति । यतनालक्षणं चेदमुक्तं निशीथे, यथा—“रागदोषविजितो जोगो असदस्स होइ जयणा उ । रागदोषाणुगओ जो जोगो स अजय-
णा उ” । क यतेतेत्याह । सर्वत्र सर्वस्मिन् गलानादिप्रयोजने, कयेत्याह पंचकहान्या, इहाकृतवीप्सोऽपि पञ्चकशब्दस्तदर्थसम्भवाद्धीप्सां
शमयति । ततश्च पञ्चकेन पञ्चकेनागमपसिद्धप्रायश्चित्तलक्षणेन कृत्वा यका हानिरशुभादेः परिहारः पञ्चकहानिरयमर्थः—पञ्चकदशकादि-
प्रायश्चित्ताऽऽरोपणाक्रमेण उत्तरोत्तरगुरुप्रायश्चित्तापन्यपेक्षया तत्परिहारेण पाश्चात्यपञ्चकपरिहाणि तया यल्लघुप्रायश्चित्तपदं तत्प्राप्तिर्यो-
ग्यपसेवनं पञ्चकहानिरिहोच्यते । तथा यतेत इदमुक्तं भवति, पूर्वं गलानादिप्रयोजनेषु शुद्धं न वेधयेत्, तदभावे लघुगुरुपञ्चकप्रायश्चि-
त्तापत्तियोगं, तदभावे लघुगुरुदशकपञ्चकदशकादियोगं, न तु निदंघसतया कारणेऽप्युत्पत्ते [लघुगुरुप्रायश्चित्तापत्ति.....इस
वाहिं तु सो हितुः] लघुगुरुप्रायश्चित्तयोर्योगे द्विरूपे प्राप्यमाणे प्रथमत एव गुरुप्रायश्चित्तयोर्यं गृहीयादिति (अशठः) सन् गलानादि-
प्रयोजने आधाकर्मादिदोषदुष्टमप्यासेवमानः अदोषवानित्यावेदितं । किञ्च बहुनैदंपर्यमाह, यथा—केनचित्पथोचित्यमाधाकर्माध्यासे-
वारूपेणापि प्रकारेण चरणगुणा न हीयन्ते न हानिं यान्ति । तत्र चरणं चारित्रं व्रतादिपालनरूपं, तस्य गुणास्तत्साधकाः प्रसिद्धिनिम-
वश्यं कर्तव्यरूपा आधश्यकादयः साधुन्यापाराश्चरणगुणाश्चरणकरणे यथोत्सर्प्यत इत्यर्थः । यद्वा चरणं चोक्तरूपं गुणाश्च ज्ञानादय-
इति व्याख्येयं ततो यथा न हीयन्ते तथा यतेतेति पूर्व्वेण योगः । अनया नाथयेदं प्रवचनसर्वस्वमभिहितं यथेह न सर्वथा किञ्चिद्
निषिद्धं, नापि सर्वथाऽनुज्ञातं, यतो द्रव्यक्षेत्रकालभाववैचित्र्येण क्वचिद्विधेयस्यापि निषेधः स्यात्, निषिद्धस्यापि क्वचिद्विधिरिति ।
तदुक्तं ‘उत्पद्येत हि साऽवस्था देशकालामयान् प्रति । यस्यामकार्यं कार्यं स्यात्कर्मकार्यं च वर्ज्ययेद्’ ॥१॥ इति । अतो ज्ञानादीनां
लाभं हानिं चाकलय्य बहुलाभे प्रवर्तते । तदुक्तमागमे । ‘नवि किञ्चि अणुजायं, पण्डितिद्धं वा वि जिणवरिदेहि । एसा जिणाण

‘संगह्यं वा वेजह्यं वा’ । कस्यापि गृहिणः पात्रद्वयं भवति । स च तयोर्मध्यादैकैकस्मिन् दिने एकैकं वारकेण वाहयति तत्र यद्वाहयति तत्सङ्गतिकं । यत्तिष्ठति तद्वैजयिकं । ईदृशं च कोऽपि साधुरभिग्रहविशेषाद्याचते शेषं चात्रापि वल्लवद्द्रष्टव्यं । नवरं “तसवीया इव दहुं, न गिण्हइ गिण्हइ य अदिह्ठे । गहणंमि अ परिसुद्धे कप्पइ दिट्ठहिं वि बहूहिं” ॥१॥ उत्तरार्द्धभावाथोऽयं—ग्रहणे परिसुद्धे पश्चाद्यदि बीजादीनि बहून्यपि पश्यति, तथापि गृह्णात्येव । न पुनः परिष्ठापयति, प्रत्यर्पयति वा पात्रं किन्तु यतनया तानि यत्र न विराध्यन्ते तत्र क्षिपतीति । मूलोत्तरगुणविभागश्चायमत्र—‘गृहकरणं मूलगुणा, पाए निकोरणं च इयरे उ’त्ति इत्यलं प्रसङ्गेनेति सप्रसङ्गेनेति प्रसङ्गाथार्थः ॥१०॥

अत्र च द्रव्याद्यपेक्षोत्सर्गापवादाश्रयिणा साधुना भाव्यमतः कदाचित्सर्वथा शुद्धाहाराऽप्राप्तौ समयोक्तविधिनाऽशुद्धग्रहणमप्यनुज्ञातमितरथा पिण्डाऽभावादेहानवस्थितेश्चरणादिगुणहानिरतोऽधुनाऽपवादेनाऽशुद्धग्रहणविधिं दर्शयन्नाह ।

सोहंतो य इमे तह, जइज्ज सव्वत्थ पणगहाणीए । उस्सग्गववायविकु, जह चरणगुणा न हायन्ति ॥१०॥

व्याख्या—विधेयश्च (शोधयंश्च) विशुद्धपिण्ड (मन्वेषयन्) पुनः कानित्याह । इमाननन्तरोक्तानाहारदोषान्, तथा तेन केनचिदवस्थोचितप्रकारेण यतेत यन्नं कुर्यात्साधुरिति शेषः । कथम्भूतः सन्नित्याह उत्सर्गापवादविद्वान् सन् । तत्रोत्सर्गो निर्विशेषेणाऽनुष्ठानप्रवृत्तिरपवादो द्रव्यादिविशेषेण तत्प्रवृत्तिर्वैयव्यगच्छति यः स तथा, सम्यगधीतज्ञातच्छेदादिश्रुतश्चानेनाऽगीतार्थव्यवच्छेदेन गीतार्थ उक्तस्था चेदसुभयोरप्यागमे लक्षणमुक्तं यथा “जेण आवस्सयाईयाणं अत्थो न सुओ सोऽगीयत्थो । जेण पिंडेसणावत्थपाएसणासेजाछेयसुयाईणि अहीयाणि सो गीयत्थो भन्नइ” । तेन गीतार्थस्य यतनया प्रवर्त्तमानस्य विराधनापि न दोषवती भवतीति वक्ष्य-

वृत्तं सुत्तनिउत्तसुद्धमइणा, भत्तीइ सत्तीइ तं, सत्त्वं भव्वममच्छरा सुयहरा, बोहिंतु सोहिंतुं य ॥१०३॥

व्याख्या-कर्तृपक्षे(ग्रन्थकार)स्योक्तमित्युत्तरेण योगाद्यदुक्तं यद्ब्रह्मं प्रस्तुतग्रंथतया किञ्चित् स्तोत्रमात्रं, केनोक्तमित्याह जिन-
वज्रभसाधुना कीदृशेनेत्याह । गणिना भगवतीयोगोद्वहनादवाप्तगणिशब्देन । यद्वा उण(पुनः)गणयोगा(त्साधु)गणयोगाद्वा गणिना
स्वरिणा । तत्कुत इत्याह पिण्डनिर्गुक्तिः पिण्डनिर्गुक्तिशस्त्रादुद्धृत्येत्यर्थः । अनेन ग्रन्थस्यादेयतोक्तेति । किंनिमित्तमित्याह पिण्डवि-
धानज्ञानकृते शुद्धाशुद्धतया आहारग्रहणविधिपरिज्ञाननिमित्तं । केषां परिज्ञानकृते इत्याह । भव्यानां मुक्तिभगमनयोग्यानां, जन्तूनां
सर्वेषामपि साधुश्चावकव्यक्त्या समस्तानामपि नत्वेकेषां केषाञ्चिदेवेत्यपर्यर्थः । अनेनाभव्यजन्तूपकाराभावं दर्शयति । तथा भव्यानाभ्या-
श्रित्य रिक्तपूर्णाऽविभागाऽऽभाव्यं कथनं प्रति सर्वेषामपीत्यनेनाचष्टे इति । तथाऽनेन श्रावकाणामपि पिण्डैषणाध्ययनार्थे अधिकारि-
त्वमाह । यदुक्तभावव्यक्तचूर्णार्थ-‘सावड जहक्केण सुत्तअत्थड अडपवयणमायाड सिक्खइ, उक्कोसेणं सुत्तत्थेहिं जा छज्जीवणियं, अत्थड
पिंढेसणज्झयणं, न उण सुत्तड वि’, चि । कथम्भूतेन जिनवज्रभेनेत्याह । वज्रे आगमे नियुक्ता नियोजिता न्यस्तेत्यर्थः ‘सुद्धा’ प-
दत्वेन निपुणा मतिः प्रज्ञा येन स तथा तेन वज्रन्यस्तदक्षधियेत्यर्थः । वज्रं च पिण्डनिर्गुक्त्याख्यं प्रागेवादर्शितं । अत एव भक्तिर्वहु-
मानः सा च वज्रविषया ज्ञेया तया भक्त्या वज्रबहुमानतयेत्युक्तं भवति । तथा शक्त्या स्वमतिसामर्थ्यादुक्तस्वरूपत इत्यर्थः । अनेनौ-
द्धृत्यपरिहारमाह तज्जिनवज्रभोक्तं सर्वं समस्तं बोधयन्तु(भव्यमिति)भव्यजनानिति गम्यते । भव्यानां तत्कथयन्त्वित्यर्थः । के इत्याह
श्रुतधराः आगमवेदिनः । कीदृशाः सन्त इत्याह अमत्सराः परगुणपत्ययेऽद्वेषिणः सन्तः सञ्ज्वलनकषायोदये विशिष्टज्ञानिनामपि
मत्सरसम्भवादिदुष्कृतं । इत्थम्भूता एव सन्तो भव्यं यथा भवन्त्येवं बोधयन्तु । उत्सन्नार्थदोषमलापनयनेन निर्म्मलीकुर्वन्तु । चः

आणा, कजे सजेण होयन्वं' ॥१॥ तथा 'का(रणजाय)पसङ्गं बहुविहमववायंतो वियाणेत्ता । लंघेऊणुत्तविहिं बहुगुणजुत्तं करेआसु' ॥२॥ तथा 'उसग्गेण निसिद्धाह ज.....जवि उस्सग्गे अववायं आयरमाणे विराहओ होइ । अववाए पुण पत्ते उस्सग्ग निसेवओ भइओ' ॥४॥ इति योगेनेति गाथार्थः ॥१०१॥

किञ्चेत्थमशस्यापवादमासेवमानस्य साधोः पृथिव्यादिविराधनापि निर्जराफलैव स्यादित्यावेदयन्नाह ।

जा जयमाणस्स भवे, विराहणा सुत्तविहिसमग्गस्स । सा होइ निज्जरफला, अज्झत्थविसोहिजुत्तस्स ॥

व्याख्या—या काचिद्यतमानस्य विराधना रक्षणतत्परस्य ग्लानाद्यवस्थायां गुरुदोषपरिहारेण लघुदोषसेवां कुर्वतः साधोरित्यर्थः । भवेत्स्याद्विराधना पथ्यादौ क्रियमाणे पृथिव्यादिसङ्घट्टोपमर्हादिका स्वानुष्ठानखण्डना पुनः कीदृक्षस्य साधोरित्याह । सूत्रं चाचारादिकं विधिश्च प्रस्तावात्तस्यैवावबोधस्ताभ्यां समग्रे युक्तस्तस्य गीतार्थस्येत्यर्थः । सा विराधना भवति जायते निर्जराफला कर्मविशोधिका । नत्वशुभकर्मवन्धफलेति । यदपि यथोक्तविगधना प्रत्ययं कर्म प्रथमसमये वध्यते, द्वितीये च जीर्यते, तृतीये-त्वकर्मतामनुभवतीति सिद्धान्तरहस्यं । कथम्भूतस्य सत इत्याह अध्यात्म चित्तं तस्य विशोध्यर्थोचित्येन प्रवर्त्तनाद्रागद्वेषाभारूपा निर्मलता तया युक्तः समन्वितोऽध्यात्मविशोध्ययुक्तस्तस्य अशठतया विशुद्धतया भव्यस्येत्यर्थ इति गाथार्थः ॥१०२॥

अथ शास्त्रसमाप्तौ शास्त्रकृत् स्वनाम्नः शास्त्रप्रयोजनस्य च प्रकटनाय स्वमनीषिकारचितत्वपरिहारार्थं गीतार्थमुनीन्द्रप्रार्थनाकरणाय च शादूलवृत्तमाह ।

इच्चैयं जिणवह्छेण गणिणा, जं पिंडनिज्जुत्तिओ, किंची पिंडविहाणजाणकए, भव्वाण सव्वाण वि ।

पिण्डनिर्युक्तिसञ्छात्र-धृद्धयाख्यानुसारतः । नालिकेर्यादिसद्गृक्षे, श्रीदेवकुलपाटके ॥८॥
वसुसुनिरुद्धैर्जाति विक्रमवर्षे रवौ समाप्येषा । कूर्णैकादश्यां कार्तिकस्य योगे प्रशस्ते च ॥९॥
यदिहोत्सवं किञ्चिद्विहितं ह्यस्यथबुद्धिना मयका । तन्मयि कृपानुकलितैः शोभ्यं गीतार्थविद्वद्भिः ॥१०॥
श्रुताभ्या(सेनक्षि)प्र(प्रं) क्लिष्टकर्मप्रणाशिनः । परोपकृतये चायं विहितोऽस्माभिर्गृह्यमः ॥११॥
पिण्डविशोधैर्वृत्तिं, कृत्वा यद्वापतं मया पुण्यं । तेन सूत्रपठनरतो, भूयात्सर्वोऽपि भव्यजनः ॥१२॥
तावन्नन्दित्वयं वृत्तिर्वाञ्छ्यमाना मनीषिभिः । नभःस्थौ यावदिन्द्रको मेरुर्वा भूवि राजते ॥१३॥
अस्यां चतुःसहस्राणि शतानां च चतुष्टयं । प्रत्यक्षरप्रमाणेन श्लोकमानं विनिश्चितं ॥ अङ्कतः श्लोकाः ४४००

समासेयं श्रीपिण्डविष्टुद्धेश्चन्द्रसूरीया वृत्तिः ।

समुच्चये । तदा सूत्रभक्त्या निजशक्त्या यदुक्तं किञ्चित् पिण्डनिर्युक्तितो भव्यानां पिण्डोषज्ञानकृते सूत्रन्यस्तबुद्धिना जिनवल्लभसूरिणा तत्सर्वं बहुश्रुतमत्सरं परित्यज्य तानेव भव्यान् बोधयन्तु उत्सृज्यार्थमपनयन्तु चेति वृत्त्यर्थः ॥१०३॥
समाप्तेयं श्रीचन्द्रसूरिविरचिता सूक्ष्मपदार्थनिष्कनिष्कषणपट्टकसन्निभप्रतिभजिनवल्लभाभिधानाचार्यदृग्धपिण्डविशुद्धिशास्त्रस्य वृत्तिः ।
दोषानुषङ्गरहितं संवृतं जाड्यवर्जितं सकलं । समभूदिह चान्द्रकूलं स्थिरं सदाऽऽपूर्वचन्द्रसमं ॥१॥

तस्मिन् गुणमणिरोहणगिरिकल्पाः शीलभद्रसूर्याख्याः ।

प्रभवन्ति हि तु सुनीन्द्रा विशालमतयः सदाकृतयः ॥२॥

औदार्यस्थैर्यगाम्भीर्य-धैर्यरूपादिसंयुताः । समभवन् सुशिष्यारस्ते श्रीधनेश्वरसूरयः ॥३॥

सरससहकारतरुमञ्जरीव मधुरा सदैव यद्वाणी । सत्कविकृतिरिव येषां सलक्षणा...॥४॥

.....निर्जितकोविदानां । श्रीमद्धनेश्वरसुनी.....॥५॥

.....गुरुभक्तः । तत्रादेशात्तेषां सम्प्राप्तोऽसौ सुराष्ट्रायां ॥६॥

ततश्च, जक्र्रेजि.....?

.....मानवोपकृतये प्राज्यार्थसल्पाक्षरं ।

शास्त्रं पिण्डविशुद्धिसंज्ञितमिदं श्री चन्द्रसूरिः स्फुटं,

तद्वृत्तिं सुगमां चकार तनुधीः श्री देवताऽनुग्रहात् ॥७॥

पल्लिसेवणपल्लिखुणणा संवाप्तुमोयणेहिं तं दोह । इह तेणरायसुय-पल्लिरायदुट्टेहिं दिट्ठन्ता ॥१३॥
सयमल्लेण च दिद्धं, कम्मियमसणाह वाह पल्लिसेवा । दक्खिन्नादुवओणे, भणिओ लाभोसि पल्लिखुणणा ॥
संवाप्तो सदवाप्तो, कम्मियमोद्धहिं तत्पसंसाड । अणुमोयणत्ति तो ते, तं च चण तिदिदत्तिविहेण ॥१५॥
वंतुल्लारसुरागो-संससममिमंति तेण तज्जुत्तं । पत्तं पि कयत्तिकप्पं, कणह पुत्तं करिसवट्ठं ॥१६॥
कम्ममहणे अहकम्म-वहकम्मा तहयाराणायारा । अणाभङ्गणवत्था-भिच्छत्तचिराहणा य भवे ॥१७॥
आहाकम्ममंतण-पल्लिखुणमाणे अहकम्मो दोह । पयमेयाह वहकम्म-गहिण तहययो निलिण ॥१८॥
भुज्ज आहाकम्मं-सम्मं जो न य पल्लिणमत्ति त्ठुओ । मत्तवजिणाणायिसुहस्स-तस्स आराहणा नत्थि ॥१९॥
जहणो चरणविधाएत्ति-क्षाणमेयरस नत्थि ओहेण । वीयपण जह कत्थवि-पत्तयिसेसे व दोज्ज जओ ॥२०॥
संथरणमि असुद्धं-दोणएवि भेणत्तदंतयाणड्हियं । जाडरदिट्ठेत्तेणं-तं सेव हियं असंथरणे ॥२१॥
भणियं च पञ्चमङ्गे-सुपत्तसुद्धसदाणचउभङ्गे । पटमो सुद्धो पीए-भयणा सेसा अणिट्ठफला ॥२२॥
वेसाणुच्चियं बहुदत्तव-मपक्कलमायरो य तो पुच्छे । कस्स कण केण कयं, लक्खिन्नाह वज्जल्लिगेहिं ॥२३॥
ओवन्ति न पुट्ठं, न कहिंयं व भूदेहिं नायरो व कओ । एय छल्लिओ न लज्जाह, सुउवउत्तो असलभावो ॥२४॥
आहाकम्मपरिणओ, वज्जसह लिङ्गिच्च सुद्धमोहं वि । सुद्धं गवेसमाणो, सुज्जसह ववगत्तव कम्मे वि ॥२५॥
नणु सुणिणा जं न कयं, न कारियं नाणुमोहयंतं से । गिहिणा कलमाययओ, तिगरणसुद्धस्स को दोसो ॥२६॥

पिण्डविशुद्धिप्रकरणमूलम्

देविन्दविन्दवन्दिय-पयारविन्देऽभिवन्दियजिनिन्दे । वोच्छामि सुविहियहियं, पिण्डविसोहिं समासेण ॥
 जीवा सुहेसिणो, तं सिवम्मि तं संजमेण सो देहे । सो पिण्डेण सदोसो, सो पडिकुट्टो इमे ते य ॥२॥
 आहाकम्मसुहेसिय, पूईकम्मे य मीसजाए य । ठवणा पाहुडियाए, पाउयरकीयपामिच्चे ॥३॥
 परिअट्टिए अभिहहु-विभन्ने मालोहडे अ अन्धिज्जे । अणिसिट्ठञ्जोयरए, सोलस पिण्डुग्गमे दोसा ॥४॥
 आहाए वियप्पेणं, जईण कम्ममसणाइकरणं जं । छक्कायारम्भेणं, तं आहाकम्ममाहंसु ॥५॥
 अहवा जं तग्गाहिं, कुणइ अहे संजमाउ नरए वा । हणइ व चरणायं, से अहकम्म तमायहम्मं वा ॥६॥
 अट्टवि कम्माइं अहे, बंधइ पकरेइ चिणइ उवचिणइ । कम्मियभोई असाहू, जं भणियं भगवईए फुडं ॥७॥
 तं पुण जं जस्स जहा, जारिसमसणे य तस्स जे दोसा । दाणे य जहापुच्छा, छलणा सुद्धी य तह वोच्छं ॥८॥
 असणाइ चउब्भेयं, आहाकम्ममिह विन्ति आहारं । पढमं चिय जइजोगं, कीरंतं निट्ठियं च तहिं ॥९॥
 तस्स कड तस्स निट्ठिय, चउब्भज्जो तत्थ दुचरिमा कप्पा । फासुकडं रद्धं वा, निट्ठियमियरं कडं सव्वं ॥१०॥
 साहुनिमित्तं ववियाइ, ता कडाजाव तंदुला दुछडा । तिछडा उ निट्ठिया, पाणगाइ जहसम्भवं नेज्जा ॥११॥
 साहम्मियस्स पवयण-ल्लिङ्गेहि कए कयं हवइ कम्मं । पत्तेयबुद्धनिणहय-तित्थयरडाए पुण कप्पे ॥१२॥

पाउयरणं द्रुविहं, पायडकरणं पयासकरणं च । सतिभिरघरे पयडणं, समणट्टा जमसणार्हणं ॥४१॥
 पायडकरणं बहिया-करणं देयस्स अहव जुल्लीए । वीयं मणिदीवगवक्ख-कुट्टुच्छिड्डाहकरणेण ॥४२॥
 किण्णं कीयं सुल्लेणं, चउह तं सपरदव्वभावेहिं । जुत्ताहकहाहयणाह-भत्तमल्लाइरूवेहि ॥४३॥
 समणट्टा उच्छिन्दिय, जं देयं देह तसिह पामिबं । तं दुट्ठं जहभहणी, उट्टारियतेल्लनाएण ॥४४॥
 पल्लटियं जं दव्वं, तदन्नदव्वेहिं देह साह्णं । तं परियट्टियमेत्थं, वणिट्ठुगभहणीहि दिट्ठतो ॥४५॥
 गिहिणा सपरजगामाह-आणियं अभिहडं जर्हेणट्टा । तं बहुदोसं नेयं, पायडल्लत्ताहवहुभेयं ॥४६॥
 आहन्नं तुक्कोसं, हत्थसयंतो घरेउ तिव्वि तहिं । एगत्य भिक्खवगाही, वीओ दुसु क्कणह उवओगं ॥४७॥
 जउल्लगणाहविलित्तं, उभिभन्दिय देह जं तसुभिन्नं । समणट्टमपरिभोगं, कवाडमुग्घाडियं वा वि ॥४८॥
 उट्टमहोभयतिरिएसु, मालभूमिहरकुम्भीघरणिठियं । करदुग्गेज्झं दलयह, जं तं मालोहडं चउत्ता ॥४९॥
 अच्छिन्दिअ अन्नोसिं, बलावि जं देति सामिपहुत्तेणा । तं अच्छिज्जं तिविहं, न कप्पए नणुसयं तेहिं ॥५०॥
 अणिसिद्धमदिक्क-मणणुमयं च बहुतुल्लमेणु जं दिज्जा । तं च तिहा साहारण-वोल्लगज्झानिसट्ठति ॥५१॥
 जावन्तियजहपासं-डियत्थमोयरह तन्दुले पच्छा । सट्ठा[ट्टा] सूलारंभे, जमेस अज्झोयरो तिविहो ॥५२॥
 इय कम्मं उद्देसिय-तियमीसज्झोयरंतिमदुगं च । आहारपूहवायर-पाहुडि अविसोहिकोडित्ति ॥५३॥
 तीए जुयं पत्तं पि हु, करीसनिच्छोडियं कयत्तिकप्पं । कप्पह जं तदवयवो, सहस्सघार्ह विसलवोच्च ॥५४॥

सच्चं तहवि सुणंतो, गिण्हंतो वद्धए पसंगं से । निद्धधसो य गिद्धो, न सुयइ सजियं पि सो पच्छा ॥२७॥
उहेसियमोहविभागओ य, ओहे सए जमारंभे । भिक्खाउ कहवि कप्पइ, जो एही तस्स दाणढा ॥२८॥
वारसविहं विभागे चउहुद्धिदं कडं च कम्मं च । उहेससमुद्देसा-देससमाएसभेएण ॥२९॥
जावंतियसमुद्देसं, पासंडीणं भवे समुद्देसं । समणाणं आएसं, निगंगंथाणं समाएसं ॥३०॥
संखडि सुत्तुव्वरियं, चउण्हमुद्दिसइ जं तमुद्धिदं । वंजणमीसाइ कडं, तमगित्तवियाइ पुण कम्मं ॥३१॥
उग्गमकोडिकणेण वि, असुइल्लवेणं व जुत्तमसणाई । सुद्धं पि होइ पूइ, तं सुहुमं वायरं ति दुहा ॥३२॥
सुहुमं कस्मियगंधगि-धूमवप्फेहिं तं पुण न दुद्धं । दुविहं वायरमुवगरण-भत्तपाणे तहिं पढमं ॥३३॥
कस्मियचुल्लियभायण-डोवटियं पूइ कप्पइ पुढो तं । वीयं कस्मियवग्घार-हिंगुलोणाइ जत्थ छुहे ॥३४॥
कस्मियवेसणधूमिय-महवकयं कम्मखरडिए भाणे । आहारपूइय तं, कम्मलित्तहत्थाइल्लिक्कं च ॥३५॥
पढमे दिणम्मि कम्मं, तिन्निउ पूइ कयकम्मपायधरं । पूइ तिलेवं पिढरं, कप्पइ पायं कयतिकप्पं ॥३६॥
जं पढमं जावंतिय, पासंडजईण अप्पणो य कए । आरभइ तं तिमीसं ति, मीसजायं भवे तिविहं ॥३७॥
सट्ठाणपरट्ठाणे, परंपराणंतरं चिरित्तरियं । दुविहतिविहा वि ठवणा-उसणाइ जं ठवइ साहुकए ॥३८॥
चुल्लुक्खाइ सट्ठाणं, खीराइ परंपरं घयाइधरं । दव्वट्ठिइं जाव चिरं, अचिरं तिघरंतरं कप्पं ॥३९॥
वायरसुहुमुस्सक्कण-मोसक्कणमिह दुहेह पाहुडिया । परओकरणुस्सक्कण-मोसक्कणमारओ करणं ॥४०॥

मायाए चिविहरूवं, रूवं आहारकारणे कुणह । गिण्हिस्समिमं निद्धाह, तो बहु अडह लोभेण ॥६९॥

कोहे धेवरखवओ, माणे सेवइयसुद्धओ नायं । मायाएऽऽसाढभई, लोभे केसरयसाहु त्ति ॥७०॥

शुणणे संवंधि संवधो, दुहा सो य पुच्च पच्छा वा । दायारं दाणाउ, पुच्चं पच्छा व जं शुणह ॥७१॥

जणणिजणगाह पुच्चं, पच्छा सासुससुरयाह जं च जई । आयपरवयं नाउं, सम्वन्धं कुणह तदणुणुणं ॥७२॥

साहणजुत्ता धीदेवया व, विज्जा विवज्जए संतो । अन्तद्धाणाइफला, जुत्ता नयणज्जणाइया ॥७३॥

सोहणगदोहणकरा, पायपलेवाहणे य इह जोगा । पिण्डट्टमिमे दुट्ठा, जईण सुयवासिणमईण ॥७४॥

मङ्गलमूलीणहवणाह गढभवीवाहकरणघायाह । भववणमूलकम्मंति, मूलकम्मं महापावं ॥७५॥

इय वुत्ता सुत्ताउ, वत्तीस गवेसणेसणादोसा । गहणेसणदोसे दस, लेसेण भणाभि ते य इमे ॥७६॥

सङ्कियमक्खियनिक्खित्त-पिहियसाहरियदायगुममीसे । अपरिणयलित्तछड्डिय, एसणदोसा दस हवन्ति ॥

सङ्कियणहणे भोए, चउभङ्गो तत्थ दुचरिमा सुद्धा । जं सङ्कइ तं पावइ, दोसं सेसेसु कम्मार्ह ॥७८॥

सच्चित्ताचित्तमक्खियं, दुहा तत्थ भूदणवणेहिं । निविहं पढमं बीयं, गरहियइयरेहिं दुविहं तु ॥७९॥

संसत्तअचित्तेहि, लोणानमगरहिएहि य जईण । सुक्कल्लसच्चित्ते हि य, करमत्तं मक्खियमकप्पं ॥८०॥

पुढविदगअगणिपवणे, परित्तणंते वणे तसेसुं च । निक्खित्तमच्चित्तं पिहु, अणन्तरपरम्परमोज्झं ॥८१॥

सच्चित्तचित्तापिहीए, चउभङ्गो तत्थ दुट्ठमाहतिणं । गुरुलहुचउभङ्गिल्ले, चरिमे वि दुचरिमगा सुद्धा ॥८२॥

सेसा विसोहिकोडी, तदवयवं जं जहिं जया पडियं । असढो पासइ तं चिय, तओ तथा उद्धरे सम्मं ॥५५॥
 तं चेव असंथरणे, संथरणे सव्वमवि विगिंचंति । दुल्लहदव्वे असढा, तत्तियमेत्तं चिय चयंति ॥५६॥
 भणिया उगमदोसा, सम्पइ उप्पायणाए ते वोच्छं । जे णज्जकज्जसज्जो, करेज्ज पिण्डट्टमवि ते य ॥५७॥
 धाइ दूइनिमित्ते, आजीववणीमगे तिगिच्छा य । कोहे माणे माया, लोभे अ हवंति दस एए ॥५८॥
 पुंवि पच्छा संथव, विज्जासंते य चुन्नजोगे य । उप्पायणाए दोसा, सोलसमे मूलकस्मे य ॥५९॥
 वालस्स खीरमज्जण-संडणकीलावणंकधाइत्तं । करिय कराविय वा जं, लहइ जइ धाइपिण्डो सो ॥६०॥
 कहियमिहो संदेसं, पयडं छन्नं च सपरगामेसु । जं लहइ लिङ्गजीवी, स दूइपिण्डो अणहा(ट्ट)फलो ॥६१॥
 जो पिण्डाइनिमित्तं, कहइ निमित्तं तिकालविसयं पि । लाभालाभसुहासुह-जीविअसरणाइ सो पावो ॥६२॥
 जच्चाइधणाण पुरो, तग्गुणमप्पं पि कहिय जं लहइ । सो जाईकुलगणकम्म-सिप्पआजीवणापिण्डो ॥६३॥
 माइभववा विप्पाइ व, जाइ उग्गाइ पिउभवं च कुलं । मल्लाइ गणो किसिमाइ, कम्म चित्ताइ सिप्पं तु ॥६४॥
 पिण्डट्टा समणातिहि-माहणकिविणसुणगाइ भत्ताणं । अप्पाणं तब्भत्तं, दंसइ जो सो वणिमोत्ति ॥६५॥
 भेसज्जदेज्जसूयण-सुवसामणवचणमाइ किरियं वा । आहारकारणेण वि, दुविह तिगिच्छं कुणइ मूढो ॥६६॥
 विज्जातवप्पभावं, निवाइपूयं बलं व से नाउं । दट्ठण व कोहफलं, दिंति भया कोहपिण्डो सो ॥६७॥
 लद्धिपसंस(सउ)त्तिइउ, परेण उच्छाहिओ अवमओ वा । गिहिणोभिमाणकारी, जं मगगइ माणपिण्डो सो ॥६८॥

अङ्गारसधूमोवम, चरणिन्धणकरण भावओ जमिह । रत्तो दुट्टो मुञ्जह, तं अङ्गारं च धूमं च ॥१७॥
 छुहवेयणवेयावक्क-सञ्जमसुज्झाणपाणरक्कट्टा । हरियं च विसोहेउं, मुञ्जह न उ रूवरसहेऊ ॥१८॥
 अहव न जिमेज्ज रेणे, मोहुदये सयणमाइउवसणे । पाणिदयात्तवहेउं, अन्ते तणुमोयणत्थं च ॥१९॥
 इह तिविहेसणदोसा, लेसेण जहानमं मएइमिहिया । एसु गुरुल्लुविसेसं, सेसं च सुणेज्ज सुत्ताउ ॥२०॥
 सोहन्तो यइमे तह, जइज्ज सव्वत्थ पणगहाणीए । उस्सग्गववायविऊ, जह चरणणुणा न ह्यायन्ति ॥२१॥
 जा जयमाणस्स भवे, विराहणा सुत्तविहिसमग्गस्स । सा होइ निज्जरफला, अज्झत्थविसोहिज्जुत्तरस्स ॥
 इक्खेयं जिणवल्लहेण गणिणा, जं पिण्डनिज्जुत्तिओ, किञ्ची पिण्डविहाणजाणकए, भव्वाण सव्वाण वि ।
 बुत्तं सुत्तनिउत्तसुद्धमहणा, भत्तीइ सत्तीइ तं, सव्वं भव्वममच्छरा सुयहरा, बोहिन्तु सोहिन्तु य ॥२३॥

॥ इति पिण्डविशुद्धिप्रकरणं समाप्तम् ॥

श्रीपिण्डविभुद्धेश्चन्द्रसूरीया वृत्तिः समाप्ता ॥

जिह्वा ९ मिगसर १० विस्सा ११ ऽदिति १२ संवण १३ पिउदेवा १४ ॥ ३३८ ॥ अज १५ अज्जम १६ अभिवुड्डी १७ चित्ता
१८ आसो १९ तहा विसाहाओ २० । रोहिणि २१ मूलो २२ अहा २३ वीसं २४ पुस्सो २५ धणिट्ठा २६ य ॥ ३३९ ॥ भग २७
अज २८ अज्जम २९ पूसो ३० साई ३१ अग्गी ३२ य मिच्चेदेवा ३३ य । रोहिणि ३४ पुव्वासाढा ३५ पुणव्वस्स ३६ वीसदेवा ३७
य ॥ ३४० ॥ अहि ३८ यसु ३९ भगा ४० भिवुड्डी ४१ हत्थ ४२ ऽस्स ४३ विसाह ४४ कत्तिया ४५ जेड्ढा ४६ । सोमा ४७-
ऽऽउ ४८ रवी ४९ समणो ५० पिउ ५१ वरुण ५२ भगां ५३ भिवुड्डी ५४ य ॥ ३४१ ॥ चित्ता ५५ ऽस ५६ विसाह ५७ ऽग्गी
५८ मूलो ५९ अहा ६० य विस्स ६१ पुस्सो ६२ य । एए जुगपुव्वेद्ध विसाड्डिपव्वेसु नयवत्ता ॥ ३४१ ॥ सूरस्सवि नायव्वो
सरेण अयेणेण मंडलविभागो । अयणंमि उ जे दिवसा रूवहिए मंडले हवइ ॥ ३४३ ॥ चउवीससयं काऊण पमाणं सत्तसट्ठिमेव फलं ।
इच्छापव्वेहिं गुणं काऊणं पज्जया लद्धा ॥ ३४४ ॥ अट्ठारसहि सएहिं तीसंहिं सेसगंमि गुणियंमि । सत्तावीससएसुं अट्ठारसिसेसु
पुस्संमि ॥ ३४५ ॥ सत्तट्ठिविसट्ठीणं सव्वगगेणं ततो उ जो सेसो । तं रिक्खं सूरस्स उ जत्थ समत्तं हवइ पव्वं ॥ ३४६ ॥ चोइस
दिवसा वावीस मुहुत्ता बुणिण्या य तेवीसं । एक्कावीसइभागा पव्वीकयरिक्खधुवरासी । ३४७ ॥ इच्छियपव्वगुणाओ धुवरासीओ
उ सोहणं कुणसु । रविरिक्खकरणविहिणा पूसाईणं जहाकमसो ॥ ३४८ ॥ चउवीसं च मुहुत्ता अट्ठेव य केवला अहोरत्ता । पूस-
विलग्गे एयं एत्तो वोच्छामि सेसाणं ॥ ३४९ ॥ वावट्ठि अहोरत्ता चारस य मुहुत्तं उत्तराफग्गू । सोलसयं च विसाहा चासुदेवा य
तेसीयं ॥ ३५० ॥ वे चउपण्णा छच्चेव मुहुत्ता उत्तरा य पुट्ठयया । तिण्णेव एकवीसा छच्चेव मुहुत्ता उ रोहिणिआ ॥ ३५१ ॥ तिन्नि-
गिह्वा चारस य मुहुत्ता सोहणं पुणव्वसुणो । तिन्नेव उ छावट्ठा पुस्सस्स उ होइ सोहणं ॥ ३५२ ॥ सप्प १ भग २ अज्जमदुगं ३-४

[illegible]

श्रीमद्भिर्हरिभद्रसूरिभिर्भवविरङ्गाकालकृतैः कृतं पं. श्री चंद्रसागरजी

1. **Indikator** : menunjukkan

अथैव विष्णुस्य चैवैव
अथैव अथैव अथैव

अनरी अवेशभंद प्रभावद
श्रीचन्द्रश्रीलीननवांगीवृत्तिविधानपट्टश्रीअभावदेवसुरिविद्यनविशिष्टपुत्तं

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

五

भक्रसलरकः-गालवदशास्त्रमवश्रीरत्नपुरीयश्रीऋषभदेवजीकिंशरीमलजील्भिध

मुद्रकः—श्रीजेनविजयानन्दभेराव्यापासयिता वदामी फकीरचन्द मगनलाल सुरत

श्रीवीरसंघत् २४६७ विक्रमसंघत् १९९७ अक्षय्य १९४१ पण्यं ६ स्वयंकार्यं ३ प्रत्ययः ५००

पव्वे पन्नरसगुणा तिहिसहिए पोरसीए आणयणे । छलसीयसयविभत्ते जं लद्धं तं वियाणाहि ॥ ३६८ ॥ जइ होइ विसमलद्धं दक्खिणमयणं हविज्ज नायव्वं । अह हवइ समं लद्धं नायव्वं उत्तरं अयणं ॥ ३६९ ॥ अयणगए तिहिरासी चउग्गुणो पव्वपाय-
भइयम्मि । जं लद्धमंगुलाण य खयवुड्डी पोरसीए उ ॥ ३७० ॥ दक्खिणवुड्डी दुपया उ अंगुलाणं तु होइ नायव्वा । उत्तरअयणा
हाणी कायव्वा चउहिं पायाहिं ॥ ३७२ ॥ सावणवहुलपडिवए दुपया पुण पोरसी धुवं होइ । चत्तारि अंगुलाइं मासेणं वड्डुए
तत्तो ॥ ३७२ ॥ एकत्तीसइभागा तिहिए पुण अंगुलस्स चत्तारि । दक्खिण अयणे वुड्डी जाव चत्तारि उ पयाइं ॥ ३७३ ॥
उत्तरअयणे हाणी चउहिं पायाहिं जाव दो पाया । एवं तु पोरसीए वुड्ढिखया होति नायव्वा ॥ ३७४ ॥ हाणी वा वुड्ढी वा जाव-
इया पोरसीए दिट्ठा उ । तत्तो दिवसगएणं जं लद्धं तं खु अयणगयं ॥ ३७५ ॥ कालणाणसमासो पुव्वायरिएहि आणिओ एसो ।
दिणकरपणत्तीओ सीसजणवित्रोहणट्ठाए ॥ ३७६ ॥ पोरिसिमाणं २१ । इति ज्योतिष्करण्डकप्रकीर्णकं समाप्तं ॥

हत्थो ५ चित्ता ६ विसाह ७ भित्तो ८ य । जेड्डाङ्गं च छक्कं १४ अजा १५ भित्तुड्डी दु १६-१७ पूसा १८ सा १९ ॥३५३॥ छक्कं च
कत्तियार्ह २५ पिह २६ भग २७ अज्जमदुगं २९ च चित्ता ३० य । वायु ३१ विसाहा ३२ अणुराह ३३ जेड्ड ३४ आउं ३५ च
वीसदुगं ३७ ॥ ३५४ ॥ सवण ३८ धणिट्ठा ३९ जमदेव ४० अभिवट्ठो ४१-४२ दुगस्स ४३ यम ४४ बहुला ४५ । रोहिणि ४६
सोस ४७ दित्तिदुगं ४९ पुस्सो ५० पिति ५१ भग ५२ जज्जा ५३ हत्थो ५४ ॥ ३५५ ॥ चित्ताह जेड्डवज्जाणि अभिर्हअत्ताणि
अड्ड रिक्खाणि ६२ । एए जुगपुव्वद्धे विसड्डिपव्वेसु रिक्खाणि ॥ ३५६ ॥ चउहिं मइयंमि पव्वे एक्को सेसम्मि होइ कलिओगा ।
वेसु य दावरजुम्मो तिसु तेया चउसु कयजुम्मो ॥ ३५७ ॥ कलिओगे तेणवई पक्खेवो दावरंमि वावट्ठी । तेउए एक्कतीसा कड्डजुम्मे
नत्थि पक्खेवो ॥ ३५८ ॥ सेसड्डत्तिसगुणे वावट्ठीमाइयंमि जं लद्धं । जाणे तइसु मुहुत्तंसु अहोरत्तस्स तं पव्वं ॥ ३५९ ॥ अवमास-
पुणमासी एवं विविहा मए समक्खाया । इइ अमावासीपुणमासीपाडिवाययं एगूणवीसइमं पाहुडं संमत्तं १९ ।

एत्तो पणड्डपव्वं वोच्छामि अहाणुपुव्वीए ॥३६०॥ जइ कोई पुच्छेज्जा खरे उट्ठितयंमि अभिइस्स । एक्ककला पाडिपुण्णा किं पव्वं?
का तिही होइ? ॥३६१॥ इच्छारूव्वणाओ अभिजिमुपादाय संखियेज्जणं । इच्छाकल्लणकाले कयंमि इणमो भवे करणं ॥३६२॥ छेत्तूण य
छेयं तेरसेहि तिनउइ ठितं तु संगुणए । अट्टारसहि सएहिं तीसाए मइय सेसंमि ॥३६३॥ एगट्ठीउ विभत्ते जे लद्धा ते य होंति पक्खेवा ।
पन्नरसभागलद्धा पव्वणा अंसगा य तिही ॥३६४॥ समइच्छिएसु वासेसु कोई पुच्छेज्ज जन्मनक्खत्तं । जायस्स वरिससंखं पव्वणाणि
तहिं च ठाविज्जा ॥ ३६५ ॥ छित्तूण वरिससंखं पंचसु सेसाणि क्खणसु पव्वणाणि । तत्तो उवट्टमाणं सोहेज्जा एव तिहिरासिं ।
॥३६६॥ अवसेसं सोहिंतो संपयकालमिव आणए सव्वं । जं जं इच्छसि किंचि अणानयं वावि खेवेणं ॥३६७॥ इइ णट्टपव्वं २०

[illegible]

महाप्रव-
धान्यो-
प्राभुन

二五

इति पंचाशक १ धर्मसंग्रहणी २ उपदेशपद ३ उपदेशमाला ४
जीवसमास ५ कर्मपद्धति ६ पंचसंग्रह ७
ज्योतिष्करंडक ८ शास्त्राणि समाप्तानि ॥

